राजभाषा परिचय

कार्यरूप व्याकरण

भाषा संचालनालय
महाराष्ट्र शासन

कार्यरूप व्याकरण

कार्यरूप व्याकरण

भाषा संचालनालय, महाराष्ट्र शासन

प्रास्ताविक

१ मे १९६० रोजी महाराष्ट्र राज्याची स्थापना झाल्यानंतर शासनाने राज्याच्या शासकीय कामकाजाची भाषा मराठी राहील हे आपले एक महत्त्वाचे धोरण जाहीर केले. या धोरणाच्या पाठपुराव्याच्या दिशेने टाकलेले पुढचे पाऊल म्हणजे १ मे १९६६ पासून लागू करण्यात आलेला महाराष्ट्र राजभाषा अधिनियम, १९६४ (१९६५ चा महाराष्ट्र अधिनियम क्र. ५). या अधिनियमामुळे शासनाच्या भाषिक धोरणाची अंमलबजावणी काटेकोरपणे करण्याची जबाबदारी सर्व शासकीय अधिकारी व कर्मचारी यांच्यावर येऊन पडली. यासाठी शासनाच्या सेवेतील सर्व अधिकाऱ्यांना व कर्मचाऱ्यांना मराठी राजभाषेचे उत्तम ज्ञान असणे आवश्यक होते.

परंतु महाराष्ट्र शासनाच्या सेवेत असलेल्या अमराठी भाषिक अधिकाऱ्यांचे व कर्मचाऱ्यांचे प्रमाण बरेच मोठे आहे. त्यामुळे या भाषिक परिवर्तनाच्या मार्गात अडचणी येणे अपेक्षितच होते. या अडचणी दूर करण्यासाठी शासनाच्या भाषा संचालनालयाने ज्या विविध योजना आखून राबवल्या त्यातील एक महत्त्वाची योजना म्हणजे अमराठी भाषिक शासकीय अधिकारी व कर्मचारी यांना मराठी भाषेचे प्रशिक्षण देणे ही होय. प्रारंभी शासनाने अमराठी भाषिक शासकीय कर्मचाऱ्यांना व अधिकाऱ्यांना मराठी राजभाषेची ओळख करून देणे ही आपलीच जबाबदारी आहे असे मानून राज्यात सर्व विभागांत अशा अधिकाऱ्यांसाठी व कर्मचाऱ्यांसाठी मराठी भाषेच्या प्रशिक्षणाचे वर्ग सुरू केले. हे प्रशिक्षण वर्ग चालू असतानाच्या काळात शिकणारे आणि शिकवणारे या दोघांनाही आलेल्या अडचणींचा बारकाईने अभ्यास करून तत्कालीन

भाषा उपसंचालक **श्री. वे. से. गजेन्द्रगडकर** यांनी अथक परिश्रम करून अमराठी भाषिकांना अतिशय उपयुक्त ठरेल अशा रीतीने **राजभाषा परिचय** नावाच्या एका पुस्तकाची रचना केली. ते पुस्तक भाषा संचालनालयाकडून प्रकाशित करण्यात आले (१९६८).

अमराठी भाषिकांना मराठी भाषेची ओळख करून देणारी अनेक पुस्तके बाजारात उपलब्ध होती परंतु त्या पुस्तकांचे उद्दिष्ट अतिशय मर्यादित होते. शासनव्यवहारासाठी आवश्यक ते सर्वस्पर्शी भाषा ज्ञान देण्यास उपलब्ध पुस्तके समर्थ नव्हती तसेच मराठी भाषेच्या केवळ जुजबी ज्ञानाने कार्यभाग साधणारा नव्हता. मराठी भाषेचे आजचे विस्तारलेले कार्यक्षेत्र त्या पुस्तकांच्या लेखकांच्या चित्तचक्षूंपुढे नव्हते. शासकीय कामकाजात वापरावयाची विशिष्ट लेखन प्रणाली, तांत्रिक परिभाषा, पत्रव्यवहारांचे ठराविक नमुने व प्रकार इत्यादी सर्व बाबींचा साकल्याने विचार करूनच अमराठी भाषिक अधिकारी व कर्मचारी यांना मराठी भाषेचे प्रशिक्षण देणे आवश्यक होते व **राजभाषा परिचय** या पुस्तकाने ती गरज भागवण्याच्या दिशेने बरीच मजल मारली आहे.

शासन निर्णय, सामान्य प्रशासन विभाग, क्र. मभाप–१५६७/१७२९–म, दिनांक ३ ऑगस्ट १९६७ अन्वये शासनाने आपल्या सेवेतील सर्व राजपत्रित अधिकाऱ्यांसाठी आणि शासन निर्णय, सामान्य प्रशासन विभाग, क्र. मभाप–१५६९–२०९९०–म, दिनांक २१ जून १९६९ अन्वये सर्व अराजपत्रित कर्मचाऱ्यांसाठी मराठी भाषा परीक्षा विहित केल्या. या परीक्षांतील कार्यरूप व्याकरणाच्या प्रश्नपत्रिकेसाठी **राजभाषा परिचय** या पुस्तकाच्या अभ्यासाची शिफारस करण्यात आली.

परंतु या प्रश्नपत्रिकेसाठी **राजभाषा परिचय** या संपूर्ण पुस्तकाच्या अध्ययनाची गरज नसून त्यातील व्याकरणपाठ एवढ्या एका भागाचे अध्ययन पुरेसे आहे असे लक्षात आल्यावरून आणि वाढत्या महागाईमुळे संपूर्ण पुस्तकाची किंमतसुद्धा परीक्षार्थ्यांना परवडेनाशी झाल्यामुळे, त्यातील केवळ

"व्याकरणपाठ" एवढा भागच वेगळा करून तो **कार्यरूप व्याकरण** या नावाने प्रकाशित करून अमराठी भाषिक अधिकाऱ्यांना व कर्मचाऱ्यांना **राजभाषा परिचय** या पुस्तकापेक्षा कमी किंमतीत उपलब्ध करून देण्यास शासनाची मंजुरी मिळवण्यात आली व त्यानुसार हे **कार्यरूप व्याकरण** परीक्षार्थ्यांसाठी उपलब्ध करून देताना आनंद होत आहे.

राजभाषा परिचय या प्रकाशनाची गेल्या एकदोन वर्षांतील अनुपलब्धता आणि वाढती किंमत यांमुळे परीक्षार्थ्यांची जी अडचण होत होती ती या प्रकाशनामुळे दूर होईल असा विश्वास वाटतो.

मुंबई : १ जानेवारी १९८८

प. ग. पाटील
भाषा संचालक,
महाराष्ट्र राज्य.

अनुक्रमाणिका

१ वर्तमानकाळ (PRESENT TENSE)

A verb that refers to the present time is said to be in the present tense, *e. g.*, नोकर घरी जातो (A servant goes home); मुलगा व्यायाम करतो (A boy takes exercise).

Now read the following sentences (खालील वाक्ये वाचा) :—

मी सकाळी दूध पितो.
माझी बहीण कोको पिते.
तू सकाळी काय पितोस ?
आम्ही सकाळी चहा पितो.

माझे वडील चहा पितात.
माझा भाऊ दूध पितो.
मी सकाळी दूध पितो.

माझी आई कॉफी पिते.
माझे अनेक मित्र चहा पितात.
तुम्ही सकाळी काय पिता ?

(1) There are three genders in Marathi : Masculine (पुल्लिंग), Feminine (स्त्रीलिंग) and Neuter (नपुसकलिंग). There are also three persons as in English; the first person (प्रथम पुरुष), the second person (द्वितीय पुरुष) and the third person (तृतीय पुरुष).

(2) The words in the bold type in the sentences above are the present tense forms of the verb (क्रियापद) पिणे (to drink).

(3) Every verb (क्रियापद) has a root (धातू); the root of the verb is usually arrived at by dropping the final 'णे' in the verb., *e. g.*, खाणे (to eat) is a verb, 'खा' is the root. Similarly धावणे is the verb, धाव is the root.

We now classify the verbs in the above sentences according to the persons. genders and numbers they govern.

वर्तमानकाळ (Verb खाणे, Root खा)

	एकवचन (Singular)	अनेकवचन (Plural)
प्रथम पुरुष (First Person)	मी खातो (M.) मी खाते (F.) (I eat)	आम्ही खातो आपण खातो (M., F.) (We eat)
द्वितीय पुरुष (Second Person)	तू खातोस (M.) तू खातेस (F.) (You eat)	तुम्ही खाता आपण खाता (M., F.) (You eat)

	एकवचन (Singular)	अनेकवचन (Plural)	
तृतीय पुरुष (Third Person)	तो खातो (M.) (He eats) (भाऊ मित्र)	ते खातात (M.) (भाऊ, मित्र)	They eat.
	ती खाते (F.) (She eats) (बहीण)	त्या खातात (F.) (बहिणी)	
	ते खाते (N.) (मूल) (It eat)	ती खातात (N.) (मुले)	

Similarly, the root जा will yield the following forms:—

	एकवचन	अनेकवचन
प्रथम पुरुष	मी जातो (M.) मी जाते (F.) (I go)	आम्ही जातो आपण जातो (M., F.) (We go)
द्वितीय पुरुष	तू जातोस (M.) तू जातेस (F.) (You go)	तुम्ही जाता आपण जाता (M., F.) (You go)

तृतीय पुरुष	तो जातो (M.) (He goes)	ते जातात (M.)	They go.
	ती जाते (F.) (She goes)	त्या जातात (F.)	
	ते जाते (N.) (It goes)	ती जातात (N.)	

The verb असणे (to be) gives the following forms in the Present Tense :

	एकवचन	अनेकवचन	
प्रथम पुरुष	मी आहे (M., F.) (I am)	आम्ही आहोत आपण आहोत (M., F.) (We are)	
द्वितीय पुरुष	तू आहेस (M., F.) (You are)	तुम्ही आहात आपण आहात (M., F.) (You are)	
तृतीय पुरुष	तो आहे (M.) (He is)	ते आहेत (M.)	They are.
	ती आहे (F.) (She is)	त्या आहेत (F.)	
	ते आहे (N.) (It is)	ती आहेत (N.)	

The root अस (to be) also yields optional forms, e.g., असतो, असतात, etc. The root हो (to become) yields होतो etc.

Unlike English, Marathi follws the S. O. V. (Subject, Object, Verb) pattern; that is, in a Marathi sentence, the subject with its enlargements comes first and the verb comes at the end of a sentence. The other parts of speech generally come in between the subject and the verb, e. g., मुलगा आंबा खातो (The boy eats a mango); हुषार मुलगा फार अभ्यास करतो (A clever boy studies hard); अधीक्षक लिपिकावर फार रागावतात (The superintendent gets very angry with the clerk).

Verbs are of two typs : (1) Intransitive (अकर्मक) and (2) Transitive (सकर्मक). The former do not govern a direct object while the latter do. The verb धावतात in the sentence मुले मैदानात धावतात (Boys run on the ground) is an example of the first type; the verb टाकतो in the sentence नोकर पत्र टाकतो (A servant posts a letter) is an example of the second type. In Marathi, the articles 'a', 'an', 'the' are generally not translated, as Marathi does not have articles.

Some verbs and their roots are given below :—

अकर्मक (Intransitive)

१. जाणे (जा) to go
२. येणे (ये) to come
३. धावणे (धाव) to run
४. पडणे (पड) to fall
५. थांबणे (थांब) to stop
६. निजणे (निज) to sleep
७. बसणे (बस) to sit
८. उठणे (उठ) to get up
९. रागावणे (रागाव) to be angry
१०. रडणे (रड) to weep, to cry
११. हसणे (हस) to smile, to laugh
१२. राहाणे (राहा) to live, to stay
१३. लढणे (लढ) to fight
१४. उडणे (उड) to fly
१५. चालणे (चाल) to walk
१६. निघणे (निघ) to start
१७. भांडणे (भांड) to quarrel
१८. असणे (अस) to be

सकर्मक (Transitive)

१. खाणे (खा) to eat
२. पिणे (पि) to drink
३. लिहिणे (लिहि) to write
४. वाचणे (वाच) to read
५. देणे (दे) to give
६. घेणे (घे) to take
७. गाणे (गा) to sing
८. आणणे (आण) to bring
९. फेकणे (फेक) to throw
१०. धुणे (धु) to wash
११. ऐकणे (ऐक) to listen
१२. करणे (कर) to do
१३. शिकणे (शिक) to learn
१४. शिकवणे (शिकव) to teach
१५. विकणे (विक) to sell
१६. दाखवणे (दाखव) to show
१७. पकडणे (पकड) to catch
१८. सांगणे (सांग) to tell

अभ्यास १

Translate the following sentences into English (खालील वाक्यांचा इंग्रजीत अनुवाद करा) : —

१. आम्ही येतो.
२. ती बसते.
३. ते रागावतात.
४. मुलगा आंबा खातो.
५. मूल दूध पिते.
६. मुलगी पुस्तक वाचते.

८. मी पडतो.
९. तू भांडतोस.
१०. तो हसतो.
१२. अधीक्षक फाईल आणतात.
१३. आम्ही पाणी आणतो.
१४. तुम्ही अधिकारी आहात.
१५. त्या गाणे गातात.

अभ्यास २

Translate into Marathi (मराठीत अनुवाद करा) :—

1. She sings.
2. The servant sleeps.
3. A bird flies.
4. The child cries.
5. You write a letter.
6. We see a drama.
7. Father brings vegetables.
8. She is a typist.
9. She reads an essay.
10. The player catches a ball.
11. The grocer sells sugar.
12. The teacher shows a picture.
13. He is a student.
14. You are a gentleman.
15. The clerk writes a letter.
16. The grandfather tells a story.

[*New words* (नवीन शब्द) : A servant—नोकर (M.); a bird पक्षी (M.); a child—मूल (N.); a drama—नाटक (N.); a teacher— शिक्षक, गुरुजी, अध्यापक (M.); a player—खेळाडू (M.); a student — विद्यार्थी (M.); a letter—पत्र (N.); a gentleman—सभ्य गृहस्थ (M.); a clerk—लिपिक (M.); a typist—टंकलेखिका (F.); a grandfather—आजोबा (M.); an essay—निबंध (M.); a story—गोष्ट (F.); an officer—अधिकारी (M).]

अभ्यास ३

Use the present tense of the roots given in the brackets to complete the following sentences (खालील वाक्ये पूर्ण करण्याकरिता कंसात दिलेल्या धातूंची वर्तमानकाळी रूपे योजा) :—

१. आम्ही प्रश्न (विचार)
२. तू चित्रपट (पाहा)
३. स्त्रिया कपडे (धू)
४. तो दादरला (राहा)
५. तुम्ही उत्तरे (दे)
६. मुले बाकावर (बस)
७. मी कार्यालयात (जा)
८. वडील कधी कधी (रागाव)
९. आई खाऊ (आण)
१०. तू विद्यार्थी (अस)

अभ्यास ४

Complete the following sentences (खालील वाक्ये पूर्ण करा) :--

१. ------ ------- वाचतो.
२. ------ ------- राहातो.
३. ------ ------- उडतात.
४. ------ ------- फेकता.
५. ------ ------- जाते.
६. ------ ------- लिहितात.
७. ------ ------- धुता.
८. ------ ------- आहोत.
९. ------ ------- होतो.
१०. ------ ------- शिकवतात.

[*New words* (नवीन शब्द) : प्रश्न (M.)--A question; चित्रपट (M.)--A film, A picture; स्त्री (F.)--A lady; स्त्रिया--ladies (Plural of स्त्री); उत्तर (N.)--An answer; बाक (M.)--A bench; कार्यालय (N.)--An office; कधी कधी Sometimes.]

● ● ●

२ नामविचार (NOUNS)

A Noun is a word used as the name of a person, place or a thing, *e. g.*, राम, मुंबई, पुस्तक.

Now read the following paragraph and note the words in the bold type (खालील परिच्छेद वाचा व ठळक शब्दांकडे लक्ष द्या) :–

मुंबईत महात्मा गांधी **मार्ग** आहे. तेथे **सुखनिवास** नावाची **इमारत** आहे. या इमारतीत एक **कुटुंब** राहाते. या कुटुंबात चार **माणसे** आहेत. **आई**, **वडील** व दोन **मुले**. वडिलांचे नाव **जीवनजी**, आईचे नाव **सावित्री**, मुलाचे नाव **शंकर** व मुलीचे नाव **हेमा**. आई लवकर उठते व **काम** करते. ती **घराची** **स्वच्छता** ठेवते. वडील **लवकर** उठतात, **तोंड** धुतात व **बागेतील** **फुले** गोळा करतात. सर्वजण **क्रमाने** **स्नान** करतात. वडील **देवाची** **पूजा** करतात, आई **स्वयंपाक** करते, मुले **अभ्यास** करतात. नंतर सर्वजण **जेवण** करतात. वडील **न्यायालयात** काम करतात. मुले **विद्यालयात** जातात. आई **महिलामंडळात** जाते. कुटुंबातील **वातावरण** फार चांगले आहे. या कुटुंबात **आनंद**, **सौजन्य** व **प्रेम** हे गुण दिसून येतात.

मार्ग (M.) A road; इमारत (F.) A building; कुटुंब (N.) A Family; लवकर Early; घर (N.) A house; स्वच्छता (F.) Cleanliness; स्वयंपाक (M.) Cooking; क्रम (M.) An order; अभ्यास (M) Study; न्यायालय (N.) A court; विद्यालय (N.) A school; महिलामंडळ (N.) A ladies' club; वातावरण (N.) Atmosphere; आनंद (M.) Joy; सौजन्य (N.) Courtsey; प्रेम (N.) Affection/love.

The words in the bold type in the passage above are nouns (नामे). In Marathi, there are three kinds of nouns (and not five as in English): (1) Proper Noun (विशेष नाम), (2) Common Noun (सामान्य नाम), (3) Abstract Noun (भाववाचक नाम) (All Material Nouns and Collective Nouns are classed as Common nouns). The nouns in the bold type in the above passage are classified below:–

Proper Noun (विशेष नाम)	Common Noun (सामान्य नाम)	Abstract Noun (भाववाचक नाम
मुंबई, महात्मा गांधी, सुखनिवास, जीवनजी, सावित्री, शंकर, हेमा.	मार्ग, इमारत, कुटुंब, माणूस, आई, वडील, मूल, नाव, मुलगा, मुलगी, काम, घर, तोंड, बाग, फूल, क्रम, स्नान, देव, पूजा, स्वयंपाक, अभ्यास, जेवण, न्यायालय, विद्यालय, महिला मंडळ.	स्वच्छता, वातावरण, आनंद, सौजन्य, प्रेम.

(1) *A Proper Noun* is the name of a particular person or place (mountain, river, sea, road, book, building, city, etc.), *e. g.*, राम, हिमालय, गोदावरी, अटलांटिक, जनपथ, गीतांजली, ताजमहाल, नागपूर.

(2) *A Common Noun* is a name common to every one of a class of objects, *e. g.*, नदी, पेटी, टोपी, देवालय, रस्ता, फळा, मित्र, घर, दिवस.

(3) *An Abstract Noun* is the name of a property or of a quality either in an individual or in an object, *e. g.*, नम्रता (Modesty), शौर्य (Bravery), प्रामाणिकपणा (Honesty), सौंदर्य Beauty), समाधान (Satisfaction). It is easy to distinguish between proper and common nouns. Abstract nouns (भाववाचक नामे) in Marathi are derived in two ways—(1) by the addition of the Sanskrit, terminations य, त्व, ता to some of the nouns and adjectives, *e. g.*, क्रूर (cruel) + य=क्रौर्य (Cruelty); मित्र + त्व=मित्रत्व (Friendship); कटु (bitter) + ता=कटुता (Bitterness); (2) by the addition of Marathi terminations to nouns and adjectives पण, पणा, ई, की, गिरी, *e. g.*, देव + पण = देवपण (Godliness); चांगला + पणा=चांगुलपणा (Goodness); मालक + ई=मालकी (Ownership); आपला + की=आपुलकी (Affinity); गुलाम (a slave) + गिरी=गुलामगिरी (Slavery); सावध (Cautious) + गिरी=सावधगिरी (Cautiousness).

(1) Proper nouns are sometimes used as Common nouns, e. g., (१) तो आधुनिक कर्ण आहे (कर्ण—name of Pandava's brother; a noble person). (२) आमच्या वर्गात एक कुंभकर्ण आहे (कुंभकर्ण—name of Ravana's brother; a person who always sleeps).

(2) Common nouns are sometimes used as proper nouns, e. g., जीवन हे मुलाचे नाव आहे (जीवन-- life; water; name of a person).

(3) Sometimes an adjective is used as a noun, *e. g.*, (१) आंधळ्याला पैसा द्या (आंधळा--blind, a blind person). (२) शहाण्याला शब्दाचा मार (शहाणा--Wise, a wise man).

(4) Sometimes an indeclinable (अव्यय) is used as a noun, *e. g.* त्याची वाहवा (indeclinable) झाली (He was praised).

अभ्यास १

Classify the following nouns under the three types of nouns proper, common and abstract :—

भाषा, हात, पाय, वाणी, जून, द्वेष (hatred), परीक्षा, हर्ष (delight), आश्चर्य (surprise), जवाहरलाल, नारळ (A cocoanut), औरंगाबाद, नदी, भूक (hunger), सुतार, सोमवार, प्रेम, तापी, वाईटपणा, सोलापूर, अनुमती (consent), संगम (confluence), तारुण्य (youth).

अभ्यास २

Add to each of the following groups three more nouns of the same kind [illustration : आंबा, पेरू, संत्रे, चिकू, सफरचंद (an apple)] :—

१. सायकल, टांगा, ——————, ——————, ——————.

२. नेमणूक, बढती, ——————, ——————, ——————.

३. टेबल, खुर्ची, ——————, ——————, ——————.

४. सूचना, आदेश ——————, ——————, ——————.

५. लिपिक, अधीक्षक, ——————, ——————, ——————.

६. सुख, दुःख, ——————, ——————, ——————.

७. गाय, घोडा, ——————, ——————, ——————.

८. गुलाब, मोगरा, ——————, ——————, ——————.

Choose the opposites of the following nouns from the list of nouns given at the end :—

१. जन्म, २. मित्र, ३. रात्र, ४. निंदा, ५. नफा, ६. सुख, ७. हिंसा, ८. सज्जन, ९. न्याय, १०. प्रकाश.

(दुःख, दुर्जन, अन्याय, मरण, शत्रू, अंधार, अहिंसा, तोटा, स्तुति, दिवस).

अभ्यास ४

Fill in the gaps with suitable nouns given at the end :—

१. ———कपडे शिवतो. २. कवी———रचतो. ३. नाटककार——— लिहितो. ४. मुले———उडवतात. ५. पक्षी———बांधतात. ६. पत्नी———करते. ७. कोळी———पकडतो. ८. अधीक्षक———तपासतात. ९. ———टंकलेखन करतात. १० आम्ही———वाचतो. ११. सूर्य———देतो. १२. शेतकरी———नांगरतो.
(ploughs)

[टंकलेखक (A typist), स्वयंपाक, घरटे, कादंबरी, टिप्पणी, शेत, प्रकाश, पतंग, शिंपी, नाटक, मासे, कविता.]

अभ्यास ५

Translate the following sentences into Marathi (Illustration : Bombay is a city—मुंबई हे शहर आहे) :—

(1) Poona is a city. (2) Metro is a theatre. (3) Matheran is a hill-station. (4) Tea is a drink. (5) 'Hamlet' is a play. (6) Kabaddi is a game. (7) A parrot is a bird. (8) Rose is a flower. (9) Gold is a metal. (10) Wisdom is a an abstract noun.

[*New words* : Poona —पुणे; a city—शहर (N); a theatre—चित्रपटगृह (N.); a hill-station—थंड हवेचे ठिकाण (N.); a parrot—पोपट (M.); gold—सोने (N.); a metal—धातू (M.); a drink—पेय (N.); a play—नाटक (N.); a game —खेळ (M.).]

अभ्यास ६

Translate the following sentences into Marathi :—

(1) We offer co-operation. (2) A soldier displays bravery. (3) An officer holds an enquiry. (4) The boy reads an advertisement. (5) An

examiner examines an answer-book. (6) The Superintendent reads the draft. (7) The servant shuts the door. (8) The farmer sows seeds. (9) A student performs an experiment. (10) A boy commits a mistake.

[*New words* : co-operation—सहकार्य (N.); to display—दाखविणे; bravery—शौर्य (N.); an enquiry—चौकशी (F.); an advertisement—जाहिरात (F.); to examine—तपासणे; an answer-book—उत्तरपत्रिका (F.); a draft—मसुदा (M.); to shut—बंद करणे; to sow—पेरणे; a seed—बी (N.); an experiment—प्रयोग (M.); a mistake—चूक (F.).]

❁ ❁ ❁

३ लिंगविचार (GENDERS)

In the last chapter, we studied different kinds of nouns. Every noun has a gender (लिंग), a number (वचन) and a case (विभक्ती). In this chapter, it is proposed to consider genders in Marathi. It may be stated that genders of nouns in Marathi are generally determined more by practice and usage than by specific rules. In the absence of precise rules, the best way to learn genders is by practice alone.

Notice, *e.g.* the three nouns फळा (a black-board), खुर्ची (a chair) and टेबल (a table). All the three articles are made of wood and yet the three nouns have three different genders Masculine, Feminine and Neuter, respectively. Hence, it is proposed to give mere indications, by way of guidance only. They may help the learner to recognize the genders of Marathi nouns.

Now read the following paragraph :—

पुणे येथे **टिळकपथ** आहे. तेथे एक माध्यमिक **विद्यालय** आहे. **मुले** विद्यालयात शिकतात. विद्यालयाची **इमारत** भव्य आहे. **सकाळ दुपार** दोन वेळा **वर्ग** भरतात. **शिपाई घंटा** देतो. मुले **प्रार्थना** म्हणतात. **शिक्षक** वर्गात जातात. येथे **शिक्षिका** नाहीत. **संस्कृत, शास्त्र, इतिहास, गणित, भाषा** वगैरे **विषय** येथे शिकवतात. **विद्यार्थी वह्या** व **पुस्तके** आणतात. **सोमवार** ते **शुक्रवार** पूर्ण **वेळ शाळा** चालते. **मे महिना** म्हणजे मुलांचा **आनंद.**

We shall now classify the nouns in bold type in this passage, under the three different genders :

Masculine Nouns (पुल्लिंगी नामे)	Feminine Nouns (स्त्रीलिंगी नामे)	Neuter Nouns (नपुसकलिंगी नामे)
टिळकपथ, वर्ग, शिपाई, शिक्षक, इतिहास, विषय, विद्यार्थी, सोमवार, शुक्रवार, मे, महिना, आनंद.	इमारत, सकाळ, दुपार, घंटा, प्रार्थना, शिक्षिका, भाषा, वही, वेळ, शाळा.	पुणे, विद्यालय, मूल, संस्कृत, शास्त्र, गणित, पुस्तक.

The above classification does not reveal any general rules for fixing the genders of nouns. We can at the most say that शिक्षक, विद्यार्थी and शिपाई are nouns denoting the male kind; hence, they are in the masculine gender; the word शिक्षिका is a noun denoting the female kind and is, therefore, in the feminine gender. It is, therefore, proposed to give a few hints that may help the reader to decide the gender of Marathi nouns. The following may prove useful :—

Nouns (नामे)

Masculine gender (पुल्लिंगी)

(1) Nouns denoting the male kind, *e.g.*—
वडील, अध्यापक, विद्यार्थी, मुलगा, पक्षी, कवी, हत्ती, नट, धोबी, शेजारी.

(2) Marathi nouns ending in आ, *e.g.*—
आंबा, खांदा, घसा, वारा, रस्ता, कांदा, पैसा, दिवा, भत्ता, महिना, देखावा, आरसा, किनारा, रुपया, फायदा, पुतळा, पुरावा, पडदा, नमुना, मसुदा, खुलासा, पुरवठा, आराखडा, राजीनामा, गोषवारा, ठावठिकाणा (whereabouts), कायदा, वायदा, घोडा, तबेला, गोठा, हिवाळा, पावसाळा, उन्हाळा.

Feminine gender (स्त्रीलिंगी)

Nouns denoting the female kind, *e.g.*—
आई, अध्यापिका, विद्यार्थिनी, मुलगी, पक्षीण, कवयित्री, हत्तीण, नटी, धोबीण, शेजारीण.

(a) Sanskrit nouns ending in आ, *e.g.*—
कथा, सभा, विद्या, भाषा, भार्या, प्रजा, पूजा, यात्रा, निंदा, वार्ता, शोभा, शंका, आशा, सेवा, चिंता, गुहा, हिंसा, सत्ता, श्रद्धा (faith), संस्था, परीक्षा, सूचना, प्रतिभा (inspiration), प्रार्थना, प्रशंसा, वेदना, भावना, मर्यादा, योजना, रचना, यंत्रणा (machinery), व्यवस्था, मान्यता, सुधारणा, अनुकंपा (compassion), गुणवत्ता (merit), अनुक्रमणिका, दक्षता, कार्यक्षमता.

(b) Nouns derived from Urdu, Hindi etc. and ending in आ, *e.g.*—
इजा, सुभा, जमा, पागा, थट्टा, रजा, सजा, जागा, मजा, पर्वा.

Neuter gender (नपुसकलिंगी)

Nouns denoting either, *e.g.*—
मूल, भावंड, मांजर, गाढव.

Masculine gender (पुल्लिंगी)	Feminine gender (स्त्रीलिंगी)	Neuter gender (नपुसकलिंगी)
(3) Nouns ending in ई, *e.g.*—		
मणी (bead), मोती, (pearl).	शाई, तिथी, दाढी, गाडी, नदी, खुर्ची, टोपी, पोळी, उडी, चोरी, माती, वाणी (speech), छत्री, भाजी, मती, बुद्धी, रीती, भीती, भक्ती, दृष्टी, सृष्टी, शक्ती, प्रीती, टेकडी, लेखणी, काकडी, भाकरी, माहिती, मजुरी, ओहोटी, भरती, फिरती, वाटणी, चौकशी, समिती, विनंती, खरेदी, प्रगती, तपासणी, विसंगती, सरासरी, सहमती (concurrence), वस्तुस्थिती, कार्यवाही, जबाबदारी, हातचलाखी.	पाणी, लोणी, मोती, दही.
(4) Nouns ending in ऊ, *e.g.*— लाडू, पेरू, काजू, खडू, बांबू, खाऊ, झाडू, उतारू, अश्रू, शत्रू.	बाजू, वाळू, वस्तू.	रडू, हसू, लिंबू, गळू.
(5) Large and powerful inanimate objects, *e.g.*— डोंगर, समुद्र, पर्वत, सूर्य, ढग, मेघ.	..	
(6)	..	Words denoting off-springs, *e.g.*— पोर, वासरू, पिल्लू, कोकरू.

	Masculine gender (पुल्लिंगी)	Feminine gender (स्त्रीलिंगी)	Neuter gender (नपुसकलिंगी)
(7)	(*a*) Names of the days of a week, *e. g.*— रविवार, सोमवार, शनिवार.	(*a*) Names of rivers, *e.g.*— गंगा, यमुना, गोदावरी.	Names of metal, *e.g.*— सोने, रूपे, पितळ, लोखंड. [Excption – चांदी (F.) (Silvr.)]
	(*b*) Nams of months, *e. g.*— चैत्र, वैशाख, मे, जून.	(*b*) Nams of the Hindu calender days, *e. g.*— प्रतिपदा, द्वितीया, दशमी.	
	(*c*) Nams of mountains, *e. g.*— हिमालय, सह्याद्री.	(*c*) Names of Languages *e.g.*— गुजराथी, हिन्दी.	...
		(*d*) Names of directions, *e. g.*— पूर्व, पश्चिम, उत्तर, दक्षिण.	...
		(*e*) Names of parts of the day, *e. g.*— सकाळ, दुपार, संध्याकाळ.	...
(8)	...	...	All nouns ending in ए, *e. g.*— केळे, संत्रे, तळे, मडके, गाणे, बसणे, देणे, घेणे.
(9)	...	...	Nouns ending in अन and अण, *e.g.*, वाचन (reading), लेखन, गायन, पचन, पालन, भोजन, स्थान, दान, साधन, भवन, वदन (a face), भांडण, स्मरण, अनुकरण (Imitation), अध्ययन (learning), अध्यापन

	Masculine gender (पुल्लिंगी)	Feminine gender (स्त्रीलिंगी)	Neuter gendre (नपुसकलिंगी)
			(teaching), स्पष्टीकरण (clarification), विश्लेषण (analysis), वर्गीकरण (classification), संवितरण (disbursement), समाधान (satisfaction). [Exceptions – चढण, उतरण, शिवण (all F.)].
(10)	...	... Names of cities ending in ई, *e. g.* — मुंबई, दिल्ली, झांशी, अमरावती, परभरणी.	Names of cities, *e. g.* — पुणे, नगर, सोलापूर नागपूर, उस्मानाबाद, नाशिक.
(11)	Abstract nouns ending in पणा and वा, *e.g.*, चांगुलपणा, बाईटपणा, गारवा, ओलावा.	Abstract nouns ending in ता, ई, की, गिरी, *e. g.*, धन्यता, कटुता, गरिबी, लुच्चेगिरी, फुशारीकी, मालकी, फसवेगिरी.	Abstract nouns ending in पण, त्व and य, *e.g.*, देवपण, मृदुत्व, दातृत्व, स्वास्थ्य, शौर्य, सत्य.

These indications may help the learner to fix up the genders of nouns when they are not used in a sentence. The gunders of nouns can be determined by the inflections of adjectives, pronouns, verbs and adverbs which relate to the nouns when the latter are used in a sentence, *e.g.*, (१) हा रूमाल (M.) आहे. In this sentence the demonstrative pronoun हा indicates the gender of रुमाल *viz.*, Masculine. (२) मुलाने हे मोठे पुस्तक चांगले वाचले. In this sentence the gender of पुस्तक, *viz.*, Neuter can be determined by हे the demonstrative pronoun, by मोठे the adjective, by चांगले the adverb and by वाचले the verb.

The chart given above may help the reader to fix up the genders of nouns ending in different vowels. There is, however, a large number of nouns in Marathi, that end in 'अ'; These baffle us while fixing their gender, *e.g.*, परदेश, वास, जाहिरात, तूट, मौज, यंत्र, मिरवणूक (a procession.) The following chart may help the reader at this stage. The hints

offered in the chart do not have the finality of a rule, because every hint may have exceptions.

Nouns—ending in 'अ'—अकारान्त नामे

Masculine Nouns
(पुल्लिंगी नामे)

(1) Nouns ending in देश, *e.g.*—
स्वदेश, परदेश, आदेश, संदेश, प्रदेश, उपदेश, निदेश, निर्देश.

(2) Nouns ending in चार, *e.g.*—
विचार, आचार, संचार, उपचार, प्रचार, सदाचार, उच्चार, सुविचार, कुविचार, पाहुणचार, दुराचार.

(3) Nouns ending in कार, *e.g.*—
आकार, विकार, प्रकार, अधिकार, अलंकार, होकार, नकार, उपकार, प्रतिकार, अहंकार, अपकार, धिक्कार, चीत्कार, फूत्कार, सत्कार, प्राधिकार, सहकार, चौकार, षट्कार, चमत्कार, नमस्कार.
[Exception—
सरकार (N.)]

Feminine Nouns
(स्त्रीलिंगी नामे)

(1) Nouns ending in त, *e.g.*—
जाहिरात, भिंत, इमारत, वसाहत, वरात, हरकत, रीत, तफावत, जात, यातायात, वात, समजूत, मुदत, बचत, मिळकत, दुखापत, किंमत. [Exceptions—दात, हात, भात—all Masculine.]

(2) Nouns ending in थ, *e.g.*—
शपथ, लाथ, साथ, नथ
[Exceptions—रथ, पथ]

(3) Nouns ending in न, *e.g.*—
चैन, मन, तहान, तान.
[Exceptions–कान (M.)
मन (N.)
रान (N.)
वजन (N.)
नुकसान (N.)]

Neuter Nouns
(नपुसकलिंगी)

(1) Nouns ending in त्र, *e.g.*—
पत्र, क्षेत्र, सूत्र, यंत्र, तंत्र, चित्र, सत्र, स्तोत्र, गात्र, चरित्र, शास्त्र, शस्त्र.
[Exceptions–मंत्र (M.)
पुत्र (M.)
मित्र (M.)
छात्र (M.)]

(2) Nouns ending in अंतर, *e.g.*—
देशान्तर, वेषान्तर, पाठान्तर, भाषांतर, रूपांतर, धर्मांतर, वस्त्रान्तर.

(3) Nouns ending in आलय, *e.g.*—
कार्यालय, देवालय, भोजनालय, दुग्धालय, रुग्णालय, छात्रालय, मत्स्यालय, विद्यालय, ग्रंथालय, पुस्तकालय, मुख्यालय, मुद्रणालय, चिकित्सालय, सचिवालय

Masculin Nouns (पुल्लिंगी नामे)	Feminine Nouns (स्त्रीलिंगी नामे)	Neuter Nouns (नपुसकलींगी नामे)
(4) Nouns ending in हार, *e. g.*— आहार, उपाहार, प्रहार, विहार, संहार, परिहार, अपहार, उद्धार (उत् + हार=U plift).	(4) Nouns ending in ट, *e. g.*— वीट, तीट, खाट, लूट, लाट, भेट, मोट, खोट, तूट, अट, फूट, पहाट. [Exceptions—थाट (M.) कट (M.) पाट (M.) बोट (N.)]	(4) Nouns ending in घर, *e. g.*— आरामघर, मोटारघर, सामानघर, स्वयंपाकघर, माजघर.
(5) Nouns ending in योग, *e. g.*— सुयोग, प्रयोग, संयोग, वियोग, उपयोग, विनियोग, योगायोग.	(5) Nouns ending in ड, *e. g.*— आवड, निवड, सवड, परवड, लागवड, गडबड, लुडबुड, (dabbling), खोड, मोड, जोड. [Exceptions–जोड (M.) खोड (N.)]	(5) Nouns ending in य, and त्य, *e. g.*— कार्य, कृत्य, सत्य, नृत्य, साध्य, खाद्य, पेय, वय. [Exceptions—न्याय (M.) पाय (M.) जय (M.) गय (F.)]
(6) Nouns ending in वाद, *e. g.*— संवाद, अपवाद, अनुवाद, युक्तिवाद, विवाद, प्रतिवाद.	(6) Nouns ending in ज, *e. g.*— लाज, चीज, मौज, वीज, बाज, समज. [Exceptions– जहाज (N.) अर्ज (M.) समाज (M.) साज (M.)]	(6) Nouns ending in गृह, *e. g.*— स्वयंपाकगृह, स्नानगृह, उपाहारगृह, भोजनगृह, शीतगृह, प्रेक्षागृह, नाट्यगृह, सिनेमागृह.
(7) Nouns ending in ताप, *e. g.*— संताप, अनुताप, मनस्ताप, हिवताप, पश्चात्ताप.	(7) Nouns ending in वर्तणूक, *e. g.*— वर्तणूक, वागणूक, अडवणूक, नेमणूक, करमणूक, छळणूक, फसवणूक, निवडणूक (Election).	

Masculine Nouns (पुल्लिंगी नामे)	*Feminine Nouns* (स्त्रीलिंगी नामे)	*Neuter Nouns* (नपुसकलिंगी नामे)
(8) Nouns ending in मान, *e. g.*— सन्मान, अभिमान, अवमान, अपमान.	(8) Nouns ending in आवळ, *e. g.*— लिहिणावळ, खाणावळ, दळणावळ, जेवणावळ, शिवणावळ.	...
(9) Nouns ending in पाल, *e. g.*— रोखपाल, ग्रंथपाल, राज्यपाल, द्वारपाल, लेखापाल, भांडारपाल, कोषपाल.	...	...
(10) Nouns ending in धर्म *e. g.*— राजधर्म, पुत्रधर्म, अधर्म, कुलधर्म.	...	...
(11) Nouns ending in आरोप, *e. g.*— दोषारोप, मिथ्यारोप, समारोप.	...	...
(12) Nouns ending in आर, *e. g.*— कुंभार, सुतार, चांभार, लोहार, सोनार, आजार. [Please refer to category (1) in the previous chart]	...	...
(13) Nouns ending in आव, *e. g.*— प्रस्ताव, अभाव, ठराव, उठाव, पाडाव, मज्जाव, शिरकाव, टिकाव, फैलाव.	...	...

Masculine Nouns (पुल्लिंगी नामे)	Feminine Nouns (स्त्रीलिंगी नामे)	Neuter Nouns (नपुसकलिंगी नामे)
(14) Nouns ending in स, *e. g.*— प्रवास, अभ्यास, विलास, विकास, पाऊस, समास, सहवास, अजमास, त्रास, श्वास, रस, दास, मास, वास.	...	...
(15) Some Nouns ending in ग, *e. g.*— खग, तुरग, विहग, नग, राग, त्याग, मार्ग, डाग, भाग. [Exception—आग (F.)]	...	...
(16) Nouns ending in अक, *e. g.*— सेवक, गायक, लेखक, प्रेक्षक, चालक, वाहक, संचालक. [These can be included in Category (1) of the previous chart.]	...	...
(17) Nouns ending in धार, *e. g.*— अंधार, आधार, निर्धार.	...	...

It has to be stated that the nouns in the chart referred to above are primarily अकार ending nouns. It is only for the sake of simplicity and convenience of memorization that they have been shown as ending in चार, कार, णूक, त्र, etc.

Some Sanskrit nouns have been taken over in Marathi, without any change either in their structure or in their gender, e. g., गुण, यत्न, क्रम, द्वेष, (all masculine); भार्या, पत्नी, नदी (all feminine); धन, वन, शरीर, नगर, नाटक, दैव (all neuter).

Besides the nouns referred to above, there are many other nouns (ending in अ) in Marathi for which no rules of classification can be laid down. Some of these are listed below :—

Masculine (पु.)	Feminine (स्त्री.)	Neuter (न.)
मुक्काम, हंगाम, घाम, आवाज, अंदाज, करार, दोर, जोर, कागद, विस्तव, नळ, नांगर, पाट, घाट, घोट, रुमाल.	शिकार, चिंच, सवय, ठेव, नाव, जमीन, विहीर, तक्रार, फिर्याद, चूक, तार, कंबर, पाठ, अडचण, मोटार.	पोट, तिकीट, नुकसान, पाकीट, झाड, सरबत, सरकार, शहर, गाव (M. & N.) काळीज, मनगट, नाक, तोंड, कपाट, दार, कुलूप, नशीब.

Some nouns have more than one gender, e. g.—

१ वेळ (M., F.)-(१) ही येण्याची वेळ (F.) आहे काय?
(२) या कामाला फार वेळ (M.) लागला.

२ तार (M., F.).
३ तंबाखू (M., F.).

The demonstrative pronouns (१) हा, तो, (२) ही, ती, (३) हे, ते are generally used to indicate the genders of nouns, *e.g.*, हा रुमाल, तो रुमाल, (M.); ही विहीर, ती विहीर (F.); हे घर, ते घर (N.).

अभ्यास १

Recognise the genders of the following nouns :—

उंदीर, पगडी, मित्र, डोके, पहाट, डोंगर, वृक्ष, विवाह, खेडे, शेजारी, लेखिका, महागाई, योजना, मजला, नाटक, काठी, देव, गाडी, द्वेष, लग्न, बोट, काका, तापी, उत्तर.

Use the appropriate demonstrative pronouns हा, ही, हे in the case of Nos. (1) to (10) and तो, ती, ते in the case of Nos. (11) to (20) with the nouns given below :—

(१) आजार, (२) शिक्षण, (३) नदी, (४) पंखा, (५) बडबड, (६) वासरू, (७) गिऱ्हाईक, (८) विंचू, (९) दाढी, (१०) प्रकृती, (११) पाऊस, (१२) दौत, (१३) लोखंड, (१४) शौर्य, (१५) प्रसंग, (१६) अडचण, (१७) पोपट, (१८) सहल, (१९) व्यवस्था, (२०) पुरावा.

अभ्यास ३

Recognise the genders of the nouns printed in bold type :—

(१) ही **निवडणूक** आहे. (२) हे **वाचनालय** आहे. (३) एवढे **शहाणपण** पुरे आहे. (४) कोणाची **निंदा** करू नका. (५) पुस्तकाचा **अभ्यास** करा. (६) तो **मालक** आहे. (७) **राम सीतेशी** बोलला. (८) **मंत्री झाड** लावतात. (९) **उसापासून साखर** तयार होते. (१०) ही **सायकल** घेऊन जा.

अभ्यास ४

Fill in the gaps by suitable nouns in sentences (1) to (10) and by suitable demonstrative pronouns (तो, ती, ते) in sentences (11) to (20) :–

(१) ही माझी ——— आहे. (२) त्याचे ——— फार मोठे आहे. (३) हा ——— फार चांगला आहे. (४) शहराची ——— वाईट आहे. (५) तो ——— फार विद्वान आहे. (६) माळी म्हणजे फुले विकणारा ———. (७) गायिका म्हणजे उत्तम गाणे म्हणणारी ———. (८) ——— व ——— हे धातू आहेत. (९) विद्यार्थी म्हणजे अभ्यास करणारा ———. (१०) भोजनालय म्हणजे भोजन मिळण्याचे ———. (११) ——— बाग फार चांगली आहे. (१२) ——— कोळीण आहे. (१३) ——— मूल आनंदी आहे. (१४) ——— प्रदेश सुपीक आहे. (१५) ——— फार मोठा त्याग (Sacrifice) आहे. (१६) ——— वागणूक चमत्कारिक आहे. (१७) ——— भिंत मजबूत आहे. (१८) ——— कानडी भाषा आहे. (१९) ——— अनुवाद फार चांगला आहे. (२०) ——— पहिले सत्र आहे.

अभ्यास ५

Translate the following sentences into Marathi :—

(1) (*a*) This is a girl; (*b*) that is a boy; (*c*) that is a machine. (2) That is a headache. (3) That is news. (4) This is a pair of scissors.

(5) That is a difficulty. (6) The word 'Marathi' is a noun in the feminine gender. (7) 'Player' is a noun in the masculine gender. (8) 'Bravery' is a noun in the neuter gender. (9) This is a procession; this is not recreation. (10) 'Cruelty' is an abstract noun.

[*New words* : A headache—डोकेदुखी (F.); News बातमी (F.); a pair of scissors कात्री (F.); Bravery शौर्य (N.); a procession मिरवणूक (F.); a recreation करमणूक (F.); cruelty क्रौर्य (N.); a problem समस्या (F.); a difficulty अडचण (F.).]

● ● ●

४ लिंगपरिवर्तन (CHANGE OF GENDER)

लिंगपरिवर्तन means changing the gender of a noun. This change is generally possible in the case of nouns denoting the masculine gender and nouns denoting the feminine gender. Thus, the change in gender from masculine to feminine or *vice versa* is limited to a few nouns only, *e. g.*, आजा (grand-father) M.—आजी (grand-mother) F.; राजा (a king) M.—राणी (a queen) F.

When a noun is used in a sentence, the change in the gender of that noun affects all the words relating to the said noun, *e. g.*, (1) the sentence हा मुलगा घरी जातो will change to ही मुलगी घरी जाते and (2) the sentence हा गाणारा पुरुष आंधळा आहे will change to ही गाणारी स्त्री आंधळी आहे.

The following four rules will help the learner to effect such a change :-

(1) Some masculine nouns ending in अ and all nouns ending in आ change their final अ or आ to ई, when they undergo such a change, *e.g.*, देव-देवी, कुत्रा-कुत्री.

Other examples of this type :—तरुण-तरुणी; आजा-आजी; मुलगा-मुलगी; कुमार-कुमारी; चुलता-चुलती; बकरा-बकरी; दास-दासी; काका-काकी; मेंढा-मेंढी.

(2) Some masculine nouns ending in अ and ई take the suffix ईण when so changed, *e. g.*, उंट-उंटीण; माळी-माळीण.

Other examples of this type :—सुतार-सुतारीण; हत्ती-हत्तीण; कुंभार-कुंभारीण; सोनार-सोनारीण; सिंह-सिंहीण; मालक-मालकीण; शिंपी-शिंपीण; शेजारी-शेजारीण; तेली-तेलीण.

[Exception : गवळी-गवळण]

(3) Some masculine nouns ending in अ change to आ in the course of conversion and their penultimate अ is changed to इ in the process, *e. g.*, लेखक (M.); लेखिका (F.).

Other examples of this type :—गायक-गायिका; शिक्षक-शिक्षिका, नायक-नायिका; अध्यापक-अध्यापिका; बालक-बालिका.

(4) The feminine forms of the following nouns are irregular, *e.g.*, पुरुष-स्त्री; राजा-राणी; विधुर-विधवा.

Other examples of this type :—वडील-आई; भाऊ-बहीण; नवरा-बायको; मित्र-मैत्रीण; पिता-माता; पती-पत्नी; पुत्र-कन्या; बोकड-शेळी; सासरा-सासू; वर-वधू; मोर-लांडोर; विद्वान-विदुषी; दीर-जाऊ; कवी-कवयित्री.

अभ्यास १

Change the genders of the nouns in the bold type in the following sentences and re-write them after making consequential changes wherever necessary:—

(१) भारतात अनेक **विद्वान** आहेत. (२) मुंबईत खूप **लेखक** आहेत. (३) त्याचा **आजा** म्हातारा आहे. (४) या गृहस्थांचा **सासरा** काल वारला. (५) मी **भावाला** विचारले, "तू कोठे जातोस?" (६) ती **स्त्री** म्हणाली, "मी घरी जाते". (७) ही **स्त्री विधवा** आहे. (८) **गवळी** रोज सकाळी घरी येतो. (९) **कोळी** मासे पकडतो. (१०) ही **कवयित्री** आहे.

अभ्यास २

Give a single Marathi word for every group of words mentioned below :—

(१) कपडे शिवणारा पुरुष, (२) अध्यापन करणारी स्त्री, (३) पदवी परीक्षेपर्यंत शिक्षण देणारे विद्यालय, (४) लेखन करणारी स्त्री, (५) घरातील मुख्य स्त्री, (६) उत्तम नाचणारी स्त्री, (७) भविष्य सांगणारा पुरुष, (८) दूध मिळण्याचे ठिकाण, (९) कादंबरीतील मुख्य स्त्री पात्र, (१०) मुलाची पत्नी, (११) आईची बहीण, (१२) नवऱ्याची बहीण, (१३) नवऱ्याचा भाऊ, (१४) आईची आई, (१५) अध्ययन करणारा मुलगा, (१६) समाजकार्य करणारा पुरुष.

(*Answers* : दीर, दुग्धालय, गृहिणी, नायिका, मावशी, समाजकार्यकर्ता, शिंपी, महाविद्यालय, अध्यापिका, नणंद, आजी, विद्यार्थी, सून, नर्तकी, लेखिका, ज्योतिषी.)

● ● ●

५ वचन-विचार (NUMBER)

In Marathi, the plural of nouns is formed in different ways in different genders. We first take up masculine nouns ending in different vowels.

Masculine Nouns *Examples*

(1) ending in अ—पाठ, निर्णय, हात, पाय, आदेश, कान, नियम, केस, कप, नारळ, शाप.
(2) ending in आ—महिना, फळा, मसुदा, रस्ता, राजा, मुलगा, आंबा, बटाटा, हत्ता, डोळा.
(3) ending in ई—कवी, भिकारी, पक्षी, प्रवासी, गवळी, हत्ती, धोबी, कोळी, पुढारी, मुनी.
(4) ending in ऊ—चेंडू, भाऊ, खाऊ, लाडू, हेतू, पेरू, गहू, मृत्यू, साडू, काजू.
(5) ending in ओ—धनको (a creditor), ऋणको (a debtor).

Rule (नियम).—All masculine nouns, except those ending in आ, do not change in the plural. Nouns ending in आ change their final vowel आ to ए, *e.g.*, आंबा—आंबे; रस्ता—रस्ते; पैसा—पैसे; रुपया—रुपये.

It naturally follows that all other masculine nouns do not undergo any change, *e.g.*, पाठ (sing.)—पाठ (pl.). There is, however, one exception to the above rule. The masculine nouns काका, मामा, दादा, आजोबा, अण्णा are honorific words and are not changed in the plural though they end in आ. The plural of काका remains as काका only. Illustrations of each type mentioned above are given below in the same order :—

Singular	*Plural*
हा (this), तो (that).	हे (these), ते (those).
(१) हा एक हात आहे.	मला दोन हात आहेत.
(२) मी आंबा खातो.	मी आंबे खातो.

(३) हा माझा काका आहे. — हे माझे काका आहेत.
(४) झाडावर एक पक्षी आहे. — झाडावर खूप पक्षी आहेत.
(५) तो लाडू आहे. — ते लाडू आहेत.
(६) हा धनको आहे. — हे धनको आहेत.

Note.— (1) Some masculine nouns are always in the plural number, *e.g.*, हाल, कष्ट.

(2) Some masculine nouns, *e. g.*, भात and abstract nouns ending in पणा and वा, *e. g.*, चांगुलपणा, वाईटपणा, गारवा, ओलावा are always used in the singular number.

अभ्यास १

Change the number of the nouns in the bold type in the following sentences and re-write them :—

(१) वर्गात **फळा** आहे. (२) **कुत्रा** पळाला. (३) **भिकारी** भीक मागतो. (४) हा **बटाटा** काप. (५) नेपाळचा **राजा** आला. (६) **कवी** कविता करतो. (७) **हत्ती** जलद धावतो. (८) **शेतकरी** शेतात जातो. (९) कावळा **पक्षी** आहे. (१०) हा माझा **भाऊ** आहे. (११) तो **ढग** आहे. (१२) मुलगा **चेंडू** पकडतो.

अभ्यास २

Fill in the blanks in the following sentences with nouns in the masculine gender, singular or plural, as the case may be :—

(१) गाईला चार ----- असतात. (२) ----- काव काव करतात. (३) ----- बिळात राहतो. (४) ----- हा पशु आहे. (५) पिकलेले ----- गोड असतात. (६) ----- दूध घालतो. (७) कालिदास हा ----- होता. (८) वर्षात बावन्न ----- असतात. (९) लिपिक ----- प्रस्तुत करतात. (१०) प्रत्येकाला दोन ----- असतात.

अभ्यास ३

Translate the following sentences into Marathi :—

(1) Leaders work hard, (2) She buys ornaments, (3) My maternal uncle eats mangoes, (4) our guests drink tea, (5) I bring three balls, (6) He is my uncle, (7) Weavers weave cloth, (8) You read lessons, (9) Those are Government Resolutions, (10) There are twelve months in a year.

[*New words* : A leader—पुढारी (M.); to buy—खरेदी करणे; an ornament—दागिना (M.); meternal uncle—मामा (M.); a guest—पाहुणा (M.); a weaver—विणकर (M.); a Government Resolution—शासन-निर्णय (M.); in a year—वर्षात.]

(1) (*a*) ending in अ—अट, आग, तक्रार, सोय, जाहिरात, सहल, आठवण, मोटार, समजूत, भिंत, विहीर, बहीण.

(*b*) ending in अ—तारीख, खारीक, बेरीज.

(*c*) ending in अ—गरज, जखम, शपथ, काच, वाट, चिंच, चूक, वीज, भूक, बंदूक, सून, करमणूक.

Feminine Nouns *Examples*

(2) ending in आ—शाळा, शाखा, विद्या, शिक्षा, भाषा, कविता, सूचना, महिला, धारणा (Presumption), जनगणना (Census].

(3) (*a*) ending in ई—नदी, पेटी, राणी, काकडी, खुर्ची, बाई, बादली, भाजी, सुई, आकृती, आवृत्ती, युवती.

(*b*) ending in ई— दासी, कृती, नीती, भीती, शक्ती, भक्ती, नारी, सती, साध्वी.

(४) ending in ऊ—वस्तू, बाजू, धेनू, वधू, वाळू.

(5) ending in ओ—बायको.

Different categories of feminine nouns have different rules for changing them from singular to the plural. We now take up the rules in the same serial order of the feminine nouns, mentioned above.

Rule 1 (*a*).—Feminine nouns under this group change their final अ to ई in the plural, e. g., अटी, आगी, तक्रारी. सोयी, जाहिराती, सहली, भिंती.

Some nouns such as विहीर, समजूत (understanding), बहीण, जमीन shorten their penultimate long vowels, e.g., विहीर-विहिरी, समजूत-समजुती, बहीण-बहिणी जमीन-जमिनी. There are some exceptions; म्हैस (sing). changes to म्हशी (pl.), मोलकरीण (sing.) changes to मोलकरणी (pl.); कोळीण (sing.) changes to कोळणी (pl.).

Use in sentences—

Singular	*Plural*
(१) मी तक्रार करतो.	(१) मी तक्रारी करतो.
(२) तो जाहिरात वाचतो.	(२) तो जाहिराती वाचतो.
(३) येथे एक विहीर आहे.	(३) येथे तीन विहिरी आहेत.

Rule 1 (b).—Feminine nouns in this class change their final
in the plural and in the process the penultimate ई is changed to अ, *e. g.*, तारीख (sing.)—तारखा (pl.), बेरीज (sing.) –बेरजा (pl.), खारीक (sing.) —खारका (pl.).

There are very few nouns in this class.

Use in sentences.—

Singular	*Plural*
(१) पत्रावर तारीख घाला.	(१) पत्रांवर तारखा घाला.
(२) बेरीज करा.	(२) बेरजा करा.
(३) खारीक खा.	(३) खारका खा.

Rule 1 (c). — Feminine nouns in this class change their final अ to आ and in the process the Penultimate ई or ऊ (if any) becomes short, *e .g.*, गरज-गरजा, शपथ-शपथा, काच-काचा, वाट-वाटा, चिंच-चिंचा, but चूक-चुका, वीज-विजा, भूक-भुका, सून-सुना.

Use in sentences—

Singular	*Plural*
(१) मी शपथ घेतो.	(१) मी शपथा घेतो.
(२) मुलगा चिंच खातो.	(२) मुलगा चिंचा खातो.
(३) येथे बंदुक आहे.	(३) येथे बंदुका आहेत.
(४) सून घरी येते. (The daughter-in-law comes home)	(४) सुना घरी येतात. (Daughters in-law come home).

Rule 2.—Feminine nouns ending in आ, *e. g.*, भाषा (a language) do not change their form in the plural, *e. g.* भाषा (sing.) — भाषा (pl.), कविता (sing.)—कविता (pl.)

Use in sentences—

Singular	*Plural*
(१) मुंबईत एक शाळा आहे.	(१) मुंबईत अनेक शाळा आहेत.
(२) विद्यार्थी कविता वाचतो.	(२) विद्यार्थी दोन कविता वाचतात.
(३) ही सूचना आहे.	(३) ह्या (या) सूचना आहेत.

Rule 3 (a).— Feminine nouns in this class change their final ई to या, *e.g.*, नदी (sing.) — नद्या (pl.), पेटी (sing.) — पेट्या (pl.), पोपई (sing.) — पोपया (pl.), exceptions : स्त्री (sing.) — स्त्रिया (pl.), बी (sing.) — बिया (pl.).

Use in sentences —

Singular	*Plural*
(१) गोदावरी ही नदी आहे.	(१) कृष्णा व गोदावरी ह्या (या) नद्या आहेत.
(२) तू पोपई खातोस.	(२) तू पोपया खातोस.
(३) ती काकडी खाते.	(३) ती काकड्या खाते.
(४) येथे एक स्त्री आहे.	(४) येथे स्त्रिया आहेत.

Rule 3 (b). — Feminine nouns under this category do not undergo any change in the plural, e.g., दासी (sing.) remains दासी in the plural; इष्टी (sing.) — इष्टी (pl.).

Use in sentences—

Singular	*Plural*
(१) दासी काम करते.	(१) दासी काम करतात.
(२) ही कृति उत्तम आहे.	(२) या कृति उत्तम आहेत.

Rule 4.— Feminine nouns under this group do not undergo any change in the plural, *e.g.*, वस्तू (sing.) — वस्तू (pl.).

Use in sentences—

(१) मी एक वस्तू आणतो.	(१) मी अनेक वस्तू आणतो.
(२) ही एक बाजू आहे.	(२) ह्या चार बाजू आहेत.

Please note the following feminine nouns coming under this category — (1) वाळू (sand) is always used in the singular, (2) The word ऊ (a louse) changes to उवा (lice) in the plural; the nouns सासू (mother-in-law) and जाऊ (sister-in-law) change their final ऊ to वा, सासू (sing.) — सास्वा (pl.), जाऊ (sing.) — जावा (pl.).

Rule 5.—There is only one noun in this class, *viz.* बायको. It changes to बायका in the plural.

अभ्यास १

Change the numbers of nouns in bold type in the following sentences and re-write them :–

(१) मुलगी सूई आणते.
(२) बाजारात मिरची नाही.
(३) तो युक्ती लढवतो.
(४) बाजारातून दोन वस्तू आणा.
(५) मुलांना भूक लागते.
(६) आकाशात वीज चमकते.
(७) तिला दोन जावा आहेत.
(८) ते जाहिराती वाचतात.
(९) भिंत मजबूत आहे.
(१०) येथे काचा आहेत.

अभ्यास २

Fill in the gaps in the following sentences by using nouns in the feminine gender (singular or plural), as the case may be :–

(१) गुजराती व बंगाली या —— आहेत.
(२) ——— गवत खातात.
(३) ——— दुकानात जातात.
(४) मला तीन ——— आहेत.
(५) ही काळ्या शाईची —— आहे.
(६) ——— घ्या आणि गोळ्या मारा.
(७) गावकरी ——— खणतात.
(८) मुली ——— खातात.
(९) हल्ली ——— नोकरी करतात.
(१०) पाच अधिक तीन ही ——— आहे.

अभ्यास ३

Translate the following sentences into Marathi :–

(1) My mother-in-law is not at home, (2) The villagers dig three wells during the year, (3) A servant buys needles, (4) There are lightnings in the sky, (5) People read an advertisement, (6) These are the requirements (needs), (7) He changes the dates, (8) Chillies are generally hot, (9) He learns new methods, (10) I take up the suggestion.

[*New words* : At home—घरी, घरात; during the year—वर्षात; a lightning—वीज (F.); a need गरज (F.); generally—बहुधा; new—नवीन; to take up—स्वीकारणे.]

Neuter Nouns	Examples
(1) (a) ending in अ —	घर, पत्र, मन, पान, चित्र, झाड, काम, दार, फळ, वाक्य, वेतन, पुस्तक, कपाट, नाटक, मासिक, मंडळ, मैदान, भांडार, सरकार, देवालय, कार्यालय, सचिवालय.
(b) ending in अ —	फूल, मूल, कूळ, बीळ, दूध.
(2) ending in ई —	लोणी, पाणी, दही, मोती.
(3) ending in ऊ —	पाखरू, लिंबू, वासरू.
(4) ending in ए —	गाणे, तळे, मडके, केळे, भांडे, डोके, घरटे, देणे, घेणे, खेडे. (सोने, रुपे; तांबे, शिसे are not used in the plural.)

Rule 1 (a).—All neuter nouns coming under this category change their final अ to ए, *e. g.*, घर (sing.)—घरे (pl.), फळ (sing),—फळें (pl.), but देऊळ (sing.),—देवळे (pl.).

Use in sentences—

Singular	*Plural*
(१) भाऊ नाटक पाहतो.	(१) भाऊ नाटके पाहतो.
(२) हे कपाट आहे.	(२) ही कपाटे आहेत.
(३) आम्ही मासिक वाचतो.	(३) आम्ही मासिके वाचतो.

Rule 1 (b).—All neuter nouns coming under this category change their final अ to ए and their penultimate long vowels become short in the process, *e. g.*, फूल (sing.) —फुले (pl.); बीळ (a hole-sing.)—बिळे (pl.).

Use in sentences—

Singular	*Plural*
(१) मूल दूध पिते.	(१) मुले दूध पितात.
(२) मुलीला फूल आवडते.	(२) मुलीला फुले आवडतात.

Rule 2.—In this category the nouns लोणी, पाणी, दही, are not used in the plural : the only noun मोती changes to मोत्ये optionally, *e. g.*, मोती (sing.)—मोती or मोत्ये (pl).

Singular	Plural
(१) उन्हाळ्यात आपण फार पाणी पितो.	...
(२) हल्ली लोणी फार महाग आहे.	...

Rule 3.—Neuter nouns ending in ऊ change their final ऊ to ए in the plural, *e. g.*, लिंबू, (a lemon)—लिंबे (lemons).

Use in sentences—

Singular	Plural
(१) पाखरू आकाशात उडते.	(१) पाखरे आकाशात उडतात.
(२) लिंबू महाग आहे.	(२) लिंबे महाग आहेत.

Rule 4.—Neuter nouns ending in ए change their final ए to ई in the plural, *e. g.*, गाणे (sing.)—गाणी (pl.); खेडे (sing.)—खेडी (pl.)

Names of metals such as सोने (gold), तांबे (copper), शिसे (lead) are never used in the plural.

Use in sentences—

Singular	Plural
(१) हे एक घरटे आहे.	(१) ही अनेक घरटी आहेत.
(२) मला गाणे आवडते.	(२) मला गाणी आवडतात.
(३) सोने फार महाग आहे.	(३) Same as in singular.

अभ्यास १

Change the number of nouns in bold type in the following sentences and re-write them with the necessary changes :—

(१) हे **घर** आहे, (२) ती **पत्र** लिहिते, (३) लोक रोज **वर्तमानपत्र** वाचतात, (४) हे **फूल** सुंदर आहे, (५) मुलगी **गाणे** म्हणते, (६) **केळी** गोड आहेत, (७) मुलगा **भांडण** करतो, (८) **पुस्तक** वाचा, (९) **मुले** दंगा करतात, (१०) झाडावर **घरटी** आहेत.

अभ्यास २

Fill in the blanks in the following sentences by using neuter nouns, singular or plural, as the case may be :—

(१) झाडांची .... हिरवी असतात, (२) ...... म्हणजे भोजन मिळण्याचे ठिकाण, (३) पुणे हे ऐतिहासिक ...... आहे, (४) ...... म्हणजे कामकाज करण्याचे ठिकाण, (५) शासन या अर्थी '......' वापरतात, (६) गवई ..... म्हणतो, (७) 'मुलगा अभ्यास करतो' हे ...... आहे.

अभ्यास ३

Translate the following sentences into Marathi :—

(1) Coolies bring cupboards, (2) There are many villages in India, (3) Boys read newspapers and magazines, (4) Lemons are good for health, (5) Girls like flowers, (6) An artist draws pictures, (7) Students solve examples, (8) These are villages, (9) 'A bird flies in the sky' is a sentence, (10) We eat plantains, apples and oranges.

[*New words* : A coolie--हमाल (M.); in India--भारतात; for health--आरोग्याकरिता; good--हितकारक, चांगली; an artist--कलाकार (M.); to solve—सोडविणे; an example—उदाहरण (N.); an apple—सफरचंद (N.) an orange—संत्रे (N.).]

SUMMARY

Numbers

वचने

	Examples	
	Singular (एकवचन)	Plural (अनेकवचन)
Nouns (Masculine genders)—		
(1) Nouns ending in अ do not change.	पाठ, नोकर, शिक्षक, लिपिक	No change.
(2) Nouns ending in आ change to ए.	रस्ता, आंबा, घोडा, पैसा	रस्ते, आंबे, घोडे, पैसे.
(3) Nouns ending in ई do not change.	कोळी, धोबी, वाणी, हत्ती कवी.	No change.

	Examples	
	Singular	Plural
Nouns (Masculine genders)—	(एकवचन)	(अनेकवचन)
(4) Nouns ending in ऊ do not change.	खड्डू, भाऊ, शत्रू,	No change.
(5) Nouns ending in ओ do not change.	ऋणको (debtor), धनको (creditor.)	No change.

(Abstract nouns ending in पणा, वा, *e.g.*, शहाणपणा, ओलावा are not used in the plural).

Nouns (Feminine gender)—		
(1) (*a*) Some nouns ending in अ change to ई.	आग, तक्रार, जाहिरात, भिंत, बहीण, विहीर.	आगी, तक्रारी, जाहिराती, भिंती, बहिणी, विहिरी.
(*b*) Some nouns ending in अ change to आ.	तारीख, खारीक, बेरीज	तारखा, खारका, बेरजा.
(*c*) Other nouns ending in अ change to आ.	गरज, काच, भूक, वीज, बंदूक	गरजा, काचा, भुका, विजा, बंदुका.
(2) Nouns ending in आ do not change.	शाळा, सभा, भाषा, विद्या	No change.
(3) Nouns ending in ई change to या.	टोपी, नदी, खुर्ची, वही, स्त्री	टोप्या, नद्या, खुर्च्या, वह्या, स्त्रिया.

[Exception—The plural of मुलगी is मुली.]

(4) Nouns ending in ऊ do not change.	वस्तू, बाजू	No change.
(5) Nouns ending in ओ change to आ.	बायको	बायका.

Nouns (Neuter gender)—	*Examples* Singular (एकवचन)	Plural (अनेकवचन)
(1) Nouns ending in अ change to ए.	पत्र, घर, फूल, मूल, फळ.	पत्रे, घरे, फुले, मुले, फळे.
(2) Nouns ending in ई are not used in the plural.	पाणी, लोणी, दही.	

[Exception—अस्थी always used in the plural. मोती changes to मोत्ये.]

(3) Nouns ending in ऊ change to ए.	लिंबू, पाखरू, वासरू	लिंबे, पाखरे, वासरे.
(4) Nouns ending in ए change to ई.	गाणे, डोके, घरटे, देणे, मडके, खेडे.	गाणी, डोकी, घरटी, देणी, मडकी, खेडी.

[Names of metals सोने (gold), पितळ (brass), तांबे (copper) etc. are not used in the plural.]

• • •

६ विभक्तिविचार (१) CASES (1)

By 'case' is meant the inflected form of a noun. This form of a noun indicates its relation with the other words in a sentence, *e.g.*, 'राजाच्या मुलाने प्रधानाच्या मुलीशी लग्न केले (The king's son married the minister's daughter). In this sentence, the inflected form 'राजाच्या' of the noun 'राजा' indicates its relation with the noun 'मुलाने', the inflected form प्रधानाच्या' of the noun 'प्रधान' indicates its relation with the noun 'मुलीशी'; the inflected form 'मुलाने' of the noun 'मुलगा' indicates its relation with the noun 'मुलीशी'; and the inflected forms 'मुलाने' and 'मुलीशी' indicate their relation with the verb लग्न केले.

The inflections in bold type in the above sentence are called case endings (प्रत्यय) and there are eight principal relations expressed by these case endings. These eight principal relations are kn own as कारक s in Marathi. Hence, there are eight cases (विभक्ती) in Marathi. (1) Nominative (प्रथमा), (2) Accusative or objective (द्वितीया), (3) Instrumental (तृतीया), (4) Dative (चतुर्थी), (5) Ablative (पंचमी), (6) Possessive or genetive (षष्ठी), (7) Locative (सप्तमी), (8) Vocative (संबोधन).

Now read the following sentences :–

आंबा (पु.)

Singular (एकवचन)	*Plural* (अनेकवचन)
1. हा **आंबा** आहे. (This is a mango.)	हे **आंबे** आहेत. (These are mangoes.)
2. मी **आंबा** खातो. (I eat a mango.)	मी **आंबे** खातो. (I eat mangoes.)
3. **आंब्याने** शक्ती येते. (A mango gives strength.)	**आंब्यांनी** शक्ती येते. (Mangoes give strength.)

4. आंब्याला मधुर वास असतो.
(A mango smells sweet.)

आंब्यांना मधुर वास असतो.
(Mangoes smell sweet.)

5. आंब्याहून पेरू लहान असतो.
(A guava is smaller than a mango.)

आंब्याहून पेरू लहान असतात.
(Guavas are smaller than mangoes.)

Singular (एकवचन)	*Plural* (अनेकवचन)
6. आंब्याचा रंग आकर्षक असतो. (The colour of mango is pleasing.)	आंब्यांचा रंग आकर्षक असतो. (The colour of mangoes is pleasing.)
7. आंब्यात जीवनसत्वे असतात. (A mango contains vitamins.) ..	आंब्यांत जीवनसत्वे असतात. (Mangoes contain vitamins.)
8. हे आंब्या, तू खरोखर गोड आहेस. (O Mango, you are really sweet.)	हे आंब्यांनो तुम्ही खरोखर गोड आहात. (O. Mangoes, you are really sweet.)

In these sentences, you will find the use of the inflected form of the noun आंबा (M.). In all these forms, the original noun is आंबा. While arriving at these forms, the noun आंबा has undergone a change from आंबा to आंब्या. Hence, the following will be the proper analysis of the inflected words such as आंब्याला, आंब्याचा etc.

The original noun (मूळ नाम) (1)	*The changed form* (सामान्यरूप) (2)	*Case endings* (प्रत्यय) (3)	*The noun with case endings* (4)
आंबा ..	आंब्या	स or ला or चा	आंब्यास, आंब्याला, आंब्याचा.
	आंब्या	स or ना or चा	आंब्यास, आंब्यांना, आंब्यांचा.

If we delete the case endings in bold type from the forms given above, what remains is the form आंब्या. It will thus be seen that the original noun आंबा (M.) has undergone a change to आंब्या, while taking on the case ending or a case termination (प्रत्यय).

The form, a noun assumes before it takes on the case ending is known in Marathi as a सामान्यरूप (oblique form).

Other masculine nouns that undergo similar changes before they take up case endings are कावळा, घोडा, कुत्रा, रस्ता. Their सामान्यरूपs are कावळ्या, घोड्या, कुत्र्या, रस्त्या, respectively. The nouns आरसा (M.), पैसा (M.)

ससा (M.), ठसा (M.), घसा (a throat) and खुलासा (M.) have आरशा, सशा, ठशा, घशा and खुलाशा as their सामान्यरूपs, respectively.

Now read the following sentences :—

Singular (एकवचन)		*Plural* (अनेकवचन)
ही नदी आहे.		ह्या (या) नद्या आहेत.
(This is a river)	..	(These are revers).
मी नदी पाहतो.		मी नद्या पाहतो.
(I see a river)	..	(I see rivers).
नदीने गावाला पाणी दिले आहे.		नद्यांनी गावांना पाणी दिले आहे.
(The river has provided water to the town).		(Rivers have a provided water to the towns).
नदीला कालवे असतात.		नद्यांना कालवे असतात.
(A river has canals).	..	(Rivers have canals).
नदीहून समुद्र मोठा असतो.		नद्यांहून समुद्र मोठे असतात.
(The sea is bigger than a river).	..	(Seas are bigger than rivers).
नदीचा प्रवाह जोरदार असतो.		नद्यांचे प्रवाह जोरदार असतात.
(The current of a river is forceful).		(The currents of rivers are forceful).
नदीत मासे असतात.		नद्यांत मासे असतात.
(There is fish in the river)		(There is fish in rivers.)
हे नदी, तू आम्हाला जीवन देतेस.		हे नद्यांनो, तुम्ही आम्हाला जीवन देता.
(O River, you are our very life)	..	(O Rivers, you are our very life).

In all these sentences, you will find tee use of the inflected form of the noun नदी (F.). In all these forms the original noun is नदी. Before arriving at the inflected forms the original noun नदी has not undergone any change in the singular, but has undergone a change in the plural. it will thus be seen that the nouns नदी (F.) has two सामान्यरूपs (oblique forms). नदी in the singular and नद्या in the plural. The analysis of the Inflected forms of the noun नदी will be as follows :—

Number (वचन) (1)	*Original noun* (मूळ नाम) (2)	*Changed forms (Oblique form)* (सामान्यरूप) (3)	*Case endings* (प्रत्यय) (4)	*The noun with case ending* (5)
Singular (एकवचन)	नदी	नदी	स, ला, त	नदीस, नदीने, नदीत.
Plural (अनेकवचन)	नद्या	नद्या	स, ला, चा	नद्यांस, नद्यांनी, नद्यात.

form in column (3) yields the forms नदीस, नदीला, नदीचा in the singular and नद्यांस, नद्यांना, नद्यांचा in the plural (The last letter of the सामान्यरूप takes a dot or an अनुस्वार in the plural. The अनुस्वार indicates that the form is in the plural number.)

Other feminine nouns that undergo changes similar to those of नदी when case endings are added, are पाटी, सुरी, काठी, छत्री, टोपी, लढाई, लेखणी (all feminine). etc. Their सामान्यरूप in the singular is the same, *i. e.* the original noun; but in the plural, these nouns yield पाट्या, सुऱ्या, काठ्या; छत्र्या, टोप्या, लढाया and लेखण्या as सामान्यरूपs, respectively. We can also say that the singular and the plural forms of the noun नदी are the सामान्यरूपs of the noun नदी.

Now read the following sentences :—

फूल (N.)

	Singular (एकवचन)	*Plural* (अनेकवचन)
1.	हे फूल आहे. (This is a flower).	ही फुले आहेत. (These are flowers).
2.	मी फूल तोडतो / तोडते. (I pluck a flower).	मी फुले तोडतो / तोडते. (I pluck flowers).
3.	फुलाने घराला शोभा येते. (A flower brings grace to the house).	फुलांनी घराला शोभा येते. (Flowers bring grace to the house).
4.	फुलाला पाकळ्या असतात. (A flower has petals).	फुलांना पाकळ्या असतात. (Flowers have petals).
5.	फुलापासून सुवास मिळतो. (We get fragrance from a flower).	फुलांपासून सुवास मिळतो. (We get fragrance from flowers).
6.	फुलाचा रंग नैसर्गिक असतो. (The colour of a flower is natural).	फुलांचे रंग नैसर्गिक असत. (The colours of flowers are natural).
7.	फुलात मध असतो. (There is honey in a flower)	फुलांत मध असतो. (There is honey in floweres).
8.	हे फुला, तू सर्वांना आनंद देतोस. (O flower, you delight all).	हे फुलांनो, तुम्ही सर्वांना आनंद देता. (O flowers, you delight all).

In these sentences you will find all the inflected forms of the noun फूल (N.). In all these forms the original noun is फूल, but before arriving at the inflected forms फुलाला, फुलाचा, etc., the noun फूल has undergone

a change from फूल to फुला. Thus, the सामान्यरूप of the noun फूल is फुला *i.e.*, the original noun has undergone two changes (1) the final अ is lengthened and (2) the penultimate long vowel is shortened.

The analysis of the inflected foroms of the noun फूल (N.) will be as follows :—

The original noun (मूळ नाम) (1)	*The changed form* (*Oblique form*) (सामान्य रूप) (2)	*Case endings* (प्रत्यय) (3)	*The noun with case endings* (4)
फूल	फुला	स, ने, चा	फुलास, फुलाने, फुलाचा.
	फुला	स, ने, चा	फुलांस, फुलांनी, फुलांचा.

Other nouns that undergo similar changes while taking case endings are मूल, मूळ, कूळ, दूध, बीळ. Their सामान्यरूपs are मुला, मुळा, कुळा, दुधा, बिळा respectively.

We now give below a table showing the cases, the case endings in the singular and the plural and their meanings : –

Case (विभक्ती)	*Case endings* (Singular) (एकवचनी प्रत्यय)	*Case endings* (Plural) (अनेकवचनी प्रत्यय)	*Meaning of the case*
1. प्रथमा ... (Nominative).	...	...	Subject is always used in the nominative case.
2. द्वितीया ... (Accusative or Objective).	1* (अप्रत्ययीकर्म) (No case ending) (lifeless objects).	1. (Lifeless object)	(कर्म) Object.
	2. स, ला, (to) (living beings).	2. स, ला, ना (Living beings)	The object is in the accusative case.
3. तृतीया ... (Instrumental).	ने, शी ... (by, with, against)	नी, शी ... (by with against)	(कर्ता) Subject (In the past tense and in the potential mood) (कारण) instrument. (with, along with, by).

Case (विभक्ती)	Case endings (Singular) (एकवचनी प्रत्यय)	Case endings (Plural) (अनेकवचनी प्रत्यय)	Meaning of the case
4. चतुर्थी (Dative).	... स, ला (to, for)—	स, ला, ना,	संप्रदान (to, for, for the sake of). (The individual to whom something is to be conveyed; the subject 'I' in "I have four brothers", the subject 'I' in "I want a mango" or in "I like a mango" or in "I know Marathi."
5. पंचमी (Ablative)	ऊन, हून (from, than)	ऊन, हून	अपादान (Ablation, separation).
6. षष्ठी (Genetive)	चा, ची, चे, चे, च्या, ची } of, ' s	चा, ची, चे, चे, च्या, ची	संबंध (Relation).
7. सप्तमी (Locative)	ई, त (in, into).	ई, त	अधिकरण (place, time).
8. संबोधन (Vocative)	The oblique form (सामान्यरूप)	नो (to be added to the सामान्यरूप in the plural)	आवाहन (Invocation, address).

*The accusative has two forms, *viz.*, (1) without the case ending called the अप्रत्ययी कर्म *e.g.*, लिपिक टिप्पणी लिहितो, अधिकारी चौकशी करतात. In these sentences the objects टिप्पणी and चौकशी are instances of अप्रत्ययी कर्म, *i.e.*, abject without case endings (2) with case endings called the सप्रत्ययी कर्म, *e.g.*, सचिव अधीक्षकांना बोलावतात, दुर्जन सज्जनांना फसवतात, मी त्याला बोललो.

We now give below the inflected forms of representative nouns in each gender :—

(१) कवी (A poet) (M.)

सामान्यरूप—कवी

	एकवचन (Singular).		अनेकवचन (Plural)
प्रथमा	कवी (A poet)	...	कवी (poets).
द्वितीया	कवीस, कवीला (to a poet)	...	कवींस, कवींला, कवींना (to poets).
तृतीया	कवीने, कवीशी (by or with a poet).	...	कवींनी, कवींशी (by or with poets).
चतुर्थी	कवीस, कवीला (to a poet)	...	कवींस, कवींला, कवींना (to poets).
पंचमी	कवीहून (From or than a poet).	...	कवींहून (from or than poets).
षष्ठी	कवीचा, कवीची, कवीचे (A poet's of a poet).	...	कवींचा, कवींची, कवींचे (poets', of poets).
सप्तमी	कवीत (In a poet)	...	कवींत (in poets).
संबोधन	(हे) कवी (O poet) (sometimes कवे).	...	हे कवींनो (O poets).

The other masculine nouns ending in ई that give similar forms as those of कवी are हत्ती, पती, मुनी, ऋषी, etc. Masculine nouns ending in ई, *e.g.* धोबी, कोळी, शिंपी have धोब्या, कोळ्या and शिंप्या as सामान्यरूप, respectively.

(२) गाडी (A carriage) (F.)

(सामान्यरूप — गाडी in the singular; गाड्या in the plural)

प्रथमा	गाडी (A carriage)	...	गाड्या (carriages).
द्वितीया	गाडीस, गाडीला (To a carriage)	...	गाड्यांस, गाड्यांला, गाड्यांना (To carriages).
तृतीया	गाडीने (by a carriage) गाडीशी (with a carriage)	...	गाड्यांनी (by carriages). गाड्यांशी (with carriages).
चतुर्थी	गाडीस, गाडीला (to a carriage)	...	गाड्यांस, गाड्यांला, गाड्यांना (to carriages).
पंचमी	गाडीहून (than a carriage)	...	गाड्यांहून (than carriages)
षष्ठी	गाडीचा, गाडीची, गाडीचे (of a carriage).	...	गाड्यांचा, गाड्यांची, गाड्यांचे (of carriages).
सप्तमी	गाडीत (in a carriage)	...	गाड्यांत (in carriages).
संबोधन	हे गाडी (O carriage)	...	हे गाड्यांनो (O carriages).

The other feminine nouns ending in ई that give similar forms as those of गाडी are नदी, पाटी, पेटी, खुर्ची, चौकशी, पोपई etc. Feminine nouns ending in ई such as पत्नी, दासी do not undergo any change either in the singular or in the plural in the सामान्यरूपs.

(३) घर (A house) (N.)

सामान्यरूप--घरा

	एकवचन (Singular)	अनेकवचन (Plural)
प्रथमा	घर (A house)	... घरे (houses).
द्वितीया	घर (house)	... घरे (houses).
तृतीया	घराने (by a house), घराशी (with a house)	... घरांनी (by houses), घरांशी (with houses).
चतुर्थी	घरास, घराला (to a house)	... घरांस, घरांला, घरांना (to houses).
पंचमी	घराहून, घरून (from a house)	... घरांहून (from houses).
षष्ठी	घराचा, घराची, घराचे (of a house)	... घरांचा, घरांची, घरांचे (of houses).
सप्तमी	घरात, घरी (in a house)	... घरांत, घरी (in houses).
संबोधन	हे घरा (O house)	... हे घरांनो (O houses).

Other neuter nouns ending in अ that give similar forms as those of घर are फळ, दार, शेत, पत्र, मन, पान, भांडण.

All the case-ending (प्रत्यय) referred to above are as a matter-of-fact post-positions. Besides the case-endings (now referred to as post positions), there are many post-positions in Marathi which serve the purpose of case-endings. These post-positions like case-ending are suffixed to the सामान्यरूपs of a noun.

e.g. १. झाड (original noun) .. झाडा (सामान्यरूप)--झाडाखाली (under the tree).

२. मुलगा (the original noun) .. मुला (सामान्यरूप)--मुलाकडे (at the boy).

३. खुर्ची (the original noun) ... खुर्ची (सामान्यरूप)--खुर्चीवर (on the chair).

We give below the illustrations of some of the post-positions that serve the purpose of case-endings :—

प्रथमा, द्वितीया--No post-positions.

तृतीया--१. मुळ (owing to); २. बरोबर, सह (with); ३. कडून (by); ४. द्वारा (on behalf of, through); ५. प्रमाणे, सारखा (like).

e.g. १. मुळे--काही कारणामुळे आज मी बाहेर जाऊ शकत नाही.
(I cannot go out to-day, for some reason).

२. बरोबर, सह.--वडील मुलाबरोबर/मुलासह बाजारात जातात.
(The father goes to the market with his son).

३. कडून--नोकराकडून काम केले जाते.
(The work is done by the servant).

४. द्वारा—मी पत्रद्वारा माहिती मिळवतो.
(I obtain the information through correspondence).

५. प्रमाणे, सारखा—हा मुलगा वेड्याप्रमाणे/वेड्यासारखा बोलतो.
(This boy speaks like an idiot).

चतुर्थी—१. करिता, साठी (for), २. कडे (at), ३. ऐवजी (in place of), ४. अर्थी (in place of).

e.g. १. करिता, साठी--कृपया भोजनाकरिता/भोजनासाठी घरी या.
(Please come home for meals).

२. कडे--कवी ढगांकडे पाहतो.
(The poet looks at the clouds).

३. ऐवजी--चहाऐवजी काहीही चालेल.
(Anything in place of tea will do).

४. अर्थी—दिवस याअर्थी शब्द सांगा.
(Give a word in place of (or for) 'दिवस').

पंचमी--१. पेक्षा (than), २. पासून (from), ३. वाचून, खेरीज, शिवाय (Except, without), ४. नंतर (after).

e.g. १. पेक्षा--रामापेक्षा गोविंदा उंच आहे.
(Govinda is taller than Rama).

२. पासून—पुणे मुंबईपासून १९२ किलोमीटर आहे.
(Poona is 192 kilometres from Bombay).

३. वाचून--कारणावाचून कार्य नाही.
(There is no effect without a cause)

४. नंतर—लढाईनंतर शांतता येते.
(There is peace after war).

षष्ठी — विषयी, संबंधी (about, regarding, concerning).

e.g. संबंधी/विषयी — रामायणासंबंधी/रामायणाविषयी आम्हाला सर्व माहिती सांगा.

(Tell us all about/concerning the Ramayana).

सप्तमी — १. मध्ये (in; into), २. खाली (under), ३. पलीकडे (beyond), ४. पैकी (out of), ५. बाहेर (out, outside), ६. समोर (in front), ७. भोवती (around).

e.g. १. मध्ये — आज गावामध्ये व्याख्यान आहे.
(There is a lecture in the town to day).

२. खाली — झाडाखाली सावली आहे.
(There is shade under the tree).

३. पलीकडे — घरापलीकडे ओढा आहे.
(There is a brook beyond the house).

४. पैकी — वकिलांपैकी एक उठून म्हणाले.
(One of the pleaders got up and said).

५. बाहेर — मुलगा खिडकीबाहेर पाहतो.
(The boy looks out of the window).

६. समोर — भक्त देवालयासमोर थांबतात.
(Devotees stop in front of a temple).

७. भोवती — शाळेभोवती बाग आहे.
(There is a garden around the school).

Some of the post-positions are added to the oblique form of a genetive of a noun, *e.g.*, शुक्रवारच्या अगोदर (before Friday); मुलांच्या बरोबर (with boys); माझ्यानंतर (after me).

We now take up genderwise nouns and consider their सामान्यरूपs (oblique forms).

पुल्लिंगी नामे (Masculine Nouns)

(1) Nouns ending in अ — (१) खांब, (२) पर्वत, (३) देव, (४) दास, (५) सोनार, (६) लिपिक, (७) पुरुष.

सामान्यरूपs — १. खांबा, २. पर्वता, ३. देवा, ४. दासा, ५. सोनारा, ६. लिपिका, ७. पुरुषा.

Generalization.— All masculine nouns ending in अ change their final अ to आ, in their सामान्यरूपs.

Exception.—पाऊस changes to पावसा.

(2) Nouns ending in आ— (१) आंबा, (२) कुत्रा, (३) रस्ता, (४) दिवा, (५) वारा, (६) घसा, (७) पैसा, (८) पुरावा, (९) फायदा, (१०) उन्हाळा.

सामान्यरूपs—१. आंब्या, २. कुत्र्या, ३. रस्त्या, ४. दिव्या, ५. वाऱ्या, ६. घशा, ७. पैशा, ८. पुराव्या, ९. फायद्या, १०. उन्हाळ्या.

Generalization.— All masculine nouns ending in आ change their final आ to या in their सामान्यरूपs.

Exceptions.— The following masculine nouns ending in आ do not change in the सामान्यरूपs :– राजा, नाना, दादा, काका, आजोबा, मामा, चहा.

(3) Nouns ending in ई —(१) तेली, (२) धोबी, (३) वाणी, (४) कोळी, (५) जावई.

सामान्यरूपs— १. तेल्या, २. धोब्या, ३. वाण्या, ४. कोळ्या, ५. जावया.

Generalization.— The final ई of the masculine nouns ending in ई takes या in the सामान्यरूपs.

Exceptions.— कवी, हत्ती, मुनी, ऋषी.

(4) Nouns ending in ऊ—(१) साबू, (२) खाऊ, (३) खेळाडू, (४) शत्रू, (५) पशू.

सामान्यरूपs — १. साबू, २. खाऊ, ३. खेळाडू, ४. शत्रू, ५. पशू.

Generalization.—Masculine nouns ending in ऊ do not change in the सामान्यरूप s.

Exception.– भाऊ changes to भावा.

अभ्यास १

Translate the following into English :—

(१) रस्त्यावर, (२) पुराव्यात, (३) उन्हाळ्यात, (४) आजोबांना, (५) शत्रूचा पराभव, (६) पशूंची सभा, (७) आंब्याची चव, (८) वाण्याचे दुकान, (९) पर्वतापासून, (१०) खेळाडूत, (११) स्वर्गात, (१२) नायकाचे आदेश, (१३) खेळाडूंचा पोषाख, (१४) भारतात, (१५) शत्रूपासून, (१६) दगडांनी.

Translate the following into Marathi :—

(1) A Dhobi's house, (2) a grocer's daughter, (3) from the tree, (4) with a pen-knife, (5) with hands and feet, (6) on the mountain, (7) under the throat, (8) by the goldsmith, (9) A packet of sweets, (10) to players, (11) than an elephant, (12) a lion's cub, (13) on Saturday, (14) in March, (15) the leader of the elephants.

[*New words* : A taste—चव (F.); a packet—पुडा (M.); evidence—पुरावा (M.); a cub—छावा; a leader—नायक.]

स्त्रीलिंगी नामे (Feminine Nouns)

(1) Nouns ending in अ—(१) भिंत, (२) ओळख, (३) भेट, (४) बहीण, (५) जमीन.

सामान्यरूपs.—१. भिंती, २. ओळखी, ३. भेटी, ४. बहिणी, ५. जमिनी.

Generalization.—Feminine nouns ending in अ change their final अ to इ and in the process their penultimate vowel, if any, becomes short.

Exceptions.—(१) लाट, (२) वाट, (३) वीट, (४) म्हैस, (५) जखम, (६) गरज, (७) चूक, (८) वीज.

सामान्यरूपs.—	(१) लाटे in the singular	लाटा (in the plural)
	(२) वाटे ,,	वाटा ,,
	(३) विटे ,,	विटा ,,
	(४) म्हशी ,,	म्हशी ,,

(2) Nouns ending in आ—(१) भाषा, (२) विद्या, (३) कविता.

सामान्यरूपs—१. भाषे (singular), भाषा, (plural); २. विद्ये (singular), विद्या (plural); ३. कविते (singular), कविता (plural).

Generalization.—Feminine nouns ending in आ change their final आ to ए in the singular and retain their original form in the plural.

(3) Nouns ending in ई—(१) नदी, (२) खुर्ची, (३) टोपी, (४) लढाई, (५) लेखणी, (६) युक्ती.

सामान्यरूपs — १. नदी (singular), नद्या (plurar); २. खुर्ची (singular), खुर्च्या (plural); ३. टोपी (singular), टोप्या (plural); ४. लढाई (singular), लढाया (plural); ५. लेखणी (singular), लेखण्या (plural); ६. युक्ती (singular), युक्त्या (plural).

Generalization.—Feminine nouns ending in ई retain the original base in the singular and change their final ई to या in the plural in the सामान्यरूप.

Exceptions.—The following feminine nouns ending in ई are not used generally in the plural and hence their सामान्यरूप in the plural is not arrived at. As these are mostly used in the singular, the original word remains the same as the सामान्यरूप in the singular, *e.g.*, कोबी, माती, डोकेदुखी, मजुरी, मती, प्रीती, बुद्धी, सृष्टी, सिद्धी (used in singular and in the plural).

(4) Nouns ending in ऊ—(१) बाजू, (२) वधू, (३) वाळू, (४) सासू,
सामान्यरूपs — १. बाजू, २. वधू, ३. वाळू (only used in the singular) ४. सासू (singular), सास्वा (plural).

Generalization.—Feminine nouns ending in ऊ do not change in the सामान्यरूप.

Exception—सासू—सास्वा.

(5) Nouns ending in ओ—(१) बायको.

सामान्यरूप — बायको (singular), बायका (plural).

अभ्यास १

Translate the following into English :—

(१) बायकोचा भाऊ, (२) खुर्चीची बाजू, (३) युक्त्या, (४) कवितेची भाषा, (५) सासूपासून, (६) वाळूत, (७) वधूकडून, (८) समुद्राच्या लाटा, (९) जमिनीला, (१०) इमारतीजवळ, (११) बहिणीत.

अभ्यास २

Translate the following into Marathi :—

(1) From the walls, (2) in the battle, (3) on account of the cap, (4) in the meeting, (5) the beauty of the earth, (6) a seat of learning, (7) sister's husband, (8) the sarees of women, (9) daily wages, (10) from the poem, (11) stories and advertisements, (12) daughters and sisters.

ing—विद्येचे माहेरघर; respect—मान (M); daily—रोजची, दैनिक.)

नपुंसकलिंगी नामे (Neuter Nouns)

(1) Nouns ending in अ—(१) घर, (२) शेत, (३) पत्र, (४) मांजर, (५) फूल, (६) मूल, (७) दूध.

सामान्यरूपs--१ घरा, २ शेता, ३ पत्रा, ४ मांजरा, ५ फुला, ६ मुला, ७ दुधा.

Generalization.—Neuter nouns ending in अ change their final अ to आ at the time of their सामान्यरूपs and in the process shorten their penultimate vowel if it is long.

--(१) देऊळ, सामान्यरूप--देवळा.

(2) Nouns ending in ई--(१) पाणी, (२) लोणी.

सामान्यरूपs--(१) पाण्या, (२) लोण्या.

Nouns ending in ए—(१) केळे, (२) डोके, (३) तळे, (४) गाणे, (५) देणे.

सामान्यरूपs--(१) केळ्या, (२) डोक्या, (३) तळ्या, (४) गाण्या, (५) देण्या.

Generalization.—Neuter nouns ending in ई or ए change their final vowels to या.

(3) Nouns ending in ऊ--(१) वासरू, (२) कोकरू, (३) लिंबू.

सामान्यरूपs--(१) वासरा (२) कोकरा, (३) लिंबा.

Generalization.—Neuter nouns ending in ऊ change their final ऊ to आ, at the time of their सामान्यरूपs.

Exceptions.—(१) हसू, रडू, गळू, आसू.

The first two do not undergo any change either in the singular or in the plural of the सामान्यरूप. In the case of the last two, viz. गळू and आसू, सामान्यरूपs are गळू and आसू in the singular, and गळवा and आसवा viz. in the plural.

अभ्यास १

Translate the following words into English :—

(१) पत्रात, (२) दुधापासून, (३) गाणी, (४) देण्यापेक्षा, (५) वासराजवळ, (६) लिंबांचा, (७) देवळात, (८) पाण्याने, (९) लोण्यापासून, (१०) डोक्यावर, (११) केळ्यांऐवजी, (१२) मांजराप्रमाणे.

अभ्यास २

Translate the following words into Marathi :—

(1) Dues, (2) in the lake, (3) beyond the house, (4) out of the house, (5) in place of milk, (6) like a cat, (7) from the field, (8) except the calf, (9) to drink, (10) from writing, (11) through a letter, (12) along with the son.

● ● ●

७ विभक्तिविचार (२) CASES (II)

In this chapter, we propose to discuss the different cases, their meanings and illustrations.

प्रथमा विभक्ती (The Nominative case).—

1. The nominative denotes the subject. The subject is generally in the nominative case, *e.g.*, सचिव आदेश काढतात (The Secretary issues orders). In this example the noun सचिव, which is the subject, is in the nominative case.

2. The complement also takes the nominative case as in अधीक्षक अवर सचिव होतात. (The Superintendent becomes an Under Secretary). In this example अधीक्षक is in the nominative case and अवर सचिव also is in the same case because it is the complement.

द्वितीया विभक्ती (The Accusative or the Objective case).—

1. The Accusative case is like the nominative uninflected and expresses *the direct object* of the verb, *e.g.*, मुलगा दूध पितो, गुरुजी मराठी शिकवतात. In these sentences the nouns दूध and मराठी are direct objects and are the uninflected forms of the nouns. If the object is inanimate, no case endings are added.

2. When a person or a living being is the object, the noun takes on the case endings (स, ला in the singular and स, ला, ना in the plural) *e.g.*, अधीक्षक लिपिकांना बोलावतात, दुर्जन सज्जनाला फसवतो. Here the nouns लिपिकांना and सज्जनाला are in the accusative case and the nouns have aken or the case endings ना and ला.

3. In the case of irrational animals, the case endings are optionally used (i. e., sometimes used and sometimes not) *e.g.*, नोकर घोडा आणतो, नोकर घोड्याला आणतो.

तृतीया विभक्ती (The Instrumental case).—

The endings of this case are ने and शी in the singular and नी and शी in the plural. (1) This case denotes the instrument (साधन) by which the action is performed, *e.g.*, लोक हातांनी काम करतात, मुलगा चाकूने पेन्सिल तासतो. Here the nouns हातांनी and चाकूने are instruments.

(2) The instrumental case denotes the subject or the agent of the verb in the past tense and in the potential mood, *e.g.*, ईश्वराने or देवाने पृथ्वी निर्माण केली, मुलांनी दंगा केला, विद्यार्थ्यांनी अभ्यास करावा. In these sentences the nouns ईश्वराने, देवाने, मुलांनी and विद्यार्थ्यांनी are the subjects of the respective verbs.

(3) The instrumental case also denotes the sense "*with*", *e.g.*, (१) भाऊ बहिणीशी/बहिणीबरोबर भांडतो (The brother quarrels with the sister; (२) पाहुणे सहकुटुंब सहपरिवार समारंभास येतात (The guests attend the function with their family); (३) मुलगी बाहुलीशी खेळते (The girl plays with a doll).

(4) It also denotes 'cause' and 'manner'. (१) उपासमारीमुळे त्याने धावत्या गाडीपुढे उडी टाकली (Owing to starvation, he jumped before a running train); लोक प्रधानमंत्र्यांचे प्रेमाने स्वागत करतात (People welcome the Prime Minister with affection).

(5) It also denotes the sense 'after' or 'than' when time is implied, *e.g.*, तू दोन दिवसांनी मला भेट (See me after two days); माझा भाऊ तीन वर्षांनी मोठा आहे (My brother is older by three years).

(6) It sometimes combines with nouns, verbs and adjectives to imply a physical handicap, *e.g.*, हा मुलगा कानांनी बहिरा आहे, डोळ्यांनी आंधळा आहे, पण शरीराने निरोगी आहे (This boy is short of hearing, blind in both the eyes but healthy in body).

चतुर्थी विभक्ती (The Dative case) —

The case endings are स, ला, (in the singular) and स, ला, ना (in the plural) The meaning of the case is संप्रदान and it signifies giving (संप्रदान). It expresses the idea of a recepient. (1) The dative object is usually the indirect object *e.g.*, (१) शिक्षक विद्यार्थ्यांना इतिहास शिकवतात.

(The teacher teaches the pupils, history or the teacher teaches history to the pupils); भिकाऱ्याने आम्हाला पैसे मागितले (The begger asked for money from us or asked us for money).

(2) It is used in the possessive sense, *e.g.*, पक्ष्यांना पंख असतात (Birds have wings); गाईला शेपूट असते (A cow has a tail).

(3) It is used as a subject of certain verbs, *e.g.*, आवडणे, पाहिजे, येणे, माहीत असणे, वाटणे, दिसणे. *e.g.*, मुलांना दूध आवडते (Children like milk); मला आंबा पाहिजे. (I want a mango); त्याला इंग्रजी येते—माहीत आहे (He knows English); रोग्याला गुण येतो (A patient feels better); लोकांना सापाची भीती वाटते (People are afraid of snakes); मला सूर्य दिसतो (I see the Sun).

(4) It denotes destination, *e.g.*, ही गाडी पुण्याला जाणार आहे (This train will leave for Pune); हे गृहस्थ अंधेरीला राहतात (This gentleman stays at Andheri).

(5) It is also used to denote the cost of articles *e.g.*, साखर तीन रुपयाला एक किलो मिळते (Sugar is available at three rupees a kilo).

(6) The dative expresses definiteness where specification is called for, *e.g.*, ऐकायला गोड (Pleasant to hear); खाण्यास (चवीस) कडू (Bitter in taste).

(7) The dative expresses comparison, *e.g.*, आकाशाला जसा सूर्य आहे तसा तू पृथ्वीला राजा आहेस (As is the Sun to the sky so are you, a king to the earth).

पंचमी विभक्ती (The Ablative case) —

The case-endings for ablative are ऊन, हून in both the singular and plural. (1) The ablative expresses the relation of ablation (separation), i.e., of carrying away or taking away (अपादान) *e.g.*, तो औरंगाबादहून पुढच्या आठवड्यात परत येईल (He will return from Aurangabad next week); (2) The ablative expresses comparison *e.g.*, मुंबईहून—मुंबईपेक्षा पुणे चांगले (Pune is better than Bombay); (3) पासून is generally used in place of हून *e.g.*, दूधापासून दही होते (Curds is formed from milk); तो कुटुंबापासून वेगळा राहतो (He stays aloof from the family).

षष्ठी विभक्ती (The Genetive case).—

The case endings are चा, ची, चे (in the singular) and चे, च्या, ची in the plural. (1) The genetive case is used to express the relation of origin or possession, existing between objects or persons. अधीक्षकांचा मुलगा पदवी परीक्षेत उत्तीर्ण झाला (The Superintendent's son passed the degree examination). Here the relation between अधीक्षक and मुलगा is expressed by the case-ending चा. (2) The genetive case is adjectival in character; it qualifies the noun by which it is governed *e.g.*,

माझा मुलगा.	माझे मुलगे.
माझी मुलगी.	माझ्या मुली.
माझे घर.	माझी घरे.

(3) It also expresses the material and contents *e.g.*, जोंधळ्याची भाकरी, गव्हाची पोळी, खव्याची वडी, दुधाचे भांडे, तेलाची बरणी. (4) It sometimes expresses the object *e.g.*, आम्ही राज्यपालांचे आभार मानतो (We thank the Governor); वडील मुलाचे अभिनंदन करतात (The father congratulates the son); तो माझा अपमान करतो (He insults me).

सप्तमी विभक्ती (The Locative case).—

The Locative case is used to express the relation of place, destination, location or position *e.g.*, तू घरी बस. The post-positions आत and मध्ये are used for the locative case *e.g.*, मुंबईमध्ये जोराची वृष्टी झाली (There were heavy rains in Bombay). The case endings of the locative case are त and ई. The former is appended to the सामान्यरूप of a noun (*e.g.*, घर-घरात), while the latter is added to the nouns ending in अ; and that too to the nominative form the noun and not the सामान्यरूप *e.g.*, घर-घरी, सकाळ-सकाळी, कान-कानी.

संबोधन (The Vocative case),—

The Vocative case is used in addressing persons *e.g.*, मुलांनो, अभ्यास करा. लोकहो, माझे म्हणणे ऐका.

Note.—The exercises given below are arranged according to the order of the genders of nouns, Masculine, Feminine and Neuter. In all these exercises, suitable forms of a noun given at the beginning of an exercise, are to be used for filling in the gaps. The actual forms to be used are given at the end of each exercise. The learner has only to select the forms from the list.

अभ्यास १—

देव.—(१) ······ ··· स्वर्गात राहतात. (२) आम्ही ·········· पूजा करतो. (३) ········पृथ्वी निर्माण केली. (४) लोक ······ ··· नमस्कार करतात. (५) ··· ······ आपण फार दूर आहोत. (६) हे ······, वेळेवर पाऊस पडू दे. (७) ········· मूर्ती फार प्रेक्षणीय असते/आहे. (८) ·········· देवत्व असते.

(उत्तरे : देवांना, देवांनो, देवाची, देवात, देवाने, देव, देवापासून).

देश.—(१) भारत हा एक मोठा ·· आहे. (२) पृथ्वीवर पुष्कळ·········· आहेत. (३) या ·······भारतवर्ष म्हणतात. (४) हल्ली आपल्या ······ अन्नधान्याची गरज आहे. (५) या ······ कारभार लोकशाही पद्धतीने चालतो. (६) या ······लोकवस्ती खूप आहे. (७) या ·······क्षेत्रफळ मोठे आहे. (८) आपल्या ······चौदा मुख्य भाषा आहेत.

(उत्तरे : देशाची, देशाला, देशात, देशाचे, देशाचा, देशास, देश).

कुत्रा.—(१) ····· हा इमानी प्राणी आहे. (२) काही लोक ······ पाळतात. (३) ··········भाकरी खाल्ली. (४) ··········चार पाय असतात. (५) ········· ···शेपूट नेहमी वाकडे असते. (६) वाईट ····सावध राहा. (७) काही ··· शाकाहारी असतात. (८) ···· चांगले गुण असतात.

(उत्तरे : कुत्र्याला, कुत्र्यात, कुत्रे, कुत्र्याचे, कुत्री, कुत्रा, कुत्र्याने, कुत्र्यापासून).

राजा.—(१) भारतात ······होते. (२) ··· ···· कर बसविला. (३) ······· अनेक चांगले गुण असतात. (४) ·······प्रजेला सुख मिळते. (५) ······ चार मुले आहेत. (६) राजपुत्र म्हणजे ······· मुलगा. (७) राजवाडा म्हणजे ·····राहण्याचे ठिकाण. (८) ···· हे ······याचे अनेकवचन आहे.

(उत्तरे : राजा, राजाला, राजाचे, राजाने, राजात, राजे, राजापासून, राजाचा).

धोबी.—(१) नोकर ········ बोलावतो. (२) ········ दर शनिवारी घरी येतो. (३) ········कपडे आणले. (४) ········ पैसे देऊ नका. (५) ······ कुटुंब फार मोठे आहे. (६) या ······ दुसरा चांगला धोबी नाही. (७) ··· मुलगा लहान आहे. (८) ········ मुलगी विद्यालयात जाते.

(उत्तरे : धोब्याचा, धोब्याला, धोबी, धोब्यासारखा, धोब्याने, धोब्याला, धोब्याची, धोब्याचे).

कवी.—(१) ······ कविता करतात. (२) संपादक ······ मोबदला देतात. (३) रवींद्रनाथ टागोर हे उत्तम ······ होते. (४) आज ······ संमेलन आहे. (५) संमेलनात ······ कविता म्हटल्या. (६) काही ······ राष्ट्रीय पुरस्कार मिळतो. (७) ······ फार विचार करावा लागतो. (८) ······ हे सप्तमीचे अनेकवचन आहे.

(उत्तरे : कवींना, कवींचे, कवींत, कवी, कवींचे, कवींनी).

खेळाडू.—(१) क्रिकेट संघात अकरा ······ असतात. (२) संघातील सर्व ······ पोषाख सारखा असतो. (३) ······ चेहरा दुसरा असतो. (४) लोक चांगल्या ······ शाबासकी देतात. (५) ······ शंभर धावा काढल्या. (६) सर्व ······ फार मोठी कामगिरी केली. (७) ······ वैशिष्ट्य म्हणजे खिलाडूवृत्ती (sportsmanship). (८) ······ वर्तन आदर्श असते.

(उत्तरे : खेळाडूचा, खेळाडूला, खेळाडूचे, खेळाडूंचा, खेळाडू, खेळाडूला, खेळाडूने, खेळाडूंनी)

अभ्यास २— Translate into Marathi :—

(1) The Secretary calls the Deputy Secretary. (2) There are seven players in a Kabaddi team. (3) Kings live in palaces. (4) A dog bites a boy. (5) The officer has two sons. (6) Children are more innocent than men. (7) The bridegroom wants ornaments and money. (8) How many pupils are there in this class ? (9) People wear warm clothes in winter. (10) Lions are stronger than horses. (11) The merchant cuts a mango with a pen-knief. (12) The son quarrels with his father. (13) My brother wants a house. (14) Our neighbour is a good man; his son is a good cricket player. (15) The Sun shines and the clouds disappear.

[*New words* : A kabaddi team—हुतूतू संघ (M.); a palace—राजवाडा (M.); innocent — निष्पाप; a brid egroom — नवरामुलगा, वर (M.); warm— गरम; a merchant—व्यापारी (M.); a neighbour—शेजारी (M.); to disappea r— नाहीसे होणे; better than—पेक्षा, बरे.]

अभ्यास १

१. भिंत.—(१) गवंडी .... बांधतात. (२) ही .... मजबूत आहे. (३) .... प्रकाश अडला. (४) .... रंग दिला आहे, ... ओली आहे. (५) खोलीला चार .... असतात. (६) .... पोकळी (a hollow) आहे. (७) पडक्या .... दूर राहा. (८) .... बांधकाम चालू आहे.

(उत्तरे : भिंतीला, भिंतीचे, भिंतीत, भिंतीपासून, भिंतीला, भिंत, भिंती, भिंतीने).

२. बहीण.—(१) ही माझी .... आहे. (२) मला तीन .... आहेत. (३) भाऊ .... बोलावतो. (४) भावाने .... साडी आणली. (५) .... भावाला नमस्कार केला. (६) आईच्या .... मावशी म्हणतात. (७) .... घर पुण्याला आहे. (८) .... काही दोष नाहीत.

(उत्तरे : बहिणीत, बहिणीने, बहिणीला, बहिणी, बहीण, बहिणीचे).

३. कविता.—(१) कवी .... लिहितात. (२) .... लोकांना आनंद होतो. (३) काही .... चार ओळींच्या असतात. (४) .... गोडी असते. (५) .... हे मुलीचे नाव असते. (६) .... अर्थ फार खोल असतो. (७) मला .... आवडतात. (८) .... शीर्षक चांगले आहे.

(उत्तरे : कविता, कवितेचे, कवितेत, कवितेचा, कवितेपासून).

४. आगगाडी.—(१) स्टेशनात दोन .... आहेत. (२) पंजाब मेल ही जलद धावणारी .... आहे. (३) आम्ही .... प्रवास करतो. (४) लोक .... बसतात. (५) हल्ली .... फार गर्दी असते. (६) .... आठ ते दहा डबे असतात. (७) धावत्या .... लांब उभे राहा. (८) प्रत्येक .... चालक, वाहक व रक्षक असतात.

(उत्तरे : आगगाडीत, आगगाडीला, आगगाडीपासून, आगगाड्या, आगगाडी, आगगाडीतून, आगगाड्यांना).

५. बायको.—(१) हल्ली .... बाजारात जातात. (२) काल माझ्या .... नवीन साडी आणली. (३) मी .... पैसे देतो. (४) .... भाऊ नोकरी करतो. (५) सर्व .... घर स्वच्छ ठेवतात. (६) आपण .... पुष्कळ गोष्टी शिकतो. (७) .... आई म्हणजे माझी सासू. (८) .... कधी कधी राग येतो.

(उत्तरे : बायकोची, बायकोला, बायका, बायकोपासून, बायकोने, बायकोचा).

अभ्यास २--Translate the following sentences into Marathi :--

(1) Boys and girls read stories and advertisements. (2) My house is to the north of your building. (3) People take rest on holidays. (4) 'A Lady becomes the Prime Minister, this is the news to-day. (5) Men learn so many things from women. (6) Mother's sister is called an aunt. (7) People in Bombay speak many languages. (8) Men always respect ladies in the trains and in buses. (9) There are many cows in the city but there is only one she-elephant. (10) The brother now speaks with his sister. (11) Mother gets angry with her daughter. (12) The husbands's mother or the wife's mother is called mother-in-law.

[*New words* : To the north--उत्तरेस; on holidays—सुटीच्या दिवशी, सुटीत; an aunt—मावशी; to respect—मान देणे; mother -in-law—सासू; is called—म्हणतात.]

नपुंसकलिंगी नामे

अभ्यास १

१. **घर.** (१) मुंबईत पुष्कळ ········ आहेत. (२) हल्ली ········ खर्च फार येतो. (३) ········ स्टेशन फार लांब आहे. (४) ········ एक चित्रपटगृह आहे. (५) लोक चांगल्या ········ राहातात. (६) ········ भिंती मजबूत आहेत. (७) ········ चार खोल्या आहेत. (८) उद्या ········ या.

(उत्तरे : घरी, घराला, घरात, घराच्या, घरे, घरापासून, घरासमोर).

२. **पाणी.**—(१) समुद्राचे ········ खारट असते. (२) नदीच्या ········ लोक कपडे धुतात. (३) तेल ········ तरंगते. (४) आपण ········ हात धुतो. (५) आज ········ वास येत आहे. (६) दूषित (contaminated) ········ रोग पसरतात. (७) जड वस्तू ········ बुडतात. (८) पुष्कळ लोक थंड ········ स्नान करतात.

(उत्तरे : पाण्यात, पाण्याने, पाण्यापासून, पाण्याला, पाणी, पाण्यावर, पाण्यामुळे).

३. **गाणे.**—(१) ········ सर्वांना आवडतात. (२) ········ आनंद मिळतो. (३) मी कधी कधी ········ म्हणतो. (४) आज ········ जलसा (a concert) आहे. (५) उद्या श्री. भोसले यांच्या ········ बैठक आहे. (६) हल्ली चित्रपटात पुष्कळ ········ असतात. (७) गंधर्वांच्या ········ लोक वेडे होत होते. (८) शास्त्रीय ········ फार थोडे लोक जातात.

(उत्तरे : गाण्याला, गाण्याचा, गाणे, गाणी, गाण्याने, गाण्यापासून, गाण्याची).

४. लिंबू.—(१) सर्व लोकांना ······ ······ आवडते. (२) ······ ······ आंबट असतात. (३) ······ खूप रस असतो. (४) लोक ······ सरबत पितात. (५) ······ अनेक जाती आहेत. (६) ······ झाड लहान असते. (७) लोक जेवणात ······ वापरतात. (८) ······ रंग पिवळा किंवा हिरवा असतो.

(उत्तरे : लिंबाचे, लिंबाच्या, लिंबांचा, लिंबात, लिंबे, लिंबू).

अभ्यास २––Translate into Marathi :—

(1) Every child likes milk. (2) There is a musical concert to-day. (3) We do not drink sea-water. (4) People drink well-water. (5) We use lemons in meals. (6) The gardener gives flowers. (7) We bring butter from the shop. (8) There are vitamins in milk and in butter. (9) The servant brings the calf. (10) The farmer cuts the crop in the field. (11) A block of wood floats on water. (12) The foundation of the house is firm.

[*New words* : Every child — प्रत्येक मुलाला, (मुलगा); well-water — विहिरीचे पाणी; A block of wood — लाकडाचा ठोकळा; a foundation—पाया].

Miscellaneous Exercises.—

Fill in the gaps with the forms of nouns as indicated in the brackets :

अभ्यास —(अ) (१) तो (मन Gen.) मोकळा आहे. (२) वहीत पाच (चूक Nom.) आहेत. (३) (उन्हाळा Loc.) खूप आंबे मिळतात. (४) नोकर (शेजारी Instr.) भांडतो. (५) वडील (मुलगा Acc.) बोलावतात. (६) (मूल Voc.) सुटीत गृहपाठ करा. (७) (बुधवार Loc.) आम्हाला सुटी आहे. (८) सोने (चांदी Abl.) महाग असते. (९) या (गोष्ट Nom.) जुन्या आहेत. (१०) (मूल Dat.) (पुस्तक Acc. pl.) पाहिजेत.

(ब) Fill in the gaps with the suitable forms of nouns indicated in the brackets :

(१) हल्ली (वस्तू) (किंमत) वाढल्या आहेत. (२) कर्मचारी (सायंकाळ) (घर) येतो. (३) राज्यपाल (नागपूर) (मुंबई) येतात. (४) माझ्या (हात) सुंदर (फूल) आहेत. (५) या (मसुदा) खूप (चूक) आहेत. (६) हे (स्नान) पाणी आहे. (७) (गाय) चार (पाय) व दोन (शिंग) असतात. (८) गरीब (झोपडी) राहतात, श्रीमंत (बंगला) राहतात. (९) (फूल) अत्तर मिळते. (१०) (व्यायाम) शक्ती येते.

Pair the following to form significant sentences :—

A		B
१.	दशरथाला	मध मिळतो.
२.	मुंबई	म्हणजे कुत्र्याचे ओरडणे.
३.	महाविद्यालयात	सावध राहा.
४.	दुग्धालयात	म्हणजे राजाची मुलगी.
५.	वडिलांनी	सुंदर बाग आहे.
६.	चोरापासून	चार मुलगे होते.
७.	भुंकणे	ही महाराष्ट्राची राजधानी आहे.
८.	राजकन्या	पदवीपर्यंत शिक्षण मिळते.
९.	फुलांपासून	उत्तम दूध मिळते.
१०.	घरासमोर	मुलाचे अभिनंदन केले

८ सर्वनामविचार (PRONOUNS)

A pronouns is a word that stands for or takes the place of a noun. It may refer to the noun mentioned before it or after it.

Now read the following passage and note the words in bold type :—

मी कार्यालयात गेलो व शिपायाला विचारले, "**माझ्याकडे कोणी** आले होते काय?"

तो म्हणाला, "साहेब, **आपण** तर आताच आलात, अजून **कोणी** आले नाही; पण काल **जे** गृहस्थ आले होते, **तेच** आज येणार आहेत. **ही त्यांची** चिठ्ठी".

मी म्हणालो, "**ते** जर १ ते १·३० च्या दरम्यान आले तर **तू त्यांना** आत सोडू नकोस".

"ठीक आहे", असे **तो** म्हणाला.

The words in bold type in the above passage are pronouns, *e. g.* मी तू, तो, जे, माझ्याकडे, ही, कोण, etc.

There are six kinds of pronouns, *viz.* : (1) The Personal (पुरुषवाचक), (2) The Demonstrative (दर्शक), (3) The Relative (संबंधी), (4) The Interrogative (प्रश्नार्थक), (5) The Indefinite (अनिश्चित सामान्य) and (6) The Reflexive or the personal indefinite (आत्मवाचक or सामान्य पुरुषवाचक).

All the pronouns with exception of the first and the second person pronouns (मी and तू, respectively) are regularly declined. The Masculine pronouns हा (this) तो (that) are changed to ही and ती in the feminine and to हे and ते in the neuter. All the pronouns have a gender, a number and a case, they have no forms in the vocative case.

We now take up the various kinds of pronouns in order.

(1) The Personal pronouns (पुरुषवाचक सर्वनामे).—These are used for names of persons and represent three persons. The speaker is the first person (प्रथम पुरुष); the person spoken to is the second

person (द्वितीय पुरुष) and the person spoken of is the third person (तृतीय पुरुष). The forms of the personal pronouns are as follows :—

	(Singular) (एकवचन)	(Plura) (अनेकवचन)
1st person	मी (M.F.N.) (I)	आम्ही (आपण) (M.F.N.) (We)
2nd person	तू (M.F.N.) (Thou, you)	तुम्ही (आपण) (M.F.N.) (You)
3rd person	तो, ती, ते (M.F.N.) (He, She, It)	ते (M.), त्या (F.), ती (N.) (They) (M. F. N.)

It will be seen that the first and the second person pronouns are used in all the genders. The third person pronouns are also used as Demonstrative pronouns—

e.g., ते फूल (That flower), ते लोक (Those people). The inflected forms of the personal pronouns मी, तू, तो, ती and ते are given below :—

मी (I) (The first person pronoun.)

	Singular (एकवचन)	Plural (अनेकवचन)
Nom.	मी (I)	आम्ही (we)
Acc.	मला (to me)	आम्हांला, आम्हांस (to us)
Instr.	मी (by me), माझ्याशी (with me).	आम्ही (by us), आमच्याशी, आम्हांशी (with us).
Dative	मला (to me)	आम्हांला, आम्हांस (to us)
Abl.	माझ्याहून (than me)	आम्हांहून (than us)
Gen.	माझा, झी, झे (my, mine)	आमचा, आमची, आमचे (our, ours)
Loc.	माझ्यात (in me)	आम्हांत आमच्यात (n us)

तू (Thou-You) (The second person pronoun.)

	(एकवचन) Singular	Plural (अनेकवचन)
Nom.	तू (you, thou)	तुम्ही (you)
Acc.	तुला (to thee, to you)	तुम्हांस, तुम्हांला (to you)
Instr.	तू (by you), तुझ्याशी (with you).	तुम्ही (by you), तुम्हांशी (with you).
Dative	तुला (to thee, to you)	तुम्हांला, तुम्हांस (to you)
Abl.	तुझ्याहून (than you)	तुम्हांहून, तुमच्याहून (than, you).
Gen.	तुझा, तुझी, तुझे (your)	तुमचा, तुमची, तुमचे (your, yours).
Loc.	तुझ्यात (in you)	तुम्हांत, तुमच्यांत (in you)

तो (He-M.) (The third person pronouns.)

	Singular (एकवचन)	Plural (अनेकवचन)
Nom.	तो (he)	ते (they)
Acc.	त्यास, त्याला (to him)	त्यांस, त्यांना (to them)
Instr.	त्याने (by him), त्याच्याशी (with him).	त्यांनी (by them), त्यांच्याशी (with them).
Dative	त्यास, त्याला (to him)	त्यांस, त्यांना (to them)
Abl.	त्याहून, त्याच्याहून (than him)	त्यांहून, त्यांच्याहून (than them)
Gen.	त्याचा, त्याची, त्याचे (his)	त्यांचा, त्यांची, त्यांचे (their, theirs).
Loc.	त्यात, त्याच्यात (in him)	त्यांत, त्यांच्यात (in them)

ती (She-F.) (Third person pronoun)

	Singular (एकवचन)	Plural (अनेकवचन)
Nom.	ती (she)	त्या (they)
Acc.	ती, तीस, तिला (to her)	त्या, त्यांस, त्यांना (to them).
Instr.	तिने (by her), तिच्याशी (with her).	त्यांनी (by them), त्यांच्याशी (with them).
Dative	तीस, तिला (to her)	त्यांस, त्यांना (to them)
Abl.	तिच्याहून (than her)	त्यांहून, त्यांच्याहून (than them)
Gen.	तिचा, तिची, तिचे (her)	त्यांचा, त्यांची, त्यांचे (their, theirs).
Loc.	तीत, तिच्यात (in her)	त्यांत, त्यांच्यात (in them)

ते (It-N.) (Third person pronoun).

	Singular (एकवचन)	Plural (अनेकवचन)
Nom.	ते (it)	ती (they)
Acc.	त्यास, त्याला (to him)	त्यांस, त्यांला, त्यांना (to them)
Instr.	त्याने (by it)	त्यांनी, (by them), त्यांशी, त्यांच्याशी (with them).
Dative	त्यास, त्याला (to it)	त्यांस, त्यांला, त्यांना (to them)
Abl.	त्याहून (from it, than it)	त्यांहून, त्यांच्याहून (from them, than them).
Gen.	त्याचा, त्याची, त्याचे (its)	त्यांचा, त्यांची, त्यांचे (their, theirs)
Loc.	त्यात (in it)	त्यांत (in them)

As already stated, the post-positions take the place of case endings. We give below the forms of the personal pronouns where some post-positions take the place of case endings :—

The first person pronoun

	Singular (एकवचन) मी-माझा	Plural (अनेकवचन) आम्ही-आमचा
Instr.	माझ्याकडून (by me)	आमच्याकडून (by us)
	माझ्यामुळे (because of me)	आमच्यामुळे (because of us)
	माझ्याबरोबर (with me)	आमच्याबरोबर (with us)
	माझ्याप्रमाणे (like me)	आमच्याप्रमाणे (like us)
Dative	माझ्याकरिता (for me)	आमच्याकरिता (for us)
	माझ्यासाठी (for me)	आमच्यासाठी (for us)
	माझ्याकडे (at me)	आमच्याकडे (at us)
	माझ्याऐवजी (in my place)	आमच्याऐवजी (in our place)
Abl.	माझ्यापेक्षा (than me)	आमच्यापेक्षा (than us)
	माझ्यापासून (from me)	आमच्यापासून (from us)
	माझ्यानंतर (after me)	आमच्यानंतर (after us)
	माझ्याखेरीज, माझ्यावाचून, माझ्याशिवाय (except me)	आमच्याखेरीज, आमच्यावाचून, आमच्याशिवाय (except us)

	Singular (एकवचन)	Plural (अनेकवचन)
Gen.	माझ्यासंबंधी (concerning me)	आमच्यासंबंधी (concerning us)
	माझ्याविषयी (about me)	आमच्याविषयी (about us)
Loc.	माझ्यामध्ये (in me)	आमच्यामध्ये (in us)
	माझ्यासमोर (in my presence	आमच्यासमोर (in our presence)
	माझ्याभोवती (around me)	आमच्याभोवती (around us)

The forms of the second person pronouns can similarly be arrived at, *e.g.*—

तुझ्याकडून (by you) तुमच्याकडून (by you)
तुझ्यामुळे (because of you) तुमच्यामुळे (because of you)

As regards the third person pronouns तो, ती, ते the forms तो and ते (N.) after the use of the post-positions are the same for Masculine and Neuter—

त्याच्याकडून (by him) (by it) त्यांच्याकडून (by them)
त्याच्यापासून (from him) (from it). त्यांच्यापासून (from them)

As regards the personal pronoun ती (She) the forms after the suffixing of post-positions would be as under :—

Singular (एकवचन)	Plural (अनेकवचन)
तिच्याकडून (by her)	त्यांच्याकडून (by them)
तिच्यासमोर (in her presence)	त्यांच्यासमोर (in their presence)
तिच्याभोवती (around her)	त्यांच्याभोवती (around them)

Use of the Personal pronouns : (1) The first person मी and आम्ही.—(*a*) The first person sing. is used when the speaker speaks of himself, *e.g.*, मी पत्र लिहितो, मी जेवणार नाही. (*b*) The editors of newspapers habitually use the first person plural, *e.g.*, आम्हास असे समजते (We understand thus) (We are informed); आम्ही असे ऐकतो (We hear thus). (*c*) A person placed/stationed in a high position may use the first person plural when speaking of himself, *e.g.*, आमचे असे मत आहे की (I am of opinion that). (*d*) When we want to express displeasure at the conduct we sometimes speak in the first person plural *e.g.*, आम्ही नाही तुमच्याशी बोलत (I won't speak with you).

(2) The second person तू, तुम्ही. - (a) The second person singular तू is used to address children, inferiors, subordinates, intimate reat ions, criminals, etc. It is used to address God too., *e.g.*, मुला, तू गप्प राहा (O boy, be quiet). (b) When we address a person we use the second person plural तुम्ही, *e.g.*, तुमचा मला आशीर्वाद असावा (Let me have your blessings). Persons of all other positions may be addressed in the plural, *e.g.*, तुमचे वडील मोठे विद्वान होते (Your father was a highly learned person). (c) आपण is sometimes substituted for तुम्ही, to show more respect towards a person, *e.g.*, It is an honorific use. आपण चहा घेता का? (Do you take tea?). आपण When used in the nominative, stands for 'You and I', *e.g.*, आपण पत्र लिहू या (Let us write a letter).

(3) The third person तो, ती, ते (all singular) ते, त्या, ती (all plural).— The third person plural is used when we speak respectfully of a person, present or absent, *e.g.*, ते फार चांगले गृहस्थ आहेत (He is a thorough gentleman).

The Demonstrative pronouns (दर्शक सर्वनामे).—There are two main demonstrative pronouns—(१) हा—this refers to the object that is very near to the speaker. (२) तो—refers to the object at a distance from the speaker. The pronouns हा and तो change to ही and ती in the feminine and to हे and to ते in the neuter. Thus we get.

(१) हा मुलगा आहे.	(२) ही मुलगी आहे.	(३) हे घर आहे.
(१) तो मुलगा आहे.	(२) ती मुलगी आहे.	(३) ते घर आहे.

The third demonstrative pronoun is असा (such), *e.g.*
(१) असा मुलगा (२) अशी मुलगी (३) असे घर.
(१) असला मुलगा (२) असली मुलगी (३) असले घर.

The forms of the pronouns तो, ती, ते have already been given above. In the case of pronouns हा, ही, हे the सामान्य रूप is ह्या and या in the masculine so that we get the following forms :

	Singular (एकवचन)	Plural (अनेकवचन)
Nom.	हा (this)	हे (these)
Acc.	ह्यास, ह्याला, यास, याला (to this).	ह्यांस, ह्यांला, ह्यांना, यांस, यांना (to these).
Instr.	ह्याने, याने (by this) ह्याच्याशी, याच्याशी (with this)	ह्यांनी, यांनी (by these). ह्यांच्याशी, यांच्याशी (with these)

	Singular (एकवचन)	Plural (अनेकवचन)
Dative	ह्यास, ह्याला, यास, याला (to this).	ह्यांस, ह्यांला, ह्यांना, यांस, यांना (to these).
Abl.	ह्याहून, ह्याच्याहून, याहून, याच्याहून (than this).	ह्यांहून, ह्यांच्याहून, यांहून, यांच्याहून (than these).
Gen.	ह्याचा, ह्याची, ह्याचे, याचा, याची, याचे (of this)	ह्यांचा, ह्यांची, ह्यांचे, यांचा, यांची, यांचे (of these)
Loc.	ह्यात, ह्याच्यात, यात, याच्यात, (in this)	ह्यांत, ह्यांच्यात, यांत, यांच्यात (in these)

It will be seen that या is also used for ह्या. In the case of ही the nominative sing. is ही and the plural is ह्या and या (ही मुलगी—ह्या मुली). In all the other cases the सामान्यरूप is ही in the singular and ह्या and या in the plural, *e. g.*, Dative sing. हिला, Dative plu. ह्यांना, यांना; Abl. sing. हिच्याहून, Abl. plural ह्यांच्याहून, यांच्याहून; Loc. sing. हिच्यात, Loc. plu. ह्यांत, ह्यांच्यात. In the case of हे (neuter) the forms are the same as those of तो (M) except for the nom. In the nominative case the forms are हे (हे घर) (sing.) and ही (ही घरे) (plu.).

(३) हा is often used in apposition to the subject, *e. g.*, पुणे हे शहर आहे (Poona is a city); उस्मानपुरा हा औरंगाबाद शहराचा एक भाग आहे (Usmanpura is a part of the ctiy of Aurangabad).

The third demonstrative pronoun असा is adjectival in character When used as a pronoun, it yields the following forms :—

	Masculin		Feminine	
	Singular	Plural	Singular	Plural
Nom.	असा, असला (such)	असे, असले (such)	अशी, असली	अशा, असल्या
Acc.	अशास, अशाला, असल्याला.	अशांला अशांना, असल्यांना.	अशीस, अशीला, असलीस, असलीला	As in Mas-
Instr.	अशाने, असल्याने.	अशांनी, असल्यांनी	अशीने, असलीने	culine.

	Singular	Plural	Singular	Plural
Dative	अशास, अशाला, असल्याला.	अशांस, अशांला, असल्यांना.	अशीस, असीला असलीस, असलीला.	As in Mas-
Abl.	अशाहून, असल्याहून	अशांहून, असल्यांहून	अशीहून, असलीहून	culine.
Gen.	अशाचा-ची-चे असल्याचा-ची-चे.	अशांचा-ची-चे असल्यांचा-ची-चे.	अशीचा-ची-चे असलीचा-ची-चे.	,,
Loc.	अशात, असल्यात	अशांत, असल्यांत	अशीत, असलीत	,,

In the neuter gender only the nominative forms differ from those in the masculine. They are असे (sing.), असले (Sing.) and अशी, असली in the plural. The rest of the forms are those as in the masculine.

Uses of the Demonstrative pronouns. — (1) The pronoun हा refest to the thing (i) that is present, (ii) that is mentioned or (iii) that is just about to be mentioned *e.g.*, त्यांनी जेव्हा हे पाहिले (When they saw this हे ध्यानात ठेवा की (Bear n mind that). (2) The pronouns तो and हे refer to persons or things previously mentioned, *e. g.*, वडिलांनी जेव्हा ते ऐकले (When father heard this). (3) Sometimes these pronouns in the masculine and feminine forms are used independently and stand by themselves. In this case they refer to a person or to a human being only, *e.g.*, हा काय करतो आहे ? [What is this (boy/man) doing ?] ही कोण आहे ? [Who is this (girl)?]. (4) The demonstrative pronoun असा expreses kind, *e.g.*, असा हा मुलगा (This kind of boy !). (5) असा is also used in apposition when the verb has more than one subject. *e.g.*—

माझा मित्र व त्याची बायको असे दोघे माझ्या घरी आले (Two persons, my friend and his wife, came to my house).

The Relative pronouns (संबंधी सर्वनामे).—The relative pronoun has a relational force and always refers to some other word in the sentence, *e.g.*—जी इमारत सुंदर दिसते ती चांगली असेलच असे नाही (A building that looks beautiful is not necessarily good).

The following are the relative pronouns :—

जो (Masc.), जी (Fem.), जे (Neuter) all in the singular;
जे (Masc.), ज्या (Fem), जी (Neuter) all in the plural.

(१) जो मनुष्य प्रामाणिक असतो तो सर्वांना आवडतो (One who is honest is liked by all).

जी माणसं प्रामाणिक असतात ती सर्वांना आवडतात (Honest persons are liked by all).

(२) जी जाहिरात मी वाचली ती चांगली नव्हती (The advertisement I read, was not good).

ज्या जाहिराती मी वाचल्या त्या चांगल्या नव्हत्या (The advertisement I read, were not good).

(३) जे शहर नदीकाठी असते ते समृद्ध असते (A city on the bank of a rever is prosperous).

जी शहरे नदीकाठी असतात ती समृद्ध असतात (Cities on the banks of rivers are prosperous).

From these examples it will be seen that a demonstrative pronoun follows relative pronoun जो-तो, जी-ती, जे-ते (Singular); जे-ते, ज्या-त्या, जी-ती (Plural).

The relative pronouns जो, जी, जे yield forms as those of तो, ती, ते *e.g.*,

	Singular	*Plural*	
(१)	जो	जे	Masc.
(२)	ज्यास, ज्याला	ज्यांस, ज्यांना	Masc.
(३)	ज्याचा, ज्याची, ज्याचे.	ज्यांचा, ज्यांची, ज्यांचे.	Masc.
	जे	जी	Neuter
	rest like जो		Neuter
(१)	जी	ज्या	Feminine
(२)	जीस, जीला.	ज्यांस, ज्यांला, ज्यांना	Feminine
(३)	जिचा, जिची जिचे.	ज्यांचा, ज्यांची, ज्याचे	Feminine

Sometimes the relative pronoun is optionally omitted, *e.g.*, आम्ही सांगतो त ऐका (Listen to what we say).

In some sentences the relative pronoun is repeated for the sake of emphasis, *e.g.* जे जे आम्ही सांगितले ते ते तुम्ही विसरलात (You forgot whatever we told you).

The Interrogative pronouns (प्रश्नार्थक सर्वनामे) : These are used to form questions, *e.g.*—

कोण आले आहे ? (Who has come?) कोणता मुलगा पहिला आला ? (Which boy stood first?) The following are the Interrogative pronouns :

(1) कोण (who ?) (2) कोणता or कोणाचा (which ? what one ?) (3) कोणी (any one ? by whom ?) (4) काय (what ?) (5) किती, किती एक (how many ?)

The inflected forms of these are given below :—

कोण (who) ?

	Singular	Plural
Nom.	कोण (who)	कोण (who)
Acc.	कोण (who) कोणास (to whom)	कोण (who) कोणांस, कोणांला (to whom).
Instr.	कोणी (by whom)	कोणी (by whom)
Dative	कोणास, कोणाला (to whom)	कोणांस, कोणांला (to whom)
Abl.	कोणाहून (than whom)	कोणांहून (than whom)
Gen.	कोणाचा, कोणाची, कोणाचे (whose).	कोणांचे, कोणांच्या, कोणांची (whose).
Loc.	कोणात (in whom)	कोणांत (in whom)

कोणता (which one) ?

	Masculine		Feminine		Neuter	
	Sing.	Plu.	Sing.	Plu.	Sing.	Plu.
Nom.	कोणता	कोणते	कोणती	कोणत्या	कोणते	कोणती
Acc.	,,	,,	,,	,,	,,	,,
Instr.	कोणत्याने	कोणत्यांनी	कोणतीने	कोणत्यांनी	कोणत्याने	कोणत्यांनी
Dative	कोणत्याला	कोणत्यांला कोणत्यांना	कोणतीला	कोणत्यांना कोणत्यांला	कोणत्यास कोणत्याला	कोणत्यास कोणत्यांला कोणत्यांना.
Abl.	कोणत्याहून	कोणत्यांहून	कोणतीहून	कोणत्यांहून	कोणत्याहून	कोणत्यांहून
Gen.	कोणत्याचा -ची-चे.	कोणत्यांचा -चा-चे.	कोणतीचा -ची-चे.	कोणत्यांचा -ची-चे.	कोणत्याचा -चा-चे.	कोणत्यांचा -ची-चे.
Loc.	कोणत्यात	कोणत्यांत	कोणतीत	कोणत्यांत	कोणत्यात	कोणत्यांत

	किती (How many)?		काय (What)?	
	Singular	Plural	Singular	Plural
Nom.	किती	किती	काय	काय
Acc.	कितीस, कितीला	कितींस, कितींना	काय, कशास, कशाला.	काय, कशांस, कशांला.
Instr.	कितीने	कितींनी	कशाने, कशाशी	कशांनी, कशांशी
Dative	कितीस, कितीला	कितींस, कितींना	कशास, कशाला	कशांस, कशांला
Abl.	कितीहून	कितींहून	कशाहून	कशांहून
Gen.	कितीचा-ची-चे	कितींचा-ची-चे	कशाचा-ची-चे	कशांचा-ची-चे
Loc.	कितीत	कितींत	कशात	कशांत

(१) The Interrogative कोण refers to persons and things, *e.g.*, तुझे वडील कोण आहेत? (What is your father?) When the subject is not known कोण is used in the neuter, *e.g.*, कोण बोलावते? (Who calls?) (२) कोणता or कोणाचा is used when there is an inquiry of choice, *e.g.*, या गोष्टींपैकी तुला कोणती गोष्ट आवडली? (Which of these stories did you like?) (३) काय is used in relation to things, *e.g.*, त्यांना काय पाहिजे? (What do they want?) काय sometimes stands for the relative pronoun जे, *e.g.*, तो काय म्हणेल ते आण (Get him whatever he asks for). It is also used as a particle of interrogative, *e.g.*, आज चांदणे पडेल काय? (Will there be moon-light to-day?)

The indefinite pronouns (अनिश्चित सर्वनामे).—The examples of these pronouns are : (१) कोण (Some one), (२) कोणी (any one), (३) काय (any thing), (४) कोणता (any one), (५) कैक (many a one), (६) कित्येक (several), (७) काही (some, anything), (८) सर्व, सगळा (all), (९) परस्पर (mutual).

Examples : (१) ही चौकशी कोणाकडेही सोपवा (Entrust this enquiry to any one); (२) येथे कोणी आले होते काय? (Had any one come here?); (३) मला काय वाटेल ते सांगा (Tell me whatever you like); (४) मी कोणता निवडावा? (Which one should I select?); (५) मी कैक पाहिले आहेत (I have seen many a people); (६) कित्येक ठार झाले (Several were killed), (७) मला काही खावयास द्या (Give me something to eat); (८) सर्व स्नान करतात (All take their bath), (९) त्यांचे परस्परांवर प्रेम आहे (They love each other).

The Reflexive Pronouns (आत्मवाचक सर्वनामे).—The pronoun आपण is an example of this type. This is used for all personal pronouns (Sing. and Plural). It can then be translated as I or myself, we or ourselves, you or yourselves, he or himself, etc. e.g., मी आपणास पाहिले (I saw you). The adverbial form स्वतः (One self) is sometimes used for आपण. The forms of आपण and स्वतः are as follows :—

आपण

Nom. आपण one-self, yourself,
Acc. आपल्याला, आपणांस, आपणाला (to oneself, to yourself)
Instr. आपण (yourself)
Dat. आपणांस, आपणांला, आपल्याला (To oneself/yourself)
Abl. आपणांहून, आपल्याहून (Than oneself/yourself)
Gen. आपला, आपली, आपले (of oneself/yourself)
Loc. आपल्यांत, आपणांत (in oneself/yourself)

स्वतः

Nom. स्वतः (oneself)
Acc. स्वतःस, स्वतःला (to oneself)
Instr. स्वतः (by oneself)
Dative स्वतःस, स्वतःला (to oneself)
Abl. स्वतःहून (than one's/ownself)
Gen. स्वतःचा-ची-चे (of oneself)
Loc. स्वतःत (in oneself)

'आपण' can come in place of 'आम्ही' or 'तुम्ही', *e.g.*—

(१) आपण खेळावयास तयार आहोत (I am or we are prepared to play).

(२) आपण सांगा की काम झाले (You just say and the work is done). आपण is the honorific use, alternative to आम्ही (we) or तुम्ही (you). It also means 'yourselı' but does not have the English sense which is far from honorific.

Now read the following tables :—

Masculine (पुल्लिंग)

१. हा	माझा, आमचा, आपला, तुझा, तुमचा, त्याचा, तिचा, त्यांचा	मुलगा, नोकर, रुमाल	आहे.	२. हे	माझे, आमचे, आपले, तुझे, तुमचे, त्याचे, तिचे, त्यांचे	मुलगे, नोकर, रुमाल	आहेत.

Feminine (स्त्रीलिंगी)

१. ही	माझी, आमची, आपली, तुझी, तुमची, त्याची, तिची, त्यांची	मुलगी, इमारत, खुर्ची	आहे.	२. ह्या	माझ्या, आमच्या, आपल्या, तुझ्या, तुमच्या, त्याच्या, तिच्या, त्यांच्या	मुली, इमारती, खुर्च्या	आहेत.

Neuter (नपुंसकलिंगी)

१. हे	माझे, आमचे, आपले, तुझे, तुमचे, त्याचे, तिचे, त्यांचे	घर, गाणे, लिंबू	आहे.	२. ही	माझी, आमची, आपली, तुझी, तुमची, त्याची, तिची, त्यांची	घरे, गाणी, लिंबे	आहेत.

Masculine (पुल्लिंग)

१.	माझ्या ..	मुलाने ..	अभ्यास केला.
	आमच्या ..	मुलांनी ..	
	आपल्या ..	मुलाला ..	बक्षीस मिळाले.
	तुझ्या ..	मुलांना ..	
	तुमच्या ..	मुलाचा ..	पहिला क्रमांक आला.
	आपल्या ..	मुलांचा ..	
	त्याच्या ..	मुलांची ..	प्रगती चांगली आहे.
	तिच्या		
	त्यांच्या ..	मुलांची	
	माझ्या ..	मुलात	दोष नाहीत.
	आमच्या		
	तुझ्या	मुलांत ..	
	तुमच्या		

Feminine (स्त्रीलिंग)

२.	माझ्या ..	इमारतीला ..	फार खर्च आला.
	आमच्या ..	इमारतींना ..	
	आपल्या ..	इमारतीने ..	थोडी जागा व्यापली.
	तुझ्या ..	इमारतींनी ..	
	तुमच्या ..	इमारतीपासून ..	स्टेशन जवळ आहे.
	आपल्या ..	इमारतींपासून ..	
	त्याच्या .. }	इमारतीचा ..	पाया (Foundation) भक्कम आहे.
	तिच्या .. }		
	त्यांच्या ..	इमारतींचा ..	
		इमारतात ..	खूप हवा येते.
		इमारतींत ..	

Neuter (नपुंसकलिंग)

३.	माझ्या ..	घराला ..	कमी खर्च आला.
	आमच्या ..	घरांना ..	
	आपल्या ..	घरामुळे ..	लोकांचा फायदा झाला.
	तुझ्या ..	घरांमुळे ..	
	तुमच्या ..	घरापासून ..	बाजार लांब आहे.
	आपल्या ..	घरांपासून ..	

त्याच्या / तिच्या	घराचा	दर्शनी भाग आकर्षक आहे.
त्यांच्या	घरांचा	
	घराची / घरांची	गच्ची प्रशस्त आहे.
	घरात / घरांत	पुष्कळ माणसे आहेत.

With the help of these tables we can construct sentences as follows :—

Masculine.—(१) हा माझा मुलगा आहे. (२) हे माझे मुलगे आहेत. (३) माझ्या मुलाने अभ्यास केला. (४) माझ्या मुलांनी अभ्यास केला. (५) माझ्या मुलाची प्रगती चांगली आहे. (६) माझ्या मुलांची प्रगती चांगली आहे.

Feminine.—(१) ही माझी इमारत आहे. (२) ह्या माझ्या इमारती आहेत. (३) माझ्या इमारतीला फार खर्च आला. (४) माझ्या इमारतींना फार खर्च आला. (५) माझ्या इमारतीत खूप हवा येते. (६) माझ्या इमारतींत खूप हवा येते.

Neuter.—(१) हे माझे घर आहे. (२) ही माझी घरे आहेत. (३) माझ्या घरापासून बाजार लांब आहे. (४) माझ्या घरांपासून बाजार लांब आहे. (५) माझ्या घरात पुष्कळ माणसे आहेत. (६) माझ्या घरांत पुष्कळ माणसे आहेत.

All other genetive forms such as त्याच्या, तुमच्या, तिच्या can be substituted for माझ्या and similar sentences can be constructed.

From these examples we can arrive at some important conclusions.

1. The moment a noun (in any gender) is inflected the preceding pronoun in the genetive changes its final vowel to या *e.g.*,—

(१) माझा मुलगा (M.)—माझ्या मुलाला/मुलाने/मुलात.
(२) तुझी खुर्ची (F.)—तुझ्या खुर्चीला/खुर्चीपासून/खुर्चीत.
(३) तिचे घर (N.)—तिच्या घराला/घरापासून घरात.

2. The rule holds good for nouns in both the numbers *e.g.*,—

(१) माझे नोकर (M.)—माझ्या नोकरांना नोकरांनी/नोकरांचा.
(२) त्याच्या इमारती—त्याच्या इमारतींना/इमारतींपासून/इमारतींत.
(३) आपली गाणी—आपल्या गाण्यांनी/गाण्यांपासून/गाण्यांत.

3. However, before feminine nouns in the plural only, the preceding pronoun in the genetive changes its final vowel to या *e.g.*,—

माझी मुलगी—माझ्या मुली.
त्याची पिशवी—त्याच्या पिशव्या.

अभ्यास १— (*a*) State the Marathi equivalents of the following :—

1. His well; in his well; from his well.
2. These girls; by these girls; from my girls.
3. His letter; in his letter; in my letter.
4. Your songs; by your songs; of your songs.
5. Her saries; for her saries; of her saries.
6. My question; to my question; in my question.
7. His information; for his information; in my information.
8. Their garden; in their garden; from their garden.

(*b*) (1) In their pictures. (2) By which train. (3) Their note books. (4) Whose daughter. (5) To whom ? (6) We ourselves. (7) The colour of her saries. (8) Of what. (9) Than your son. (10) To such a person.

Fill in the gaps with suitable pronouns given at the end of every group.—

(१) हा ——— रस्ता आहे. ही ——— पत्नी आहे. हे ——— जेवण आहे. (माझी, माझे, माझ्या, माझा).

(२) ——— रुमाल रेशमी आहे. ——— रुमालाचा आकार चौरस आहे. -- रुमालाची किंमत एक रुपया आहे. (त्याच्या, त्याचा, त्याचे, त्याची).

(३) हे ——— पुस्तक आहे. ——— पुस्तकाचा विषय चांगला आहे. ——— पुस्तकाला पंचवीस रुपये पडले. (तिची, तिचे, तिच्या, तिचा).

(४) हे ——— चित्र आहे. ही ——— चित्रे आहेत. ——— चित्राला फार मागणी आहे. ——— चित्रात काय आहे? (तुझा, तुझी, तुझे, तुझ्या)

(५) हा ——— गाव आहे. ——— गावात नदी आहे. लोक ——— गावाला भेट देतात. ——— गावातील सर्व लोक साक्षर आहेत. ——— गावासारखा दुसरा गाव नाही. (आपल्या, आपली, आपला, आपले).

अभ्यास -- Rewrite the following sentences using suitable forms of pronouns given in the brackets :

An illustration.– (हे) आणि (ते) ओळख कोठली? (ह्यांची) आणि (त्यांची) ओळख कोठली? (१) (तू) (आपण) काम करा. (२) तुम्ही (कोण) गाडीने

आलात ? (३) मुलाने (मी) निरोप सांगितला. (४) (तू) रात्री काय खाता ? (५) (ही) मुली कन्याशाळेत जातात. (६) (तू) शहाणे आहात. (मी) वेडे आहोत. (७) हा (कोण) मुलगा ? (८) (मी) (तू) आशीर्वाद पाहिजेत. (९) चाराला (किती) भागले म्हणजे दोन येतील ? (१०) (तू) आई देवळात भेटेल.

अभ्यास – Translate the following sentences into Marathi :-

(1) Whose fault is this ? (2) They give us money and books. (3) This is his own house. (4) What vegetables do you want? (5) This is our information; according to our information, your neighbour is a gentleman. (6) There is no ventilation in these houses. (7) My son gives me a message. (8) His wife knows singing. (9) The welfare of the State is in the hands of our people. (10) The teacher asks you questions, what are your answers ?

[*New words* : A fault — अपराध (M.) दोष; According to — प्रमाणे; A neighbour — शेजारी (M.); Ventilation — हवा; A message — संदेश (M.).]

The Welfare of the State — राज्याचे कल्याण.

● ● ●

९ **विशेषणविचार** (ADJECTIVES)

An adjective is a word used with a noun to add something to its meaning, *e.g.*, लहान मुलगा, आळशी नोकर. It thus limits the signification of the noun it qualifies.

Now note the adjectives, in the bold type, in the following paragraph :–

औरंगाबाद येथे **एक गरीब** पण **लहान** कुटुंब होते. यशवंतराव **हे** या कुटुंबातील **प्रमुख** गृहस्थ होते. त्यांची पत्नी **प्रेमळ** व **कष्टाळू** होती. स्वतः ते अतिशय **हुशार** व **उद्योगी** होते. त्यांना **तीन** मुले होती. **तिन्ही** मुले **प्रामाणिक, आज्ञाधारक** व **अभ्यासू** होती. **मोठा** मुलगा विश्वविद्यालयात शिकत होता. **दुसरा** माध्यमिक विद्यालयात शिकत होता. **धाकटा** प्राथमिक विद्यालयात शिकत होता. **मोठ्या** मुलाला शिष्यवृत्ती मिळाली व तो **उच्च** शिक्षणाकरिता परदेशात गेला. कुटुंबातील **सर्व** माणसे **निःस्वार्थी** होती. **असे चांगले** कुटुंब फार क्वचितच दिसते.

[*New words* : शिष्यवृत्ती (F.)-- Scholarship; निःस्वार्थी (Adj.)--Selfless; क्वचित (Adverb)-- rarely.]

The words in bold type in the above paragraph are adjectives.

(1) The words गरीब (poor), लहान (small), हुशार (clever), उदार (noble), आज्ञाधारक (obedient), मोठा (eldest), धाकटा (youngest), are words showing the quality of the nouns they qualify, *e. g.*, गरीब कुटुंब (a poor family). Hence, these are called adjectives of quality. (गुण-विशेषणे).

(2) The words एक, तीन, तिन्ही, दुसरा, सर्व are words showing quantity. Hence, these are called adjectives of quantity (संख्याविशेषणे).

(3) The words हे, असे are derived from pronouns; hence, they are called adjectives derived from pronouns (सार्वनामिक विशेषणे).

We thus get three types of adjectives.

Adjectives (विशेषणे)

Showing quality (गुणविशेषणे) १	Showing quantity (संख्याविशेषणे) २		Derived from pronouns (सार्वनामिक विशेषणे) ३
१. सुखी – दुःखी (Happy-Miserable)	१ Cardinals (संख्यावाचक)	सात-आठ, शंभर	१. आम्हा - तुम्हा
२. जड – हलका (Heavy - Light)	२. Ordinals (क्रमवाचक)	पहिला, पाचवा, दहावा	२. ह्या – त्या
३. गोड—कडू (Sweet-Bitter)	३. Multiplicative (आवृत्तिवाचक)	दुप्पट, पाचपट, दसपट	३. असला—तसला
४. शूर—भित्रा (Brave-Coward)	४. Fractional (अपूर्णांकवाचक)	सव्वा, दीड, अडीच	४. जितका– तितका
५. ताजा—शिळा (Fresh-Stale)	५. Indefinite (अनिश्चित्त)	थोडा, काही, फार	
६. चांगला—वाईट (Good-Bad)			

Besides these three main types of adjectives, there is one more variety called the धातुसाधित विशेषण (धातुसाधित—derived from or accomplished from roots). These are formed by suffixing. (१) णारा-री-रे, (२) ता-ती-ते and (३) ला-ली-ले to the verbs. The first two denote the present tense and the last the past tense. Examples of each kind are given below :–

(१) णारा-री-रे – फिरणारा पंखा (a moving fan); फिरणारी खुर्ची (a revolving chair); फिरणारे यंत्र (a moving machine).

(२) ता-ती-ते—फिरता टांगा (a moving tonga); फिरती गाडी (a mobile van); फिरते विमान (a flying aeroplane).

(३) ला-ली-ले—रंगवलेला पडदा (a painted curtain); रंगवलेली भिंत (a painted wall); रंगवलेले घर (a painted house).

(1) *Adjectives of quality.*—As a rule an adjective takes the gender, number and the case of the noun it qualifies. Out of the list of adjectives given under (1) in the chart above, only adjective ending in आ are inflected, *e.g.*,—

(१)	चांगला मुलगा (a good boy);	चांगली मुलगी (a good girl);	चांगले मूल (a good child);
	चांगले मुलगे (good boys),	चांगल्या मुली (good girls);	चांगली मुले (good children).
(२)	काळा रंग (a black colour);	काळी साडी (a black sari);	काळे मांजर (a black cat);
	काळे रंग (black colours)	काळ्या साड्या (black saries);	काळी मांजरे (black cats).
(३)	असा मुलगा (such a boy);	अशी मुलगी (such a girl);	असे मूल (such a child).
	असे मुलगे (such boys);	अशा मुली (such girls);	अशी मुले (such children).

Please note the change in category No. 3. Here the final letter सा changes to शी before the feminine singular (अशी मुलगी), to शा before the feminine plural (अशा मुली) and to शी before the neuter plural (अशी मुले). The adjectives कसा, तसा undergo similar changes.

No adjective of quality except those ending in आ changes its form before any noun, whether inflected or uninflected, *e.g.*,—

(*a*) हुशार मुलगा (M.); हुशार मुलगी (F.); हुशार मांजर (N.).
(*d*) हुशार मुलाला (M.); हुशार मुलीला (F.); हुशार मांजराला (N.).
(*c*) हुशार मुलाने (M.); हुशार मुलीने (F.); हुशार मांजराने (N.).

Adjectives ending in आ (*e.g.*, चांगला-ली-ले) change their final आ to या before any inflected form of a noun, irrespective of its gender,

e.g., मोठा, बरा, काळा, पांढरा will change to मोठ्या, बऱ्या, काळ्या, पांढऱ्या before any inflected form of a noun, irrespective of its gender, *e.g.*,—

(१) मोठ्या मुलाला (M.); मोठ्या मुलीला (F.); मोठ्या घराला (N.).
(२) काळ्या दगाला (M.); काळ्या पिशवीला (F.); काळ्या चित्राला (N.).
(३) पांढऱ्या कागदावर (M.); पांढऱ्या साडीवर (F.); पांढऱ्या फुलावर (N.).

We give below some adjectives. It is not necessary to learn the lists by heart.

Group (1).— Adjectives ending in आ—उघडा open; बरा fair; काळा black; पांढरा white; नवा new; जुना old; गोरा white; हसरा smiling; रडका weeping; वाकडा crooked; ताजा fresh; शिळा stale; मोठा big; हलका light; चांगला good; निळा blue; हिरवा green; शहाणा wise; पडका dilapidated; फाटका torn; बोलका talkative; कुजका rotten.

As stated earlier, these are adjectives that end in आ; there final vowel आ changes according to the gender and the number of the nouns they govern, *e.g.*, जुना वाडा (sing.), जुने वाडे (pl. M.); जुनी पिशवी (sing.); जुन्या पिशव्या (pl. F.); जुने घर (sing.), जुनी घरे (pl. N.) and to या defore any of the inflected forms of a noun, *e.g.*, जुन्या वाड्यात, जुन्या पिशवीतून, जुन्या घरापासून.

Group (2).— Adjectives formed from nouns :—

दिन (a day), दैनिक (daily);
मास (a month), मासिक (monthly);
वर्ष (a year), वार्षिक (annual);
यंत्र (a machine), यांत्रिक (mechanical);
खर्च (expense), खर्चिक (extravagant);
तंत्र (a technique), तांत्रिक (technical);
समाज (a society), सामाजिक (social).
सप्ताह (a week), साप्ताहिक (weekly).
शिक्षण (education), शैक्षणिक (educational).
जगत (the world), जागतिक (worldly).
उद्योग (industry), औद्योगिक (industrial).

धर्म (a religion), धार्मिक (religious);
पक्ष (a fortnight), पाक्षिक (fortnightly);
नीती (morality), नैतिक (moral);
अर्थ (finance), आर्थिक (financial);
काल (time), कालिक (timely);
भाषा (a language), भाषिक (linguistic);
लोक (a world), लौकिक (worldly);
शब्द (a word), शाब्दिक (wordy, verbal);
प्रशासन (administration), प्रशासनिक (administrative);
मूळ (origin), मौलिक (original);
बुद्धी (intellect), बौद्धिक (intellectual);
तर्क (logic), तार्किक (logical);
भूगोल (geography), भौगोलिक (geographical).

संस्कृती (culture), सांस्कृतिक (cultural).
प्रसंग (an occasion), प्रासंगिक (occasional).
स्वभाव (nature), स्वाभाविक (natural).
शरीर (a body), शारीरिक (bodily).
कल्पना (imagination), काल्पनिक (imaginary).
अनुभव (experience), अनुभविक (experienced).
प्रगती (progress), प्रागतिक (progressive).
इतिहास (history), ऐतिहासिक (historical).
अलंकार (an ornament), अलंकारिक (ornamental).
परंपरा (a tradition), पारंपरिक (traditional).
उपचार (a formality), औपचारिक (formal).
प्रयोग (experiment), प्रायोगिक (experimental).

Group (3) —

लोभ (greed), लोभी (greedy);
ज्ञान (knowledge), ज्ञानी (learned);
दुःख (misery), दुःखी (miserable);
स्वार्थ (selfishnees), स्वार्थी (selfish);
दोष (a guilt), दोषी (guilty);
गुण (a merit), गुणी (merited);

इमान (faith), इमानी (faithfull).
दगड (a stone), दगडी (stony).
तक्रार (a complaint), तक्रारी (grudging).
व्यवहार (practice), व्यवहारी (practical).

हिवाळा (the winter), हिवाळी (winter, adj.);

न्याय (justice), न्यायी (just);

कपट (deceit), कपटी (deceitful);

औषध (a medicine), औषधी (medicinal);

आनंद (happiness), आनंदी (happy);

संशय (a suspicion), संशयी (suspicious);

विचार (a thought), विचारी (thoughtful);

विजय (a victory), विजयी (victorious);

उन्हाळा (the summer), उन्हाळी (summer, adj.).

पावसाळा (the monsoon), पावसाळी (monsoon, adj.).

अपराध (a crime), अपराधी (criminal).

पराक्रम (bravery), पराक्रमी (brave).

अनुभव (experience), अनुभवी (experienced).

समाधान (satisfaction), समाधानी (satisfied).

उपयोग (use), उपयोगी (useful).

परोपकार (an obligation), परोपकारी (obliging).

सदाचार (good conduct), सदाचारी (wellbehaved).

आळस (laziness), आळशी (lazy).

The list can be expanded with the help of the names of cities - इंदूर-इंदुरी; नागपूर-नागपुरी; सातारा-सातारी; पुणे-पुणेरी; कोल्हापूर-कोल्हापुरी; बेळगाव-बेळगावी.

Group (4) –

जात (a caste), जातीय (communal);

राष्ट्र (a nation), राष्ट्रीय (national);

स्वर्ग (heaven), स्वर्गीय (heavenly);

भारत (India), भारतीय (Indian);

शास्त्र (a science), शास्त्रीय (scientific).

शाळा (a school), शालेय (pertaining to school).

विभाग (a division), विभागीय (divisional).

वैद्यक (medicine), वैद्यकीय (medical).

Group – (5) — Miscellaneous :-

(*a*) बळ (strength) बलवान (strong); भाग्य (luck) - भाग्यवान (lucky); धन (wealth) – धनवान (wealthy); गुण (a merit) – गुणवान (meritorious); ज्ञान (knowledge) – ज्ञानवान (learned).

(*b*) बुद्धी (intellect) – बुद्धिमान (intelligent); कीर्ती (fame) – कीर्तिमान (famous); शक्ती (strength, power) – शक्तीमान (powerful, strong); श्री (goddess of wealth) – श्रीमान (wealthy).

(*c*) अभ्यास (study) – अभ्यासू (studious); काम (work) – कामसू (assiduous); विश्वास (faith) – विश्वासू (faithful); गरज (a need) – गरजू (needy),

(*d*) कष्ट (pains, labour) – कष्टाळू (painstaking); लाज (shyness), – लाजाळू (shy); कृपा (a favour) – कृपाळू (kind); दया (sympathy) दयाळू (merciful).

(*e*) देवालय (a temple) – देवालयीन (pertaining to a temple); ग्रंथालय (a library) – ग्रंथालयीन (pertaining to a library); दुग्धालय (a dairy) दुग्धालयीन (pertaining to dairy); कार्यालय (an office) कार्यालयीन (official).

(*f*) मळ (dirt) मळकट – (dirty); रोग (a disease); – रोगट (diseased); राग (anger) – रागीट (hot-tempered); पोर (a child) – पोरकट (childish); पाणी (water) – पाणचट (waterish).

(*g*) पूर्व (the east) – पौर्वात्य (eastern); पश्चिम (the west) – पाश्चिमात्य (western); दक्षिण (the south) – दक्षिणात्य (southern).

(*h*) व्यवस्था (arrangement) – व्यवस्थित (arranged); चित्र (a picture) – चित्रित (pictured); प्रकाश (light) – प्रकाशित (lighted); लज्जा (shame) – लज्जित (ashamed); नियम (a rule) – नियमित (regulated).

(*i*) वक्त (time) – वक्तशीर (punctual); प्रमाण (proportion) – प्रमाणशीर (proportionate).

(*j*) दंगा (a riot) – दंगेखोर (riotous); चेष्टा (joke) – चेष्टेखोर (jocular) मिजास (fastidiousness) – मिजासखोर (fastidious).

(*k*) गर्व (pride) – गर्विष्ठ (proud); प्रेम (love, affection) प्रेमळ (loving affectionate); पूजा (a worship) – पूज्य, – पूजनीय (deserving worship); वाचन (reading) – वाचनीय (readable).

Group (6). — Antonyms (परस्परविरोधी जोड्या) :

1. हुशार (clever) : मठ्ठ (dunce, dull), मंद (dull).
2. काळा (black) : पांढरा (white).
3. आद्य, पहिला, प्रथम (first) अन्त्य, शेवटचा, अन्तिम (last)
4. पातळ (thin) : घट्ट, दाट (thick).
5. सम (even) : विषम (odd).
6. वरिष्ठ (senior) : कनिष्ठ (junior).
7. साक्षर (literate) : निरक्षर (illiterate)
8. उंच (tall) : ठेंगू (short).
9. रुंद (broad) : अरुंद (narrow).
10. लहान (small), (young) : मोठा (big, elder).
11. अशक्त, दुर्बल (weak) : सशक्त (Strong)
12. श्रीमंत (rich) : गरीब (poor).
13. उष्ण (hot) : थंड, शीत (cold).
14. सुरूप, सुंदर (beautifu) : कुरूप (ugly).
15. अबोल (reserved) : बोलका (talkative).
16. बंद (closed) : उघडा (open).
17. स्वावलंबी (self-dependent) : परावलंबी (depedent on others).
18. शुद्ध (pure) : अशुद्ध (impure).
19. स्थिर (steady) : अस्थिर (unsteady).
20. दूरचा (distant) : जवळचा (near)
21. खोल (deep) : उथळ (shallow).
22. गर्विष्ठ (proud) : नम्र (humble, modest).
23. सुपीक (fertile) : नापीक (barren).
24. प्रधान (principal) : गौण (secondary).
25. विजयी (victorious) : पराजित (defeated).
26. उद्योगी (industrious) : आळशी (lazy).
27. कमी (less) : जास्त (more).
28. म्हातारा (old) : तरुण (young), जुना (old) : नवा (new).
29. सरळ (straight) : वाकडा (crooked).
30. सद्गुणी (virtuous) : दुर्गुणी (vicious).
31. सदोष (faulty) : निर्दोष (faultless).
32. लांब (long) : आखूड, तोकडा (short).
33. प्राचीन (ancient) : अर्वाचीन (modern),
34. सनातनी (ancient, old, conservation) : आधुनिक (modern)

The adjectives, चांगला (M.), चांगली (F.), चांगले (N.) and वाईट (M. F. N.) are used in a very broad sense in Marathi. The different shades of meanings they convey are brought out in the following examples :–

Masculine (पुल्लिंगी)

(१) हा मुलगा **चांगला आहे**—हुशार (clever), तरतरीत (smart), आज्ञाधारक (obedient), अभ्यासू (studious), प्रामाणिक (honest), सुस्वभावी (good-natured).

(२) हा रुमाल **चांगला आहे**—स्वच्छ (clean), तलम (superfine), आकर्षक (attractive).

(३) हा देखावा **चांगला आहे**—रमणीय (pleasing); रम्य, सुंदर (beautiful); आल्हादकारक, आल्हाददायक (delightful).

(४) हा घोडा **चांगला आहे**—देखणा (handsome), चपळ (active), मजबूत (strong), धष्टपुष्ट (well-built, well-nourished).

(५) हा रोखपाल (cashier) **चांगला आहे**—अनुभवी (experienced), प्रामाणिक (honest), कार्यक्षम (efficient).

Feminine (स्त्रीलिंगी)

(१) ही मुलगी **चांगली आहे**—कष्टाळू (hard-working), कामसू (assiduous) आज्ञाधारक (obedient).

(२) ही जागा **चांगली आहे**—हवेशीर (airy, well ventilated), ऐसपस (spacious).

(३) ही सुरी **चांगली आहे**—तीक्ष्ण, धारदार (sharp).

(४) ही भाजी **चांगली आहे**—ताजी (fresh), हिरवीगार (all-green), जीवन-सत्त्वयुक्त (containing vitamins).

(५) ही आमटी (curry) **चांगली आहे**—रुचकर (tasty), पाचक (digestive), पौष्टिक (nourishing).

Neuter (नपुंसकलिंगी)

(१) हे उत्तर **चांगले आहे**—योग्य (fit, fitting), समर्पक (befitting), मुद्देसूद (to the point), अर्थपूर्ण (full of meaning), तर्कशुद्ध (logical), सयुक्तिक (appropriate).

(२) हे चांदणे **चांगले आहे**—मनोहर (pleasing, charming) (please see in 'देखावा चांगला आहे').

(३) हे औषध चांगले आहे—गुणकारक, गुणकारी, परिणामकारक (effective), रोगनिवारक (remover of the disease), रोग प्रतिबंधक (preventive).

(४) हे दूध चांगले आहे—पौष्टिक (nourishing), ताजे (fresh), निर्जंतुक (pasteurized), रुचकर (tasty), निर्भेळ (unadulterated).

(५) हे पाणी चांगले आहे—थंड, गार (cold); स्वच्छ (clean), निर्जंतुक (free from bacteria), पाचक (digestive), रुचकर (tasty).

Masculine (पुल्लिंगी)

(१) तो नोकर वाईट आहे—उर्मट, उद्धट (arrogant); मग्रूर (rude), उन्मत्त (rampant), दुर्गुणी, व्यसनी (vicious, addicted); अप्रामाणिक (dishonest), बडबड्या (talkative).

(२) तो कपडा वाईट आहे—मळकट (dirty), खरबरीत (rough), जीर्ण (old) फाटका (torn).

(३) तो मुलगा वाईट आहे—व्रात्य, चेष्टेखोर (mischievous), लबाड, धूर्त (cunning, shrewd), दुष्ट, दुराचारी (wicked, ill-behaved).

(४) तो घोडा वाईट आहे—लुकडा, अशक्त (weakling), निरुपयोगी (useless), रोगट (unhealthy).

(५) तो माणूस वाईट आहे—स्वार्थी (selfish), कपटी, विश्वासघातकी (treacherous); अविश्वासू (faithless, untrustworthy).

Feminin (स्त्रीलिंगी)

(१) ती कादंबरी वाईट आहे—अश्लील (indecent), कंटाळवाणी (boring).

(२) ती म्हैस वाईट आहे—मारकी, हडकुळी (weakling); भाकड (dry).

(३) ती हवा वाईट आहे—रोगट (unhealthy); अपायकारक (harmful), दमट (damp), अत्युष्ण (too hot).

(४) ती इमारत वाईट आहे—कोंदट (congested), जुनाट (very old).

(५) ती प्रगती वाईट आहे—असमाधानकारक (unsatisfactory), अपूर्ण (incomplete).

Neuter (नपुंसकलिंगी)

(१) ते नाणे **वाईट** आहे– बनावट (counterfeit), खोटे (false), बद्द (not giving the usual ring).

(२) ते दूध **वाईट आहे**—नासके (spoilt), बेचव (tasteless).

(३) ते फूल **वाईट आहे**—सुकलेले, कोमेजलेले (faded); अपायकारक (harmful),

(४) ते पाणी **वाईट आहे**—गढूळ (muddy), अपायकारक (harmful), जड (heavy).

(५) ते घर **वाईट** आहे—कोंदट (congested), जुनाट (very old), पडके (dilapidated).

Sometimes an adjective is declined like a noun. In that case it has inflected forms like those of a noun. All adjectives ending in **अ** are declined like masculine nouns ending in अ., *e. g.* वाईट (bad).

	Singular	*Plural*
Nom.	वाईट	वाईट
Acc.	वाइटास, वाईटाला	वाइटांस, वाइटांला, वाइटांना
Instr.	वाइटान, वाइटाशी	वाइटांनी, वाइटांशी
Dative	वाइटास, वाइटाला	वाइटांस, वाइटांला, वाइटांना
Abl.	वाइटाहून	वाइटांहून
Gen.	वाइटाचा-ची-चे	वाइटांचा, वाइटांची, वाइटांचे
Loc.	वाइटात	वाइटांत

Adjectives ending in आ are declined like घोडा (M.) when they are used in the masculine gender, like नदी (F.) when they are used in the feminine gender and like गाणे (N.) when they are in the neuter gender. Examples of this type are :–

(१) चांगल्याची संगत धरा (Associate with the good *or* Befriend the good)

(२) वाईटांची संगत धरू नका (Do not associate with the bad *or* shun the bad).

(2) *Adjectives showing quantity* (संख्यावाचक विशेषणे). – Out of these the cardinals and ordinals can be inflected when they are used as substantives. They then yield the same forms as other adjectives, mentioned above, *e.g.*—

Examples of cardinals:
(१) आठांत तीन मिळवा (Add three to eight).
(२) पंधरातून पाच उणे करा (Subtract five from fifteen).
(३) पाचला तीनाने गुणा (Multiply five by three).
(४) सोळाला चाराने भागा (Divide sixteen by four).

Examples of ordinals:
(१) दुसऱ्यांपासून खूप शिकण्यासारखे आहे (There is much to learn from others).
(२) पाचव्याला सातवीत प्रवेश द्या (Admit the fifth to the seventh standard).
(३) तिसऱ्याने काम केले. (The third did the work).

The सार्वनामिक विशेषणs have been dealt with in the previous chapter. As regards the धातुसाधित विशेषणs, they are inflected like other adjectives ending in आ.

Uses of adjectives :—

(1) When an adjective qualifies two or more nouns, it agrees with the nearest, *e.g.* मला चांगले विद्यार्थी व विद्यार्थिनी आवडतात (I like good students). (2) When the subject denotes inanimate objects, the predicative adjective, (*i.e.* the adjetive qualifying the predicate) agrees with the last., e.g. त्याचा कोट व टोपी मोठी होती (His coat and cap were big). (3) Sometimes two or more adjectives qualify a single noun., *e.g.*, हे एक जुने आणि उंच झाड आहे (This is an old and tall tree). (4) The adjective may be used as the object of a transitive verb, e.g. आपण दुसऱ्याचे वाईट चिंतू नये (We should never think ill of others). (5) When there is a comparison between two objects, the adjective is placed after the ablative case (पंचमी) of the noun with which another is compared, *e.g.* पाणी तेलापेक्षा जड असते. (Water is heavier than oil). (6) There are no suffixes in Marathi for comparative and the superlative as there are in Sanskrit. The sentence in the superlative degree could be as follows, *e.g.* (i) तो वर्गातल सर्व मुलांत हुशार आहे (He is the cleverest boy in the class);

(ii) धातूंत सोने सर्वांत महाग आहे (Gold is the costliest of all the metals), The following sentence in the comparative degree may be stated thus. e.g. (i) चालण्यापेक्षा धावणे बरे (Running is better than walking); (ii) भारतापेक्षा अमेरिका जास्त श्रीमंत आहे (America is richer than India).

अभ्यास १

Translate the following into Marathi :—

(1) A white handkerchief. (2) A black cap. (3) Good replies. (4) A happy family. (5) An obedient girl. (6) An odd number. (7) Indecent novels. (8) The fifth house. (9) The eleventh house. (10) The seventeenth road. (11) Talkative boys. (12) Smiling faces. (13) The first child, the second daughter, the last child. (14) Indian atmosphere. (15) A violent riot. (16) A fatal blow. (17) A scientific reason. (18) A cultural programme.

[*New words* :- A riot – दंगल (F.); Violent – हिंसक; fatal – प्राणांतिक; a blow – प्रहार (M.); cultural – सांस्कृतिक].

अभ्यास २

Rearrange the words in each group so that they make correct s entnecs :—

(१) कोणत्याही, नाहीत, द्राक्षे, माणसाला, आंबट, आवडत. (२) फार, असतात, चांगले, महाग, आंबे, व, गोड. (३) आहे, हा, शुक्र, तारा, तेजस्वी. (४) जागतिक, शास्त्रीजींनी, कीर्ती, मिळविली. (५) गर्विष्ठ, होता, हा, अहंकारी, पुरुष, हिटलर. (६) हिंसक, रस्त्यावर, दंगल, सतराव्या, झाली, एक. (७) आहे, आई, प्रेमळ, माझी, फार (८) तिसऱ्या, आहे, मुख्य, मजल्यावर, कार्यालय. (९) शेवटचा, आहे, आठवड्याचा, रविवार, हा, दिवस. (१०) बक्षीस, पन्नास, मिळाले, मुलीला, पहिल्या, रुपयांचे.

अभ्यास ३

Prefix suitable adjectives to the nouns mentioned below :—

(१) ······ गांधी. (२) ······ टिळक. (३) ······ वल्लभभाई पटेल. (४) ······ विनोबाजी. (५) ······ कर्वे. (६) ······ भाऊराव पाटील. (७) ······ रामदास. (८) ······ रमाबाई. (९) ······ नेहरू. (१०) ······ आगरकर. (११) ······ बाबू गेनू.

(Solutions) : महर्षि, हुतात्मा (Martyr), पंडित, संत, कर्मवीर, समाजसुधारक, पंडिता, महात्मा, सरदार, आचार्य, लोकमान्य.

अभ्यास ४

Fill in the gaps in the following sentences with suitable adjectives given at the end :—

(१) ...... घरात माणसे राहतात; .... घरात माणसे राहात नाहीत.
(२) .... भाजी पौष्टिक असते; ... भाजी वाईट असते.
(३) तो नोकर ..... आहे; ...... नोकरास नोकरीवर ठेवत नाहीत.
(४) हे पुस्तक .... आहे; लोक .... पुस्तक वाचत नाहीत.
(५) माथेरानची हवा .... आहे; नागपूरची हवा .... आहे.
(६) एक, तीन, पाच हे .... आकडे आहेत; दोन, चार, सहा हे .... आकडे आहेत.
(७) दुपार हा दिवसाचा ...... भाग आहे; संध्याकाळ हा दिवसाचा .... भाग आहे.
(८) सिंह हा .... प्राणी आहे; गाय हे .... जनावर आहे.
(९) आरे कॉलनीचे दूध .... असते; इतर दूध .... असते.
(१०) चहा हे ..... पेय आहे; लस्सी हे ...... पेय आहे.

(शेवटचा, अश्लील, सम, थंड, बेचव, मधला, वाचनीय, प्रामाणिक, रानटी, ताजी, कोंदट, शिळी, अप्रामाणिक, हवेशीर, विषम, चवदार, पाळीव, उष्ण).

अभ्यास ५

Write suitable nouns against each adjective. (Write at least three nouns against each) :—

(१) दैनिक .... (२) वार्षिक .... (३) शासकीय .... (४) मुख्य .... (५) यशस्वी .... (६) कैलासवासी .... (७) शैक्षणिक ...... (८) ऐतिहासिक ... (९) वाचनीय ...... (१०) सांस्कृतिक .... (११) तेजस्वी .... (१२) प्रामाणिक ....

अभ्यास ६

Fill in the gaps with suitable cardinals and ordinals :—

(१) गुरुवार हा आठवड्याचा ..... दिवस आहे. (२) मे हा वर्षाचा ..... महिना आहे. (३) कार्यालयाची वेळ ...... ते ... ... आहे. (४) नोव्हेंबरच्या ... . तारखेस आपण बालदिन साजरा करतो. (५) माझे वय .... वर्षे आहे. (६) दर ..... तारखेस पगार मिळतो.

(७) आमचे कार्यालय ······ मजल्यावर आहे. (८) डिसेंबरच्या ·········· तारखेस नाताळ सुरू होतो. (९) आईवडिलांचे सर्वांत ··· मुलावर जास्त प्रेम असते. (१०) माघ हा वर्षाचा ········ महिना आहे.

अभ्यास ७

Give the Marathi rendering of the following :—

(1) On the third road. (2) By the tenth boy. (3) To a blind beggar. (4) Of such girls. (5) To wise men. (6) With the short stick. (7) In the deep well. (8) From the white cow. (9) In the appropriateanswer. (10) In an old book. (11) By the straight road. (12) For correct answers. (13) Fifty years ago. (14) For every student. (15) Than clever women.

अभ्यास ८

Translate the following into Marathi :--

(1) He breaks the world record. (2) She is successful at the annual examination. (3) The servant is dishonest and arrogant. (4) The house is airy and spacious. (5) The boy is healthy, meek and self-reliant. (6) This is a pleasant news; hence all like it. (7) This is the first and the last chance. (8) October is the tenth month in a year. (9) Candidate at S. N. 22 stands first. (10) This is an auspicious moment. (11) Bad boys hide their faults. (12) This is an industrial area. (13) Thirty per cent of the people in India are literate. (14) Dry fruits are tasty. (15) He purchases a sharp penknife from the market. (16) There are many selfish men in the world; the selfless ones are few. (17) There are three colleges, eight secondary schools and fifteen primary schools in this city.

[*New words* : A world record --जागतिक उच्चांक; Meek--नम्र; a chance --संधी (F.); S. N. 22--बाविसाव्या क्रमांकाचा; Sharp--तीक्ष्ण; Selfish--स्वार्थी; Selfless--निस्वार्थी.]

१० भूतकाळ-भाग १ —अकर्मक क्रियापदे (PAST TENSE PART I—INTRANSITIVE VERBS)

The past tense is used to express the notion that an act has taken place in time already spent or passed, *e.g.*, वडिलांनी मला गोष्ट सांगितली (Father told me a story); वसंत मुंबईस गेला (Vasant went to Bombay).

Now, read the following paragraph and note the verbs in the bold type :—

एकदम जोराचा पाऊस **आला**. मी जवळच्या इमारतीकडे **धावलो**. माझ्याबरोबर माझे मित्र **होते**, तेही **धावले**. इमारतीच्या खाली गर्दी **होती**, म्हणून आम्ही दुसऱ्या इमारतीकडे **धावलो**. इतक्यात माझा एक मित्र **आला**. तोही पावसात **भिजला**. थोड्या वेळाने पाऊस **थांबला**. मी घरी **गेलो**. माझे सर्व मित्र घरी **गेले**. माझा मुलगा शाळेतून **आला**, मुलगी शाळेतून परत **आली**.

The verbs in the bold type in the above paragraph are in the past tense, *e.g.*, आला is the past tense of येणे; होते is the past tense of असणे; गेले is the past tense of जाणे, and so on.

The forms of verbs in the past tense are almost the same in the case of transitive (सकर्मक) and intransitive (अकर्मक) verbs. In the case of intransitive (अकर्मक-without the object) verbs, the verbs agree in number and in gender with the subject, *e.g.*, मुलगा धावला (The boy ran); घड्याळ बंद पडले (The watch stopped); मुलगी घरी आली (The girl came home).

In all these cases the verbs धावला, पडले and आली agree with the subject मुलगा, घड्याळ and मुलगी, respectively, in respect of number, gender and case.

As against this, transitive verbs when used in the past tense agree with the object; and the subject takes up the instrumental case (तृतीया विभक्ती), *e.g.*, नोकराने रुमाल आणला, मुलीने भाजी आणली, लिपिकाने पत्र आणले. The object in this case is uninflected (*i.e.*, having no case ending).

In all these sentences, the verb आणणे is transitive and in the past ense. Therefore, it agrees with the respective objects रुमाल (M.), भाजी (F.) and पत्र (N.), which are uninflected forms of the original nouns.

We first take up intransitive verbs in the past tense. All the forms of the verbs बसणे in the past tense are given below: —

बसणे (to sit)

	Singular	Plural
First person (प्रथम पुरुष)	मी बसलो (I sat) (M.) मी बसले (I sat) (F.)	आम्ही बसलो आपण बसलो (We sat) (M. and F.)
Second person (द्वितीय पुरुष)	तू बसलास (You sat) (M.) तू बसलीस (You sat) (F.)	तुम्ही बसला/बसलात आपण बसला/बसलात (You sat) (M. and F.)
Third person तृतीय पुरुष	1. तो बसला (He sat) (M.) 2. ती बसली (She sat) (F.) 3. ते बसले (It sat) (N.)	ते बसले (M.) त्या बसल्या (F.) ती बसली (N.) (They sat)

The following substantives may be substituted in place of तो (Sing.) and ते (Plu.)—both Masculine :—

1. Singular–मुलगा, पुरुष, नोकर, कवी, धोबी, मित्र—बसला.
2. Plural–मुलगे, पुरुष, नोकर, कवी, धोबी, मित्र—बसले

(All Masculine)

The following substantives may be substituted in place of ती (Sing.) and त्या (Plu.)–both Feminine :–

1. Singular–मुलगी, स्त्री, बहीण, कवयित्री, धोबीण, मैत्रीण–बसली
2. Plural–मुली, स्त्रिया, बहिणी, कवयित्री, धोबिणी, मैत्रिणी- बसल्या

(All Feminine)

The following substantives may be substituted in place of ते (Sing.) and ती (Plu.)-both Neuter :-

1. Singular–मूल, मांजर, गाढव,—बसले
2. Plural–मुले, मांजरे, गाढवे—बसली

(A Neuter)

In addition to the verbs listed in the Chapter on the present tense, we give below some additional verbs :—

1.	हालणे	(to move).	13.	ऋणी असणे	(to be obliged).
2.	माहीत असणे	(to know).	14.	चमकणे	(to shine, to flash).
3.	नापास होणे	(to fail).	15.	गरजणे	(to thunder).
4.	बरे होणे	(to recover from illness).	16.	मरणे	(to die).
5.	भिजणे	(to be wet).	17.	रुजू होणे	(to join duty).
6.	जळणे	(to burn).	18.	परत रुजू होणे	(to resume duty).
7.	दमणे	(to be tired).	19.	हाती असणे	(to rest with).
8.	चढणे	(to climb).	20.	भूक लागणे	(to be hungry).
9.	पोहोचणे	(to reach).	21.	तहान लागणे	(to be thristy).
10.	उगवणे	(to rise).	22.	पाऊस पडणे	(to rain).
11.	मावळणे	(to set).	23.	आश्चर्य वाटणे	(to be surprised).
12.	खोकणे	(to cough).	24.	ओकणे	(to vomit).

(1) The following intransitive verbs assume irregular forms in the past tense :—

(१) पळ—पळालो. (२) निघ—निघालो. (३) जा—गेलो. (४) ये—आलो. (५) मर—मेलो. (६) हो—झालो. (७) उड—उडालो. (८) राह—राहिलो.

(2) The following verbs, though transitive, yield forms on the lines of the intransitive verbs, *i.e.*, they agree with the subject and not with the object as per rule mentioned above *e.g.*:—

(१) पिणे—प्या—प्यालो. (२) भिणे—भ्या—भ्यालो. (३) म्हणणे—म्हणा—म्हणालो. (४) विसरणे—विसरलो. (५) शिकणे—शिकलो. (६) जेवणे—जेवलो. (७) बोलणे—बोललो. (८) मिळणे—मिळालो. (९) गळणे—गळालो. (१०) चावणे—चावलो.

Examples of the first four verbs in (2) above are given below :—

	(M.)	(F.)	(N.)
(१)	मुलगा चहा प्याला,	मुलगा कॉफी प्याला,	मुलगा दूध प्याला.
	(M.)	(F.)	(N.)
(२)	मुलगी वाघाला भ्याली,	मुलगी वाघिणीला भ्याली,	मुलगी डुकराला भ्याली.

(M.) (F.) (N.)

(३) वडील श्लोक म्हणाले, वडील गीता म्हणाले, वडील सूत्र म्हणाले.

(M.) (F.) (N.)

(४) लिपिक आदेश विसरला, लिपिक टिप्पणी विसरला, लिपिक पत्र विसरला.

In all these sentences the verb though transitive, agrees with the subject and not with the object.

The forms of the verb होणे (to become) in the past tense are given below :-

	Singular	*Plural*
First Person	मी झालो (M.) मी झाले (F.) (I became)	आम्ही झालो (M. F.) आपण झालो (M. F.) (We became)
Second Person	तू झालास (M.) तू झालीस (F.) (You became)	तुम्ही झाला / झालात (M. F.) आपण झाला / झालात (M. F.) (You became)
Third Person	तो झाला (M.) (He became) ती झाली (F.) (She became) ते झाले (N.) (It became)	ते झाले (M.) त्या झाल्या (F.) ती झाली (N.) (They became.)

The forms of the verb असणे (to be) in the past tense are given below :-

	Singular	*Plural*
First Person	मी होतो (M.) मी होते (F.) (I was)	आम्ही होतो (M. F.) आपण होतो (M. F.) (We were)
Second Person	तू होतास (M.) तू होतीस (F.) (You were)	तुम्ही होता / होतात (M. F.) आपण होता / होतात (M. F.) (You were)
Third Person	तो होता (M.) (He was) ती होती (F.) (She was) ते होते (N.) (It was)	ते होते (M.) त्या होत्या (F.) ती होती (N.) (They were.)

अभ्यास १

Fill in the gaps with the past tense forms of verbs shown at the end of each of the following sentences :—

(१) मी सकाळी सहा वाजता (उठणे). (२) काल आम्ही घरी (बसणे). (३) तू पावसात (भिजणे). (४) तुम्ही मुंबईत खूप (फिरणे). (५) तो लिपिकावर फार (रागावणे). (६) ते फार (भांडणे). (७) ती मुलगी झाडावर (चढणे). (८) स्त्रिया महिला मंडळात (जाणे). (९) माझ्या पायाला उंदीर (चावणे). (१०) आम्ही खूप (खेळणे) व (दमणे). (११) रमेश माझ्या घरी (येणे). (१२) पत्नी मला (म्हणणे). (१३) मी घरात (जाणे). (१४) जेवण तयार (होणे) काय? (१५) आमच्यावर खूप संकटे (येणे).

अभ्यास २

Give the corresponding past tense forms of the following present tense forms :—

आहेत, भांडतोस, पळतो, पडतात, घाबरतात, भटकते, मरतेस, पिते, थुंकता, फिरतो.

अभ्यास ३

Translate the following sentences into Marathi :—

(1) We went home at 5 o'clock yesterday. (2) The son quarrelled with his father. (3) The officer came to the office and was angry with the peon. (4) He drank tea in the morning. (5) She walked in the rain. (6) My daughter said, "A rat bit my foot". (7) My friends played cards in my house. (8) People ran to the nearest building. (9) Children started from the school and reached their home in time. (10) We were afraid of darkness. (11) Five men, three women and two children died in the fire. (12) My friend came to me in the morning. (13) People were angry with the authorities. (14) The whole nation was surprised. (15) It rained heavily yesterday morning.

[*New words* : in the rain — पावसात; cards—पत्ते; was surprised — आश्चर्यचकित झाले; with the authorities — अधिकाऱ्यांवर; it rained — पाऊस पडला].

११ भूतकाळ-भाग २---सकर्मक क्रियापदे
(PAST TENSE- PART II--TRANSITIVE VERBS)

In this Part the forms of transitive verbs in the past tense will be dealt with. Now read the following sets of sentences :—

Present Tense	*Past Tense*
१. लिपिक मसुदा (M.) लिहितो.	१. लिपिकाने मसुदा (M.) लिहिला.
२. लिपिक मसुदे (M.) लिहितो.	२. लिपिकाने मसुदे (M.) लिहिले.
३. लिपिक मसुदा (M.) लिहितात.	३. लिपिकांनी मसुदा (M.) लिहिला.
४. लिपिक मसुदे (M.) लिहितात.	४. लिपिकांनी मसुदे (M.) लिहिले.

In these sentences the object मसुदा is in the masculine gender; in the past tense the verbs लिहिला, etc., agree with the number, gender and the case of the object, *viz.*, मसुदा, *e.g.*, मसुदे लिहिले, मसुदा लिहिला. The subject लिपिक is changed to the instrumental case लिपिकाने or लिपिकांनी according to number in the original sentence.

Now read the following sentences :—

१. मुलगी भाजी (F.) आणते.	१. मुलीने भाजी (F.) आणली.
२. मुलगी भाज्या (F.) आणते.	२. मुलीने भाज्या (F.) आणल्या.
३. मुली भाजी (F.) आणतात.	३. मुलींनी भाजी (F.) आणली.
४. मुली भाज्या (F.) आणतात.	४. मुलींनी भाज्या (F.) आणल्या.

In these sentences the object भाजी is in the feminine gender. The verbs आणली, आणल्या in the past tense, etc., agree with the objects भाजी and भाज्या respectively. The subjects मुलगी, मुली are changed to their respective instrumentals, *viz.*, मुलीने, मुलींनी.

Now read the following sentences :—

१. नोकर पत्र (N.) टाकतो.	१. नोकराने पत्र (N.) टाकले.
२. नोकर पत्रे (N.) टाकतो.	२. नोकराने पत्रे (N.) टाकली.
३. नोकर पत्र (N.) टाकतात.	३. नोकरांनी पत्र (N.) टाकले.
४. नोकर पत्रे (N.) टाकतात.	४. नोकरांनी पत्रे (N.) टाकली.

In these sentences, the object पत्र is in the neuter gender. The verbs टाकले and टाकली in the past tense agree with the object पत्र and पत्रे respectively. The subjects नोकर (Sing.) and नोकर (Pl.) are changed to their instrumental forms नोकराने and to नोकरांनी respectively.

We give below some additional transitive verbs :—

(१) मुक्त करणे (to discharge, to relieve).
(२) कृपा करणे (to favour).
(३) तक्रार करणे (to complain).
(४) त्रास देणे (to trouble).
(५) तयार करणे (to prepare).
(६) दूर करणे (to redress).
(७) निलंबित ठेवणे (to suspend).
(८) आग्रह धरणे (to insist on).
(९) प्रतिज्ञा करणे (to pledge).
(१०) निश्चय करणे (to resolve).
(११) मेळ घालणे (to reconcile).
(१२) नजरेस आणणे (to bring to notice).

We can, with the help of these data, arrive at some generalizations. In the case of a transitive verb used in the past tense : (1) the verb agrees with the object in gender and in number; (2) the subject is changed to its instrumental case, (case endings ने and नी) singular number or plural number, as the case may be.

This generalization holds good when the object is un-inflected (अप्रत्ययी कर्म). But if the object is used in its inflected form, *i.e.*, when it is used with a case-ending (सप्रत्ययी कर्म) the verb in the past tense is used *in the third person singular* and *in the neuter gender,* irrespective of the number (singular or plural) of the subject and of the object, *e.g.* :—

Present	*Past*
१. दुर्जन सज्जनाला फसवतो.	१. दुर्जनाने सज्जनाला फसवले.
२. दुर्जन सज्जनांना फसवतो.	२. दुर्जनाने सज्जनांना फसवले.
३. दुर्जन सज्जनाला फसवतात.	३. दुर्जनांनी सज्जनाला फसवले.
४. दुर्जन सज्जनांना फसवतात.	४. दुर्जनांनी सज्जनांना फसवले.

Some additional sentences of this kind are given below :—

Present	*Past*
१. वडील मुलाला बोलावतात.	१. वडिलांनी मुलाला बोलावले.
२. शिपाई चोराला पकडतो.	२. शिपायाने चोराला पकडले.
३. शिपाई चोराला पकडतात.	३. शिपायांनी चोराला पकडले.
४. शिपाई चोरांना पकडतात.	४. शिपायांनी चोरांना पकडले.

The following transitive verbs assume irregular forms in the past tense, *e.g.* :—

(१) घेणे – घेतला. (२) धुणे – धुतला. (३) देणे – दिला. (४) म्हणणे – म्हटला. (५) खाणे – खाल्ला. (६) बघणे – बघितला. (७) मागणे - मागितला. (८) सांगणे– सांगितला. (९) करणे – केला. (१०) पाहणे – पाहिला. (११) वाहणे – वाहिला. (१२) गाणे – गायला. (१३) इच्छिणे (wish) – इच्छिला.

This rule of changing the subject to its instrumental case is not applicable to the personal pronouns मी, आम्ही, तू, तुम्ही. These retain the same form in the instrumental case (the old instrumental forms म्या for मी and त्वा for तू are very rarely used), *e. g.* :—

Present	*Past*
१. मी आंबा खातो / खाते.	१. मी आंबा खाल्ला;–मी आंबे खाल्ले.
२. आम्ही काम / कामे करतो.	२. आम्ही काम केले;–आम्ही कामे केली.
३. तू पत्र / पत्रे लिहितोस.	३. तू पत्र लिहिलेस; तू पत्रे लिहिलीस.
४. तुम्ही बातमी / बातम्या सांगता.	४. तुम्ही बातमी सांगितली/सांगितलीत; तुम्ही बातम्या सांगितल्या/सांगितल्यात.

The rule of changing the subject to the instrumental case is also not applicable in the case of transitive verbs आवडणे, वाटणे :–

Present	*Past*
१. मला आंबा आवडतो; मला आंबे आवडतात.	१. मला आंबा आवडला; मला आंबे आवडले.
२. मला असे वाटते.	२. मला असे वाटले.
३. तुला भीती वाटते.	३. तुला भीती वाटली.

The following sentences will give an idea as to how sentences are converted from the present tense to the past *vice versa* :—

Present	*Past*
१. राजा युद्ध करतो.	१. राजाने युद्ध केले.
२. राजा युद्धे करतो.	२. राजाने युद्धे केली.
३. राजे युद्ध करतात.	३. राजांनी युद्ध केले.
४. राजे युद्धे करतात.	४. राजांनी युद्धे केली.

Additional Sentences

Present		Past	
१.	मुलगा दात घासतो—मूल दात घासते.	१.	मुलाने दात घासले.
२.	मुले दात घासतात.	२.	मुलांनी दात घासले.
३.	भिकारी पेटी वाजवतो.	३.	भिकाऱ्याने पेटी वाजवली.
४.	भिकारी पेटी वाजवतात.	४.	भिकाऱ्यांनी पेटी वाजवली.
५.	लिपिक टिप्पणी लिहितात.	५.	लिपिकांनी टिप्पणी लिहिली.
६.	लिपिक टिप्पणी लिहितो.	६.	लिपिकाने टिप्पणी लिहिली.
७.	आम्ही चित्रपट पाहतो.	७.	आम्ही चित्रपट पाहिले.
८.	तुम्ही कपडे धुता.	८.	तुम्ही कपडे धुतले.
९.	तो काम करतो.	९.	त्याने काम केले.
१०.	ती निरोप सांगते.	१०.	तिने निरोप सांगितला.

अभ्यास १

Construct sentences (as many as you can) with the help of the words given in brackets, using the verb in the past tense :—

(१) (भिकारी) (भीक) (माग). (२) (सचिव) (काम) (सांग). (३) (तो) (स्थळ) (पाह). (४) (वडील) (कपडे) (बदल). (५) (ती) (रजा) (घे). (६) (अधिकारी) (चर्चा) (कर). (७) (ते) (बातमी) (ऐक). (८) (लोक) (टाळी) (वाजव). (९) (अधीक्षक) (हाक) (मार). (१०) (सचिव) मसुदा) (तपास).

अभ्यास २

Fill in the gaps in the following sentences by means of suitable nouns given at the end :—

(१) गाढवाने—मारली. (२) गाढवांनी—मारल्या. (३) निदेशकांनी—दाखवली. (४) निदेशकांनी—दाखवल्या. (५) मी—विकत घेतला. (६) मी—विकत घेतले. (७) तिने — विकली. (८) तिने — विकल्या. (९) सचिवांनी — विचारला. (१०) सचिवांनी—विचारले. (११) तू—केलास. (१२) तू—केलेस. (१३) तुम्ही—काढले. (१४) तुम्ही—काढलीत. (१५) नाटककारांनी —लिहिले. (१६) नाटककारांनी—लिहिली.

(Answers : नाटके, प्रश्न, गृहपाठ, भाज्या, लाथा, वही, घोडे, नाटक, भाजी, लाथ, घोडा, चित्र, वह्या, चित्रे.)

अभ्यास ३

Complete the following sentences by using suitable subjects and objects :—

(१) ········ बांधले. (२) ········ प्याला. (३) ········ पकडले. (४) ········ दिले. (५) ········ आणलेस. (६) ········ घेतलीत. (७) ········ शिवले. (८) ········ केली. (९) ········ बोलावले. (१०) ········ मारले.

अभ्यास ४

Translate the following sentences into Marathi :—

(1) The cat killed a mouse; cats killed mice. (2) He wrote a letter and posted it. (3) She brought books and vegetables. (4) The teacher asked a few questions. (5) First, I ate the apple and then drank the milk. (6) He shut the door and opened the window. (7) The Chief Minister made a statement in the Assembly. (8) The merchant sold sugar in the blackmarket. (9) We did our work and the superintendent examined it. (10) The students saw the Ajintha Caves. (11) I gave my wife fifty rupees and she bought a new saree. (12) The novelist wrote two novels and published them.

[*New words* : a mouse — उंदीर (M.); to post — पोस्टाच्या पेटीत टाकणे; an apple — सफरचंद (N.); a statement — निवेदन (N.); in the black-market — काळ्याबाजारात; Students — विद्यार्थी; to publish — प्रसिद्ध करणे.]

अभ्यास ५

Rewrite the following passages using the verbs in the past tense :—

खालील उताऱ्यातील क्रियापदांची भूतकाळी रूपे वापरून उतारे पुन्हा लिहा :—

(१) रमेश माझा मित्र आहे. तो माझ्या घरी येतो. मी दार उघडतो व त्याला काही प्रश्न विचारतो. तो कार्यालयातून घरी येतो, कपडे बदलतो, हातपाय धुतो, फराळ करतो, चहा पितो व वर्तमानपत्र वाचतो. त्याची पत्नी कापडाच्या दुकानात जाते व सुंदर पातळ पाहते.

(२) कुंभार मडकी करतो. सुतार खुर्ची बनवतो. धोबी कपडे धुतो. कोळी मासे पकडतो. चिकित्सक औषध देतो. गाय दूध देते. वाणी साखर विकतो.

(३) एक कोल्हा आहे, त्याला भूक लागते. तो अरण्यात जातो. खूप फिरतो. बऱ्याच वेळाने तो एक द्राक्षाचा वेल पाहतो. एक उडी मारतो. पुष्कळ उड्या मारतो. निराश होतो. परत जातो.

(४) एक गृहस्थ आहे. तो मुंबईला येतो. मित्राकडे उतरतो. दोघे प्रेक्षणीय स्थळे पाहावयास निघतात. मंत्रालयापाशी येतात. मंत्रालयाची भव्य इमारत पाहतात.

● ● ●

१२ भविष्यकाळ (FUTURE TENSE)

The future tense is used to express the sense of futurity. It is used of an act that has still to take place, *e.g.*, **उद्या पाऊस पडेल** (It will rain tomorrow); मी उद्या आपल्याला भेटेन (I shall see you tomorrow); लोक प्रार्थना करतील (People will pray).

Now read the following paragraph :—

गुरुजी म्हणाले, "जरा वेळाने आकाशात ढग **जमतील**, काळोख **होईल**, जोराचा पाऊस **पडेल**. आपण सर्व वर्गातच **बसू**. तुम्ही बाहेर कसे **जाल**? मी तुम्हाला गोष्टी **सांगेन**; नंतर तुम्ही प्रत्येकजण एकेक गोष्ट **सांगाल** काय?" राम म्हणाला, "गुरुजी, मी एक गोष्ट **सांगेन**. माझे मित्र पण एक एक गोष्ट **सांगतील**". "ठीक आहे", गुरुजी म्हणाले, "पाऊस थांबेपर्यंत आपण वर्गातच **बसू**; तोपर्यंत गोष्टी **सांगू**".

The verbs in the bold type in the above passage are in the future tense, *e.g.*, बसू (from बसणे); होईल (from होणे); पडेल (from पडणे); जाल (from जाणे) etc.

Before the regular forms of verbs are given, it should be noted that there are two types of conjugated forms in the future tense.

(1) For intransitive verbs not included in category (3) below, *e.g.*, बसणे, धावणे, निजणे, नाचणे, उठणे, पडणे, रडणे, हसणे, भांडणे, रागावणे etc.

(2) For Transitive verbs not included in category (3) below, *e.g.*, फेकणे, करणे, आणणे, पाठवणे, लिहिणे, विकणे, दाखवणे, पाहणे, टाळणे (to avoid), फसवणे, लपवणे (to hide), etc.

(3) As for the verbs ending in आ, ई, ऊ, ए and ओ (both transitive and intransitive) *i.e.*, ending in vowels, they yield forms similar to those in category (2) above Verbs of this type are given below :—

जा (जाणे) (Int.)
खा (खाणे) (Tr.) } ending in आ
गा (गाणे) (Tr.)

पि (पिणे) (Tr.)
भि (भिणे) (Tr.) } ending in इ

धु (धुणे) (Tr.) ending in उ

ये (येणे) (Int.)
दे (देणे) (Tr.) } ending in ए
घे (घेणे) (Tr.)

हो (होणे) (Int.) ending in ओ

verbs.

Future Tense (भविष्यकाळ) बसणे

	Singular	*Plural*
First person	मी बसेन (M. F.) (I shall sit)	आम्ही/आपण बसू (M. F.) (We shall sit)
Second person	तू बसशील (M. F.) (You will sit)	तुम्ही/आपण बसाल (M. F.) (You will sit)
Third person	तो बसेल (M. F.) (He will sit) ती बसेल (F.) (She will sit) ते बसेल (N.) (It will sit)	ते बसतील (M.) (They will sit) त्या बसतील (F.) (They will sit) ती बसतील (N.) (They will sit)

Verbs mentioned in this category will yield similar forms *e.g.*, मी धावेन (I shall run); तो धावेल (He will run); मी भांडेन (I shall quarrel); तो भांडेल (He will quarrel).

Now we take up category (2) : Transitive verbs (सकर्मक क्रियापदे)

Future Tense (भविष्यकाळ) वाचणे

	Singular	*Plural*
First person (प्रथम पुरुष)	मी वाचीन (M. F.) (I shall read)	आम्ही/आपण वाचू (M. F.) (We shall read).
Second person (द्वितीय पुरुष)	तू वाचशील (M. F.) (You will read)	तुम्ही/आपण वाचाल (M. F.) (You will read)
Third person (तृतीय पुरुष)	तो वाचील (M.) (He will read) ती वाचील (F.) (She will read) ते वाचील (N.) (It will read)	ते वाचतील (M.) (They will read) त्या वाचतील (F.) (They will read) ती वाचतील (N.) (They will read)

Verbs mentioned in this category will yield forms on the lines mentioned above, *e.g*, मी आणीन (I shall bring); तो आणील (He will bring); मी करीन (I shall do); तो करील (He will do).

Verbs mentioned in the third category *i.e.*, जाणे, खाणे etc., yield forms like those in the second category *e.g.*, मी जाईन, आम्ही जाऊ. There is, however, one change in the second person plural in respect of verbs ending in इ, उ, ए and ओ; such forms are given below :-

पी - प्याल	(You will drink)	दे - द्याल	(You will give)
भि - भ्याल	(You will be afraid)	घे - घ्याल	(You will take)
धु - धुवाल	(You will wash)	हो - व्हाल	(You will become)
ये - याल	(You will come)	गा - गाल	(You will sing)

We give below the forms of पी (पिणे) and धु (धुणे) in the future tense.

धुणे (to wash)

	Singular	*Plural*
First person	मी धुईन (I shall wash)	आम्ही / आपण धुऊ (We shall wash)
Second person	तू धुशील (You will wash)	तुम्ही / आपण धुवाल (You will wash).
Third person	तो / ती / ते धुवील (He / She / It will wash) (M. F. N.)	ते / त्या / ती धुतील (They will wash). (M. F. N.)

पिणे (to drink)

First person	मी पिईन (M. F.) (I shall drink)	आम्ही / आपण पिऊ (M. F.) (We shall drink)
Second person	तू पिशील (M. F.) (You will drink)	तुम्ही / आपण प्याल (M. F.) (You will drink)
Third person	तो / ती / ते / पिईल (He / She / It will drink) (M. F. N.)	ते / त्या / ती पितील (They will drink) (M. F. N.)

The verbs सांगणे (to tell) and the verb मागणे (to ask for) -- both transitive -- yield both the forms in the first person and in the third person sing., *e.g.*, सांगेन-सांगीन, सांगेल-सांगील, मागेन-मागीन, मागेल-मागील The verbs थुंकणे (to spit), जेवणे (to dine), नेसणे (to wear), चुकणे (to miss), समजणे (to understand), स्मरणे (to remember), शिकणे (to learn), विसरणे (to forget) yield forms like the intransitive verb बसणे.

(1) We use the future tense wherever we employ the words 'should' and 'would' in English *e.g.*, (१) त्याला कोण हसेल? (Who would laugh at him?). (२) तू जाशील अशी आमची खात्री होती (We were certain that you would go); तू जाणार अशी आमची खात्री होती (We were certain that you will go).

(2) It is used in the first clause of the conditional sentence *e.g.*, आंधळ्याला मदत कराल किंवा पैसे द्याल तर फार बरे होईल (It would be better if you would help the blind).

(3) We sometimes use the future tense where we use the present tense in English *e.g.*, तुला आवडेल/ वाटेल तसे कर (Do as you like or as you please).

(4) The future tense is used to express the possibility as is expressed by the auxiliary verb 'may' *e.g.*, मला कोणीतरी भेटेल/दिसेल (Someone may meet me).

अभ्यास १

Fill in the gaps in the following sentences by using the future tense of the verbs given in brackets :—

(१) तुम्ही इकडे लक्ष (दे) काय? (२) परवा परीक्षा (संप). (३) तो उद्या नागपूरला (जा) व भावाकडे (उतर). (४) उद्या या वेळेस आम्ही घरीच (अस). (५) भिकाऱ्याला पाहून मी सुखी कसा (हो)? (६) गरिबाला औषध (दे) तर बरे (हो). (७) तुम्ही परवानगी (दे) तर मी (ये). (८) जर तो (ये) तर सामान घेऊन (जा). (९) अन्न नसले तर लोक काय (कर)? (१०) व्यापारी नुकसान का (सोस)? (११) तुम्ही (सांग) तसे ते (वाग). (१२) मी गेलो तर (जा). (१३) तुम्ही (बस) तर मी (बस).

अभ्यास २

Change the verbs in the following sentences in the future tense and effect consequential changes :–

(१) म्हैस लाथ मारते. (२) शिंप्याने कपडे शिवले. (३) तुम्ही काय खाता? (४) ही गोष्ट तुम्हाला माहीत होईल. (५) मी आंबा खाल्ला. (६) रात्र झाली; आता

आपण झोपतो. (७) आम्ही पत्र लिहिले. (८) पक्षी आकाशात उडाले. (९) कोळ्यांनी मासे पकडले. (१०) तिने प्रश्न विचारले. (११) आम्ही रात्री अभ्यास करतो. (१२) आम्ही संध्याकाळी सहा वाजता घरी येतो, हातपाय धुतो, कपडे बदलतो, चहा पितो व वर्तमानपत्र वाचतो. (१३) ते सकाळी उठले व खोलीतच बसले. (१४) तू म्हणतोस तसे मी करतो. (१५) हुशार मुले परीक्षेत उत्तीर्ण होतात व शिष्यवृत्ती मिळवितात.

अभ्यास ३

Construct suitable sentences, using the following verbs :—

(१) लिहू, (२) जातील, (३) बिघडेल, (४) देईल, (५) येतील, (६) भांडाल, (७) सांगेन, (८) होशील, (९) असेल, (१०) आणाल, (११) करतील, (१२) व्हाल.

अभ्यास ४

Translate the following sentences into Marathi :—

(1) I shall start tomorrow. (2) We shall miss the train. (3) He will be fifteen next Monday. (4) The clouds will gather in the sky. (5) She will pity the beggar. (6) The merchant will bear the loss. (7) The tailors in Bombay will go on strike. (8) The fishermen will catch the fish and will bring them home. (9) Will you attend to my question? (10) They will be Ministers after the next election. (11) Will you please give me five rupees? (12) What will people do if every commodity is costly? (13) We shall write a letter and post it today. (14) The teacher will tell a story and you will listen to it. (15) The servants will carry the furniture from the first floor to the second floor.

[*New words* : to start – निघणे; We shall miss the train. – आमची गाडी चुकेल; next – येत्या; to pity – दया करणे; loss – नुकसान (N.), हानी (F.); on strike – संपावर; a commodity – वस्तू; costly – महाग; to bear – सोसणे].

१३ काळबदल (TRANSFORMATION OF TENSES)

In this chapter, it is proposed to illustrate the transformation of verbs from one tense to another. All the rules in this respect have already been dealt with in previous chapters.

The following two rules deserve a special mention :—

(1) In the case of transitive verbs, the verb in the past tense agrees with the object and the subject is changed to its instrumental case. (2) In the case of the future tense, attention is invited to the conjugation of transitive and intransitive verbs and also to the second person plural of some roots ending in आ, इ, उ, ए, ओ (जा, पि, धु, घे, हो, etc).

We give below three lists A, B, and C. The list 'A' contains sentences having intransitive verbs (अकर्मक क्रियापदे). The list 'B' contains sentences having transitive verbs (सकर्मक क्रियापदे) and the list 'C contains exceptional verbs (अपवादात्मक क्रियापदे).

List 'A'

भूतकाळ *Past Tense*	वर्तमानकाळ *Present Tense*	भविष्यकाळ *Future Tense*
१. मी माझ्या मित्रावर रागावलो. (I got angry with my friend).	१. मी माझ्या मित्रावर रागावतो. (I get angry with my friend).	१. मी माझ्या मित्रावर रागावेन. (I shall get angry with my friend).
२. आम्ही / आपण कार्यालयात गेलो. (We went to the office).	२. आम्ही / आपण कार्यालयात जातो. (We go to the office).	२. आम्ही / आपण कार्यालयात जाऊ. (We shall go to the office).

३. तू हसलास. (You smiled).	३. तू हसतोस. (You smile).	३. तू हसशील. (You will smile).
४. तू रडलीस. (You cried).	४. तू रडतेस. (You cry).	४. तू रडशील. (You will cry).
५. तुम्ही / आपण पडला / पडलात. (You fell).	५. तुम्ही / आपण पडता. (You fall).	५. तुम्ही/आपण पडाल (You will fall).
६. तो झाडावर चढला. (He climbed a tree).	६. तो झाडावर चढतो. (He climbs a tree).	६. तो झाडावर चढेल. (He will climb a tree).
७. ती नाचली. (She danced).	७. ती नाचते. (She dances).	७. ती नाचेल. (She will dance).
८. पक्षी उडाले. (Birds flew).	८. पक्षी उडतात. (Birds fly)	८. पक्षी उडतील. (Bird will fly).
९. काल शुक्रवार होता. (Yesterday was Friday).	९. आज शनिवार आहे. (Today is Saturday).	९. उद्या रविवार असेल. (Tomorrow will be Sunday).

List 'B'

भूतकाळ *Past Tense*	वर्तमानकाळ *Present Tense*	भविष्यकाळ *Future Tense*
१. मी आंबा खाल्ला. (I ate a mango).	१. मी आंबा खातो. (I eat a mango).	१. मी आंबा खाईन. (I shall eat a mango).
२. आम्ही / आपण भाज्या आणल्या. (We brought vegetables)	२. आम्ही / आपण भाज्या आणतो. (We bring vegetables).	२. आम्ही / आपण भाज्या आणू. (We shall bring vegetables).
३. तू काय केलेस ? (What did you do ?)	३. तू काय करतोस ? (What do you do ?).	३. तू काय करशील ? (What will you do ?)
४. तुम्ही / आपण चेंडू फेकला / फेकलात. (You threw a ball).	४. तुम्ही / आपण चेंडू फेकता. (You throw a ball).	४. तुम्ही / आपण चेंडू फेकाल. (You will throw a ball).
५. त्याने कादंबरी वाचली. (He read a novel).	५. तो कादंबरी वाचतो. (He reads a novel).	५. तो कादंबरी वाचील. (He will read a novel).

भूतकाळ *Past Tense*	वर्तमानकाळ *Present Tense*	भविष्यकाळ *Future Tense*
६. तिने पत्रे लिहिली. (She wrote letters).	६. ती पत्रे लिहिते. (She writes letters).	६. ती पत्रे लिहील. (She will write letters).
७. लोकांनी स्वागत केले. (People welcomed).	७. लोक स्वागत करतात. (People welcome).	७. लोक स्वागत करतील. (People will welcome)
८. गुरुजींनी गोष्टी सांगितल्या. (The teacher told stories).	८. गुरुजी गोष्टी सांगतात. (The teacher tells stories).	८. गुरुजी गोष्टी सांगतील. (The teacher will tell stories).
९. धोब्याने कपडे धुतले. (The washerman washed clothes).	९. धोबी कपडे धुतो. (The washerman washes clothes).	९. धोबी कपडे धुईल. (The washerman will wash clothes).

List 'C'

भूतकाळ *Past Tense*	वर्तमानकाळ *Present Tense*	भविष्यकाळ *Future Tense*
१. मुले दूध प्याली. (Children drank milk).	१. मुले दूध पितात. (Children drink milk)	१. मुले दूध पितील. (Children will drink milk).
२. वडिलांनी मुलाला बोलावले. (Father called the son).	२. वडील मुलाला बोलावतात. (Father calls the son)	२. वडील मुलाला बोलावतील. (Father will call the son).
३. लोक भांडण विसरले (People forgot the quarrel).	३. लोक भांडण विसरतात. (People forget the quarrel)	३. लोक भांडण विसरतील. (People will forget the quarrel).

अभ्यास १

Re-write the following sentences in the remaining two tenses :–

(१) आम्ही पेढे खाल्ले. (२) ती पुस्तके वाचते. (३) आज पाऊस पडतो. (४) तुम्ही केव्हा हजर झालात? (५) गाडी आली. (६) तुम्ही कोणता उद्योग करता? (७) आम्ही श्रीमंत होऊ. (८) मुलींनी सामना जिंकला. (९) संपादक

लेख लिहितात. (१०) कर्मचारी संप करतील. (११) तुम्ही का रागावलात? (१२) तुमच्या कुटुंबात किती माणसे आहेत? (१३) ती कोठे राहते? (१४) तुम्ही पुस्तक दिले. (१५) लोक गावाला जातात.

अभ्यास २

Complete the following sentences by using suitable forms of verbs given in the brackets :-

(१) मी उद्या कपडे (धुणे). (२) मुले आता मैदानात (खेळणे). (३) मी काल कपडे (आणणे). (४) काल आकाश निरभ्र (असणे). (५) उद्या थंडी (पडणे) (६) दोन दिवसांपूर्वी मी येथे (येणे) व प्रेक्षणीय स्थळ (पाहणे). (७) परवा माझे पाकीट (हरवणे), म्हणून वडील मला (रागावणे). (८) काल भाजी महाग (होणे), पण दूध स्वस्त (होणे). (९) हल्ली माझा पगार २०० रुपये (असणे); गेल्या महिन्यात तेवढाच (होणे); पुढील महिन्यात तेवढाच (राहणे) (१०) आम्ही उद्या पुण्याला (जाणे) व दोन दिवस (राहणे).

१४ क्रियाविशेषण अव्यये (ADVERBS)

An adverb is a word which modifies the meaning of a verb, an adjective or another adverb *e. g.*, (१) घोडा जलद धावतो. (२) हा आंबा फार गोड आहे. (३) तो अगदी स्पष्टपणे वाचतो. In sentence No. 1, the adverb जलद modifies the verb धावतो; in sentence No. 2, the adverb फार modifies the adjective गोड; in sentence No. 3, the adjective अगदी modifies the adverb स्पष्टपणे (clearly).

Now read the following paragraph :—

आज येथे काम नाही. **उद्या इकडे** या. **तोपर्यंत आसपास** लक्ष द्या. **नेहमी चोहोकडे** पाहा. **उगीच** वेळ दवडू नका. तुम्हांस **खचित** काम मिळेल. **प्रतिदिन** काहीतरी काम करा. **आजकाल** परिस्थिती **फार** चमत्कारिक आहे. **क्षणोक्षणी** काय होईल ते सांगता येत नाही. माणसाने **आमरण** विद्या संपादन करावी. **दैववशात** काहीही होऊ शकेल. **शास्त्रदृष्ट्या** हे तुम्हास खरे वाटणार नाही. पण **यथाशक्ती** प्रयत्न करणे तुमच्या हाती आहे.

[*New words* : तोपर्यंत (till then); आसपास (nearby, in the neighbourhood); खचित (certainly); प्रतिदिन (every day); क्षणोक्षणी (every moment); आमरण (till death); दैववशात (fortunately); शास्त्रदृष्ट्या (scientifically); यथाशक्ती (according to strength); आजकाल (now-a-days.)].

The words in the bold type in the above paragraph are adverbs. Adverbs are not generally inflected or declined; hence they are also called indeclinables (अव्यये). They are also called adverbial prepositions (क्रियाविशेषण अव्यये).

The adverbial prepositions are of five kinds :–

(1) *Adverbs of place* (स्थलवाचक क्रियाविशेषणे).— These are of two kinds :

(*a*) स्थितिदर्शक (denoting a place or a spot), *e. g.*, येथे (here); तेथे (there); जेथेतेथे, सर्वत्र (everywhere); जवळ, समीप (near); पुढे, समोर

(before, in the presence of, in front of); खाली (below); मध्ये (within); मागे (behind); पलीकडे (beyond); सभोवती (around).

(*b*) गतिदर्शक (denoting motion to a place or from a place), *e.g.*, इकडून (hence); तिकडून (thence); इकडे (here), तिकडे (there).

(2) *Adverbs of time* (कालवाचक क्रियाविशेषणे).–These are of three kinds :––

(*a*) कालदर्शक (denoting a period or point of time), *e. g.*, आज, उद्या, काल; परवा (two days ago or two days hence); तेरवा (three days ago or three days hence); मग, नंतर (afterwards); सांप्रत (at present); झटकन (instantly); अकस्मात, एकाएकी (suddenly); तत्काळ, तत्क्षणी (immediately); एकदम (at once); शेवटी (at last).

(*b*) सातत्यदर्शक (denoting continuance of time), *e.g.*, नेहमी, नित्य, सर्वदा, सदा (often); सतत (continually); रोज, रोजरोज, रोजच्या रोज, प्रतिदिन (daily); दिवसेंदिवस (day after day).

(*c*) आवृत्तिदर्शक (denoting repetition), *e.g.*, वारंवार (often); रोजरोज (every day); पुनः पुनः (again and again); वेळोवेळी (off and on); क्षणोक्षणी (every moment).

(3) *Adverbs of quantity* (परिमाणवाचक क्रियाविशेषणे) (denoting quantity or measuer), *e. g.*, अत्यंत, अगदी (quite, entirely); किंचित (little); निदान (at least); पुष्कळ (very much); पुरे (enough); काही (some, somewhat); अधिक (more); कमी (less).

(4) *Adverbs of manners* (रीतिवाचक क्रियाविशेषणे) (denoting manners); *e.g.*, असे तसे (so); व्यर्थ (in vain); फुकट (free of charge, gratis), अकस्मात, अचानक (suddenly); निरर्थक (to no purpose); जसे (as); कसे (how); उगाच, उगीच, उगीचच (merely, for no reason); कदाचित (perhaps); एकत्र (together).

(5) *Adverbs of interrogation* (प्रश्नार्थक क्रियाविशेषणे), *e.g.*, केव्हा (when); कोठे (where); कशाला (why); कोणीकडे (where).

according to the context they may be used in, *e.g.*, होय (Yes); खचित (certainly); निःसंशय (undoubtedly); खरोखर (really); मोठ्याने (loudly); अनवाणी (bare-footed) :--

(1) Sometimes nouns are used adverbailly, *e.g.*, तो दहा मैल चालला. (He walked ten miles); तू रात्रीचा कोठे होतास? (Where were you at night?)

(2) Sometimes pronouns are used adverbially, *e.g.*, मुलगा आपल्या आपण घरी आला. (The boy came home of his own accord.)

(3) Adjectives also are adverbially used, *e.g.*, त्याने चांगले वाचले नाही. (He did not read well).

(4) Participles are also sometimes adverbially used, *e.g.*, तो जाणूनबुजून गैरहजर राहिला. (He deliberately remained absent.)

अभ्यास १

Fill in the gaps by using suitable adverbs given at the end :—

(१) तो अहवाल ·········· गोपनीय आहे. (२) माझा त्याने ········ अपमान केला. (३) ·········· आंबे खूप आले. (४) सिंह ·············· मेला नव्हता. (५) मी ·········· सांगितले तरी तो ऐकत नाही. (६) वडिलांनी ·········· पूजा केली. (७) रामदास ·········· ब्रह्मचारी होते. (८) तो ····· निष्काळजी आहे. (९) ती मुंबईहून ·········· आली. (१०) तो पुस्तक ·········· वाचतो. (११) ·········· जागतिक परिस्थिती फार स्फोटक आहे. (१२) पाहुणे ·········· जेवले.

(*Answers* :- आमरण, आजकाल, यथास्थित, यथाशास्त्र, केव्हा, जाणूनबुजून, यंदा, खरोखर, अगदी, वारंवार, आजन्म, कसे.)

अभ्यास २

Give Marathi equivalents for the following :—

(1) Every day. (2) Now-a-days. (3) From the birth. (4) Till death. (5) In the meanwhile. (6) Very loudly. (7) Every moment.

(8) By now. (9) Really speaking. (10) Fortunately. (11) In front of. (12) Repeatedly.

अभ्यास ३

Translate the following sentences into Marathi :—

(1) In the meanwhile my friend came to my help (2) We all are students till death. (3) These boys rarely studied. (4) He deliberately avoided the examination. (5) The serpent was not really dead. (6) Now-a-days there is a scarcity of sugar. (7) The servant attends to all things roundabout (8) He is a very important person. (9) The swing moves to and fro. (10) My mother, all of a sudden, left the house. (11) How did you go to Nagpur? By rail or by road? (12) How did you solve the puzzle? (13) When did you pass the degree examination? (14) He wrote as he pleased. (15) We never trust a liar.

[*New words* : In the meanwhile इतक्यात; till death आमरण; rarely क्वचित; to avoid टाळणे; dead मेलेला; a scarcity टंचाई; a V. I. P. अति महत्त्वाची व्यक्ती; all of a sudden एकाएकी; a puzzle कोडे (N.); a degree examination पदवी परीक्षा (F.); to trust विश्वास ठेवणे; a liar खोटे बोलणारा (Adj.).].

● ● ●

१५ शब्दयोगी अव्यये (POST-POSITIONS)

A post-position is a word which shows the realation of a noun or a pronoun to some other word in the sentence, *e.g.*, तो खुर्चीवर बसला (He sat in the chair); काही लोक जेवणानंतर सुपारी खातात (Some people eat a betel-nut after meals); आपल्या भावाबरोबर खेळावयास जा (Go to play with your brother).

Now read the following passage :–

महात्माजींची प्रतिमा टेबला**वर** आहे. तिच्या**कडे** पाहा. महात्माजींच्या**मुळे** आपण स्वतंत्र झालो. त्यांच्या शिकवणी**प्रमाणे** आज आपल्याला वागले पाहिजे. त्यांच्या**कडून** आपण पुष्कळ गोष्टी शिकलो. त्यांच्या**सारखा** लोकप्रिय नेता जगात झाला नाही. गांधीजींच्या **बरोबर** काम करताना आनंद वाटत असे. त्यांच्या**खेरीज** दुसरा कोणीही भारत स्वतंत्र करू शकला नाही. भारता**वर** त्यांचे अफाट प्रेम होते. शेवट**पर्यंत** ते देशाच्या हिता**साठी** झटले.

The words in the bold type above are post-positions.

Post-positions are of various kinds, depending on the relations they signify ;

(1) Denoting time (कालदर्शक)–आत (in, before); पुढे, नंतर (after); आधी, अगोदर, पूर्वी (before); पर्यंत (until), *e.g.*, संध्याकाळ**पर्यंत** घरी ये. (Come home till evening).

(2) Denoting place (स्थलदर्शक)– आत (in); मध्ये (in between); बाहेर (out); पाशी, समीप, जवळ (near); समक्ष, पुढे, समोर (before, in the presence); मागे (behind); खाली (under); वर (on); अलीकडे (on this side); पलीकडे (beyond), *e.g.*, माझ्याजवळ कोणी येऊ नका (Let no one come near me).

(3) Denoting motion to or from a place (गतिदर्शक)—आतून (from within); खालून (from below); मधून (from the middle); वरून (from above); पर्यंत (till); कडे (at, towards); पासून (from), *e. g.*, पुलावरून जा (Go over the bridge).

(4) Denoting iustrumentality (करणवाचक)-कडून, द्वारा, हातून, हाती (by or through), *e. g.*, त्याच्या हाती निरोप पाठवा (Send a message through him).

(5) Denoting ability (योग्यतादर्शक)—सम, समान, सारखा (like); जोगा, जोगता (suitable); *e. g.*, महात्मा गांधींसारखा पुढारी होणार नाही (There will be no leader like Mahatma Gandhi).

(6) Denoting contradiction (विरोधवाचक)—विरुद्ध, उलटे (against), *e. g.*, नियमाविरुद्ध कोणतीही गोष्ट करू नका (Do not do anything against the rules).

(7) Denoting co-existence (साहचार्यवाचक)-बरोबर, सह, सकट, संगे, सहित (with), *e. g.*, तो पत्नीसह गावाला गेला (He went to the vlllage with his wife).

(8) Pure post-positions (शुद्ध शब्दयोगी अव्यये)—च, मात्र, देखील, पण, फक्त, *e. g.*, फक्त दोन रुपये द्या (Give only two rupees).

(9) Miscellaneos (संकीर्ण)—साठी (for); विषयी (about); भोवती (around); पुरता (sufficient); खेरीज, शिवाय, वाचून (without, except); पैकी (out of).

Sufficient illustrations of the post-positions have been given in the Chapter on cases.

(1) The post-position serves the same purpose as the case ending. The noun to whicn it is joined assumes its सामान्यरूप (oblique form) before the post-position, *e. g.*, पर्वतावर, इमारतीजवळ, घरापासून.

(2) Sometimes the noun, in question, may not assume the सामान्यरूप. Words denoting time come under this category, *e.g.*, दुपारपर्यंत, सकाळपर्यंत.

(3) Nouns and pronouns to which post-positions are joined either take the सामान्यरूप or the सामान्यरूप s of its genetive form, *e. g.* रामाजवळ or रामाच्याजवळ, त्याकरिता, or त्याच्याकरिता, त्यापासून or त्याच्यापासून.

अभ्यास १

Fill in the gaps in the following sentences with suitable post-positions given at the end :--

(१) घरा .... बाग असणे चांगले. (२) सीते .... राम वनात गेला. (३) बंगाली बाबू कलकत्या .... रहात होता. (४) घोड्या .... तबेला असतो. (५) आणि .... कधी कधी 'व' वापरतात. (६) नियमां .... चालावें. (७) बाबू गेनू .... दुसरा कोणी हुतात्मा झाला नाही. (८) इमारतीच्या .... ओढा आहे. (९) माझ्या .... ही गोष्ट सांग. (१०) त्याच्या .... हे कोणीही काम करणार नाही. (११) मुले वर्ष .... अभ्यास करतात. (१२) या चित्रपटास .... प्रौढांना प्रवेश मिळेल. (१३) तापा .... तोंड कडू झाले आहे.

(Answers : साठी, शिवाय, फक्त, मध्ये, भोवती, मुळे, जवळ, समक्ष, खेरीज, भर, ऐवजी, सह, प्रमाण.).

अभ्यास २

Give the Marathi renderings of the following :—

(1) With children. (2) Like Pandit Nehru. (3) Before Tuesday. (4) For the country. (5) In the interest of the public. (6) Opposite to this house. (7) Regarding a friend. (8) After the arrival. (9) In your presence. (10) Near the office. (11) Against rules. (12) All the year round. (13) Owing to illness. (14) On behalf of my friend. (15) Through his son. (16) In place of sugar. (17) Except rice. (18) Different from that. (19) But for him. (20) As for me.

अभ्यास ३

Translate the following sentences into Marathi :—

(1) He went to the theatre, along with his wife.
(2) We reached the station before the arrival of the train.
(3) The grocer gave salt instead of sugar.
(4) They sent a message through their servant.
(5) There is a river near my house.
(6) We are six, including myself.

(7) He told everything in my presence.
(8) People acted against their will.
(9) Virtue is the opposite of vice.
(10) The child fell from the third floor.
(11) The officer transferred the clerk in the public interest.
(12) Poona, too, is a big city.
(13) But for my friend, all attended the marriage function.
(14) My son studied all the year round.
(15) Owing to the sudden death of the popular leader, all people became sad

[*New words* : A Theatre – सिनेमागृह, चित्रपटगृह, नाट्यगृह (N.); arrival– आगमन (N.); a message – संदेश (M.); a will – इच्छा (F.); मृत्युपत्र (N.); against their will – आपल्या इच्छेविरुद्ध; opposite of च्या विरुद्ध; च्या उलट; from the third floor – तिसऱ्या मजल्यावरून; public interest – जनहित (N.); owing to the sudden death – अचानक मृत्यूमुळे.].

• • •

१६ उभयान्वयी अव्यये (CONJUNCTIONS)

A conjunction is a word which joins together sentences and sometimes words, *e.g.*, राम वनवासात गेला व भरत अयोध्येत आला (Ram went to the forest and Bharat came to Ayodhya). They generally make sentences more compact, *e.g.*, श्री. हजारे व श्री. नायडू उत्तम खेळाडू आहेत (Shri Hazare ane Shri Naidu are the best players). This sentence is a short way of saying : श्री. हजारे उत्तम खेळाडू आहेत व श्री. नायडू उत्तम खेळाडू आहेत Sometimes the conjunction joins words only, *e.g.*, राम व लक्ष्मण हे भाऊ होते (Rama and Laxman were brothers).

The conjunctions are classified thus —

(1) Copulative Conjunctions (समुच्चय बोधक). - These unite sentences in form as well as in meaning. Examples : आणि, आणखी, व (and); ही, देखील, पण (also); म्हणजे (That is). सफरचंद व डाळिंब ही फळे होत (An apple and a pomegranate are fruits).

(2) Disjunctive (विकल्प बोधक).-- These join sentences together but disconnect their meaning. Examples : वा, किंवा, अथवा, अगर (or). तू आलास अथवा तुझा भाऊ आला तरी चालेल (It will do if you or your brother comes).

(3) Adversative (न्यूनाधिक्य बोधक). -- These connect sentenses, but express the contrariety of senses. Examples : पण, परंतु, किंतु (but); यद्यपि, जरी (Though); तरी, तथापि (still). तानाजी पडला पण सूर्याजी घाबरला नाही (Tanaji fell but Suryaji was not afraid).

(4) Causative or effective (कारणदर्शक and परिणामदर्शक) – These state a reason or a purpose. Examples : कारण, कारण की (because, in order that); म्हणून (therefore); यास्तव, याकरिता (therefore); आता (now, in the present circumstances). त्याने खूप अभ्यास केला म्हणून तो परीक्षेत उत्तीर्ण झाला (He was successful at the examination because he studied hard).

(5) Conditioned (संकेतदर्शक).— This expresses a condition or a supposition. Examples : जर (if) with the connective तर (then); जरी-तरी (although-still); नाहीतर (otherwise); म्हणजे (then); की (then). जर चांगले काम करशील तर पदोन्नती मिळेल (If you work well you will get promotion).

(6) Showing features (स्वरूपदर्शक).— These express the features. Examples : म्हणजे (means, that is to say); म्हणून (as). विद्यालय म्हणजे विद्या मिळण्याचे ठिकाण (A school is a place of learning).

(7) Objective (उद्देशदर्शक).— These denote the object or the intention. Examples : म्हणून, सबब (therefore). मला हे गणित सुटत नाही, म्हणून मी तुझ्याकडे आलो आहे (I cannot solve this example, therefore (that is why) I have come to you).

अभ्यास १

Pair the following parts (stated under A and B) suitably :—

	A	B
(१)	मंत्रालय म्हणजे	म्हणून तो मरण पावला.
(२)	तुम्ही बसने जा	शंभर पैसे.
(३)	अधीक्षक व लिपिक	पण काही उपयोग झाला नाही.
(४)	माझी पत्नी येईल	माझी नोकरी गेली तरी हरकत नाही.
(५)	तो फार आजारी आहे	शासन-निर्णय निघण्याचे ठिकाण.
(६)	त्याच्या पोटात विष गेले	हे कर्मचारी आहेत.
(६)	जर तिला भूक लागली	अथवा माझा मुलगा येईल.
(८)	रामशास्त्री म्हणाले	तर तिने थोडे खावे
(९)	एक रुपया म्हणजे	अथवा गाडीने जा.
(१०)	मुलाने खूप अभ्यास केला	तेव्हा त्याला रुग्णालयात न्या.

अभ्यास २

Fill in the gaps in the following sentences by means of suitable conjunctions given at the end :—

(१) ती म्हणाली .... मला हे पुस्तक फार आवडले.
(२) नोकरी पहावी .... मी मुंबईस आलो आहे.
(३) .... तू नीट वागशील .... लोक तुला चांगला म्हणतील.

(४) टंकलेखक .... टंकलेखिका चालेल.

(५) अधीक्षकांनी मला सूचना दिल्या .... ते सचिवाकडे गेले.

(६) मला सिनेमाला जावेसे वाटते .... मजजवळ पैसे नाहीत.

(७) तुम्ही निघालात .... मी निघालो.

(८) दुग्धालय .... दूध मिळण्याचे ठिकाण.

(९) तुकाराम सन्त होते, रामदास .... सन्त होते.

(१०) औषध घेतले .... मी बरा झालो.

(Answers : पण, अथवा, म्हणून, म्हणजे, की, जर-तर, आणि.)

अभ्यास ३

Translate the following sentences into Marathi : (1) I like to go to Bombay, but I have no money. (2) The postman knocked at the door and gave these letters. (3) A dispensary is a place to get medicine. (4) You either write something or read something. (5) The pattient succumbed to his injuries because the doctor did not arrive in time. (6) Typhoid and Cancer are bad diseases. (7) Neither you nor your brother came. (8) We drink milk because it is nutritious. (9) She studied hard but failed. (10) The office requires either a typist or a steno-typist.

[*New words* : To knock at the door — दार ठोठावणे; A dispensary— औषधालय (N.); Typhoid— विषमज्वर (M.); Cancer— कर्करोग (M.); Nutritious — पौष्टिक (Adj.); Steno-typist— लघुटंकलेखक (M.).]

● ● ●

१७ केवलप्रयोगी अथवा उद्‌गारवाचक अव्यये
(INTERJECTIONS)

An interjection is a word that expresses a sudden emotion of the mind, *e.g.*, शाबास ! सैनिकांनी खरोखर फार चांगले काम केले (Bravo ! The soldiers have done a fine job indeed). These words have no grammatical relation with the sentence. They are the sudden expressions of powerful feelings. Please read the following paragraph : –

अबब ! केवढी गर्दी ही. **अहो** ! केवढी आग लागली. **अरेरे** ! आत किती माणसे असावीत ? **शाबास** ! तो पहा एक धीट पुरुष वर गेला. **वाहवा** ! त्याने पहा एका लहान मुलाला वाचविले. **आई ग** ! ती कोणाची हाक ऐकू येत आहे. **बापरे** ! ती स्त्री हंबरडा फोडत आहे. **ओहो** ! त्याने तिलाही वाचवले. **अरेरे** ! पहिला सबंध मजला तर खाली आला. **ठीक** ! ते पहा अग्निशामक दल आले. **शाबास** ! दलातील सर्व अधिकाऱ्यांनी पराकाष्ठा केली. **वाहवा** ! **भले शाबास** ! त्यांनी सर्वांचे प्राण वाचविले.

The words in the bold type in the above passage are interjections. They express the sudden emotions of the mind such as joy, grief, admiration, etc. Naturally interjections can be classified according to the emotions they express :

(1) Expressing joy (हर्षद्योतक).— ओहो, आहा, वा, वा, वाहवा, अरे वा (Oh). वा ! शास्त्रीजींनी फार मोठी कामगिरी केली.

(2) Expressing grief or sorrow (शोकद्योतक).— हाय रे, आई ग, अरेरे, देवा रे, हरहर, रामराम. अरेरे ! मादुंग्याला केवढा अपघात झाला.

(3) Expressing surprise (आश्चर्यद्योतक).— अहा, अबब, अरे बापरे, ओहोहो, अरेच्या. अरे बापरे ! केवढी मोठी आग लागली.

(4) Expressing appreciation or approbation (प्रशंसाद्योतक).— ठीक, वाहवा, भले, शाबास, धन्य. वाहवा ! पतौडीने शतक काढले.

(5) Expressing consent (अनुमतिद्योतक).— ठीक, बरे, होय, हं. ठीक ! उद्या याच वेळेस या.

(6) Expressing disagreement or contradiction (विरोधद्योतक).— छट्, अंहं, उंहूं, छे, छे. छे, छे ! मी असले काम कधीच करणार नाही.

(7) Expressing contempt (तिरस्कारद्योतक).— छत्, हट, छे, भलतेच, थू. भलतेच ! मी असे कधीच बोललो नाही.

(8) Expressing acceptance (स्वीकारद्योतक).— ठीक्, हं, हां होय, बरे. होय ! उद्या नक्की भेटेन.

(9) Expressing address (संबोधनद्योतक).— अग, अरे, ए, हे अगो. अरे ! हे बघ, उद्या एक लिटर जास्त दूध आण हं.

Besides these there, is one more type of interjections, not included in the list mentioned above. These are words which are not necessary to make up the sense of a sentence, but are sometimes used to fill a gap or are used for grace.

These are called पादपूरणार्थक interjections, *e.g.*, आपला, बरीक, म्हणे, की रे. (१) अहो ! महागाईभत्ता म्हणे वाढला. (२) मी आपला म्हणालो, "देईन शंभर रुपये."

अभ्यास १

Fill in the gaps in the following sentences with suitable interjections selected from the list cited above :—

(१) ... ! मी असे वाईट काम कधीच करणार नाही. (२) ...... ! तू परीक्षेत चांगले यश मिळविलेस. (३) .... ! काय ही महागाई. (४) .... ! तुम्ही म्हणता ते मला पटत नाही. (५) .... ! हे पाहा, उद्या मंडळी चहाला येणार आहेत.

अभ्यास २

Translate the following sentences into Marathi :—

(1) Well, what is your opinion ? (2) What a beautiful natural scenery ! (3) Yes, we will go to Poona, the day after. (4) O ! no, I shall never undertake such an unpleasant task. (5) Bravo ! you are really a good girl. (6) Alas ! my friend is no more. (7) Hallo ! what are you writing ? (8) Ah ! was he here ? (9) Hush ! please do not make a noise, (10) What a terrible accident ! (11) How of beautiful ! (12) What superb acting ! (13) How very nice of him !

[*New Word's* An opinion—मत (N.); natural scenery—निसर्गदृश्य (N. or निसर्ग देखावा (M.); the day after— परवा; to undertake—पत्करणे, घेणे, स्वीकारणे; to be no more— हयात नसणे.]

१८ वर्तमानकाळ व त्याचे प्रकार (THE PRESENT TENSE AND ITS VARIETIES)

In this chapter it is proposed to deal with the varieties of the present tense in Marathi. There are four ways in which the Present Tense is used. (1) The simple present or the present indefinite (साधा वर्तमानकाळ) as expressed in (*a*) नोकर काम करतो, (*b*) वडील मुलावर रागावतात (The father gets angry with the son). This use has been dealt with in the first chapter. (2) The present continuous (अपूर्ण वर्तमानकाळ) as expressed in (*a*) मुलगा खेळत आहे (The boy is playing), (*b*) धोबी कपडे धूत आहे (The washerman is washing clothes). (3) The present perfect (पूर्ण वर्तमानकाळ) as expressed in (*a*) आम्ही पत्र लिहिले आहे (We have written a letter), (*b*) नोकराने भाजी आणली आहे (The servant has brought vegetables). (4) The habitual present (रीति वर्तमानकाळ) as expressed in (*a*) मासे समुद्रात राहात असतात (The fish live in the sea), (*b*) आम्ही रोज व्यायाम करीत असतो (We take exercise every day).

We now take up these varieties in their order.

(*1*) *Simple Present* (साधा वर्तमानकाळ) : This has already been dealt with in the first chapter.

(2) *The Present Continuous* (अपूर्ण वर्तमानकाळ) : This represents an action as going on at the time of speaking; it thus denotes an incomplete action. It is also known as present progressive. From the two examples given above, *viz.* (१) मुलगा खेळत आहे and (२) धोबी कपडे धूत आहे, we can easily distinguish this from the simple present. The simple present contains a simple verb as in नोकर काम करतो, वडील रागावतात; whereas in the present continuous you will find compound verbs such as खेळत आहे, धूत आहे. In such compound verbs, *e. g.*, खेळत आहे the first verb is the principal verb (खेळणे) and the second is an

auxiliary verb (असणे). The compound verb is formed by dropping णे of the verb. *e.g.* खेळणे— णे=खेळ and then by adding त to the root, *e.g.*, खेळ + त = खेळत; and then by adding the appropriate forms of the verb असणे (आहे, आहोत, आहेस) etc. the auxiliary verb and not the principal agrees with the subject.

We give below the complete forms of the verb बसणे.

बसणे (to sit)

	Singular	*Plural*
Ist person–	मी बसत आहे (M. F.) (I am sitting)	आम्ही/आपण आहोत (M. F.) (We are sitting)
2nd person–	तू बसत आहेस (M. F.) (Thou are sitting)	तुम्ही/आपण बसत आहात (M. F.) (You are sitting)
3rd person–	तो/ती/ते बसत आहे (M. F. N.) (He/She/It is sitting)	ते/त्या/ती बसत आहेत (M. F. N.) (They are sitting)

It will be seen that the above forms are common to all genders. Intransitive verbs धावणे, चालणे, रडणे, हसणे रागावणे, भांडणे yield similar forms as those mentioned above, *e.g.*, मी धावत आहे. आम्ही चालत आहोत; तू रडत आहेस, ते भांडत आहेत.

Some verbs such as करणे, ठेवणे, आणणे, पाठवणे, दाखवणे, ढकलणे, विसरणे, ठरवणे, काढणे, जिंकणे, ऐकणे and mostly transitive verbs except बोलणे, म्हणणे, सांगणे, चालणे, बघणे optionally take ई before त, *e, g.*, आणत, आणित करत, करीत; ढकलत, ढकलीत; etc. Transitive verbs ending in आ, ई, ऊ, ए do take त only, *e. g.* गात, पीत, धूत, घेत, देत.

A few examples of sentences containing the verb in the present continuous are given below :–

१. मी कपडे धूत आहे (I am washing clothes).

२. आम्ही फुले तोडीत/तोडत आहोत (We are plucking flowers).

३. तू गाणे म्हणत आहेस (You are singing a song).

४. तुम्ही भांडत आहात (You are quarrelling).

५. तो चित्र काढत/काढीत आहे (He is drawing a picture).

६. ती केस विंचरते आहे [She is combing (her) hair].

७. ते रांगत आहे (It is crawling).

८. ते भाषण ऐकत आहेत (They are listening to a talk).

९. त्या चित्रपटगृहात जात आहेत (They are going to the theatre).

१०. ती खेळत आहेत (They are playing)

अभ्यास १

Convert the verbs in the following sentences in the present continuous and re-write them :-

(१) मुलगा अभ्यास करतो. (२) वडील कार्यालयात जातात. (३) पत्नी साडी आणते. (४) लोक टाळ्या वाजवतात. (५) मी फुलांचा वास घेतो. (६) आम्ही आकाशवाणीवर बातमी ऐकतो. (७) तुम्ही चहा पिता. (८) स्त्रिया तांदूळ निवडतात. (९) तू आभार मानतोस. (१०) मूल हसते.

अभ्यास २

Translate the following sentences into Marathi :—

(1) A potter is talking to his son. (2) I am Writing a letter to my father. (3) We are going for a walk. (4) People are looking at the chief guest. (5) She is making a garland. (6) Fishermen are caching fish. (7) My sisters are going to Nagpur. (8) The train is leaving. (9) You are still sleeping ! (10) You are leaving this house.

(3) *The Present Perfect Tense* (पूर्ण वर्तमानकाळ) : The present perfect denotes an action that has just been completed. (१) त्याने उदाहरण **सोडवले आहे.** (He has solved the example) (२) तुम्ही आंबे **खाल्ले आहेत** (You have eaten mongoes). (३) मूल शाळेत **गेले आहे** (The child has gone to school). (४) मी पत्रे **लिहिली आहेत** (I have written letters). (५) तू घरी **बसला आहेस** (You have sat at home). (६) लोकांनी राष्ट्रपतींचे स्वागत **केले आहे** (People have welcomed the President.)

The verbs in the bold type in the above sentences are in the present perfect tense.

From all these examples it will be seen that the present perfect is formed by adding auxiliary verbs such as आहे, आहेत, etc, to the main verb in the Past Tense.

Like the present continuous, the present perfect has also a compound verb, such as खाल्ले आहेत, बसले आहेत, लिहिले आहेत. In all these verbs the first mentioned खाल्ले, बसले, लिहिले are the principal verbs in the Past Tense, the next mentioned आहेत, आहेस are the auxiliary verbs and they are the forms of the verb असणे. All rules applicable for converting a verb into the Past Tense are applicable here, *e.g.,* (1) Changing the subject to the instrumental case, (2) The transitive verb (with some exceptions) agreeing with the object, (3) Intransitive verbs and some transitive verbs agreeing with the subject.

We give below some sentences containing the verb in the present erfect :—

(१) अधीक्षकांनी मसुदा तपासला आहे (The Superintendent has examined the draft).
(२) आम्ही दुःख विसरलो आहोत (We have forgotten the sorrow).
(३) कर्मचारी आज उशिरा आले आहेत (The staff has come late today).
(४) तिने चहा केला आहे (She has prepared tea).
(५) नुकताच खूप पाऊस पडला आहे (It has just rained heavily).
(६) माळ्याने झाडांना पाणी घातले आहे (The garadener has watered the trees).
(७) चालकाने गाडी चालू केली आहे (The driver has started the train).
(८) त्यांनी अभ्यास केला आहे (They have studied).
(९) त्यांनी इमारती पाहिल्या आहेत (They have seen the buildings).
(१०) कारखानदाराने यंत्रे आणली आहेत (The factory owner has brought the machines).

अभ्यास १

Convert the verb in the following sentences into the presen t perfec tense and re-write them:-

(१) आम्ही चहा पितो. (२) मुले धावतात. (३) नोकर झोपतो. (४) मी कपडे धुते. (५) सचिव रागावतात. (६) मूल उड्या मारते. (७) आम्हाला हसू येते. (८) भाऊ भाजी आणतो. (९) डेक्कन क्वीन साडे दहा वाजता येते. (१०) चिकित्सक औषधे देतात.

अभ्यास ९

Translate into Marathi :-

(1) The bus has stopped on the way. (2) I have seen the Secretary. (3) He has secured the first prize. (4) My son has purchased a dozen note-books. (5) The clerk has entered all the letters in the register. (6) The editor has published a false news. (7) The son has kept the father in the dark. (8) She has married an I. A. S. officer. (9) Children have changed their clothes. (10) Essayists have written beautiful essays.

[*New words* : on the way–रस्त्यावर, मार्गावर; to enter–नोंद (F.) करणे; a register–नोंदवही; an editor–संपादक; in the dark–अंधारात an I. A. S. officer–आय्. ए. एस. अधिकारी–भारत प्रशासन सेवा अधिकारी (भारत प्रशासन सेवेतील अधिकारी); an essayist निबंधकार.]

(4) *The Present Habitual Tense* (रीति वर्तमानकाळ) : The Present Habitual Tense expresses the habitual condition or occupation of the agent.

(१) तो नेहमी खरे **बोलत असतो** (He always speaks the truth).

(२) दीर्घोद्योगामुळे यश **मिळत असते** (We get success owing to constant pre-occupation / Perseverence brings success).

(३) एक शिंपी कपडे **शिवत असतो** आणि दुसरा मापे **घेत असतो** (One of the taliors sews the clothes and the other takes measurements).

(४) शिक्षक गोष्टी **सांगत असतात** आणि आम्ही त्या **ऐकत असतो** (The teacher tells stories and we listen to them).

The verbs in the bold type in the above sentences are in the habitual present tense. Although their translation is similar to that of the verbs in the present tense, still there is a difference between the two, e g.:

मी चहा घेतो (I drink tea) (Present Tense), मी चहा घेत असतो (I am in the habit of drinking tea or I am used to drink tea-I am accustomed to drink tea or I usually drink tea). Thus in the case of **घेत असतो**; the tense denotes the habitual condition or occupation of the agent.

The verbs in the bold type in the above examples indicate that these are also compound verbs. The principal verbs are the same as those

in the present continuous and the auxiliary verb is असणे and its regular forms in the present tense, *e.g.*, जात असतो, येत असतात, भांडत असतोस, करीत असतात, आणत असतो.

The forms of a verb (जाणे) in the habitual present tense are given below :-

रीती वर्तमानकाळ (*Habitual Present*)
जाणे (to go)

	Singular	*Plural*
(प्रथम पुरुष) First person	मी जात असतो (M.) मी जात असते (F.) (I usually go)	(M. F.) आम्ही जात असतो/आपण जात असता. (We usually go)
(द्वितीय पुरुष) Second person	तू जात असतोस (M.) तू जात असतेस (F.) (You usually go)	तुम्ही जात असता/आपण जात असता. (M. F.) (You usually go)
(तृतीय पुरुष) Third person	तो जात असतो (M.) (He usually goes) ती जात असते (F.) (She usually goes) ते जात असते (N.) (It usually goes)	ते जात असतात (M.) (They usually go) त्या जात असतात (F.) (They usually go.) ती जात असतात (N.) (They usually go).

अभ्यास १

Convert all the Marathi sentences in the preceding अभ्यास १ into the habitual present tense.

अभ्यास २

Translate into Marathi :—

(1) She always comes late to the office. (2) Buses generally stop at this place. (3) He usually plays at cards on Sundays. (4) The Indian Team usually fails in the first innings. (5) It usually rains in the month

of July. (6) Clever boys and girls always study at home. (7) The Punjab Mail usually arrives at the right time. (8) Farmers generally work in the fields all the year round. (9) The lions live in the jungle. (10) You regularly pray in the morning.

[*New words* : Generally—साधारणत:; to fail—अपेशी होणे; regularly—नियमितपणे]

A table showing a few sentences written in all forms of the present tense is given below :—

Present Tense	*Continuous Present*	*Present Perfect*	*Habitual Present*
१. मी रागावतो	मी रागावत आहे.	मी रागावलो आहे	मी रागावत असतो
२. तू भांडतोस	तू भांडत आहेस	तू भांडला आहेस	तू भांडत असतोस
३. तुम्ही पडता	तुम्ही पडत आहात	तुम्ही पडला आहात	तुम्ही पडत असता
४. ती कपडे धुते	ती कपडे धूत आहे	तिने कपडे धुतले आहेत.	ती कपडे धूत असते
५. लिपिक पत्रे लिहितात.	लिपिक पत्रे लिहीत आहेत.	लिपिकांनी पत्रे लिहिली आहेत.	लिपिक पत्रे लिहीत असतात.
६. पत्नी भाजी चिरते	पत्नी भाजी चिरत आहे.	पत्नीने भाजी चिरली आहे.	पत्नी भाजी चिरत असते.
७. मुले तक्रारी करतात	मुले तक्रारी करीत आहेत.	मुलांनी तक्रारी केल्या आहेत.	मुले तक्रारी करीत असतात.
८. आम्ही प्रार्थना म्हणतो	आम्ही प्रार्थना म्हणत आहोत.	आम्ही प्रार्थना म्हटली आहे.	आम्ही प्रार्थना म्हणत असतो.

अभ्यास १

State the kinds of present tense in the following sentences :—

(१) तू पत्र लिहीत आहेस. (२) मी काम सांगितले आहे. (३) रस्त्यात गाडी थांबली आहे. (४) आता पाऊस पडत आहे. (५) शंकर नेहमी पत्ते खेळत असतो. (६) पत्नीने स्वयपाक केला आहे. (७) घऱ्याने नोकराला हाक मारली आहे. (८) सीता सकाळी गृहपाठ करते. (९) फूलपाखरे झाडांवर उडत आहेत. (१०) धोबी कपडे धूत असतात. (११) अधीक्षक मसुदा तपासतात. (१२) आम्ही सहल काढतो.

(१३) दर उन्हाळ्यात ती आजारी पडत असते. (१४) हॉकीच्या स
भारताचा विजय झाला आहे. (१५) लिपिक नेहमी रजा मागत असतात.

अभ्यास २

Transform the sentences given above in the remaining kinds
present tense.

१९ भूतकाळ व त्याचे प्रकार
(THE PAST TENSE AND ITS KINDS)

The Past tense, like the present one, is of four kinds.

(१) The simple past tense *e. g.* मुलगा शाळेत गेला (The boy went to school); तिने फुले तोडली (She plucked flowers). (२) Continuous past tense (अपूर्ण भूतकाळ) *e. g.* मुलगा शाळेत जात होता (The boy was going to school); ती फुले तोडत होती (She was plucking flowers). (३) Past perfect tense (पूर्ण भूतकाळ) *e. g.* मुलगा शाळेत गेला होता (The boy had gone to school); तिने फुले तोडली होती (She had plucked flowers). (४) The Habitual past tense (रीति भूतकाळ) *e. g.* मुलगा शाळेत जात असे (The boy used to go to school); ती फुले तोडत असे (She used to pluck flowers). Out of the varieties referred to above the first one (The simple past tense) has been previously dealt with. We take up the remaining in their respective order.

(*1*) *The continuous past tense* (**अपूर्ण भूतकाळ**). The past continuous represents an action as going on at some point in the past time. जेव्हा मी त्याला पाहिले, तेव्हा तो पत्ते खेळत होता (when I saw him he was playing at cards). The method of arriving at the forms in this variety is the same as that in the continuous present except for the auxiliary verb, *e. g.* धावणे, करणे;drop णे and add त, we get the roots धाव, कर; add त to the roots धावत, करत; now add the forms of the verb असणे in the past tense, *e. g.* होतो, होतास, etc. We thus get the forms जात होतो (was going), जात होता (were going), जात होतो (were going). The past continuous tense can be said to refer to a past action begun and in progress but not finished *e. g.* अधिकारी चौकशी करत होते (The officer was inquiring).

The forms of वाचणे in the past continuous tense are given below:—

	Singular		*Plural*
First person—	मी वाचत होतो	(M.)	आम्ही वाचत होतो.
	मी वाचत होते	(F.)	आपण वाचत होतो (M. F.)
	(I was reading)		(We were reading).

	Singular	*Plural*
Second person—	तू वाचत होतास (M.) तू वाचत होतीस (F.) (You were reading)	तुम्ही वाचत होता/होतात, आपण वाचत होता/होतात (M.F.) (You were reading).
Third person—	तो वाचत होता (M.) (He was reading).	ते वाचत होते (M.) (They were reading).
	ती वाचत होती (F.) (She was reading).	त्या वाचत होत्या (F.) (They were reading).
	ते वाचत होते (N.) (It was reading)	ती वाचत होती (N.) (They were reading).

The rule regarding the addition of इ as was discussed before under the present continuous, holds good in this case also *e. g.* काढत–काढीत, आणत-आणीत, but बोलत-म्हणत only.

A few sentences containing verbs in the past continuous tense are given below :—

१. मी भटकत होतो (I was wandering).

२. आम्ही जात होतो (We were going).

३. तू पत्र पाठवीत होतास (You were sending a letter).

४. तुम्ही भांडत होता (You were quarrelling).

५. तो फळ/फळे खात होता (He was eating fruit/fruits).

६. ती चित्र/चित्रे काढत/काढीत होती (She was drawing a picture/pictures).

७. ते (न.) दूध पीत होते (It was drinking milk).

८. लोक भाषण ऐकत होते (People were listening to the speech).

९. त्या साड्या घेत होत्या (They were purchasing saries).

१०. ती धावत होती (They were running).

अभ्यास १

Convert the verbs in the sentences into the past continuous and re-write :—

(१) तो गावाला गेला. (२) ती नवऱ्यावर रागावली. (३) अधिकाऱ्यांनी चौकशी केली. (४) सचिवांनी मला बोलविले. (५) टंकलेखकांनी संप केला. (६) तुम्ही का भांडलात ? (७) तू काय केलेस ? (८) आम्ही चहा प्यालो. (९) मी उशिरा आलो. (१०) एक मनुष्य गाडीखाली सापडला.

अभ्यास २

Translate the following sentences into Marathi :—

(1) We were travelling in a plane. (2) The workers were going on strike. (3) The Officers were advising them. (4) The child was drinking milk and smiling. (5) All the people were congratulating the teacher as he got an award. (6) He was shaving in the morning. (7) The Psychologist was testing the intellgence of a student. (8) She was solving examples in Algebra. (9) You were performing an experiment in the laboratory. (10) We were taking exercise in the morning.

[*New words* : On a strike—संपावर; to advise—उपदेश करणे; award—पारितोषिक (N.) or पुरस्कार (M.); A Psychologist—मानसशास्त्रज्ञ; intelligence—बुद्धी (F.); to solve—सोडवणे; an example—उदाहरण (N.); in Algebra—बीजगणितातील.]

(2) *The Past perfect tense or the pluperfect tense* (*पूर्ण भूतकाळ*).—The past perfect denotes an action completed at some point in the past time, before another action was commenced *e.g.*, आम्ही बाहेर आलो तेव्हा पाऊस थांबला होता (The rain had stopped when we came out); अधिकाऱ्यांनी या विषयावर चर्चा केली होती (The Officer had discussed this matter).

The verbs in the above sentences are in the past perfect tense. Such verbs are arrived at by joining the appropriate forms of असणे in the past tense (*e. g.* होता, होते, होती). Take any verb in the past tense say तो गेला (He went) and use it with the forms of auxiliary verb असणे in the past tense (होता). Thus we get तो गेला होता (He had gone). Take another sentence त्याने चर्चा केला (He discused) in the past tense; use this with the necessary forms of the verb असणे in the past tense (होती); we then get the sentence त्यान चर्चा केली होती (He had discussed). All rules regarding the conversion of a verb in the past tense discussed previously, hold good in this case also.

This tense is also used when an action takes place, at some specified period in the past and does not continue at the at present time, *e.g.* :

मी काल पुण्याला गेलो होतो (I had gone to Poona yesterday).

We give below the forms of verbs in the past perfect tense. First we take up an intransitive verb say, जाणे (to go), then we take up the transitive verb say, लिहिणे (to write).

Past perfect tense (पूर्ण भूतकाळ)

जाणे (to go—intransitive)

	Singular	*Plural*
First person—	मी गेलो होतो (M.) मी गेले होते (F.) (I had gone)	आम्ही गेलो होतो, आपण गेलो होतो (M. F.) (We had gone)
Second person—	तू गेला होतास (M.) तू गेली होतीस (F.) (You had gone)	तुम्ही गेला होता/होतात, आपण गेला होता/होतात (You had gone) (M. F.).
Third person —	तो गेला होता (M.) (He had gone) ती गेली होती (F.) (She had gone) ते गेले होते (N.) (It had gone)	ते गेले होते (M.) (They had gone) त्या गेल्या होत्या (F.) (They had gone) ती गेली होती (N.) (They had gone)

(*N. B.*— In all these forms the verb agrees with the subject.)

Past perfect tense (पूर्ण भूतकाळ)

लिहिणे (to write — transitive)

Singular	*Plural*
First person—	
(१) मी मसुदा (M.) लिहिला होता / मसुदे लिहिले होते	आम्ही/आपण मसुदा लिहिला होता / मसुदे लिहिले होते
(I had written a draft/drafts).	(We had written a draft/drafts).
(२) मी टिप्पणी (F.) लिहिला होतो / टिप्पण्या लिहिल्या होत्या	आम्हा/आपण टिप्पणी लिहिली होती / टिप्पण्या लिहिल्या होत्या
(I had written a note/notes).	(We had written a note/notes).
(३) मा पत्र (N.) लिहिले होते / पत्रे लिहिली होती	आम्हा/आपण पत्र लिहिले होते / पत्रे लिहिली होती
(I had written a letter/letters.)	(We had written a letter/letters).

Singular	*Plural*
Second person—	
(१) तू मसुदा लिहिला होतास / मसुदे लिहिले होतेस (You had written a draft/ drafts.	तुम्ही/आपण मसुदा लिहिला होता/होतात / मसुदे लिहिले होते/होतेत (You had written a draft/drafts).
(२) तू टिप्पणी लिहिली होतीस / टिप्पण्या लिहिल्या होत्या (You had written a note/notes).	तुम्ही/आपण टिप्पणी लिहिली होती/होतीत / टिप्पण्या लिहिल्या होत्या/ होत्यात (You had written a note/notes
(३) तू पत्र लिहिले होतेस / पत्रे लिहिला होतास (You had written a letter/ letters).	तुम्ही/आपण पत्र लिहिले होते / पत्रे लिहिली होती (You had written a letter/letters).
Third person—	
(१) त्याने/तिने मसुदा लिहिला होता / मसुदे लिहिले होते (M. N.) (F.) (He/She had written a draft/ drafts).	त्यांनी मसुदा लिहिला होता / मसुदे लिहिले होते. (M. F. N.). (They had written a draft/drafts).
(२) त्याने/तिने टिप्पणी लिहिली होती / टिप्पण्या लिहिल्या होत्या (M. N.) (F.) (He/She had written a note/ notes).	त्यांनी टिप्पणी लिहिली होती / टिप्पण्या लिहिल्या होत्या (M. F. N.) (They had written a note/notes).
(३) त्याने तिने पत्र लिहिले होते / पत्रे लिहिला होता (M. N.) (F.) (He She had written a letter/ letters).	त्यांनी पत्र लिहिले होते / पत्रे लिहिला होता (M. F. N.) (They had written a letter letters).

In all these forms the verbs लिहिला होता, लिहिले होते etc. agree with the objects मसुदा (M.), टिप्पणी (F.) and पत्र (N.) in gender and in number; as for the subject, the inflected forms of the subject in the instrumental (तृतीया विभक्ती) are used *e. g.* त्याने, त्यांनी, तिने.

अभ्यास १

Convert the verbs in the following sentences in the past perfect tense and re-write :—

(१) रामा शाळेत गेला. (२) त्याने चष्मा लावला. (३) आम्ही दूध प्यालो. (४) तुम्ही पाणी आणले. (५) सभा संपली. (६) श्रीमंतांनी इमारती बांधल्या. (७) शिपायांनी चोर पकडले. (८) विद्यार्थ्यांनी सहली काढल्या. (९) तू अभ्यास केलास. (१०) तुम्ही काय केलेत ?

अभ्यास २

Translate into Marathi :—

(1) The Secretary had issued specific instructions. (2) I had gone to Nagpur during the last month. (3) Pupils had come to school yesterday. (4) My friends had given a ring last year. (5) The Superintendent had put up a revised draft. (6) The Ministers had discussed this point in their last meeting. (7) They had caught the thief then and there. (8) The lazy boy had forgotten his bag of books in the school. (9) Last year we had gone to Nasik. (10) Two years before I and my family travelled in the first class.

[*New words.*— A revised draft : सुधारलेला मसुदा; Then and there – तेथल्या तेथे; Two years before – दोन वर्षांपूर्वी.]

(3) *The Habitual Past Tense* (*रीति भूतकाळ*). – This tense expresses that a certain action was habitual or usually performed in the time past, *e. g.* :

(१) आम्ही रोज फिरावयास जात असू (We used to go out for a walk daily).

(२) अधिकारी वेळेवर जेवण करीत असत (The Officer used to take meals in time).

(३) तू नेहमी खेळत असस (You always used to play).

The formation of verb in the habitual past is almost the same as that of the habitual present, only the auxiliary verb असणे is to be used in the past tense *e. g.* असे, असू, असत, etc.

The forms of असणे in the habitual past are given below :–

		Singular	*Plural*
First person	..	मी असे (M. F.)	आम्ही/आपण असू (M.F.)
Second person	..	तू असस (M. F.)	तुम्ही/आपण असा (M. F.)
Third person	..	तो असे (M.)	ते असत (M.)
		ती असे (F.)	त्या असत (F.)
		ते असे (N.)	ती असत (N.)

Now add त to any root and you will get the form मी लिहीत असे (I used to write), आम्ही गात असू (We used to sing).

We give below the forms of सांगणे (to tell) in the habitual past :—

Habitual past tense (*रीति भूतकाळ*)

सांगणे–(to tell)

	Singular	*Plural*
First person ..	मी सांगत असे (M. F.) .. (I used to tell).	आम्ही/आपण सांगत असू (M. F.) (We used to tell).
Second person ..	तू सांगत असस (M.F.) .. (You used to tell).	तुम्ही/आपण सांगत असा (M.F.) (You used to tell).
Third person ..	तो सांगत असे (M.) .. (He used to tell)	ते सांगत असत (F.) (They used to tell).
	ती सांगत असे (F.) .. (She used to tell)	त्या सांगत असत (F.) (They used to tell).
	ते सांगत असे (N.) .. (It used to tell)	ती सांगत असत (N.) (They used to tell)

The above pattern is the same for all verbs, transitive and intransitive.

A table of sentences showing verbs in the varieties of the past tense are given below :—

Past tense	*Continuous Past*	*Past perfect*	*Habitual past*
मी गेलो	मी जात होतो	मी गेलो होतो	मी जात असे
आम्ही झोपलो	आम्ही झोपत होतो	आम्ही झोपलो होतो	आम्ही झोपत असू
तू पत्र लिहिलेस	तू पत्र लिहीत होतास	तू पत्रे लिहिली होतीस	तू पत्र लिहीत असस
तुम्ही भांडलात	तुम्ही भांडत होता	तुम्ही भांडला होता	तुम्ही भांडत असा
तो रागावला	तो रागावत होता	तुम्ही रागावला होता	तो रागावत असे
तिने स्वयंपाक केला	ती स्वयंपाक करत होती.	तिने स्वयंपाक केला होता.	ती स्वयंपाक करत असे.
मूल दूध प्याले	मूल दूध पीत होते	मूल दूध प्याले होते	मूल दूध पीत असे
लोकांनी तक्रार केली	लोक तक्रार करीत होते.	लोकांनी तक्रार केली होती.	लोक तक्रार करीत असत.
मुलांनी प्रार्थना म्हटली.	मुले प्रार्थना म्हणत होती.	मुलांनी प्रार्थना म्हटली होती.	मुले प्रार्थना म्हणत असत.
त्याला यश मिळाले	त्याला यश मिळत होते.	त्याला यश मिळाले होते.	त्याला यश मिळत असे.

अभ्यास १

Convert the verbs in the previous अभ्यास १ into the habitual past tense and the past perfect.

अभ्यास २

Translate the following sentences into Marathi —

1) He used to play during his school days (2) We used to drink .k. (3) In ancient times people used to worship the God of rains. (4) European soldiers used to harass the Indian people. (5) Mahatma Gandhi used to stay in a hut. (6) Before the advent of railways, people used to walk a long distance. (7) The rich used to wear costly dresses. 8) The poor person used to sell cloth and thus used to earn his livelihood. (9) The L. I. C. agents used to earn a lot. (10) In old days people used to keep their promises.

[*New words* : Childhood – लहानपण (N.); ancient times – प्राचीन काळ; The God of rains — वरुण; to harass – छळ करणे, त्रास देणे; costly – किंमती, मौल्यवान; an agent – दलाल; to keep one's promise – आपले वचन पाळणे.]

२० भविष्यकाळ व त्याचे प्रकार
(THE FUTURE TENSE AND ITS KINDS)

The future tense has only three varieties : (1) The simple future tense (साधा भविष्यकाळ) *e. g.* मी पुण्याला जाईन (I shall go to Poona;) तो गाणे म्हणेल (He will sing a song). (2) The future continuous (अपूर्ण भविष्यकाळ) *e. g.* उद्या या वेळेस तो प्रवास करीत असेल (By this ime he will be travelling to-morrow). कार्यवाह उद्या या वेळेस अध्यक्षांना हार घालत असतील (The Secretary will be garlanding the President, this time, to-morrow), (3) The future perfect (पूर्ण भविष्यकाळ) *e. g.* मी उद्यापर्यंत गृहपाठ लिहिला असेन (I shall have written the home-work by to-morrow), तुमच्यापूर्वी माझा भाऊ तेथे गेला असेल (My brother will have gone there before you).

The simple future tense has already been dealt with.

We now take up the remaining two kinds.

(1) *The future continuous अपूर्ण भविष्यकाळ*—This represents an action as going on at some point in future time *e. g.* मी उद्या मासिक वाचत असेन (I shall be reading the magazine to-morrow).

The future continuous is like the present continuous, but with the forms of असणे in the future tense (असेन, असू, असशील, असाल, असेल, असतील). The future continuous can also be translated by *should* and *would* in English *e. g.* take the above sentece. It will be translated as I should/would be reading the magazine to-morrow.

We give below the forms of the लिहिणे in the अपूर्ण भविष्यकाळ

The future continuous tense (अपूर्ण भविष्यकाळ)

लिहिणे--(to write)

	Singular	*Plural*
First person ..	मी लिहीत असेन (I shall be writing).	आम्ही/आपण लिहीत असू (We shall be writing).

	Singular	*Plural*
Second person ..	तू लिहीत असशील (You will be writing).	तुम्ही/आपण लिहीत असाल (You will be writing).
Third person ...	तो/ती/ते लिहीत असेल (He/she/it will be writing)	ते/त्या/ती लिहीत असतील. (They will be writing).

The verb राहणे is sometimes substituted in the above forms to signify the same meaning. The sentences then will be मी लिहीत राहीन; आम्ही लिहीत राहू; तू लिहीत राहशील; तो लिहीत राहील. The above forms hold good for all the genders.

अभ्यास १

Convert the following verbs in the following sentences in the future continuous and re-write :—

(१) परवा परीक्षा संपेल. (२) मी घरी जाईन. (३) तो काय करील ? (४) ती तोंड धुईल. (५) नोकर संप करतील. (६) विद्यार्थी सामन्यात भाग घेतील. (७) शिक्षक प्रश्न विचारतील. (८) तुम्ही गरिबाला औषध द्याल. (९) ते मला म्हणतील. (१०) आम्ही सामान घेऊन जाऊ.

अभ्यास २

Translate the following sentences into Marathi :—

(1) You will be knowing this city. (2) The musician will be singing on the radio to-morrow. (3) The Minister wi !! be making a public speech. (4) My wife will be preparing sweet dishes. (5) The shop-keepers would be getting a lot of profit. (6) The tailor will be keeping my coat ready. (7) The mountaineers will be climbing the peak. (8) We shall be seeing a picture. (9) I shall be waiting for you (10) What will you be doing to-morrow at 3 p. m. ?

(2) *The future perfect tense* (*पूर्ण भविष्यकाळ*).—This denotes action that will be completed at some point in future time *e.g.* मी तेथे गेलो असेन (I shall have gone there); त्यांनी काम केले असेल (They will have done the work). From these examples, we can conclude that the future perfect is the past tense with the forms of असणे in the future tense (असेल, असेन). All the rules concerning the conversion of a verb in the past tense hold good in this case. The future perfect also expresses contingency or probability *e.g.* तो गेला असेल (He might have gone).

The forms of असणे in the future are sometimes added to the past participle of the principal verb. The past participles are formed by adding लेला-लेली-लेले to the original roots of verbs, as they undergo changes in the past tense *e.g.* जा-गे-गेलेला-लो-ले, हो-झा-झालेला-ली-ले, मर-मे-मेलेला-ली-ले; म्हण-म्हट-म्हटलेला-ली-ले; नीज-निज-निजलेला-ली-ले. *Examples*—(१) तो कार्यालयात गेलेला असेल (He will have gone to office); (२) ती चहा प्यालेली असेल (She will have drunk tea), (३) नोकराने भाजी आणलेली असेल (The servant would have brought the vegetables). (४) लोकांनी तक्रारी केलेल्या असतील (People will have complained).

The forms of two verbs जा (Intransitive) and खाणे (Transitive) in the future perfect are given below :—

The future perfect tense (*पूर्ण भविष्यकाळ*)

जा (to go–intransitive)

	Singular	*Plural*
First person	मी गेलो असेन (M.) ... मी गेली असेन (F.) (I shall have gone).	आम्ही गेलो असू (M. F.) आपण गेलो असू (We shall have gone)
Second person ...	तू गेला असशील (M.) .. तू गेली असशील (F.) (You will have gone).	तुम्ही गेला असाल (M. F.) आपण गेला असाल (You will have gone).
Third person ...	तो गेला असेल (M.) ... (He will have gone). ती गेली असेल (F.) (She will have gone). ते गेले असेल (N.) (It will have gone).	ते गेले असतील (M) (They will have gone) त्या गेल्या असतील (F.) (They will have gone). ती गेली असतील (N.) (They will have gone).

In all these forms the verbs agree with the subjects in number and in gender. As already said the principal verbs in the forms mentioned above, can be substituted by the past participles of the verb जा—गेलेला (M.); गेलेली (F.); गेलेले (N.) etc. We may thus have the forms मी गेलेला असेन, मी गेलेली असेन.

We now take up to verb खाणे

खाणे (to eat--transitive)

Singular	*Plural*
१. मी आंबा खाल्ला असेल.	१. आम्ही आंबा खाल्ला असेल.
(I shall have eaten a mango).	(We shall have eaten a mango).
१. मी आंबे खाल्ले असतील.	१. आम्ही आंबे खाल्ले असतील.
(I shall have eaten mangoes).	(We shall have eaten mangoes).
२. मी पोपई खाल्ली असेल.	२. आम्ही पोपई खाल्ली असेल.
(I shall have eaten a popaya).	(We shall have eaten a popaya).
२. मी पोपया खाल्ल्या असतील.	२. आम्ही पोपया खाल्ल्या असतील.
(I shall have eaten popayas).	(We shall have eaten popayas).
३. मी केळे खाल्ले असेल.	३. आम्ही केळे खाल्ले असेल.
(I shall have eaten a plantain).	(We shall have eaten a plantain).
३. मी केळी खाल्ली असतील.	३. आम्ही केळी खाल्ली असतील.
(I shall have eaten plantains).	(We shall have eaten plantains).

The future perfect forms of the transitive verb खाणे along with the subject in the first person have been given above. The forms will be the same for the second person (singular, plural) and the third person (sing., pl.). There will however be one change in the third person pronouns तो, ती, ते. They will change to त्याने (sing), त्यांनी (plural); तिने (sing.), त्यांनी (plu.); त्याने (sing.), त्यांनी (plu.), respectively. As for the Second person pronoun तू, the verb optionally remains in the simple future tense *e. g.*, तू आंबा खाल्ला असशील or तू आंबा खाल्ला असेल.

The above forms खाल्ला असेल, खाल्ले असतील can also be substituted by खाल्लेला असेल, खाल्लेले असतील, etc.

A few sentences showing verbs in all the varieties of the future tense are given below :—

Future tense	*Future continuous*	*Future perfect*
१. अंधार पडेल.	१. अंधार पडत असेल.	१. अंधार पडला/पडलेला असेल.
२. गुरुजी शिकवतील.	२. गुरुजी शिकवत असतील.	२. गुरुजींनी शिकवले/शिकवलेले असेल.

Future tense	Future continuous	Future perfect
३. तू पाणी पिशील	३. तू पाणी पीत असशील.	३. तू पाणी प्याला असशील.
४. तुम्ही धावाल.	४. तुम्ही धावत असाल.	४. तुम्ही धावला असाल.
५. मला वाटेल.	५. मला वाटत असेल.	५. मला वाटले असेल.
६. मी सण साजरा करीन.	६. मी सण साजरा करीत असेन.	६. मी सण साजरा केला/केलेला असेल.
७. आम्ही पुण्यात राहू.	७. आम्ही पुण्यात राहात असू.	७. आम्ही पुण्यात राहिलो असू.
८. स्त्रिया भेटतील.	८. स्त्रिया भेटत असतील.	८. स्त्रिया भेटल्या असतील.
९. मूल चालेल.	९. मूल चालत असेल.	९. मूल चालले असेल.

(*N. B.*— The forms of the Habitual Future Tense are those of the continuous future tense. Most grammarions do not recognise this as a separate variety).

अभ्यास १

Convert the verbs in the sentences given in अभ्यास १ of the future continuous tense in the remaining varieties of the future tense.

अभ्यास २

Translate into Marathi :—

(1) I shall have got up by six o'clock to-morrow. (2) The clerk will have written a letter by now. (3) You will have drunk tea by this time to-morrow. (4) The officer will have gone to the office. (5) The tailor will have kept the shirts ready by to-morrow. (6) The servant will have finished his work by now. (7) All will have left the place of the meeting. (8) The recreational programme will have started by now. (9) She will have completed her rest. (10) The superintendent will have examined the revised draft.

[*New words* : The place of the meeting— सभेचे ठिकाण; The recreational programme— मनोरंजक कार्यक्रम; a revised draft — सुधारलेला मसुदा.]

२१ नकारार्थी वाक्ये (वर्तमानकाळ) [NEGATIVE SENTENCE (PRESENT TENSE)]

Sentences so far dealt with have been affirmative in character *e. g.*

(१) मुलगा अभ्यास करतो (A boy studies).
(२) पाऊस पडतो/पडला (It rains/rained).

They can be converted into negative sentences as follow :—

(१) मुलगा अभ्यास करत नाही.
(२) पाऊस पडत नाही/पडला नाही.

In this section it is proposed to give rules for converting affirmative sentences into negative. We start with the Present tense.

1. The Present Tense

The verb असणे (to be) has three distinct forms in the Present tense :—

(१) आहे, (२) होय, (३) असतो.

Variety (1).— We give below the forms of असणे along with its negative forms in the present tense—

असणे (to be— Aff.), नसणे (Neg.)

	Singular		*Plural*	
	Affirmative	Negative	Affirmative	Negative
First person—	मी आहे (I am)	मी नाही (I am not)	आम्ही/आपण आहोत (We are)	आम्ही/आपण नाही (We are not)
Second person—	तू आहेस (Thou art)	तू नाहीस (Thou art not).	तुम्ही/आपण आहात (You are)	तुम्ही/आपण नाही (You are not).

	Singular		Plural	
	Affirmative	Negative	Affirmative	Negative
Third person—	तो / ती / ते } आहे (He/she/It is)	तो / ती / ते } नाही (He/she/It is not).	ते / त्या / ती } आहेत (They are)	ते / त्या / ती } नाहीत (They are not).

Variety (2)–असणे (Aff.), नसणे (Neg.).

	Singular		Plural	
	Affirmative	Negative	Affirmative	Negative
First person	मी असतो (M.) मी असते (F.)	मी नसतो (M.) मी नसते (F.)	आम्ही/आपण असतो (M.F.)	आम्ही/आपण नसतो (M.F.)
Second person	तू असतोस (M.) तू असतेस (F.)	तू नसतोस (M.) तू नसतेस (F.)	तुम्ही/आपण असता (M.F.)	तुम्ही/आपण नसता (M.F.)
Third person	तो असतो (M.) ती असते (F.) ते असते (N.)	तो नसतो (M.) ती नसते (F.) ते नसते (N)	ते / त्या / ती } असतात	ते / त्या / ती } नसतात.

Variety (3) असणे—(to be)

	Singular		Plural	
	Affirmative	Negative	Affirmative	Negative
First person	मी होय	मी नव्हे	आम्ही/आपण होय	आम्ही/आपण नव्हे-त
Second person	तू होय	तू नव्हेस	तुम्ही/आपण होय	तुम्ही/आपण नव्हे-त
Third person	तो / ती / ते } होय	तो / ती / ते } नव्हे	ते / त्या / ती } होत	ते / त्या / ती } नव्हेत

(*N. B.*—The meanings are the same as in (1) above.)

The present tense and the Present continuous. (*वर्तमानकाळ व अपूर्ण वर्तमानकाळ*).—The negative forms of verbs in the two varieties of the present tense are similar. They are formed by adding त to the roots (जा+त=जात; बस+त=बसत; ये+त=येत) and by adding the negative forms of असणे (*1st variety*) as required by the different subjects in the sentence *e. g.* मी जात नाही (I do not go); आम्ही बसत नाही (We do no sit); तू येत नाहीस (You do not come); ते–त्या–ती खेळत नाहीत (They do not play). As the forms are common to both the varieties of the Present tense, these sentences can also be translated as 'I am not going'; 'we are not sitting'; 'You are not comming' and 'They are not playing'; respectively. Intransitive (अकर्मक) verbs optionally take ई before त *e.g.* मी ठेवत/ठेवीत आहे/नाही; तू करत/करीत आहेत/नाहीस; ती वाचत/वाचीत आहे/नाही.

The Present Perfect tense (*पूर्ण वर्तमानकाळ*).—This is arrived at by adding the negative forms of असणे (*1st variety*) as required by the nouns or pronouns in sentences containing verbs in the Present Perfect tense *e. g.*—

Affirmative	*Negative*
१. मी गेलो/गेले आहे	मी गेलो/गेले नाही (I have not gone).
२. तू बसला/बसली आहेस	तू बसला/बसली नाहीस (You have not sat).
३. तुम्ही धावला आहात	तुम्ही धावला नाहीत (You have not run).
४. नोकराने भाजी आणली आहे	नोकराने भाजी आणली नाही (The servant has not brought the vegetables).
५. मुलांनी वह्या ठेवल्या आहेत	मुलांनी वह्या ठेवल्या नाहीत (Boys have not put down the note books).
६. लिपिकाने पत्र लिहिले आहे	लिपिकाने पत्र लिहिले नाही (The clerk has not written a letter).
७. तिने आंबे खाल्ले आहेत	तिने आंबे खाल्ले नाहीत (She has not eaten mangoes).
८. तू चोराला पकडले आहेस	तू चोराला पकडले नाहीस (You have not caught the thief)
९. आईने त्याला क्षमा केली आहे	आईने त्याला क्षमा केली नाही (The mother has not pardoned him).
१०. आम्ही पैसे उधळले (घालवले) आहेत	आम्ही पैसे उधळले (घालवले) नाहीत (We have not squandered money).

The Habitual Present tense (*रीति वर्तमानकाळ*)—The negative forms of verbs in the habitual present are formed by adding त to the roots and by adding the forms of नसणे (*variety 2*) as required by the personal pronouns or nouns *e. g.* मी जात नसतो, मी जात नसते (I do not usualy go); मुलगा वाचत नसतो (The boy does not usually read or is not in the habit of reading); आम्ही भांडत नसतो (We do not usually quarrel).

The ordinary rendering of these Sentences in English would be 'I do not go'. 'The boy does not read' and 'We do not quarrel'. The reader may thus think that the ordinary present tense and the habitual present tense are alike. It is only to distinguish the latter from the former that we use the word 'usually', which distnguishes the habitual present tense from the ordinary present tense.

We now give below the use of some verbs in the negative in all the varieties of the present tense :—

Present	*Present Continuous*	*Habitual Present*	*Present Perfect*
१. तो लिहीत नाही. (He does not write)	१. तो लिहित नाही. (He is not writing)	१. तो लिहित नसतो. (He does not usually write).	१. त्याने लिहिले नाही. (He has not written).
२. मूल हसत नाही. (The child dose not smile).	२. मूल हसत नाही. (The child is not smiling).	२. मूल हसत नसते. (The child dose not usually smile)	२. मूल हसले नाही. (The child has not smiled).
३. तू थांबत नाहीस. (You do not stop).	३. तू थांबत नाहीस. (You are not stopping).	३. तू थांबत नसतोस. (You do not usually stop).	३. तू थांबला नाहीस. (You have not stopped).
४. ते धावत नाहीत. (They do not run).	४. ते धावत नाहीत. (They are not running)	४. ते धावत नसतात. (They do not usually run).	४. ते धावले नाहीत. (They have not run).

The third variety of असणे in the negative is seen in the following sentences *e. g.* तो मी नव्हे (It is not); तसे नव्हे (It is not so); त्याने केले ते योग्य नव्हे (What he did is not proper); तू तो नव्हेस (It is not you).

अभ्यास १

Give the negative forms of the following :—

(१) अभ्यास करतेस. (२) खेळत असतात. (३) आणली आहे. (४) बसता. (५) लक्ष देतो. (६) लक्ष दिले आहे. (७) लक्ष देत असतोस. (८) होते. (९) होत नाही. (१०) झाले आहे. (११) होत असते. (१२) राहतात. (१३) राहात आहेत. (१४) राहिले आहेत. (१५) राहात असतात.

अभ्यास २

(1) The husband and the wife do not usually quarrel. (2) Nobody trusts a liar. (3) I usually do not go to my friend's house in the morning. (4) The servant has not brought the vegetables to-day. (5) She has not done her home-work. (6) It generally rains in the rainy season and sometimes in winter also. (7) He is always in need of money. (8) My father does not stay in the old house. (9) My sister does not get a job. (10) There are no mosquitoes in Poona; People, therefore, do not use mosquito curtains.

[*New words* : A liar — खोटे बोलणारा; a mosquito — डास; (M); a mosquito curtain— मच्छरदाणी (F.)]

● ● ●

२२ नकारार्थी वाक्ये (भूतकाळ) [Negative Sentences (Past Tense)]

We give below the forms of असणे in the past tense along with its negative forms in the past tense.

असणे — (to be) TABLE 1

	Singular		*Plural*	
	Affirmative	Negative	Affirmative	Negative
First Person	मी होतो (M.) मी होते (F.) (I was)	मी नव्हतो (M.) मी नव्हते (F.) (I was not)	आम्ही/आपण होतो (M.) (We were)	आम्ही/आपण नव्हतो (M.F.) (We were not) (M. F.)
Second Person	तू होतास (M.)	तू नव्हतास (M.)	तुम्ही/आपण होता/होतात (M. F.)	तुम्ही/आपण नव्हतात (M.F.)
	तू होतीस (F.) (You were)	तू नव्हतीस (F.) (You were not)	(You were)	(You were not)
Third Person	तो होता (M.) (He was)	तो नव्हता (M.) (He was not)	ते होते (M.) (They were)	ते नव्हते (M.) (They were not)
	ती होती (F.) (She was)	ती नव्हती (F.) (She was not)	त्या होत्या (F.) (They were)	त्या नव्हत्या (F.) (They were not).

Singular		Plural	
Affirmative	Negative	Affirmative	Negative
ते होते (N.) (It was)	ते नव्हते (N.) (It was not)	ती होती (N.) (They were)	ती नव्हती (N.) (They were not).

असणे— (to be) TABLE 2

(मी असे— Affirmative) (मी नसे— Negative)

	Singular		Plural	
	Affirmative	Negative	Affirmative	Negative
First Person	मी असे (I usually was)	मी नसे (I usually was not).	आम्ही/आपण असू (We usually were).	आम्ही/आपण नसू (We usually were not).
Second Person	तू असस (You usually were).	तू नसस (You usually were not).	तुम्ही/आपण असा (You usually were).	तुम्ही/आपण नसा (You usally were not).
Third Person	तो-ती-ते असे (He/She/It usually was).	तो-ती-ते नसे (He/She/It usually was not).	ते-त्या-ती असत (They usually were).	ते-त्या-ती नसत (They usually were not).

(मी असे can also be translated as 'I used to')

(*1*) *Simple Past Tense* (भूतकाळ).—The negative forms of Verbs in this variety of the past tense can be easily arrived at. Take the verb in the simple past tense, say गेलो, गेलास, गेली, गेल्या, add to these the forms of the negative auxiliary verb 'नसणे' in the present tense as required by the subject *e g*. मी गेलो नाही (I did not go), तू गेला नाहीस (You did not go); ती गेली नाही (She did not go); ते गेले नाहीत (They did not go).

In the case of transitive verbs in the past tense, the verb agrees with the object and the negative forms of असणे (नाही, नाहीत, नाहीस) agree with object *e.g.*–

Affirmative	*Negative*
मी आंबा खाल्ला	मी आंबा खाल्ला नाही.
मी आंबे खाल्ले	मी आंबे खाल्ले नाहीत.
नोकराने काम केले	नोकराने काम केले नाही.
नोकराने कामे केली	नोकराने कामे केली नाहीत.
लिपिकांनी टिप्पणी लिहिली	लिपिकांनी टिप्पणी लिहिली नाही.
लिपिकांनी टिप्पण्या लिहिल्या	लिपिकांनी टिप्पण्या लिहिल्या नाहीत.
तू प्रयोग केलास	तू प्रयोग केला नाहीस.

Note.—

खाल्ला	ate;	खाल्ला नाही	did not eat.
खाल्ले	ate	खाल्ले नाहीत	did not eat.
केले	did	केले नाही	did not do
केली	did;	केली नाहीत	did not do.
लिहिली	wrote;	लिहिली नाही	did not write.
लिहिल्या	wrote;	लिहिल्या नाहीत	did not write.

(2) *Past Imperfect or Continuous Past Tense* (*अपूर्ण भूतकाळ*). –The negative verbs can be arrived at by substituting the forms होतो, होतास, होती, होते etc. (in sentences like मी जात होतो, तू जात होतास, ती जात होती, ते जात होते) by नव्हतो, नव्हतास, नव्हती and नव्हते, respectively. The sense of the sentences after using these forms will be as follows :—

Affirmative	*Negative*
१. मी जात होतो (I was going)	१. मी जात नव्हतो (I was not going).
२. तू खात होतास (You were eating)	२. तू खात नव्हतास (You were not eating).
३. ती धावत होती (She was running)	३. ती धावत नव्हती (She was not running).
४. ते पीत होते (They were drinking)	४. ते पीत नव्हते (They were not drinking).

Affirmative	*Negative*
५. त्या बोलत होत्या (They were talking)	५. त्या बोलत नव्हत्या (They were not talking).
६. ते मूल आकाशाकडे पाहात होते (The child was looking at the sky)	६. ते मूल आकाशाकडे पहात नव्हते (The child was not looking at the sky).

(3) *The Past Perfect Tense* (*पूर्ण भूतकाळ*).—For obtaining the negative forms of verbs, substitute the forms होतो, होता, होते, होती etc. in sentense containing the verbs in the past perfect tense by their corresponding negative forms given in table 1 above *e. g.*—

मी गेलो होतो (I had gone); मी गेलो नव्हतो (I had not gone). The rule regarding the agreement of intransitive verbs with the subject and the agreement of transitive verbs with the object holds good in this case *e. g.*

Affirmative	*Negative*
१. तो बसला होता (He had sat)	१. तो बसला नव्हता (He had not sat).
२. तुम्ही भांडला होता (You had quarrelled)	२. तुम्ही भांडला नव्हता (You had not quarrelled).
३. मूल दूध प्याले होते (The child had drunk milk)	३. मूल दूध प्याले नव्हते (The child had not drunk milk).
४. तिने गृहपाठ केला होता (She had done the home-work)	४. तिने गृहपाठ केला नव्हता (She had not done the home-work)
५. अधिकारी वेळेवर आले होते (The officer had come in time)	५. अधिकारी वेळेवर आले नव्हते (The officer had not come in time).
६. आम्ही चुका केल्या होत्या (We had made mistakes)	६. आम्ही चुका केल्या नव्हत्या (We had not made mistakes).
७. नोकराने पत्रे टाकली होती (The servant had posted the letters)	७. नोकराने पत्रे टाकली नव्हती (The servant had not posted the letters).
८. वडिलांनी याची चर्चा केली होती (Father had discussed this).	८. वडिलांनी याची चर्चा केली नव्हती (The father had not discussed this).

(4) *The Habitual Past Tense* (रीति भूतकाळ).—For obtaining the negative forms of verbs in the Habitual Past Tense, substitute the negative forms of असणे in the past tense (given in table 2 above) in place of the positive forms of असणे in the habitual past tense *e.g.*—

मी जात असे (I used to go); मी जात नसे (I never used to go).

Some examples of this type are given below :—

Affirmative	*Negative*
१. आम्ही खेळत असू (We used to play)	१. आम्ही खेळत नसू (We never used to play), (We did not play).
२. तू उपदेश करीत असस (You used to advise)	२. तू उपदेश करीत नसस (You did not advise), (You never advised).
३. तुम्ही/आपण फिरावयास जात असा (You used to go for a walk)	३. तुम्ही/आपण फिरावयास जात नसा (You did not go for a walk). (You never used to go for a walk).
४. तो लिहीत असे (He used to write)	४. तो लिहीत नसे (He did not write). (He never used to write).
५. ते खात असत (They used to eat)	५. ते खात नसत (They did not eat); (They never used to eat).

अभ्यास १

Give the negative forms of the following :—

(१) धूत असत. (२) बोलत होते. (३) (राग) येत होता. (४) (राग) येत असे. (५) (राग) आला. (६) मिळवीत होती. (७) बोलावले. (८) खाल्ली होती. (९) (उपदेश) केला. (१०) (उपदेश) करत होता. (११) (उपदेश) केला होता. (१२) (उपदेश) करत असे. (१३) बसतात. (१४) बसत होता. (१५) बसला होता. (१६) बसत असा. (१७) सांगितले. (१८) सांगत होते. (१९) सांगितले होते. (२०) सांगत असत.

Translate into Marathi :—

(1) The ground was not prepared. (2) There was no match. (3) The players did not turn up. (4) He was not poor; still he did not live in a bungalow. (5) The student did not do their home-work. (6) The editor had not published the news. (7) The Officer did not sanction the leave. (8) The clerk had not brought the fitness certificate. (9) The Secretary did not discuss the matter with the Deputy Secretary (10) She could not go to the market as she had no money.

● ● ●

२३ नकारार्थी वाक्ये (भविष्यकाळ) [Negative Sentences (Future Tense)]

The forms of असणे (to be) in the future tense along with its negative forms are given below :—

असणे (To be)

	(असेन—affirmative) Singular		(नसेन—negative) Plural	
	Affirmative	Negative	Affirmative	Negative
First person	मी असेन (I shall be)	मी नसेन (I shall not be)	आम्ही/आपण असू (We shall be)	आम्ही/आपण नसू (We shall not be)
Second person	तू असशील (You will be)	तू नसशील (You will not be)	तुम्ही/आपण असाल (You will be)	तुम्ही/आपण नसाल (You will not be)
Third person	तो असेल (He will be)	तो नसेल (He will not be)	ते / त्या / ती } असतील (They will be)	ते / त्या / ती } नसतील (They will not be)
	ती असेल (She will be)	ती नसेल (She will not be)		
	ते असेल (It will be)	ते नसेल (It will not be)		

Simple Future (साधा भविष्यकाळ).—The two negative sentences in the Simple Future Tense can be formed by adding णार to the root (*e. g.*, बस+णार=बसणार; जा+णार=जाणार; वाच+णार=वाचणार) and then by adding the negative form of असणे in the Present Tense as required by the subject, *e. g.* बसणार नाही, जाणार नाही, वाचणार नाही.

We give below more examples of both the kinds :—

Affirmative	*Negative*
(१) शिक्षक शिकवतील (The teacher will teach)	(१) शिक्षक शिकवणार नाहीत (The teacher will not teach).
(२) तुम्ही/आपण याल (You will come)	(२) तुम्ही/आपण येणार नाही (You will not come).
(३) आम्ही/आपण खेळू (We will play)	(३) आम्ही/आपण खेळणार नाही (We will not play).
(४) तू पाहशील (You may/will see)	(४) तू पाहणार नाहीस (You may/will not see).

Future Continuous (*अपूर्ण भविष्यकाळ*).— The negative sentences in the future continuous can be formed by replacing the forms of असणे (in the future tense), by the forms of नसणे (in the future tense), given at the beginning of this section, *e. g.*, मी जात असेन (I shall be going); मी जात नसेन (I shall not be going).

The following additional sentences will clarify the point :—

Affirmative	*Negative*
(१) तो प्रवास करीत असेल (He will be travelling)	(१) तो प्रवास करीत नसेल (He will not be travelling).
(२) पाऊस पडत असेल (It will be raining)	(२) पाऊस पडत नसेल (It will not be raining).
(३) तू खेळत असशील (You will be playing)	(३) तू खेळत नसशील (You will not be playing).
(४) तुम्ही धावत असाल (You will be running)	(४) तुम्ही धावत नसाल (You will not be running).
(५) ते काम करत असतील (They will be doing the work)	(५) ते काम करत नसतील (They will not be doing the work).
(६) मुले भांडत असतील (Children will be quarrelling).	(६) मुले भांडत नसतील (Children will not be quarrelling).

Future Perfect (*पूर्ण भविष्यकाळ*).— The negative sentences in the future perfect can be formed by replacing the forms of असणे (in the future tense) by the forms of नसणे (in the future tense), given at the

beginning of this section, *e.g.*, मी गेलो असेन (I shall have gone), मी गेलो नसेन (I shall not have gone). The following sentences will illustrate the grammatical point :—

Affirmative	*Negative*
(१) तो गेला–गेलेला–असेल (He will have gone)	(१) तो गेला–गेलेला–नसेल (He will not have gone).
(२) ती पोहोचली असेल (She will have reached)	(२) ती पोहोचली नसेल (She will not have reached)
(३) त्याने पैसे दिले असतील (He will have given money)	(३) त्याने पैसे दिले नसतील (He will not have given money).
(४) तू पत्र लिहिले असशील (You will have written a letter)	(४) तू पत्र लिहिले नसशील (You will not have written a letter).
(५) नोकराने काम केले असेल (The servant will have done the work)	(५) नोकराने काम केले नसेल (The servant will not have done the work).

Some Verbs in the negative in all the varieties of the future tense are given below:—

Simple Future	*Future Continuous*	*Future Perfect*
(१) सूर्य उगवणार नाही (The Sun will not rise)	(१) सूर्य उगवत नसेल (The Sun will not be rising)	(१) सूर्य उगवला नसेल (The Sun will not have risen).
(२) तू झोपणार नाहीस (You will not sleep)	(२) तू झोपत नसशील (You will not be sleeping)	(२) तू झोपला नसशील (You will not have slept).
(३) ती घेणार नाही (She will not take)	(३) ती घेत नसेल (She will not be taking)	(३) तिने घेतले नसेल (She will not have taken).
(४) मुलगा आंबे खाणार नाही (The boy will not eat mangoes)	(४) मुलगा आंबे खात नसेल (The boy will not be eating mangoes)	(४) मुलाने आंबे खाल्ले नसतील (The boy will not have eaten mangoes).

अभ्यास १

Give the negative forms of the following verbs : –

(१) खणले असतील, (२) बसला असाल, (३) जाऊ, (४) याल, (५) पडले असेल, (६) पाहात असाल, (७) करत असशील, (८) खाल्ले असतील, (९) पडाल, (१०) जमाल, (११) जमत असाल, (१२) जमला असाल, (१३) पाहाशील, (१४) पाहात असशील, (१५) पाहिला असशील.

अभ्यास २

Translate into Marathi :—

(1) My brother will not return from Bombay, (2) He will not be Staying in Bombay, (3) He will not have stayed in Bombay, (4) The procession will not start at 3 p. m., (5) The procession will not be starting at 3 p. m., (6) The procession will not have started by 3 p. m., (7) You will not finish the work, (8) You will not be finishing the work, (9) You will not have finished the work, (10) The Superintendent will not complete the work, (11) She will not be completing the work, (12) She will not have completed the work.

● ● ●

२४ प्रश्नार्थक वाक्ये (१) [Interrogative Sentences (I)]

Interrogative sentences are formed with the help of interrogative pronouns and interrogative adverbs. The interrogative pronouns are who (कोण), what (काय) and which (कोणता-ती-ते), how many (किती). The interrogative adverbs are when (केव्हा), where (कोठे), why (का) and how (कसा, कशी, कसे). All of these play an important part in asking questions. We deal with these in their order.

(१) 'Who' (कोण) is used of persons only, *e.g.*, who came (कोण आले ?) who says so? (असे कोण म्हणते ?) who is the officer here ? (येथे अधिकारी कोण आहेत ?). In all these questions we expect the answer to be the name of a person. (२) When the agent is unknown, कोण (who) is used with the verb, in the neuter gender and singular number, *e.g.*, कोण बोलते ? (who speaks ?) कोण बोलावते ? (who calls ?) कोण टंकलेखन करते ? (who types ?) (३) As an indefinite pronoun कोण (who) means 'some one', *e.g.*, खाली कोणी आले आहे (some one has come downstairs). In this sense, there may not be a question, but in the sentence खाली कोण आले आहे ? (who has come downstairs ?), there is a question and there is a stress on the word कोण. The pronoun कोण is changed to कोणी in the instrumental case both in the singular and in the plural, *e.g.*, चहा कोणी केला ? (Who prepared tea ?) दूध कोणी आणले ? (Who brought milk ?) चित्र कोणी काढले ? (Who drew the picture ?). The answers in Marathi, to all these questions will have the subjects in the instrumental case, either in singular or in plural, as the case may be.

The interrogative form कोण (who) has different forms in different cases. Naturally, there will be so many questions in Marathi which

could be formed with the help of each one of these forms. We take them in their order.

कोणास, कोणाला (to whom ?). The plural forms of these will be कोणास, कोणाला. These forms are the same for the accusative as well as for dative. In the accusative case these occur as objects *e.g.*, पोलीस शिपाई कोणास कोणाला पकडतात ? [Who (m) do the police constables arrest ?] वडील कोणाला शिकवतात ? [Who(m) does the father teach ?] लोक कोणास मानतात ? [Who(m) do people honour ?]. In the dative case these forms occur as indirect objects, *e.g.*, तुम्ही कोणाला/कोणास पैसे देता ? [Who(m) do you give money to ?].

कोणासाठी, कोणाकरिता (for whom ?) are also the forms of these pronouns in the dative case, *e.g.*, ही जागा कोणाकरिता/कोणासाठी आहे ? (For whom is this place reserved ?) धर्मशाळा कोणाकरिता/कोणासाठी आहे ? (For whom is the rest-house meant ?) स्वागतकार कोणाकरिता आहेत ? (For whom is the receptionist meant ?) The interrogative pronoun कोणापासून (from whom) indicates a source, *e.g.*, प्रकाश कोणापासून मिळतो ? (From whom we get light?) त्रास कोणापासून होतो ? (Whom do we get trouble from ? who causes trouble ?)

The pronouns कोणापेक्षा, कोणाहून (than whom ?) indicate a comparison, *e.g.*, राम कोणापेक्षा उंच आहे ? (than whom is Ram taller ?)

The forms कोणाचा (M), कोणाची (F), कोणाचे (N) (all meaning whose) indicate the idea of possession and denote that the nouns following these are in masculine, feminine and neuter gender, respectively. हा कोणाचा मुलगा आहे? ही कोणाची मुलगी आहे? हे कोणाचे घर आहे? (Whose son/daughter/house is this ?) हे कोणाचे मुलगे आहेत ? ह्या कोणाच्या मुली आहेत ? ही कोणाची घरे आहेत ? (Whose sons/daughters/houses are these ?)

The form कोणात (in whom) is found in questions like — दोष कोणात नसतो ? (Who is free from fault ?) कोणात दोष नसतात ? (Who is free from faults ?) In these questions the form कोणात can be taken to mean कोणत्या माणसात (In which man).

(२) काय in the sense of 'what' is used in the nominative and in the accusative, *e.g.*, हे काय आहे? (What is this?) तुम्हाला काय पाहिजे? (What do you want?) त्याचा हेतू काय? (What is his object?) The pronoun काय (what) has different forms in all the cases. (३) कशास, कशाला (Why, what for?) तुम्ही कशाकरिता आलात? (What have you come for?) हे सर्व कशासाठी/कशाबद्दल? (What is all this for?) (४) कशाहून? (Than what?) पृथ्वी कशाहून मोठी आहे? (What is the earth greater than?) (५) कशाचा, कशाची, कशाचे (Of what)? फळा कशाचा केला आहे? (What is the black-bord made of?) खुर्ची कशाची बनवली आहे? (What is the chair made of?) कपाट कशाचे केले आहे? (What is the cupboard made of?) (६) कशात? (In what?) has to be taken to mean in what place or a vessel or an object, *e.g.*, दूध कशात ठेवले आहे? (Which vessel is the milk in?) कशाने, कशाशी mean 'with what' and denote an instrument, *e.g.*, तुम्ही कशाने खेळता? (What do you play with?) तुम्ही पाव कशाशी खाल? (What will you eat bread with?) (७) काय (what) has different meanings when used in different positions in a sentence, *e.g.*, (*a*) At the end of a sentence काय calls for an answer either in the affirmative or in the negative, *e.g.*, तू अभ्यास केलास काय? (Have you studied? Have you read your lesson?) ते चहा प्याले काय? (Did they drink tea?) (*b*) Before the verb the pronoun काय asks for information or details, *e.g.*, तुम्ही काय खाल्ले? (What did you eat?) तो काय खेळला? (What game he played?) (*c*) At the beginning of a sentence काय (what) also denotes a surprise, *e.g.*, काय, तुम्ही आलात? (What, you have come?) (८) It is used as a particle of interrogation, *e.g.*, काय आज पाऊस पडेल? (Will it rain to-day?) The word 'what' in English sentences 'what are you?' and 'what is your father?' is an exception to the general meaning of what, *viz*, काय. These sentences if literally translated as in English sentences refer to the profession.

(३) (कोणता) (M), (कोणती) (F), (कोणते) (N) (which) : These pronouns are used of persons as well as of things. They imply a selection, *i.e.*, तुमचा मित्र कोणता आहे [which (of these) is your friend?] तुमची टोपे

कोणती आहे ? (Which is your box?) तुमचे घर कोणते आहे ? (Which is your house?) The plural forms of कोणता-ती-ने will be कोणते-त्या-ती, *e.g.*, कोणते मित्र ? (Which friends ?) कोणत्या पेट्या ? (Which boxes ?) कोणती घरे ? (Which houses ?)

(४) किती, केवढा - केवढी केवढे (How much; How many ?) These pronouns denote the number and the quantity required, *e.g.*, तुम्ही किती पैसे देऊ शकाल ? (How much money can you spare ?) तुम्हाला किती भाऊ आहेत ? (How many brothers have you ?) The pronouns केवढा (M), केवढी (F), केवढे (N) (All meaning how much) are generally answered by एवढा (M), एवढी (F) and एवढे (N) (All meaning 'this much') or by तेवढा (M), तेवढी (F) and तेवढे (N) (All meaing, 'that much') in the answer implied by the question, *e.g.*, तुम्हाला केवढा तुकडा पाहिजे ? (How long a piece do you want ?) Answer: मला एवढा/तेवढा तुकडा पाहिजे (I want this much/that much piece). The adjective कितवा (what) is formed from किती and denotes rank, *e.g.*, त्याचा कितवा क्रमांक आहे ? त्याने कितवे बक्षीस मिळविले ? हा त्याचा कितवा उच्चांक आहे ? The answers to these questions denote the rank say 'fifth' or 'seventh' or 'second', etc.

अभ्यास १

Fill in the gaps with suitable interrogative pronouns given at the end:-

(१) तुमचे नाव ———— ? (२) तुमचे पदनाम ———— ? (३) चहा ———— केला ? (४) मला———— हाक मारली ? (५) तुम्ही———— नमस्कार करता ? (६) ही ———— वही आहे ? (७) ह्या ———— वह्या आहेत ? (८) ————मुलाने अभ्यास केला ? (९)————मुलांनी अभ्यास केला ? (१०) रुमाल———— विणला आहे. (११) आज आपण कार्यालयात येणार नाही ————? (१२) घरात ———— आनंद मिळतो ? (१३) तुमच्या मुली ————? (१४) हा सर्व त्रास ———— ? (१५) तुम्ही ———— चर्चा करता ? (१६) ते ———— रागावतात ? (१७) मंत्र्यांनी ———— अभिनंदन केले ? (१८) आई ———— काळजी करते ? (१९) अधिकाऱ्यांनी ———— क्षमा केली ? (२०)———— नैमित्तिक रजा मंजूर झाली ? (२१) तुम्ही ————

पाते (blade) वापरता? (२२) आज तुम्ही नाटकाला जाणार ———— (२३) झाडावर ———— चढले? (२४) वडिलांनी ———— बोलावले? (२५) ———— वर्तमानपत्र चांगले आहे?

(काय, कोणास, कोणाला, कोणते, कोणी, कोणावर, कोणाचे, कोणाची, कोणत्या, कोणापासून, कोणाकरिता, कोणाच्या, कोण.)

● ● ●

२५ प्रश्नार्थक वाक्ये (२) [Interrogative Sentences (II)]

In this chapter it is proposed to deal with the interrogative adverbs (१) When ? (केव्हा ?), (२) Where ? (कोठे ?), (३) Why ? (का ?), and (४) How ? (कसा, कशी, कसे ?). When adverbs are used in asking questions, they are called interrogative adverbs.

(१) केव्हा (*when*).— This is an adverb of time, *e.g.*, (१) आपण केव्हा आलात ? (When did you come ?) (२) तुम्ही स्मरणपत्र केव्हा पाठवले ? (When did you send a reminder ?) Also, शिवाजीचा जन्म केव्हा झाला ? (When was Shivaji born ?)

The post-positions करिता and साठी when joined to केव्हा refer to the period of time. हे औषध केव्हाकरिता आहे ? (At what time of the day/when is the medicine to be taken ?) ही भाजी केव्हासाठी आणली आहे ? (For what part of the day are the vegetables brought ?)

The word केव्हापासून also denotes the period of time, *e.g.*, तो केव्हापासून उभा आहे ? (How long has he been standing ?) The words केव्हाचा, केव्हाची, केव्हाचे are also used to denote the period of time and are used in different genders according to the nouns they govern, *e.g.*, तो केव्हाचा आला आहे, ती केव्हाची अभ्यास करत आहे. ते मूल केव्हाचे रडते आहे. The words केव्हाचा, केव्हाची and केव्हाचे are to be translated as 'Since a long time'. The sentences cited above are mere statements and not questions. (These can be turned into questions, *e.g.*, तू केव्हाचा अभ्यास करत आहेस ? (How long have you been studying ?).

The interrogative adverb कधी is substituted for केव्हा. It also refers to time. The interrogative adverb कधी also yields forms like कधीकरिता, कधीपासून, कधीचा, कधीची, कधीचे.

(२) कोठे (*where*).— This is an adverb of place, *e.g.*, कार्यालय कोठे आहे ? (Where is the office?) आज अधिकारी कोठे जाणार आहेत ? (Where is the officer going today?)

The adjectives कोठला (M), कोठली (F), कोठले (N) and कोठचा (M), कोठची (F), कोठचे (N) are formed from the interrogative adverb (कोठे) and are used in different genders according to the nouns they govern—

हा कोठला/कोठचा मुलगा आहे ?	(What place is the boy from?)
ही कोठली/कोठची मुलगी आहे ?	(What place is the girl from?)
हे कोठले/कोठचे पत्र आहे ?	(What place is the letter from?)

The adverb कोठपासून, कोठून refer to the time, *e. g.*, तुमचा पगार कोठपासून/कोठून काढला? [From what time (date) is your pay drawn?] The adverb कोठपर्यंत refers to the limit, *e. g.*, तुम्ही कोठपर्यंत जाणार? (How far do you mean to go ?)

(३) का (*why*).— This is an adverb of reason. It means 'why', 'wherefore', 'for that reason' and the answer implies the reason of the action expressed in the verb, *e. g.*,—

तुम्हास का उशीर झाला ? (Why are you late?) The words प्रयोजन or कारण काय ? are sometimes substituted for का, *e. g.*, तुम्हास उशीर होण्याचे प्रयोजन/कारण काय ? The adverb कशाकरिता, कशासाठी, कशाला, कशास are also substituted for का, *e. g.*, येथे कशाकरिता आलात ? (Why have you come here?)

The interrogative adverb का occurring in the body of the sentence means 'why', but when used at the end of a sentence it turns the sentences into a question.

आपण येणार का ? (Will you come?) तुम्ही टिप्पणी लिहिलीत का ? (Did you write the note?).

(४) कसा, कशी, कसे (*how*).—In what manner ? These are interrogative adverbs but when used in sentences, they modify the verbs, *e g.*, घोडेस्वार कसा दिसतो ? (How does a rider look?)

In sentences like (१) तो कसा वाचतो ? (२) ती कशी वाचते ? (३) मूल कसे पिते ? the adverbs do modify the verbs and at the same time denote the gender of the subject.

The adverb कसा in the above sentences agrees with the subject and in the following sentences agrees with the object *e. g.*,

तो मसुदा कसा लिहितो ? तो चिठ्ठी कशी लिहितो ? तो पत्र कसे लिहितो ?

When both the subject and the object are inflected, the adverb is put in the neuter singular, *e. g.*,

पोलीसाने/शिपायाने चोराला कसे पकडावे ? (How should the police constable catch the thief ?) It is also used in the neuter gender when the subject of the interrogative verb is inflected *e. g.*,

मुलाने कसे चालावे ? स्त्रियांनी कसे बोलावे ? त्यांनी कसे हसावे ?

The adverbs कसला, कसली, कसले are also the forms of कसा, कशी, कसे. These can be translated as what kind/sort of ? of what nature ? What sort of ? What kind of ? These should be treated as adjectives ending in आ, *e.g.*, हा कसला मुलगा आहे ? ही कसली मुलगी आहे ? हे कसले घर आहे ? कसल्या मुलाला तुम्ही आश्रय दिलात ? तुम्ही कसल्या घरात राहाता ?

The adverb कसा being a declinable adverb yields forms in all the cases, *e.g.*, (१) कशाने, कशाशी, कशाबरोबर (All instrumental); (२) कशासाठी, कशाकरिता, कशास, कशाला (Alldatives); (३) कशापासून, कशाहून (All abletive); (४) कशाचा, कशाची, कशाचे (All genetives); (५) कशात, कशावरून (All locative).

अभ्यास १

Fill in the gaps with the suitable interrogative adverbs given at the end :—

(१) आज तुम्ही कार्यालयात——— काम केले ? (२) अधीक्षक लवकर ——— गेले ? (३) टिप्पणी ———— लिहावी ? (४) ———, आज तुम्ही रजा घेतलीत ? (५) विद्यार्थ्यांनी वर्गात——— वागावे ? (६) तुम्ही सचिवांना भेटलात ———— ? (७) तुमचे काम ——— आले ? (८) हे औषध ——— घ्यावयाचे आहे ? (९) महात्मा गांधींचा जन्म ———— झाला ? (१०) तू——— स्वस्थ बसला आहेस ?

(Answers.— कसे, कोठवर, का, कोठे, कशी, का, कशाला.)

२६ आज्ञार्थ (The Imperative Mood)

So far we have used verbs in all the tenses, either to make a statement or to ask a question. A verb may be used to express a command also, *e.g.*, कोपऱ्यात उभा राहा (Stand in the corner घरी जा (Go home). It may be used to express a condition, *e.g.*, पाऊस पडत असेल तर येऊ नका (Do not come if it rains). It may be used to express a duty, *e.g.*, प्रत्येकाने नियमाप्रमाणे वागावे (One should behave according to rules). These diffeterent modes or manners in which a verb may be used to express an action are called moods. There are three moods in Marathi :–

(1) The Imperative Mood (आज्ञार्थ), (2) The Potential Mood (विध्यर्थ) (3) The Conditional Mood (संकेतार्थ). In this chapter we propose to deal with the Imperative Mood.

The Imperative Mood can strictly be used in the second person, *e.g.*, (१) खाली बस (sing.) (sit down); खाली बसा (plural); (sit down); (२) पुस्तक दे (give book) (sing.); पुस्तक द्या (give book) (plural); (३) पाणी पी (drink water) (sing.); पाणी प्या (drink water) (plural). But in the first and in the third persons the sense of the verb is expressed by the use of the auxiliary verbs in English, *viz.*, may, let, *e.g.*, मी येऊ काय? (May I come?); लोक सुखी असोत (May the people be happy); तो जावो (Let him go).

We give below the forms of three different verbs : बसणे (to sit), घेणे (to take) and लिहिणे (to write), in the imperative mood :–

Imperative Mood (आज्ञार्थ)

बसणे (to sit)

	Singular	*Plural*
First person	... मी बसू ? (May I sit down?)	आम्ही / आपण बसू (May we sit down?)

	Singular		*Plural*
Second person ..	तू बस / बैस (You sit down).		तुम्ही / आपण बसा (You sit down).
Third person ...	तो बसो	(M)	ते बसोत
	ती बसो	(F)	त्या बसोत
	ते बसो	(N)	ती बसोत
	(Let him/her/it/sit down).		(Let them sit down).

घेणे (to take)

	Singular		*Plural*
First person ...	मी घेऊ? (May I take?)		आम्ही / आपण घेऊ? (May we take?)
Second person ...	तू घे (You take).		तुम्ही / आपण घ्या (You take).
Third person ...	तो घेवो	(M)	ते घेवोत
	ती घेवो	(F)	त्या घेवोत
	ते घेवो	(N)	ती घेवोत
	(Let him/her/it take).		(Let them take).

लिहिणे (to write)

	Singular		*Plural*
First person ...	मी लिहू? (May I write?)		आम्ही / आपण लिहू? (May we write?)
Second person ...	तू लिही (You write).		तुम्ही / आपण लिहा (You write).
Third person ...	तो लिहो	(M)	ते लिहोत
	ती लिहो	(F)	त्या लिहोत
	ते लिहो	(N)	ती लिहोत
	(Let him/her/it write).		(Let them write).

It will be seen from the examples above that the forms of verbs are the same in all the genders. The root of the verb is the imperative second person singular, *e.g.*, खा, जा, बस, घे, ऐक, दाखव. The imperative second person plural is arrived at by adding आ to the root, *e.g.*, बस + आ = बसा, दाखव + आ = दाखवा, ऐक + आ = ऐका.

The imperative second person plural of the following verbs should be noted : (१) घेणे घ्या, (२) देणे–द्या, (३) पिणे–प्या, (४) होणे–व्हा, (५) धुणे–धुवा, (६) राहणे–राहा, (७) पाहणे–पाहा, (८) येणे–या, (९) लिहिणे–लिहा.

The subject of the verb in the second person is generally omitted, *e.g.*, जा, बैस, ये.

Uses of the forms of Imperative Mood. The personal forms of verbs in the imperative mood have different meanings :-

(1) First person (प्रथम पुरुष).– The first person is used for making an appeal or to ask for permission or to obtain consent, *e.g.*, मी येऊ काय ? (May I come ?). I also expresses its model sense, *e.g.*, चला, सिनेमाला जाऊ (Come on, let us go to a picture).

(2) Second person (द्वितीय पुरुष).–In the second person it expresses a command or an advice, *e.g.*, चालता हो (Get away); कार्यालयात वेळेवर या (Come to the office in time). It also expresses a prayer or a request, *e.g.*, गरिबाला मदत करा (Help the poor); पूरग्रस्तांना मदत द्या (Give help to the flood-affected people). It sometimes expresses a persistent request *e.g.*, लोकहो, आळस सोडा (O people, give up idlenss).

(3) Third person (तृतीय पुरुष).—In the third person, the imperative is used to bless (आशीर्वाद देणे) or to curse (शाप देणे), *e.g.*, तो लवकर परत येवो (May he soon return); तो शंभर वर्षे जगो (May he live for hundred years); शत्रूचा पराभव होवो (May the enemy be defeated vanquished).

The negative imperative form is made up by adding नको (singular) and नका (plural). These are joined to the infinitive of a verb. The infinitive of a verb is formed by adding ऊ to the verb, *e.g.*, जा + ऊ — जाऊ, कर + ऊ — करू, बस + ऊ — बसू, ये + ऊ — येऊ, *e.g.*, येऊ नको (Do not come – Sing.); येऊ नका (Do not come – Plural). Sometimes नकोस is also used for नको in the second person singular, *e.g.*, तू येऊ नकोस. In the first person (Plural) only 'नको' is used.

In the third person, the negative form is arrived at by adding, न, *e.g.*, तो येवो (Let him come); तो न येवो (Let him not come).

अभ्यास १

Rewrite the following sentences by using the verbs in the imperative mood :—

(१) तू निघण्याची तयारी (करणे). (२) तुम्ही बाजारातून भाजी (आणणे). (३) रोज काहीतरी उद्योग (करणे). (४) सर्वांना सुख (मिळणे). (५) मी तुमच्या-बरोबर (ये) काय? (६) तो आजारातून बरा (होणे). (७) आपले खेळाडू चांगले (खेळणे). (८) आम्ही आज सिनेमा (पाहणे) काय? (९) तुम्ही हा आंबा (घेणे) आणि (कापणे). (१०) ते लवकर (उठणे) आणि फिरावयास (जाणे).

अभ्यास २

Translate the following sentences into Marathi :—

(1) Do not shout and make a noise. (2) Tell the story, very slowly. (3) May God keep you happy. (4) Do not sit here and create an obstacle. (5) Do not drink contaminated water. (6) Do not apply for this post as you are overage. (7) Open your books at page 45. (8) Go to the market and bring tea, sugar and vegetables. (9) May he come in and have a cup of tea? (10) Come, let us go upstairs and play cards. (11) Please put up a self-contained note and submit the other papers. (12) Submit the file for perusal. (13) Strive your best to keep up efficiency in the office. (14) Please comply in time. (15) Discuss the matter personally. (16) Issue specific instructions and call for the explanation in case of delay.

[*New words* : A noise — आवाज, गोंधळ (M); To create an obstacle — अडथळा निर्माण करणे; contaminated — दूषित; upstairs — माडीवर; a self-contained note — स्वयंपूर्ण टिप्पणी (F); to put up — प्रस्तुत करणे; submit the file — फाईल सादर करणे; for perusal — अवलोकनार्थ; to strive one's best — आटोकाट प्रयत्न करणे, प्रयत्नांची पराकाष्ठा करणे; efficiency — कार्यक्षमता (F); to comply with — अनुपालन करणे; due date — ठराविक (or नियत) तारीख (F); specific — नक्की, विशिष्ट, ठराविक; in case of delay — विलंब झाल्यास].

२७ विध्यर्थ (The Potential Mood)

The potential mood (विध्यर्थ) sometimes called the subjunctive mood, expresses duty, *e.g.*, त्याने जावे (He should go); कर्मचाऱ्यांनी वेळेवर यावे (The staff should come in time); नोकराने भाजी आणावी (The servant should bring vegetables). In all these examples the verbs जावे, यावे and आणावी are in the potential mood and express the sense of duty.

We give below forms of some of the verbs in the potential mood. There is a difference between the forms of intransitive (अकर्मक) and transitive (सकर्मक) verbs. First we take up the intransitive verb say जाणे :—

Potential Mood (विध्यर्थ)
जाणे (to go — intransitive)

	Singular	*Plural*
First person ...	मी जावे (I should go; I ought to go).	आम्ही / आपण जावे (We should go; we ought to go).
Second person ...	तू जावे/स (You should go; you ought to go).	तुम्ही/आपण जावे (You should go; you ought to go).
Third person ...	त्याने जावे (M) (He should go; he ought to go).	त्यांनी जावे (M) (They should or ought to go)
	तिने जावे (F) (She should go; she ought to go).	त्यांनी जावे (They should or ought to go).
	त्याने जावे (N) (It should go; it ought to go).	त्यांनी जावे (They should or ought to go).

The forms of the verb असणे (intransitive) are given below :—

असणे (to be)

	Singular	*Plural*
First person ..	मी असावे (I should be there).	आम्ही/आपण असावे (We should be there).
Second person .	तू असावे/असावेस (You should be there)	तुम्ही/आपण असावे (You should be there).
Third person	त्याने असावे, तिने असावे, त्याने असावे (He/She/It should be there).	त्यांनी असावे (M.F.N.). (They should be there).

The verb असणे (to be) is also used in the potential mood as follows :—

	Singular	*Plural*
First person ..	मी असावा (M) मी असावी (F) (I should be or I might be)	आम्ही/आपण असावे (M and F) (We should or might be)
Second person ..	तू असावास (M) तू असावीस (F) (You should be or you might be)	तुम्ही/आपण असावे/त (M and F). (You should or might be)
Third person ..	तो असावा (M) ती असावी (F) ते असावे (N) (They should be or they might be)	ते असावे–असावेत (M) त्या असाव्या–असाव्यात (F) ती असावी–असावीत (N). (They should or might be).

In these forms the verb expresses several meanings, *e. g.*, तो असावा (He may be; he can be; he might be; he could be; he should be; he would be). The auxiliary verbs in English, *e.g.*, may be, might be, etc., can be expressed in Marathi by the use of the verb in the potential mood. The verbs जाणे and असणे referred to above are intransitive verbs. The forms of the transitive verb खाणे (to eat) are given below. In the case of transitive verbs, the forms agree with the object in

number and in gender, *e.g.*, मी चहा प्यावा (I'd better take tea). (I should drink tea); तू कॉफी प्यावीस (You'd better/You should drink coffee); त्याने दूध प्यावे (He should drink milk); मी मसुदा लिहावा (I'd better/I should write a draft); तू टिप्पणी लिहावीस (You'd better/You should write a note); त्याने पत्र लिहावे (He'd better write a letter).

Potential Mood (विध्यर्थ)

खाणे (To eat—Transitive)

		Singular		*Plural*
First person ..	(१)	मी आंबा खावा मी आंबे खावे/त	(१)	आम्ही/आपण आंबा खावा आम्ही/आपण आंबे खावे/त
	(२)	मी भाजी खावी मी भाज्या खाव्या/त	(२)	आम्ही/आपण भाजी खावी आम्ही / आपण भाज्या खाव्या/त.
	(३)	मी फळ खावे मी फळे खावी/त	(३)	आम्ही/आपण फळ खावे आम्ही/आपण फळे खावी/त
Second person .	(१)	तू आंबा खावास तू आंबे खावेस	(१)	तुम्ही/आपण आंबा खावा तुम्ही/आपण आंबे खावेत
	(२)	तू भाजी खावीस तू भाज्या खाव्यास	(२)	तुम्ही/आपण भाजी खावी तुम्ही/आपण भाज्या खाव्यात
	(३)	तू फळ खावेस तू फळे खावीस	(३)	तुम्ही/आपण फळ खावे तुम्ही/आपण फळे खावा/त
Third person .	(१)	त्याने आंबा खावा त्याने आंबे खावे/त	(१)	त्यांनी आंबा खावा त्यांनी आंबे खावे/त
	(२)	त्याने भाजी खावी त्याने भाज्या खाव्या/त	(२)	त्यांनी भाजी खावी त्यांनी भाज्या खाव्या/त
	(३)	त्याने फळ खावे त्याने फळे खावी/त	(३)	त्यांनी फळ खावे त्यांनी फळे खावी/त

The subjects तिने (sing.), त्यांनी (plural) and त्याने (sing.), त्यांनी (plural) can be added in the third person feminine and neuter, respectively.

(1) The potential mood expresses the sense of obligation, *e.g.*, त्याने क्षमा मागावी (He should beg pardon). (2) It sometimes denotes fitness, ability or authority, *e.g.*, विद्वानांनीच चर्चा करावी (The learned alone should discuss). (3) It expresses, surprise *e.g.*, या प्रसंगी आम्ही काय बोलावे ? (What should we speak on this occasion ?). (4) Sometimes it expresses the sense of 'must', *e.g.*, मग त्याने काय उपाशी राहावे ? (Must he then starve ?). (5) It expresses a wish, *e.g.*, देश संकटातून पार पडावा (The country should tide over the calamity). (6) It denotes the sense of the phrase 'is to', *e.g.*, आता यावरून काय बोध घ्यावा ? (What lesson, now are we to take from this ?). (7) It expresses a possibility, *e.g.*, लवकर पाऊस पडावा (It might, soon, rain). (8) As already stated it expresses a sense of duty and obligation. The potential mood expresses this sense, *e.g.*, आपण भिकाऱ्यास मदत करावी (We should help the poor). त्याने उद्या देवळात जावे (He should go to the temple to-morrow).

The verb होणे (to become) has exceptional forms in the potential mood. They are illustrated below :—

Potential Mood

Verb—होणे—to become

	Singular	*Plural*
First person—		
	मी मोठा अधिकारी व्हावा (I should become a big officer)	आम्ही / आपण मोठे अधिकारी व्हावे (We should become big officers)
	मी हुषार मुलगी व्हावी (I should become a clever girl)	आम्ही/आपण हुषार मुली व्हाव्या/व्हाव्यात (We should become clever girls)

Singular	Plural
Second person–	
तू मोठा अधिकारी व्हावास (You should become a big officer)	तुम्ही/आपण मोठे अधिकारी व्हावे/व्हावेत (You should become big officers)
तू हुषार मुलगी व्हावीस (You should become a clever girl)	तुम्ही/आपण हुषार मुली व्हाव्या/व्हाव्यात (You should become clever girls)
Third person–	
तो मोठा अधिकारी व्हावा (He should become a big officer)	ते मोठे अधिकारी व्हावे/व्हावेत (They should become big officers)
ती हुशार मुलगी व्हावी (She should become a clever girl)	त्या हुषार मुली व्हाव्या/व्हाव्यात (They should become clever girls)
ते हुषार मूल व्हावे (It should become a clever child)	ती हुषार मुले व्हावी/व्हावीत (They should become clever children)

The sentence मी मोठा अधिकारी व्हावा can be translated as I may/might/could/would or should become a big officer.

The potential व्हावे of the verb होणे (to become) is sometimes used for पाहिजे. It then assumes the forms हवा, हवेत, हवास, हवी, हव्या, etc., *e.g.*, मला आंबा हवा or पाहिजे (I want a mango); मला आंबे हवेत or पाहिजेत (I want mangoes); मला तू हवास (I want you); मला ती हवी (I want her); मला तुम्ही हवेत (I want you); मला काम हवे (I want work); मला पोपई हवी (I want a popaya). The pronouns मला can be substituted by त्याला, तुला, तिला, त्यांना etc.

The negative forms of the verbs in the potential mood are formed in three ways : (1) By prefixing न to the verb in the potential mood,

e.g., तू काम करावेस अगर न करावेस (ambiguous–you may/should or you may/should not do the work); त्यांनी यावे अगर न यावे (They might or might not come); त्याने रजा घ्यावी अथवा न घ्यावी (He may take leave or he may not). (2) By taking the infinitive of the verb (Infinitives are formed by adding ऊ to the root), *e.g.*, ये–येऊ, बस–बसू, कर–करू and adding नये), *e.g.*, मी जाऊ नये (I should not go); त्याला क्षमा करू नये (He should not be pardoned); आपण आशा सोडू नये (We should not give up hope); तू चाकराला बोलू नयेस (You should not scold the servant). (3) By adding कामा नये. By adding this the root takes the termination ता, *e.g.*, तू येता कामा नयेस (You must not come); त्याने घरात शिरता कामा नये (He must not enter the house); मी आशा सोडता कामा नये (I must not give up hope). The last three are the examples of the last kind. These express the prohibitive sense. Of these three, the second one is often used to negative the subjunctive mood. We give below some illustrations of the positive and negative sentences in the potential mood.

	Positive	*Negative*
(अ)	१. मी आंबा खावा.	१. मी आंबा खाऊ नये.
	२. तुम्ही पुण्याला जावे.	२. तुम्ही पुण्याला जाऊ नये.
	३. त्याने व्यायाम करावा.	३. त्याने व्यायाम करू नये.
	४. तुला काय म्हणावे?	४. तुला काय म्हणू नये.
	५. तुम्ही असे म्हणावे.	५. तुम्ही असे म्हणू नये.
	६. आपण उपाशी राहावे.	६. आपण उपाशी राहू नये.
	७. याचा असा अर्थ असावा.	७. याचा असा अर्थ नसावा.
	८. नोकराने यावे.	८. नोकराने येऊ नये.
(ब)	१. मुलाने पावसात खेळावे.	१. मुलाने पावसात खेळता कामा नये.
	२. अधीक्षकांनी लिपिकावर रागवावे.	२. अधीक्षकांनी लिपिकावर रागावता कामा नये.
	३. मुलांनी धूम्रपान करावे.	३. मुलांनी धूम्रपान करता कामा नये.

अभ्यास १

Use the forms, in the potential mood, of the roots given in brackets in the following sentences and re-write them :—

(१) तुम्ही सुखी (अस). (२) सर्वांनी रोज व्यायाम (कर) व फिरावयास (जा). (३) त्यांनी सामना (जिंक). (४) कुंभारांनीच मडकी (कर). (५) नेहमी डाव्या बाजूने (चाल). (६) तू चोरापासून सावध (राहा). (७) यावर तुम्ही काय उत्तर (दे)? (८) तिने भाजी (आण). (९) मुलांनीच पतंग (उडव). (१०) कार्यालयीन परिपत्रक (काढा).

अभ्यास २

Translate into Marathi :—

(1) We should abide by the rules. (2) Young boys and girls should study hard. (3) You should give a suitable reply to his letter. (4) Beware of the dog; the visitor should first ring the bell. (5) Everyone should keep to the left of the road. (6) We should respect the elders. (7) People should tender the exact fare in the bus. (8) She should stay with her husband. (9) Leaders should visit villages and contact the people. (10) You should come to-morrow and enquire.

[*New words* : To abide by—पालन करणे; suitable—योग्य; To tender—देणे; To contact—संपर्क साधणे.]

● ● ●

२८ संकेतार्थ (१) [The Conditional Mood (I)]

The conditional mood expresses a condition or a supposition contray to fact, *e.g.* (१) जर मी त्याला **भेटलो असतो** तर मी त्याला मदत केली असती (Had I seen him, I would have helped him). (२) जर मुलाने **अभ्यास केला असता** तर तो परीक्षेत उत्तीर्ण झाला **असता** (Had the boy studied, he would have passed in the examination). (३) जर अधीक्षक सचिवांना **भेटले असते** तर गैरसमज दूर झाला असता (Had the Superintendent seen the Secretary, the misunderstanding would have been cleared).

The verbs in the bold type in the above examples are said to be in the conditional mood. All the conditional clauses in the above sentences are introduced by 'जर' (if); there are examples where जर is omitted, *e.g.* अभ्यास केला असता तर तो उत्तीर्ण झाला असता. The presence of **जर** (if) is however necessary for initiating the main clause.

From these examples it will be seen that a verb in the conditional mood is formed by adding the conditional forms of the auxiliary verb **असणे** (given below) to the forms of the past tense of the verb, *e.g.*, भेटलो असतो, अभ्यास केला असता, बाढवला असता.

We give below the conditional forms of the verb असणे (to be) :—

असणे (*Conditional Mood*)

	Singular	*Plural*
First person	मी असतो (M.) मी असते (F.)	आम्ही / आपण असतो (M.F.)
Second person	तू **असतास** (M.) तू असतीस (F.)	तुम्ही / आपण असता (M.F.)
Third person	तो असता (M.) ती असती (F.) ते **असते** (N.)	ते असते (M.) त्या असत्या (F.) ती असता (N.)

The meaning of मी असतो would be (1) If I were there, and (2) Had I been there. Combining these forms with the past tense of any verb say जा (गे) we get the following forms मी गेलो असतो, आम्ही गेलो असतो, etc., which would be translated as 'Had we gone', 'Had we gone' or 'If I had gone', etc.

Some more illustrations of different verbs in the conditional mood are given below :--

(१) तो घरी बसला असता तर चोरी झाली नसती.

Had he remained at home the theft would not have taken place.

(२) मुलाने पत्र लिहिले असते तर फार बरे झाले असते.

Had the son written a letter, it would have been all right.

(३) अधिकाऱ्यांनी काळजीपूर्वक चौकशी केली असती तर सत्य बाहेर आले असते.

Had the officer carefully enquired into the matter, truth would have been out.

(४) जर सर्व लोक लिहावयास व वाचावयास शिकले असते तर भारताची साक्षरता वाढली असती.

Had all the people learnt to read and to write, literacy in India would have gone up.

There are in Marathi sentences such as (१) जर पाणी असते तर तो अंघोळ करता (Had there been water, he would have taken a bath). (२) तो आज येता तर तुमची भेट होती (If he had come to-day, you could have seen him). The verbs in these sentences can be expanded as जर पाणी आले असते तर त्याने अंघोळ केली असती for असते and तो आज आला असता for तो येता.

Examples of the conditional mood in all the Tenses are given below:—

(१) तो रोज काही तरी लिहात असता तर एव्हाना मोठा लेखक झाला असता (If he had been writing or had he been writing something every day,

he would have become a great writer by now. (२) तो नियमितपणे कार्यालयात जात असता तर फार बरे झाले असते (If he had been going to the office regularly, it would have been well). (३) तुम्ही जर रोज व्यायाम करीत असता तर आजारी पडला नसता (Had you been taking exercise every day, you would not have been ill).

In all these examples the verb in the conditional mood is formed by adding the conditional forms of the auxiliary verb असणे to the present participle of the verb, *e.g.* लिहीत असता; जात असता; करीत असता.

In the future tense, verbs in the conditional mood are formed by adding the conditional forms of असणे to the future participle in णार, *e.g.* तो जाणार असता, आम्ही लिहिणार असतो, ते जेवणार असते, तुम्ही झोपणार असता, मुली खेळणार असत्या; तो जाणार असता तर बरे झाले असते (It would have been well, if he were going or if he had been going), is an example of the verb in the conditional mood, in the future tense.

To convert these sentences into negative, substitute the conditional forms of नसणे in place of the conditional forms of असणे etc.

(१) त्यांनी वेळेवर मदत केली नसती तर आम्ही वाचलो नसतो.
(२) पाऊस वेळेवर पडला नसता तर सर्वांचे हाल झाले असते.
(३) वक्ते वेळेवर न येते (आले नसते) तर लोक निघून गेले असते.

अभ्यास

Translate into Marathi :—

(1) Had you kept to the left, the accident would not have occurred. (2) Had the typist been punctual, he would not have received any memo. (3) Had the editor not published the news, people would have risen against him. (4) Had there been no offices, people would have remained at home. (5) Had you entered business, you would have become richer. (6) Had the tenant not opened the window, no fresh air would have come in. (7) If there was no rationing of foodgrains, it

would have been difficult for the people to procure foodgrains. (8) Had the Government not controlled the prices of foodgrains, people would have had to pay exorbitant prices in the black market (9) Had there been no clerks in the office, who would have prepared the notes ? (10) Had the labourers in the mill gone on strike, there would have been no production.

[*New words* : To the left—डाव्या बाजूने; To occur—घडणे; a memo—ज्ञाप (M); to rise against—विरुद्ध उठणे, बंड करणे; a tenant—भाडेकरी (M); rationing—शिधावाटप (N); To procure—मिळवणे; in the black market—काळ्या बाजारात; production—उत्पादन (N).]

● ● ●

२९ संकेतार्थ (२) [The Conditional Mood (II)]

Dubitative Forms

In this chapter it is proposed to discuss the dubitative forms in the conditional mood. The dubitative forms express a doubt of some kind, *e. g.* (1) मी राजा असलो (झालो) तर सर्वांना सुखी करीन (If I become the king, I shall make all happy). (2) त्याला गरज असली तर तो मला भेटेल (If he is in need, he will see me). (3) हवा चांगली असली तर आम्ही फिरावयास जाऊ (If the weather is fine, we may go for a walk). (4) जर कर्मचाऱ्यांचे संबंध सलोख्याचे असले तर कामे लवकर होतील (If the relations among the staff member are cordial, the dispo.al would be quick).

In all these sentences the forms असलो, असली and असले are the simple dubitative forms of असणे. We can also conclude form the above examples, that the dubitative forms of the conditional mood are used only in the conditional clause and not in the main clause.

The simple dubitative forms of the verb असणे are given below—

असणे (to be)

	Singular		*Plural*	
First person	मी असलो	(M)	आम्ही/आपण असलो	(M.F.)
	मी असले	(F)		
Second person	तू असलास	(M)	तुम्ही/आपण असला	(M.F.)
	तू असलीस	(F)	तुम्ही/आपण असलात	
Third person	तो असला	(M)	ते असले	(M)
	ती असली	(F)	त्या असल्या	(F)
	ते असले	(N)	ती असली	(N)

he sentence मी असलो can be translated as 'should I be' or 'If I be', मी त्याच्या घरी असलो तर मला भेट (should I be at his house/If I happen e at his house, then meet me).

he dubitative forms are possible in all the tenses.

'he present dubitative is the participle in त with the forms असलो, ास, असला, etc. *e.g.* जात असला, लिहीत असलो, खात असले, (टाळ्या) ात असले.

१) तो मुंबईस जात असला, तर त्याला औषध आणावयास सांग.
If he is going/should he be going to Bombay, ask him to bring the licine.)

२) जर जोराचा पाऊस पडत असला तर घरीच राहा.
Should it be raining heavily, remain indoors). These are the trations of the present dubitative.

The past dubitative is the past tense with असलो, असलास, असला etc., *e.g.* असला, लिहिले असले, खाल्ले असले, (टाळ्या) वाजवल्या असल्या.

(१) तो मुंबईला गेला असला तर मला सांग. (If he has/In case he has/ uld he have gone to Bombay, then tell me).

२) तिने निबंध लिहिला असला तर तपासून द्या. (If she has/If she has written essay, then correct it).

(३) त्याला विषबाधा झाली असेल तर त्याला ताबडतोब रुग्णालयात न्या. (If he is cted by poison take him immediately to the hospital). These are the strations of the past dubitative.

The future dubitative is the future participle in णार with असलो, ला, etc. *e.g.* जाणार असला, लिहिणार असलो, खाणार असले.

(१) तो मुंबईला जाणार असला तर मला सांगा. (If he is going to Bombay, n tell me.)

(२) जर जोराचा पाऊस पडणार असला, तर छत्री न्या. (If it is going to rain avily, take the umbrella).

(३) ते फळे खाणार असले तर बाजारात जा. (If they are going to eat fruits ey should go to the market). These are the illustrations of the future bitative.

To arrive at the negative forms, substitute the forms of the auxiliary verb नसणे in place of असणे, *e.g.* मी नसलो, तो नसला, तो जात नसला, तो गेला नसला, तो जाणार नसला.

The following sentences will clarify –

(१) मी घरी नसलो तर येऊ नका. (२) कर्मचारी वेळेवर येत नसले तर कार्यालयीन परिपत्रक काढा. (३) घरात साखर नसली तर चहा मिळणार नाही. (४) तो जाणार नसला तर मी जाईन.

अभ्यास

Translate into Marathi :—

(1) If you have no invitation, do not attend the function. (2) If the confidential reports for the last three years are satisfactory, he will be promoted; if not, his junior will get a promotion. (3) If it is very cold, put on woollen clothes. (4) If the younger generation is strong and healthy, the nation will prosper. (5) If the books happen to be illustrated, then buy a few for the children. (6) If the medicines are expensive, do not waste them. (7) If the coolies get no work, they will starve. (8) If there are no clouds, there will be no rain; and if there is no rain, there will be a famine. (9) If you have no money, do not purchase expensive things. (10) If the officers do not treat the subordinate staff courteously, they might lodge a protest.

[*New words* : A function—समारंभ (M); a promotion—पदोन्नती (F); a junior—कनिष्ठ कर्मचारी; the younger generation—तरुण पिढी (F); to prosper—संपन्न होणे; illustrated—सचित्र; to starve—उपाशी राहाणे; a famine—दुष्काळ (M); to treat— वागविणे; the subordinate staff—हाताखालील लोक; lodge a protest—निषेध नोंदणे/तक्रार करणे].

३० प्रयोग (The Voice)

The use of voice in Marathi is quite distinct from that in English, whereas in English the voice is determined by whether the action is performed by or upon the subject. In Marathi the voice is determined by, whether the verb agrees in number and gender with the subject or the object. *e.g.* the sentence मी आंबा खाल्ला is in the Passive voice, (कर्मणि प्रयोग) though the sentence 'I ate a mango' in English is in the Active voice.

How a single sentence can be transformed into passive voice, in all the varieties of the three tenses, the present, the past and the future, is shown below :—

The Present Tense (वर्तमानकाळ)

	Active	*Passive*
Present Tense (वर्तमान काळ)	१. अधिकारी रजा मंजूर करतात. (The Officer sanctions the leave).	१. अधिकाऱ्यांकडून रजा मंजूर केली जाते/करण्यात येते. (Leave is sanctioned by the Officer).
Present continuous (अपूर्ण वर्तमानकाळ)	२. अधिकारी रजा मंजूर करीत आहेत. (The Officer is sanctioning the leave).	२. अधिकाऱ्यांकडून रजा मंजूर केली जात आहे/करण्यात येत आहे. (Leave is being sanctioned by the Officer).
Present perfect (पूर्ण वर्तमानकाळ)	३. अधिकाऱ्यांनी रजा मंजूर केली आहे. (The Officer has sanctioned the leave).	३. अधिकाऱ्यांकडून रजा मंजूर केली गेली आहे/करण्यात आली आहे. (Leave has been sanctioned by the Officer).

The Past Tense (भूतकाळ).

The Past Tense (भूतकाळ)	१. अधिकाऱ्यांनी रजा मंजूर केली. (The officer sanctioned the leave).	१. अधिकाऱ्यांकडून रजा मंजूर केली गेली/करण्यात आली. (Leave was sanctioned by the officer).
Past continuous (अपूर्ण भूतकाळ)	२. अधिकारी रजा मंजूर करीत होते. (The officer was sanctioning the leave).	२. अधिकाऱ्यांकडून रजा मंजूर केली जात होती/करण्यात येत होती. (Leave was being sanctioned by the officer).
Past Perfect (पूर्ण भूतकाळ)	३. अधिकाऱ्यांनी रजा मंजूर केली होती. (The officer had sanctioned the leave).	३. अधिकाऱ्यांकडून रजा मंजूर केली गेली होती/करण्यात आली होती. (Leave had been sanctioned by the officer).
Habitual Past (रीति भूतकाळ)	४. अधिकारी रजा मंजूर करत असत. (The officer usually used to sanction the leave).	४. अधिकाऱ्यांकडून रजा मंजूर केली जात असे/करण्यात येत असे. (Leave was usually sanctioned by the officer).

The Future Tense (भविष्य काळ)

The simple Future (भविष्य काळ)	१. अधिकारी रजा मंजूर करतील. (The officer will sanction the leave).	१. अधिकाऱ्यांकडून रजा मंजूर केली जाईल/करण्यात येईल. (Leave will be sanctioned by the officer).
Future continuous. (अपूर्ण भविष्यकाळ)	२. अधिकारी रजा मंजूर करत असतील. (The officer will be sanctioning the leave).	२. अधिकाऱ्यांकडून रजा मंजूर केली जात असेल/करण्यात येत असेल. (Leave will be sanctioned by the officer).
Future Perfect (पूर्ण भविष्यकाळ)	३. अधिकाऱ्यांनी रजा मंजूर केली असेल. (The officer will have sanctioned the leave).	३. अधिकाऱ्यांकडून रजा मंजूर केली गेली असेल/करण्यात आली असेल. (Leave will have been sanctioned by the officer).

Although, an attempt has been made above to transfer a single sentence from the active voice into the passive voice, in all the varieties of tenses, it has to be said without any reservation that voice in the Marathi Language owes great deal to the Sanskrit language. The Sanskrit language recognises three voices :

(1) कर्तरि (Active), (2) कर्मणी (Passive), (3) भावे (Imperson a construction). The Marathi Language follows this classification. The classification is based on the agreement or on the disagreement of the verb with the nouns to which it is related. The agreement or disagreement is indicated by the inflection which the verb assumes in conjugation. The noun with which the verb agrees may be either its subject or its object. Sometimes it may agree neither with the subject nor with the object. but may be neutral, *i. e.* indifferent to both. Hence the three types of voices mentioned above.

(1) **कर्तरी प्रयोग** (*The Active or the subjective construction*).—In this construction the verb agrees with the subject in gender and in number of the latter, *e.g.* रामा घरी जातो (Rama goes home); तू आंबा खातोस (You eat a mango).

(2) **कर्मणी** (*The passive or the objective construction*)—In this construction the verb agrees with the object, *e.g.*, (1) नोकराने भाजी आणली (The servant brought vegetables), (2) तिने काम केले (She did the work), (3) त्यांनी गोष्टी सांगितल्या (They told stories), (4) विद्यार्थ्यांनी अभ्यास करावा (Pupils should study). In the four Marathi sentences cited above, the verbs agree with the objects. The English rendering of these sentences would be strictly thus : (1) Vegetables were brought by the servants, (2) Work was done by her, (3) Stories were told by them, and (4) though this is not good English study should be done by the pupils, respectively.

So far as the Marathi Language is concerned the definition of the passive voice given above holds good. The verbs agree with the gender

and the number of the object. Some sentences in Marathi such as मला आंबा पाहिजे (I want a mango), (2) मला आंबे पाहिजेत (I want mangoes), (3) मला ती भाषा येते (I know that language), (4) मला भाषा येतात (I know languages), (5) त्याला ते उदाहरण आवडते (He likes that example), (6) त्याला उदाहरणे आवडतात (He likes examples) display this principle. Hence these Marathi sentences cited above are said to be in the passive construction since the verbs agree with the objects in Marathi although this is not the case in their renderings in the English Language.

(3) भावे (*Impersonal construction*).—In this construction the verb agrees neither with the subject nor with the object, but is always in the third person, singular number, neuter gender. It is on this account that this consruction is possible in respect of transitive or some intransitive verbs, *e.g.* सचिवांनी अधीक्षकास बोलावले (The Secretary sent for the Superintendent); दुर्जनांनी सज्जनाला फसविले (The wicked deceived the good); त्याने पत्नीस बोलावले (He called the wife); त्याला घरी जाववते (He can / is able to go home). In all these sentences the verbs do not agree either with the subject or with the object, but are in the third person, singular number and neuter gender, irrespective of the gender, number and the person of the subject or of the object.

We give below additional examples to illustrate the three voices :—

(अ) कर्तरि प्रयोग (*Active voice*)—

१. ती घरी जाते.
२. मुलगा अभ्यास करतो.
३. गुरुजी विद्यार्थ्यांस शिकवितात.
४. भाऊ पुण्याहून आला.
५. वडील कापड आणतील.
६. तू आज घरी लवकर ये.
७. आई काल आजारी होती.
८. मांजर पळाले.
९. झाडावरून फळे खाली पडली.
१०. अधीक्षक मसुदा तपासतात.

In all these sentences, the verbs agree with the gender, the number and the person of the subject.

(ब) (कर्मणी प्रयोग) (*Passive voice*) –

१. मला आंबा आवडतो.	मला आंबे आवडतात.
२. आईला पोपई आवडते.	आईला पोपया आवडतात.
३. मला केळ आवडते.	मला केळी आवडतात.
४. रोखपालाने वेतन वाटले.	रोखपालाकडून वेतन वाटले गेले.
५. त्याला पत्र लिहवते.	त्याला पत्रे लिहवतात.
६. भावाने आंबा खाल्ला.	भावाने आंबे खाल्ले.
७. सर्वांनी रोज खेळ खेळावेत.	सर्वांनी रोज खेळ खेळावेत.
८. नोकराने भाजी आणली.	नोकराने भाज्या आणल्या.
९. आईने पुस्तक वाचले.	आईने पुस्तके वाचली.
१०. आम्हाला गुजराथी भाषा येते.	आम्हाला गुजराथी व मराठी भाषा येतात.

In all these sentences the verb agrees with the object in gender and in number. It should be seen from these examples that the subject in these sentences is never in the nominative case as that in the active voice. It is either in the instrumental case (तृतीया विभक्ती—नोकराने, सर्वांनी) or in the dative case (चतुर्थी विभक्ती--आम्हांला, त्याला, आईला) So far as the Marathi Language is concerned, all sentences having transitive verbs either in the past tense (भूतकाळ) or in the potential mood (विध्यर्थ) are generally in the passive voice.

(क) भावे प्रयोग (*Impersonal construction*)

१. वडिलांनी मुलाला बोलावले.
२. वरिष्ठांनी कनिष्ठांस शिकवावे.
३. त्याला घरी जाववते.
४. तुम्ही आता निघावे.
५. रामाने रावणास मारले.
६. त्याने मला हरवले.
७. मला मुंबईस जावयाचे आहे.
८. अर्ध्या घटकेत उजाडेल.

In all these sentences the verbs do not agree either with the subject or with the object, but are in third person, singular number and neuter

gender, irrespective of gender and number either of the subject or of the object. The last sentence is peculiar to the Marathi language.

अभ्यास १

State the voice in the following sentences and translate the sentences into English :--

१. मी रोज वेळेवर कार्यालयात जातो.
२. सभापतींनी सभासदास बाहेर पाठवले.
३. सर्वांना सृष्टिसौंदर्य आवडते.
४. चिकित्सकांनी रोग्यास तपासले.
५. दुकानदाराने सर्व वस्तू पाठवल्या.
६. मला वाईट वाटते.
७. आईने मुलांना बरोबर नेले.
८. विद्यार्थ्यांनी रोज व्यायाम करावा.
९. आम्ही पोपटाला पिंजऱ्यात कोंडले.
१०. आम्हाला चित्रे दिसते.
११. मला नागपुरास जावयाचे आहे.
१२. मी उद्या कार्यालयात येणार नाही.
१३. शिपायाकडून चोर पकडला जातो.
१४. त्याला चांगली जागा मिळाली.
१५. त्याने अमेरिकेस जावे.
१६. आठ वाजले.

अभ्यास २

Translate the following sentences into Marathi :--

(1) The son loved the mother. (2) Your brother wrote a letter. (3) We saw dark clouds in the sky. (4) Necessary orders will be issued. (5) Vijaya Marchant scored a century. (6) He has broken the record in high jump. (7) The thief has been arrested, (8) A letter has just been posted. (9) The letter will be returned. (10) The Government resolution in question should be sent to all the subordinate offices. (11) The country has been conquered. (12) Let the order be given.

(13) My pocket has been picked. (14) The prince was welcomed by the people. (15) A present has been promised. (16) Not a word was spoken on the occasion. (17) A very fine picture was drawn. (18) A ticket will be issued. (19) Notices will be issued. (20) By whom were you taught Marathi? Marathi was taught by an eminent scholar.

[*New words* : To love--प्रेम करणे; will be issued– काढले जातील; a century--शतक; (N), शंभर धावा, (F); a record--उच्चांक, विक्रम (M); has been arrested—(चोर) पकडण्यात आला आहे or (चोरास) पकडण्यात आले आहे; will be written—लिहिले जाईल; is concerned—संबंधित; G. R. शासन निर्णय (M); should be sent—पाठवला जावा; A subordinate office--अधीनस्थ कार्यालय; has just been posted--नुकतेच टाकण्यात आले आहे; has been conquered--जिंकण्यात आला आहे; Let the order be given--आदेश दिला जाऊ दे; has been picked--कापला गेला आहे; has been promised—वचन दिले गेले आहे; has been drawn--काढले गेले आहे; will be issued—दिली जातील, काढली जातील.]

● ● ●

३१ धातुसाधित विशेषणे (The Participles)

A participle is that form of a verb which partakes of the nature both of a verb and of an adjective. We may also say that it is partly a verb and partly an adjective, *e.g.* तो **बसत आहे** (He is sitting); तो **बसत होता** (He was sitting); तो **बसलेला** असेल (He would be sitting). The forms in the bold type in the above sentences are participles formed from the root **बस** (to sit).

Participles are known as **कृदन्त** s in Marathi. Just as in English, we have in Marathi the present participle (वर्तमान कृदन्त), the past participle (भूत कृदन्त) and the future participle (भविष्य कृदन्त). There is one more participle in Marathi called the pluperfect participle. We illustrate these in their order.

(1) THE PRESENT PARTICIPLES (**वर्तमान कृदन्ते**)

Consider the following sentences :—

(१) मुलगा अभ्यास **करीत आहे** (The boy is studying).
(२) तो **जाताना** म्हणाला (He said while going).
(३) मुलगी **खेळत असताना** पडली (The girl fell while playing).
(४) नोकर काम **करत असताना** गात होता (The servant was singing while working).
(५) मी **धावता धावता** पडलो (I fell while running).
(६) नोकराने न **कळविता** नोकरी सोडली (The servant left the job without intimating).

The verbal forms in the bold type in the above sentences are examples of the present participle. In English, all these participles end in 'ing' but in Marathi they are formed by the addition of (१) त (२) ता (३) ता, ताना to the roots (जा, बस, खेळ, रड, हस, etc.). The suffix to be used depends on the meaning to be conveyed.

(1) त. —Add this suffix to the root and you get the participle ending in त, *e.g.* जा + त = जात, बस + त = बसत, खेळ + त = खेळत. All these are generally translated into English by adding 'ing' to the verb, *e.g.* जात (going); बसत (sitting); खेळत (playing). All transitive roots (except the monosyllabic ones like खा, गा, पी, भी, धू, दे, घे), optionally take ई before त. *e.g.* वाच + त = वाचत, but वाच + ई + त = वाचीत. Thus we get करत— करीत, फेकत—फेकीत, आणत—आणीत. The roots खेळ, पाहा, म्हण, शीक and विसर however do not take ई. They will therefore give the forms खेळत, पाहात, म्हणत, शिकत, विसरत etc. Sometimes we come across such sentences as मी धावत धावत घरी आलो (I came home running) where the present participle धावत is repeated. It denotes the continuance of action. This present participale ending in त is used in the imperfect or continuous tenses and in the habitual tense, examples of which are given below :—

(१) लिपिक लिहीत आहे (The clerk is writing); (२) लिपिक लिहीत होता (The clerk was writing); (३) लिपिक लिहीत असेल (The clerk will be writing) are the examples in the present continuous past continuons and the future continuous tenses, respectively. (१) तो गात असतो, (२) तो गात असे and (३) तो गात असेल are the examples of the habitual present, the habitual past and the habitual future tenses.

(2) ता.— The suffix ता is added to roots to form present participle, *e.g.* खेळता, बुडता, वाहता. However, these are used as adjectives and hence govern the nouns they follow, *e.g.* वाहता ओढा (a running brook) (M.); वाहती गंगा (A flowing river) (F.); वाहते पाणी (Running water) (N.). The Participles वाहता, वाहती, वाहते like other adjectives ending in आ (चांगला, बरा, पांढरा) change their final vowels to या, the moment the nouns following them take up the case terminations or the post-positions, *e.g.* वाहत्या ओढ्यात, वाहत्या ओढ्यापासून, वाहत्या गंगेत, वाहत्या पाण्यात.

(3) ता, ताना.—These are added to the roots of the verb, *e.g.* जाता—जाताना, खेळता—खेळताना, मरता— मरताना, लिहिता—लिहिताना. The participles

ending in ता are generally reduplicated, *e.g.* मरता मरता, खेळता खेळता, धावता धावता, येता येता. These are illustrated below.

(१) माणूस मरता मरता वाचला.
(२) मुलगी खेळता खेळता पडली.
(३) मुलाने धावता धावता आपटी खाल्ली.
(४) कार्यालयातून येता येता शिपाई दुकानात गेला.

Sometimes च is added to this participle when it means 'as soon as', *e.g.* (१) अधिकाऱ्यांना पाहताच मी भ्यालो (As soon as I saw the officer, I got frightened); (२) पुस्तक वाचताच मी ते टाकून दिले (I threw away the book the moment I read it).

The suffix ताना is also added to the roots, *e.g.* जाताना, येताना, देताना, घेताना. These can be translated as 'while going', 'while coming', 'while giving', and, 'while taking' respectively. This suffix ताना expresses the duration of the action expressed by the principle verb, *e.g.* रस्त्याने जाताना मी मोठी गर्दी पाहिली (While going by the road I saw a big crowd). We can also form these participles with the help of the auxiliary verb असणे (to be), *e.g.* खेळत--खेळत असता or खेळत असताना, वाचत--वाचत असता or वाचत असताना, लिहीत--लिहीत असता or लिहीत असताना. These can be translated as '*while playing*', '*while reading*', and '*while writing*', respectively. They are adverbial phrases.

Besides these there are in Marathi, present participles ending in णारा, णारी, णारे. These suffixes are also added to the roots, *e.g.* जाणारा (M.), जाणारी (F.), जाणारे (N.), all meaning 'going'; खेळणारा (M.), खेळणारी (F.), खेळणारे (N.), all meaning playing. These participles are to be treated like adjectives ending in आ.

We will now give some sentences containing the present participles :–

(१) तो शाळेत जाणारा मुलगा आहे ... He is a school-going boy.
(२) हसणारी मुले पाहून मला आनंद झाला ... I was delighted to see the smiling children.

(३) कार्यालयातून येताना शिपायाने काही ... वस्तू खरेदी केल्या.	While returning from the office, the peon purcha sed some articles.
(४) अधिकाऱ्याशी बोलत असताना अधीक्षक ... नम्र असतात.	While talking to the Officer the Superintedent is courteous.
(५) ते दृश्य पाहताच मी भ्यालो	I was frightened as soon as I saw the sight. (The moment I saw the sight, I got frightened).
(६) शिपाई धावत धावत माझ्याकडे आला ..	The peon came running to me.
(७) वाहते पाणी शुद्ध असते	Running water is pure.
(८) उगवत्या सूर्याची शोभा पाहाण्यासारखी असते.	The splendour of the rising Sun is worth seeing.

अभ्यास १

Give Marathi equivalents for:—

(1) While taking meals. (2) Without letting (somebody) know. (3) While hearing. (4) While coming to India. (5) Without eating and drinking. (6) A Cine-goer. (7) While examining the answer books. (8) A smiling face. (9) On seeing the setting Sun. (10) On retiring from service. (11) On getting down from the running train. (12) While taking exercise.

अभ्यास २

Translate into Marathi:—

(1) One should see the rising and the setting Sun. (2) On going to the office, I found a visitor waiting. (3) Do you move your hands and feet when you are swimming? (4) The peon left the office without informing anyone. (5) Some officers come to the office without taking their meals in the morning. (6) Three boys and two girls came

running to me. (7) The newspaper boys shout loudly when we are asleep. (8) I come across many people solving puzzles. (9) Many boys usually fly kites in the month of January. (10) Do not disturb any reader while he is reading.

[*New word* : The setting Sun--मावळता सूर्य (M); Come across--आढळणे; A visitor--अभ्यागत; The newspaper boys –वर्तमानपत्र विकणारी मुले; A puzzle—कोडे (N); A smoker--धूम्रपान करणारा.]

(2) PAST PARTICIPLES (भूतकालवाचक धातुसाधिते)

The past participles imply a past action and assume ला or लेला, *e.g.* बसलेला, गेलेला, केलेला. These are used as adjectives ending in आ and undergo all the changes which such adjectives generally undergo.

There are two types of past participles also called भूत कृदन्त. They are active and passive. गेलेला (gone), मेलेला (dead) are the examples of the past active participles, while केलेला, लिहिलेला, उघडलेला are examples of the past passive participles.

Examples.— (१) तयार केलेला मसुदा (a prepared draft); (२) लिहिलेली टिप्पणी (a note written); (३) टाकलेले पत्र (a letter posted); (४) बेघर झालेले लोक (people rendered homeless); (५) मेलेले जनावर (a dead animal); (६) सांगितलेला निरोप (a mesage conveyed); (७) अर्धवट केलेले काम (a piece of work partially executed); (८) पकडलेले लोक (People arrested); (९) मी पाहिलेला अपघात (an accident seen by me); (१०) काल विकत घेतलेली साडी (The sari purchased yesterday); (११) गेले वर्ष (the year past); (१२) गेल्या वर्षी (During the past year).

The position of participles will depend on context.

अभ्यास

Translate into Marathi :—

(1) It is unhealthy to let rats at home as they are a hazard to health. (2) This is the best book I have read. (3) The plantains purchased by you yesterday were found to be raw. (4) The arrested persons have

been released on bail. (5) The answers examined by me were ordinary. (6) As per message received this morning, I have to leave the headquarters. (7) These are the offices visited by the committee so far. (8) The report published yesterday, is not correct. (9) The visitor that came to see the officer was very inquisitive. (10) This is a school recognised by the Government.

[*New words* : Unhealthy —आरोग्यविघातक; To turn out--निघणे; a bail—जामीन (M); as per message received --मिळालेल्या निरोपानुसार; published–प्रसिद्ध केलेला; recognised—मान्यता दिलेली; inquisitive—चौकस.]

(3) FUTURE AND PLUPERFECT PARTICIPLES
(भविष्यकालवाचक धातुसाधिते)

Future participles express the intention or the desire of the person to do an act expressed by the verb. They take the terminations णार and णारा which are added to the roots, *e.g.* जाणार, जाणारा. The participle णारा (as already stated under the present participles) is to be treated like an adjective ending in आ. We thus get जाणारा, जाणारी, जाणारे (All meaning 'going'). Although these are common in the present and the future participles the reader can determine their meaning from the context.

Sometimes the suffix ता is also used to denote this participle, *e. g.* येता आठवडा (the coming week); येत्या सोमवारी (on coming Monday).

Pluperfect participles.—There are some कृदन्त s (participles) which end in ऊन and are known as ऊन कृदन्त s. These are formed by adding the suffix ऊन to the root, *e. g.* जाऊन (having gone or after having gone); पिऊन (having drunk or after having drunk); खेळून (having played or after having played). These are called pluperfect participles and denote an action that takes place before the one expressed in the main verb, *e.g.* (1) काम संपवून तुम्ही घरी जावे (You should go home after finishing the work); दिवसभर खेळून मुले फार दमली आहेत. (Having played all the day, the boys are tired); (3) अधिकाऱ्यांना भेटून मी परत आलो (After seeing the officer, I returned).

(*a*) The participle in ऊन connects those clauses which otherwise would be joined by the connective आणि व पण etc., *e.g.* (१) तो आला व म्हणाला — तो येऊन म्हणाला. (२) शिक्षकांच्या पुढे जाईन व माफी मागेन—शिक्षकांच्या पुढे जाऊन माफी मागेन. (३) त्याला कॉलरा झाला पण तो जगला—त्याला कॉलरा होऊनही तो जगला. (४) तू मला मारणार ? मग तुला काय मिळणार—मला मारून तुला काय मिळणार ?

(*b*) Sometimes the suffix ऊन has the force of 'though' *e. g.* तो विद्वान असून उपयोग नाही (Though he is learned, he is of no use); (२) तो निर्व्यसनी असून कसा आजारी पडला? (How did he fall ill, when he has no vices ?)

(*c*) The suffix ऊन is used to make up some compound verbs, *e. g.* करून टाक (Finish it off); ते फेकून दे (throw it away); निघून जा (get you gone); दोर कापून टाक (cut off the rope); शिवून घ्या (get it sewn); टाकून द्या (throw it away); पिऊन टाक (drink off); वाट चालून जा (walk up the way); मारून टाक (finish him off); लिहून ठेवा (note it down); हाकून द्या (drive away).

(*d*) It sometimes expresses the sense of force, *e.g.* हे तर मी जाणून आहे (I know this fully well).

The above sentences express the literal meaning of the pluperfect participles. In practice, however, the pluperfect particilples or ऊन कृदन्त s denote various senses :—

(१) तो शहाणा असून वेड्यासारखा वागतो.	Though wise, he behaves like a mad man.
(२) अपघात होऊन तीन महिने झाले.	It is three months since the accident took place.
(३) न्यायाधीश खाली पाहून म्हणाले.	The judge looked down and said.
(४) उभे राहून उत्तर द्या.	Stand up and answer.
(५) पत्र वाचून मला आनंद झाला.	I was happy to read the letter.

अभ्यास

Translate into Marathi :—

(i) The office will remain closed next Monday; (2) No one can foretell the coming events; (3) These are pupils walking in a row; (4) There will be a bumper crop in the coming year; (5) The children came and went; (6) Though he is a poet he writes novels too; (7) What will the boy get by teasing the frogs ? (8) It is three months since he met me; (9) I saw the film and returned; (10) The teacher heard the pupil's reply and was sorry.

[*New words* : Bumper crop—भरघोस पीक; to tease—त्रास देणे, चिडवणे]

● ● ●

३२ धातुसाधित नामे व तुमन्त अव्यये (The Gerund, the infinitive and the supine verbs)

The Gerund.—This is a verbal noun in the neuter gender and is derived from the verbal root, by the addition of the suffix णे *e.g.* बसणे, खेळणे, करणे, झोपणे, खाणे. These are in all cases declined as neuter nouns ending in ए. In English such nouns end in 'ing'. These have the force of nouns from verbs though they are formed from verbs.

Now examine the following sentences :—

(१) पोहणे हा चांगला व्यायाम आहे.	(Swimming is a good exercise.)
(२) मला पोहणे आवडते.	(I like swimming.)
(३) पोहण्याने चांगला व्यायाम मिळतो.	(Swimming gives a good exercise.)
(४) पोहण्याकरिता आवश्यक त्या सोयी असल्या पाहिजेत.	(Necessary facilities for swimming should be provided for.)
(५) पोहण्यापासून खूप फायदे होतात.	(Swimming has several advantages.)
(६) मला पोहण्याचा छंद आहे.	(Swimming is my hobby.)
(७) तिला पोहण्याची कला माहीत आहे.	(She knows the art of swimming.)
(८) पोहण्याचे तंत्र फार सोपे आहे.	(The technique of swimming is very easy.)
(९) पोहण्यात आनंद आहे.	(There is delight in swimming.)

Verbal nouns yield forms in all the cases except in the vocative.

The gerund takes its object when it is formed from a transitive verb *e.g.*, मला आंबे खाणे आवडते (I like eating mangoes); तिला स्वच्छता ठेवणे आवडते (She likes to observe cleanliness); मुलाने प्रगती दाखविणे इष्ट आहे (It is desirable for the boy to show progress).

It is sometimes used to show the imperative and then is supposed to be a more courteous form of request, command etc. *e.g*, आपले काम

करीत राहाणे (Do your work; nothing like doing one's work); नेहमी पत्र लिहीत जाणे (Always write letters); कार्यालयीन आदेश पाळणे (Observe or abide by the office-orders).

With the verb असणे the use of the verbal noun expresses a necessity or obligation, *e.g.* तुम्ही मला शंभर रुपये देणे आहे (You owe me a hundred rupees).

The use of some verbal nouns and their equivalents in English is illustrated below :—

(१) काम करण्याची सवय.	(The habit of doing work.)
(२) त्रास देण्याचा प्रकार.	(The way of giving trouble.)
(३) परीक्षा उत्तीर्ण होण्याची वेळ.	(The time of passing the examination.)
(४) सूड घेण्याचा मार्ग.	(The way of taking a revenge.)
(५) गोष्टी सांगण्याचा छंद.	(The hobby of telling stories.)
(६) मोठ्याने बोलण्याची सवय.	(The habit of speaking loudly)
(७) लढण्याने झालेली हानी.	(The loss from fighting.)
(८) दुसऱ्याला उपदेश करणे.	(To advise others.)
(९) कृतज्ञता व्यक्त करणे.	(To express gratitude.)
(१०) मनोरंजन करण्याकरिता म्हटलेले गाणे.	(A song sung to entertain.)

The infinitive.— The infinitive like the gerund is also a verbal noun formed by the addition of णे to the root of the verb. Thus we get बसणे, करणे, जाणे. These yield forms like all the neuter nouns ending in ए. In English we translate these by "to sit", "to do", "to go", respectively. The following English sentences will illustrate their use :—

(1) They always find fault with others -ते नेहमी दोष शोधतात (काढतात).

(2) They always try to find fault with others— ते नेहमी दुसऱ्याचा दोष शोधण्याचा (काढण्याचा) प्रयत्न करतात.

In the second sentence 'to find' is a gerund and शोधण्याचा is the genitive form of the infinitive. A few more examples are given below :—

(१) चुकणे हा मनुष्यधर्म आहे.	...	(To err is human.)
(२) मुलांना खेळणे आवडते.		(Children like to play.)
(३) आईवडिलांना मान देणे हे प्रत्येकाचे कर्तव्य आहे.	...	(To respeet one's parents is everyone's duty.)

The word 'to' is frequently used in English with the infinitive, but may not be an essential part of the word, *e.g.* I make him run (मी त्याला धावावयास लावतो); He will not let you go (तो तुला जाऊ देणार नाही).

The supine.— The supine is a case or are cases of the infinitive mood. These are the dative and the genetive of the infinitives. The dative form expresses the idea of purpose. These are formed by adding आवयास, आवयाला, आयास, आयला to the root of the verb, *e.g.* जावयास, जावयाला, जायास, जायला (from जा); करावयास, करावयाला, करायास, करायला (from कर).

The postpositions करिता (for) and साठी (for) are also substituted for आवयास, आवयाला, but the suffixes करिता and साठी are joined to the verbs and not to the roots. In the process the final ए of the verb changes to या *e. g.*—

बसणे + साठी = बसण्यासाठी; बसणे + करिता = बसण्याकरिता;
जाणे + साठी = जाण्यासाठी; जाणे + करिता = जाण्याकरिता;
लिहिणे + साठी = लिहिण्यासाठी; लिहिणे + करिता = लिहिण्याकरिता.

The sentences containing dative supines are given below :--

(१) मुलाने लिहिण्यासाठी/लिहिण्याकरिता/लिहावयास/लिहावयाला वही आणली. (The boy brought a note-book for writing.)

(२) तो काम करू इच्छितो/काम करावयास इच्छितो. (He wishes to do the work.)

(३) वडिलांनी आपल्या मुलाला शाळेत जावयास सांगितले. (The father asked his son to go to school.)

(४) आईने आपल्या मुलीला प्रार्थना म्हणावयास शिकविले. (The mother taught her daughter to sing the prayer.)

(५) अधीक्षक सचिवांना भेटावयास गेले. (The superintendent went to see the Secretary.)

(६) आम्ही मंत्रालय पाहाण्यास गेलो. (We went to see the Mantralaya.)

(७) हे फळ खाण्यास/खायला गोड आहे. (This fruit is sweet to eat.)

(८) तो बक्षीस घेण्यासाठी/घेण्याकरिता/घ्यावयास/घ्यायला येथे आला आहे. (He has come here to receive the prize.)

The genetive supines are formed as given below :–जावयाचा, जावयाची, जावयाचे, or जायचा, जायची, जायचे (from जाणे to go); करावयाचा, करावयाची, करावयाचे or करायचा, करायची, करायचे (from करणे to do). The use of the suffixes depends on the gender of the noun the genetive supine governs *e.g.* चहा करावयाचा आहे; कॉफी करावयाची आहे; दूध आणावयाचे आहे.

The following examples will illustrate the uses of the genetive supine :–

(१) यश मिळविण्याची ही साधने आहेत.	(These are the instruments to achieve success.)
(२) ही पुस्तके अजून वाचावयाची आहेत.	(These books are still to be read.)
(३) मला जावयाचे आहे.	(I have to go.)
(४) तिला पत्र लिहावयाचे आहे.	(She has to write a letter.)
(५) लिपिकांना अधीक्षकांशी काही बोलावयाचे आहे.	(The clerk has something to talk to the Superintendent.)
(६) तुला परवानगी मिळावयाची नाही.	(You won't get permission to go.)
(७) शत्रूला एक इंचभर देखील जागा मिळावयाची नाही.	(The enemy shall not get an inch of space)

अभ्यास

Translate the following sentences into Marathi :—

(1) The officer tries to improve the efficiency of the ffice. (2) The senior assistant tries to put up a self-contained proposal. (3) No officer should tell a lie to save his skin. (4) They have to issue remainders every Saturday. (5) As an exercise, swimming is better than walking. (6) Fools rush in where angels fear to tread. (7) Early to bed and early to rise makes a man healthy, wealthy and wise. (8) It is still half an hour for the train to arrive. (9) Are you not tired of waiting? (10) He is to speak the truth, no good for this part.

[*New words* : Efficiency –कार्यक्षमता (F); to save one's skin— कातडी बचावण्याकरिता, स्वतःची बाजू राखण्याकरिता; an angel––देवदूत (M); to tell you the truth –खरे बोलावयाचे म्हणजे; as an exercise—व्यायाम म्हणून.]

३३ प्रयोजक क्रियापदे (The Causal Verb)

The causal verb is derived by suffixing अव to the root of the Marathi verb, *e.g.* कर (To do)--करव (cause it to be done); झोप (sleep)-- झोपव (cause to sleep); ऊठ (get up)-उठव (wake up).

In the case of monosyllabic roots (roots with one syllable दे, घे, पी, खा, जा, गा,—'वव' is added to the roots. We get जा (go) - जाववणे (To cause or make to go); दे (give)–देववणे (To cause or make to give).

All causal verbs are transitive and give forms like any other transitive verbs, *e.g.*,

मी बसवतो, आम्ही बसवतो	(Present tense)
मी बसवले, आम्ही बसवले	(Past tense)
मी बसवीन, आम्ही बसवू	(Future tense)
त्यांना बसव, त्यांना बसवा	(Imperative mood)
तू बसवावेस, तुम्ही बसवावे	(Potential mood)

Now read the following sentences :--

(१) मुलगा बसतो (The son sits); वडील मुलाला बसवतात (The father makes the son sit).

(२) नोकर मुलाला मारतो (The servant beats his son); नोकर दुसऱ्याकडून मुलाला मारवतो (He gets his son thrashed by others).

(३) भिंत पडते (The wall gives way or collapses); तो मजुराकडून भिंत पाडवतो (He gets the wall demolished by the labourers).

(४) मुलगी निजते (The girl sleeps); आई मुलीला निजवते (The mother ulls the girl to sleep).

(1) When the intransitive verbs are used as causals, *e.g.*, उडणे-उडवणे; हसणे-हसवणे, नाचणे-नाचवणे, दमणे-दमवणे, थांबणे-थांबवणे, the original subject becomes the object of the causal form, *e.g.*, मुलगी थांबते—मैत्रीण मुलीला थांबवते.

(2) When the transitive verbs are used as causals the original subject becomes the instrumental or the indirect object (agent) of the causal verb, *e.g.*, विद्यार्थी पुस्तक वाचतो—गुरुजी विद्यार्थ्यांकडून पुस्तक वाचून घेतात. विद्यार्थ्याने पुस्तक वाचले—गुरुजींनी विद्यार्थ्यांकडून पुस्तक वाचून घेतले.

We give below some sets of verbs in their original form and in their causal forms :—

(१) पडणे—पाडणे. (२) मरणे—मारणे. (३) फिरणे—फिरवणे.
(४) निजणे—निजवणे. (५) दमणे—दमवणे. (६) चुकणे—चुकवणे.
(७) भिजणे—भिजवणे. (८) म्हणणे—म्हणवणे. (९) पिणे—पाजणे, पिववणे
(१०) सोडणे—सोडवणे. (११) करणे—करवणे. (१२) समजणे—समजावणे.
(१३) वागणे—वागवणे. (१४) जाणे—जाववणे. (१५) धावणे—धाववणे.
(१६) वाचणे—वाचवणे, वाचून घेणे.

Compound verbs consisting of the dative supine and the forms of the verb लावणे in any tense also bring out the sense of the causal verb, *e.g.*, जावयास लावणे (To make one go), अभ्यास करावयास लावणे (To make one study), उडावयास लावणे (To make one fly), आणावयास लावणे (To make one bring). We give below sentences containing the use of such compound verbs, which bring out the sense of the causal verb.—

Ordinary sentences		*Causal forms*
(१) तो शाळेत जातो.	...	वडील त्याला शाळेत जावयास लावतात.
(२) मूल दूध प्याले.	...	(आईने) मुलाला दूध प्यावयास लावले (or पाजले).
(३) नोकर भाजी आणेल.	...	(मालक) नोकराला भाजी आणावयास लावतील (नोकराकडून भाजी आणवतील).
(४) मी पत्र लिहीन.	...	भाऊ मला पत्र लिहावयास लावतील (माझ्याकडून पत्र लिहविले जाईल).
(५) अधिकारी चौकशी करतील.	...	(शासन) चौकशी करावयास लावेल.

The dative supine in the above sentences, *viz.*, जावयास, प्यावयास, रडावयास may be substituted by the other dative supine forms जावयाला–जायला, प्यावयाला––प्यायला, रडावयाला––रडायला etc. Sometimes such sentences express a force behind the action, *e.g.*, सैनिकांनी शत्रूला शरण यावयास लावले (The soldiers forced the enemy to surrender).

अभ्यास

From the two lists of sentences (A) and (B) given below, join the ordinary sentences with their corresponding sentences in the causal.—

(A) (१) काम संपते. (२) त्यांना ज्ञान मिळाले. (३) धान्य पिकले. (४) बातमी पसरते. (५) मूल वाचते. (६) तो शिकतो. (७) पाटी फुटते. (८) ती चहा पिते. (९) राजपुत्र रडतो. (१०) सर्व हसतात.

(B) (१) गुरुजी त्याला शिकवतात. (२) आई तिला चहा पाजते. (३) मुलगा पाटी फोडतो. (४) जादूगार सर्वांना हसवतो. (५) नोकर मुलाला वाचावयास लावतो. (६) त्यांनी दुसऱ्याकडून ज्ञान मिळवले. (७) कोणीतरी राजपुत्राला रडवले. (८) नोकरांनी काम संपवले. (९) शेतकऱ्यांनी धान्य पिकवले. (१०) संपादक बातम्या पसरवतात.

● ● ●

३४ शब्दसिद्धी (भाग १) [Word formation (Part I)]

Every language has its own lexicon. Marathi is not an exception to this general statement. The words आंबा, खांदा, वाडा, देखावा, मेळावा are pure Marathi words. However, as days passed by words from other languages also crept into the Marathi language, *e.g.*, the word स्टेशन (from English); the word रजा (from Hindustani); the word तूप (ghee) (from the South Indian language).

This however is not the object of this chapter. We only want to show how the Marathi lexicon has been enriched by the addition of words from other languages. In this respect Marathi owes a great deal, to Sanskrit.

We will first show a number of Sanskrit words taken over into Marathi, without any alterations. Such words are called तत्सम words. (The list is not exhaustive.)

Masculine		*Feminine*		*Neuter*	
चरण	(foot)	तिथी	(a Hindu calendar day)	चक्र	(a wheel)
अग्नि	(fire)	पत्नी	(wife)	वचन	(a promise)
आत्मा	(soul)	वाणी	(speech)	सुख	(happiness)
कवि	(a poet)	इच्छा	(a desire)	पत्र	(a letter)
ईश्वर	(God)	अवस्था	(a condition)	काव्य	(poetry)
वृक्ष	(a tree)	जननी	(mother)	कारण	(a reason)
मेघ	(a cloud)	विद्या	(learning)	सूत्र	(a formula)
शब्द	(a word)	कला	(an art)	अन्न	(food)
अलंकार	(an ornament)	प्रार्थना	(a prayer)	कार्य	(effect)
		वार्ता	(news)		

The words cited above are originally Sanskrit words and have crept into the Marathi language in their original from, *i.e.*, without undergoing any change in their contents, meaning and gender. Such words are called तत्सम words.

There are also other words that have crept into Marathi. However, these words have undergone a slight change in their structure and form, but not in their meaning and gender. Such words are called तद्भव words (arising or emanating or derived from) *e. g.*, (words from Sanskrit are given first).

Masculine	*Feminine*	*Neutre*
दंत–दात (a tooth)	सूची–सुई (a needle)	दुग्ध–दूध (milk)
स्तंभ–खांब (a post)	ग्रंथी–गाठ (a knot)	तक्र–ताक (butter milk)
घर्म–घाम (perspiration)	भित्ती–भिंत (a wall)	क्षेत्र–शेत (a field)
भ्रातृ–भाऊ (a brother)	महिषी–म्हैस (a buffalo)	तैल–तेल (oil)
ओष्ठ–ओठ (a lip)	भगिनी–बहीण (sister)	दधि–दही (curds)
कुंभकार–कुंभार (a potter)	हरिद्रा–हळद (turmeric)	देवालय–देऊळ (a temple).

Apart from the तत्सम and तद्भव words, a number of words are formed by the employment of prefixes (उपसर्ग) and suffixes (प्रत्यय). The prefixes are put before the nouns. We first deal with words formed by the employment of prefixes. The prefix may have a meaning of its own; but when it is joined to a word, there is a change in the meaning of the original word, *e.g.*, वाद (argument); अनुवाद (translation). There are so many prefixes in English, *e.g.*, bed—a bed; in—income; out —outcome.

1. Prefixes अ and अन्.—अ is used before words beginning with a consonant and अन् before words beginning with a vowel, *e.g.* Prefix (अ) : (1) न्याय (justice)—अन्याय (injustice). (2) पूर्ण (complete)—अपूर्ण (incomplete). (3) स्थिर (steady)—अस्थिर (unsteady). (4) ज्ञान (knowledge) —अज्ञान (ignorance). (5) व्यवस्था (management)—अव्यवस्था (mismanagement). (6) चल (movable)—अचल (immovable).

Prefix (अन्) : (1) अंत (end)--अनंत (endless); (2) अपेक्षित (expected) --अनपेक्षित (unexpected); (3) आदर (respect)—अनादर (disrespect); (4) इष्ट (desirable)—अनिष्ट (undesirable); (5) एक (one)—अनेक (many); (6) उपस्थिती (attendence)---अनुपस्थिती (non-attendence, absence).

2. Prefix अति (beyond, much).—(1) अतिशहाणा (overwise). (2) अतिस्नेह, अतिपरिचय (over-intimacy). (3) अतिक्रमण (transgression, violation). (4) अतिरिक्त (surplus, additional). (5) अतिशयोक्ति—(exaggeration).

3. Prefix अधि (over).—(1) अधिकार (an authority). (2) अधिसूचना (a notification). (3) अधिकृत (authorised). (4) अधिकारी (an officer). (5) अधिनियम (an act). (6) अधिग्रहण (requisition).

4. Prefix अनु (after).(1)—अनुभव (an experience). (2) अनुदान (grant). (3) अनुकूल (favourable). (4) अनुवाद (a translation). (5) अनुस्वार (a nasal). (6) अनुमोदन (a support). (7) अनुग्रह (a favour). (8) अनुमान (an inference). (9) अनुकरण (imitation). (10) अनुसार (according to).

5. Prefix अप (badly off).—(1) अपमान (an insult). (2) अपराध (a crime). (3) अपवाद (an exception). (4) अपयश (a defeat). (5) अपशब्द (an abuse). (6) अपकीर्ति (a defamation). (7) अपशकुन (a bad omen).

6. Prefix अभि (toward).—(1) अभिप्राय (remarks). (2) अभिनंदन (congratulations). (3) अभिमान (pride). (4) अभिवादन (salutation). (5) अभिनय (acting). (6) अभ्यागत (a visitor).

7. Prefix अव (down).— (1) अवकृपा (a displeasure). (2) अवस्था (condition). (3) अवतार (an incarnation). (4) अवशेष (remains). (5) अवसान (an end). (6) अवतरण (a quotation).

8. Prefix आ (near, from).—(1) आकार (a size, a shape). (2) आगमन (arrival). (3) आहार (a diet). (4) आनंद (a joy). (5) आदेश (an order). (6) आरंभ (a beginning). (7) आचार (conduct). (8) आधार (a support). (9) आजन्म (from birth). (10) आजीव (lifelong).

9. Prefix उत् (up).—(1) उत्तीर्ण (successful). (2) उत्तम, उत्कृष्ट (excellent). उद्योग—उत्+योग (industry). (4) उत्कर्ष (prosperity). (5) उत्पादन (production). (6) उत्सव (a festival). (7) उद्‌घाटन (inauguration). (8) उद्दिष्ट (an aim). (9) उद्‌गार (an utterance).

10. Prefix उप (next, below, near).— (1) उपकार (an obligation). (2) उपवर (marriageable). (3) उपदिशा (a sub-direction). (4) उपचार (a treatment). (5) उपसचिव (a Deputy Secretary). (6) उपदेश (an advice). (7) उपनयन (a thread ceremony). (8) उपमंत्री (a Deputy Minister). (9) उपलब्ध (available). (11) उपमा (a comparison, a simile).

अभ्यास १

Fill in the gaps in the following sentences with the words given at the end :—

(१) तो परीक्षेत .... झाला. (२) सर्वांनी मुख्य मंत्र्यांचे .... केले. (३) आग्नेय व नैर्ऋत्य या .... आहेत. (४) या प्रकरणावर तुमचा .... पाठवा. (५) "काही" या शब्दावरील .... काढून टाकले आहेत. (६) पूज्य विनोबाजी .... ब्रम्हचारी आहेत. (७) रेल्वे अधिकाऱ्यांनी एक .... गाडी सोडली. (८) शासन शाळांना .... देते. (९) .... करणाऱ्यास शिक्षा झालीच पाहिजे. (१०) विद्यार्थी म्हणजे .... करणारा मुलगा. (११) कार्यालयात पुष्कळ .... येतात. (१२) .... कमी करा म्हणजे वजन कमी होईल.

(Ans.— अपराध, आहार, अभ्यागत, उत्तीर्ण, आजन्म, अनुदान, अध्ययन, अभिनंदन, अतिरिक्त, उपदिशा, अभिप्राय, अनुस्वार).

अभ्यास २

Translate the following sentences into Marathi :—

(1) Every recognised school gets a grant-in-aid from the Government. (2) Schools have vacations in May; hence the railway authorities run additional trains. (3) This is a supersession and not an aggression. (4) Every visitor congratulated the Chief Minister on his attaining the age of 54, on his 54th birth-day. (5) Familiarity breeds contempt. (6) This, I tell you, from my experience. (7) Half the members were in favour of the proposal. (8) The doctor connived at the patient's condition. (9) The Vice-President now in Bombay expressed his opinion on gherao. (10) There is mismanagement in the factory and therefore the production has gone down.

[*New words* : Recognised—शासनमान्य, सरकारमान्य; vacation— सुटी (F); he was 54— त्यांना चोपन्नावे वर्ष लागले; a proposal—प्रस्ताव (M); to connive at — कडे दुर्लक्ष करणे; has gone down—कमी झाले आहे; To breed—निर्माण करणे; contempt—अवज्ञा (F).]

अभ्यास ३

With the halp of words listed in Nos. 1—10 above, write the opposites of the following words :—

(१) निकृष्ट. (२) अनुत्तीर्ण. (३) प्रतिकूल. (४) कृपा. (५) अपकर्ष. (६) अपकार. (७) सन्मान. (८) अन्त. (९) अनवस्था. (१०) प्रयाण.

● ● ●

३८ शब्दसिद्धी (भाग २) [Word formation (Part II)]

In this chapter we propose to give additional prefixes and the words formed with their help.

1. The Prefix कु (bad)--(1) कुसंगती (bad company); (2) कुविचार (a bad thought); (3) कुकर्म (a bad deed).

2. Prefixes दुर्, दुस् (bad; difficult)--(1) दुर्बोध (difficult to understand); (2) दुर्गुण (a vice, a bad quality); (3) दुराचार (an evil practice, bad conduct); (4) दुर्जन (a wicked person); (5) दुर्व्यसनी (vicious); (6) दुर्दैव (ill-luck); (7) दुर्लक्ष (connivance); (8) दुर्लभ (difficult to obtain).

3. Prefix नि (into, downward)--(1) नियम (a rule); (2) निकृष्ट (an inferior); (3) नियंत्रण (control); (4) निदर्शन (a demonstration, notice); (5) नियुक्ति (an appointment); (6) निवेदन (a statement); (7) निमग्न (absorbed in); (8) निविदा (a tender); (9) निदेश (a direction, a hint); (10) निमंत्रित (an invitee, the invited); (11) नियत (fixed, periodical); (12) निलंबन (suspension); (13) निवृत्ति (withdrawal); (14) निष्ठा (faith, allegiance); (15) निनावी (anonymous).

4. Prefixes निस्, निर्, निः (without)--(1) निरर्थक (in vain, void); (2) निरीक्षक (an inspector); (3) निर्भय (fearless, without fear); (4) निष्कारण (without reason); (5) निराशा (disappointment); (6) निष्कलंक (without a stigma); (7) निरपराधी (an innocent person); (8) निर्दोष (free from faults); (9) निराकार (formless, shapeless); (10) निःसंदेह (by all means); (11) निर्णय (decision); (12) निर्देश (a reference); (13) निर्वासित (a displaced person); (14) निर्वाह (subsistance, maintenance); (15) निर्धार (a determination); (16) निर्गम (issue).

5. Prefix परा (back, away)—(1) पराभव, पराजय (a defeat); (2) पराक्रम (bravery); (3) परावर्तन (a reflection); (4) पराकाष्ठा (doing one's best).

6. Prefix परि (round)—(1) परिचय (an acquaintence, an introduction); (2) परिणाम (a result); (3) परित्याग (giving up); (4) परिश्रम (a lot of exertion); (5) परिपूर्ण (quite, complete); (6) परिमाण (a quantity, a measure); (7) परिपूर्ति (fulfilment); (8) परिपत्रक (a circular); (9) परिरक्षण (maintenance); (10) परिवहन (transport); (11) परिवीक्षा (probation); (12) परिव्यय (a cost); (13) परिषद (a council, a conference); (14) परिस्थिति (circumstances, a situation); (15) पर्यवेक्षक (a supervisor); (16) पर्याय (an option, an alternative).

7. Prefix प्र (before)– (1) प्रयोग (an experiment); (2) प्रकरण (a chapter, a case); (3) प्रगती (progress); (4) प्रभाव (an impression, influence); (5) प्रचार (a propaganda); (6) प्रकार (a variety); (7) प्रदर्शन (an exhibition); (8) प्रदक्षिणा (going around); (9) प्रभू (master); (10) प्रकाशन (a release, a publication); (11) प्रगत (advanced); (12) प्रपत्र (a pro forma); (13) प्रमाण (a proportion); (14) प्रमाण (an authority); (15) प्रयोजन (a purpose, a reason); (16) प्रलंबित (pending); (17) प्रवास (travelling, journey); प्रवासी (a traveller); (18) प्रवेश (admission entrance); (19) प्रशासन (administration); (20) प्रशिक्षण (training); (21) प्रस्तुत (relevant); (22) प्रस्ताव (a proposal).

8. Prefix प्रति (back, again, towards)—(1) प्रतिबिंब (a reflection); (2) प्रतिक्षण (every moment); (3) प्रतिदिन (every day); (4) प्रतिनियुक्ती (deputation); (5) प्रतिक्रिया (a reaction); (6) प्रतिनिधी (a representative); (7) प्रतिकार (resistance); (8) प्रतिकूल (adverse); (9) प्रतिबंध (prevention); (10) प्रतिवेदन (a report); (11) प्रतिष्ठा (dignity, status, prestige); (12) प्रतीक्षाधीन (awaited, in await).

9. Prefix वि (apart, particular)—(1) विसंगती (a discrepancy, inconsisteney); (2) विज्ञान (science); (3) विशेष (particular); (4) विचार (a thought); (5) विधवा (a widow); (6) विकार (change, passion);

(7) विधान (a statement); (8) वियोग (separation); (9) विश्वास (faith); (10) विक्री (sale); (11) विख्यात (famous); (12) वितरण (disfribution); (13) विदेश (a foreign land); (14) विद्वेष (malice); (15) विधायक (constructive); (16) विभाग (a department); (17) विभाजन (partition); (18) विलीन (merged); (19) विवरण (a return, exposition); (20) विश्लेषण (analysis); (21) विस्तृत (extensive); (22) विहित (prescribed).

10. Prefix सम् (together, with)—(1) संगम (a confluence); (2) संगीत (music); (3) संतोष (satisfaction); (4) संरक्षण (defence); (5) संचार (movement); (6) संसार (worldly existence); (7) संबंध (a relatin, a connection); (8) संकलन (compilation); (9) संकल्पित (Proposed); (10) संकीर्ण (miscellaneous); (11) संकेत (a convention); (12) संकुचित (narrow); (13) संघटना (organisation); (14) संदर्भ (a reference); (15) संपादक (an editor); (16) संपूर्ण (complete); (17) संधी (an opportunity); (18) संभाव्य (probable); (19) संमती (a consent); (20) समाधान (satisfaction); (21) समाप्ती (completion, termination); (22) समास (a compound); (23) समारंभ (a ceremony); (24) समारोप (summing up).

11. Prefix सु (well, good)—(1) सुविचार (a good thought); (2) सुवार्ता (good news); (3) सुदैव (good luck); (4) सुपुत्र (a good son); (5) सुकन्या (a good daughter); (6) सुभाषित (a good saying); (7) सुरक्षा (security); (8) सुव्यवस्था (order); (9) सुस्थिति (prosperity, good condition); (10) सुधारणा (an improvement); (11) स्वागत (सु+आगत) (reception); (12) सुरक्षित (well-preserved, well-maintained); (13) सुशिक्षित (well-educated); (14) सुविज्ञ (well-learned); (15) सुशोभित (well-decorated); (16) सुलभ (easily accessible, available); (17) सुवाच्य (easily readable, legible); (18) सुस्वरूप (good-looking); (19) सुगम, सुबोध (easily understandable); (20) सुस्वभावी (possessed of a good na ture, good natured).

12. Some additional prefixes—(1) कु (bad) as in कुविचार, कुकर्म, (2) पुनर् (again) as in पुनर्जन्म, पुनर्विवाह, पुनर्विचार, (3) सत् (good) as in सज्जन, सदाचार, (4) सह as in सहकुटुंब, (5) स्वयं as in स्वयंस्पष्ट, स्वयंपूर्ण. Urdu

Prefixes.—(1) कम (deficient) as in कमजोर, (2) गैर (wrong) as in गैरसमज, गैरहजर, (3) दर (each) as in दरमहा, दररोज, (4) बे (without) as in बेमुदत (*sine die*), (5) बिन (without) as in बिनचूक, बिनशर्त.

13. There are in Marathi, words having more than one prefix, *e.g.*—

(1) प्रतिनियुक्ती (deputation), (2) अत्युत्कृष्ट (excellent), (3) उपसंचालक (Deputy Director), (4) संप्रदान (giving away), (5) प्रत्यावर्तन (repatriation), (6) प्रतिस्वाक्षरी (countersignature), (7) विनियोजन (appropriation), (8) समाविष्ट (included), (9) विनिमय (exchange), (10) विनियम (a regulation).

अभ्यास १

Fill in the gaps in the following sentences with the help of the words given at the end :—

(१) शिक्षण ...... विद्यालयास भेट देतात, (२) चतुर्थी विभक्तीचा अर्थ ...... आहे, (३) पुढील पंधरा तारखेपर्यंत हे प्रकरण ...... ठेवावे, (४) चंद्राचे ...... पाण्यात पडले आहे, (५) प्रयोग शाळेत विद्यार्थी ...... करतात, (६) जास्त पगार मिळावा म्हणून कर्मचाऱ्यांनी ...... केले, (७) ...... म्हणजे चांगल्या वस्तू दाखविण्याचे ठिकाण, (८) या अर्जावर सही नाही, म्हणून हा अर्ज ...... आहे, (९) मुख्य मंत्र्यांच्या हस्ते पुस्तकाचे ...... झाले, (१०) तुमच्या कामात ...... दिसून येत नाही, (११) जेथे क्रिया असते तेथे ...... असतेच, (१२) ...... प्रत्येक बाबतीत निराश असतो.

(Ans.—प्रकाशन, प्रतिक्रिया, निदर्शन, निनावी, निराशावादी, संप्रदान, निरीक्षक, प्रयोग, प्रतीक्षाधीन, सुधारणा, प्रतिबिंब, पदार्थसंग्रहालय.)

अभ्यास २

Write the opposites of : (१) सुसंगती, (२) संयोग, (३) सदाचार, (४) सज्जन, (५) आशावादी, (६) साकार, (७) आगमन, (८) कुरूप, (९) अधोगती, (१०) विस्तृत.

(Ans.—प्रगती, निराकार, प्रयाण, दुराचार, वियोग, निराशावादी, दुर्जन, सुस्वरूप, संकुचित, विसंगती).

अभ्यास ३

Translate into Marathi :—

(1) This is an annonymous applicaion, not a pseudonymous one; (2) The Educational Inspector visited the institution and exprssed deep satisfaction at the progress made by the Institution; (3) The officer on deputation is repatriated to the parent department; (4) There is a lot of difference between an optimist and a pessimist; (5) India has made tremendous industrial progress; (6) India is not behind in the field of science; (7) There appears to be a discrepancy between the two proposals; (8) People offered a hearty welcome to the President; (9) As per instructions of the higher authorities, the clerk kept the proposal in await, (10) The Defence Minister made a statment in the Parliament.

[*New words* : Pseudonymous—टोपणनावी; Educational Inspector—शिक्षण निरीक्षक; to express—व्यक्त करणे; satisfaction—समाधान (N); on deputation—प्रतिनियुक्तीवर असलेले; to repatriate—प्रत्यावर्तित करणे; parent dept. मूळ विभाग; an optimist—आशावादी (M); hearty—हार्दिक; As per instructions—सूचनांनुसार; the Parliament लोकसभा; a pessimist—निराशावादी; tremendous—खूप; a field—क्षेत्र; a discrepancy—विसंगती (F).]

● ● ●

३६ शब्दसिद्धी (भाग ३) [word formation (Part III)]

In this chapter we propose to deal with some of the suffixes and compound words.

Suffixes.—

1. The suffixes (1) ता (2) त्व and (3) य when joined to nouns, form abstract nouns. These have already been dealt with. (1) कटु + ता = कटुता (bitterness); मित्र + त्व = मित्रत्व, घनता, दृढता, (hardness, firmness, density); निर्दयता (cruelty); (2) मित्रत्व, गुरुत्व, मनुष्यत्व, स्त्रीत्व, (3) दार्ढ्य (density); कार्य (work).

2. The suffixes पणा and पण also form abstract nouns, *e.g.*, वाईटपणा or वाईटपण (badness); शहाणपणा or शहाणपण (wisdom).

3. The suffixes (1) आई, (2) ई, (3) गिरी also form abstract nouns, *e.g.*, (1) भलाई, सच्चाई (honesty); (2) गरिबी (poverty); लांबी, गोडी, रुंदी; (3) गुलामगिरी, लुच्चेगिरी, सावधगिरी.

4. The suffix इक when joined to nouns forms adjectives, *e.g.*, मास-मासिक, दिन-दैनिक, वर्ष-वार्षिक. The suffix इत forms adjectives, such as व्यवस्था-व्यवस्थित; लज्जा (shame)—लज्जित (ashamed).

5. Suffixes वान and मान when joined to nouns form adjectives. (Originally वान् and मान्), *e.g.*, श्री (wealth)—श्रीमान (wealthy); धन–धनवान, बल–बलवान, गुण–गुणवान, ज्ञान–ज्ञानवान.

6. Suffix कर, *e.g.*, सुखकर, दुःखकर, हितकर, दुष्कर.

7. Suffix कार when joined to nouns denotes agents *e.g.*, पत्रकार, चित्रकार, कलाकार, टीकाकार, ग्रंथकार, चर्मकार, नाटककार, इतिहासकार, निबंधकार.

8. Suffix स्थ, *e.g.*, गृहस्थ, देशस्थ.—कर्तव्यस्थ (on duty); मार्गस्थ, पांथस्थ (a traveller).

9. Suffix दार *e.g.*, कारखानदार, दुकानदार, सुभेदार, मामलेदार, हवालदार, जमादार.

Some of the words are suffixed to nouns such words do the work of ordinary suffixes. Examples have been given below :—

(१) अन्तर—देशान्तर, वेषान्तर, धर्मांतर, भाषांतर, पाठांतर, नगरांतर, अर्थांतर.
(२) अध्यक्ष—राष्ट्राध्यक्ष, सभाध्यक्ष, जिल्हाध्यक्ष.
(३) आस्पद—शंकास्पद, दोषास्पद, हास्यास्पद. लज्जास्पद.
(४) कालीन— वर्तमानकालीन, भूतकालीन, भविष्यकालीन, समकालीन.
(५) पती—राष्ट्रपती, उद्योगपती, सभापती.
(६) हीन—विद्याहीन, ज्ञानहीन, गृहहीन, धनहीन, बुद्धिहीन.
(७) ज्ञ—शास्त्रज्ञ, तत्त्वज्ञ, संस्कृतज्ञ, गणितज्ञ.

We now deal with the compound words.

The Sanskrit language is full of these and compounds have added to the beauty of the language, *e.g.*, लोकनाथ (The lord of the world); जितेंद्रिय (One who has a control over his sense organs); पित्तनाशक (curing biles); ईश्वरपरायण (devoted to God).

Compound words are different from संधीs. No doubt, both are combinations, but of different types. A compound is a combination of words; a संधी is a combination either of two vowels or of two consonants or of a विसर्ग and a vowel or a consonant. Some examples of संधी have been given below :—

(1) सूर्य + उदय = सूर्योदय (sunrise); (2) गज + इंद्र = गजेंद्र (The lord of the elephants); (3) परम + ईश्वर = परमेश्वर (the great lord); (4) प्रति + एक = प्रत्येक (everyone); (5) काही + असा = काहीसा (somewhat); (6) षट् + रिपू = षड्रिपू (six enemies); (7) जगत् + नाथ = जगन्नाथ (The lord of the worlds); (8) वाक् + मय=वाङ्मय (literature); (9) सत् + जन = सज्जन (a good man); (10) निः + फल = निष्फल (fruitless); (11) दुः + आचार = दुराचार (a bad conduct); (12) निः + धन = निर्धन (poor, without wealth).

We first take up some simple compounds and show the way they are dissolved :—

(१) घरभाडे (House rent)—घराचे भाडे; (२) गुणावगुण—गुण व अवगुण (merits and demerits); (३) प्रमाणपत्र (a certificate)—प्रमाण असे पत्र; (४) वाटचाल—वाटेतील चाल (transit); (५) सचिवालय—सचिवांचे आलय; (६) राज्यपाल (The Governor)—राज्याचे पालन करणारे; (७) मुद्रणाधिकार (copyright)—मुद्रणाचा

अधिकार; (८) मागणीपत्र (an indent)—मागणीचे पत्र; (९) प्रथमोपचार (first aid) —प्रथम असा उपचार; (१०) पूर्ववृत्त (previous history)—पूर्वीचे वृत्त; (११) पत्रव्यवहार (correspondence)—पत्रद्वारा-व्यवहार; (१२) निवृत्तिवेतन (pension)—निवृत्तीनंतरचे वेतन; (१३) सप्ताहान्त (week end)—सप्ताहाचा अन्त; (१४) शपथपत्र (an affidavit)— शपथपूर्वक दिलेले पत्र; (१५) वृत्तपत्र (a newspaper)—वृत्त देणारे पत्र; (१६) लाचखाऊ (corrupt)—लाच खाणारा-रे; (१७) भाषांतर (translation)—दुसरी भाषा; (१८) भिन्नमत (different opinion, a minute of dissent)— भिन्न असे मत, भिन्न आहे मत जीत (अशी टिप्पणी); (१९) प्रवासभत्ता (travelling allowance)—प्रवासासाठी/करिता भत्ता; (२०) आधारसामग्री (data)—आधाराकरिता सामग्री; (२१) दोषारोप (a charge)—दोषांचा आरोप; (२२) विश्वासघात (breach of trust)—विश्वासाचा घात; (२३) गैरवर्तणूक (misconduct)—गैर अशी वर्तणूक; (२४) द्विपाद (a biped)— दोन पाय असलेला; (२५) लंबकर्ण (a donkey) लंब असा कर्ण (longeared)—लंब आहेत कर्ण ज्याचे (a donkey); (२६) विद्याभ्यास (learning)—विद्येचा अभ्यास.

We give below some more compounds with their meanings :—

(१) दानशूर (liberal in giving, eminently liberal).
(२) रणशूर (brave on the battlefield).
(३) धनहर (a thief, a remover of wealth).
(४) सुखकर्ता (a bringer of happiness).
(५) सूक्ष्मदर्शी (one who sees minutely).
(६) ज्ञानपरायण (devoted to knowledge).
(७) कृतघ्न (ungrateful, one who forgets the good done to him).
(८) धनाढ्य (immensely rich).
(९) सुखावह (bringing pleasure).
(१०) विद्यार्थी (one who seeks learning).
(११) पराधीन (dependent).
(१२) घरोघरी (in every house).
(१३) पैसानपैसा (every pice/pie).
(१४) पांढरासफेत (extremely white).
(१५) वाकडातिकडा (crooked).
(१६) टीकाटिप्पणी (comments).

We now give below some of the compounds formed with one common member as a prefix in each of the groups :—

(१) चौ—चौरस (a square); चौकोन (a rectangle); चौपाई (an Indian cot); चौकार (a boundary); चौरंगी (quadrangular).

(२) जीवन—जीवनशिक्षण (basic education); जीवनमरण (life and death); जीवनमान (standard of living); जीवनावश्यक (essential for living); जीवनोपयोगी (useful for living); जीवनसाथी (a life-partner); जीवनदाता (a giver of life).

(३) धर्म—धर्मातीत (secular); धर्मादाय (charity); धर्मार्थ (in charity); धर्मवेडा (a religious fanatic); धर्मयुद्ध (a religous war); धर्मयुग (a religious age); धर्मबाह्य (outside the purview of religion).

(४) बाल—बालवाङ्मय (childrens' literature); बालवीर (a scout); बालोद्यान (children's park); बालवर्ग (the infant class); बालमित्र (a boyhood friend).

(५) महा (महान)—महाराष्ट्र, महारोग (leprosy); महाभारत, महाकाव्य (the great epic); महाशय (a noble person); महावस्त्र (an expensive piece of cloth); महावीर (a great warrior).

(६) मुख्य—मुख्यालय (Headquarters); मुख्याध्यापक (the Head teacher).

(७) यथा—यथाक्रम (According to the order); यथाविधि, यथाशास्त्र (According to scripture); यथामति (According to one's lights or under standing); यथाप्रस्तावित (As proposed).

(८) रक्त—रक्तदाब (blood-pressure); रक्तपेढी (a blood—bank); रक्तपात (a bloodshed); रक्तवाहिनी (blood vein).

(९) राजा (राजन्)—राजकुमार, राजपुत्र (a prince); राजवाडा (a palace); राजभवन (the Government House); राजकारण (politics); राजकन्या (a prin-cess); राजमाता (The mother-queen); राजदरबार (a royal court).

(१०) वन—वनभोजन (lit. a meal in a garden or a forest, a picnic); वनविहार (sport in the forest); वनमहोत्सव (a festival of the trees/forest); वनवास (a forced stay in the forest, exile); वनराज (the king of the forest); वनसंरक्षक (a forest guard); वनाधिकारी (a forest officer).

(११) वस्तु— वस्तुभांडार (a store); वस्तुसंग्रहालय (a museum); वस्तुनिष्ठा (objective); वस्तुस्थिती (matter of fact).

(१२) विद्या—विद्यार्थी (a student); विद्यापीठ (a university); विद्यालय (a school); विद्याधन (wealth in the form of learning).

(१३) सम—समकालीन (contemporary); समवयस्क (of the same age); समतोल (balanced); समांतर (parallel); समभुज (equilateral); समकोन (equiangular).

(१४) सह—सहवास (staying together); सहकुटुंब (with family); सहकार (co-operation); सहशिक्षण (co-education); सहप्रवासी—(co-traveller).

(१५) हस्त—हस्तकौशल्य (dexterity); हस्तरेषा (lines on a palm); हस्तांतरण (transfer); हस्तसामुद्रिक (palmistry).

अभ्यास १

Fill in the gaps with appropriate words given at the end :—

(१) पंडित नेहरू व सरदार पटेल ....होते. (२) ....म्हणजे पदव्युत्तर शिक्षण मिळण्याचे ठिकाण. (३) प्रत्येकाने संरक्षण निधीस........मदत करावी. (४)........ म्हणजे राज्यपालांचे राहण्याचे ठिकाण. (५) मला तीन दिवस........ सोडण्याची परवानगी द्यावी. (६) परीक्षेचे दोन प्रकार आहेत— १. व्यक्तिनिष्ठ २. ... (७) लढाईत खूप........ होतो. (८) हल्ली प्रत्येक रुग्णालयात........असावी. (९) शासकीय पत्राच्या सुरुवातीस...... असे लिहितात. (१०) भारतापुढे पुष्कळ ....उभ्या आहेत.

(Ans.—समस्या, रक्तपात, महोदय, मुख्यालय, वस्तुनिष्ठ, राजभवन, यथाशक्ति, रक्तपेढी, समवयस्क, विद्यापीठ.)

अभ्यास २

Give one word for the following :—

(1) Pertaining to the same period, (2) A figure with four equal sides, (3) Essential for life, (4) An expert in Mathematics, (5) Having the same distance throughout, (6) Literature for children, (7) Matter of fact, (8) The head of a nation, (9) Along with the family, (10) As proposed, (11) Immensely rich, (12) On duty.

अभ्यास ३

Translate into Marathi :--

(1) On this point all the scientists differ. (2) This is a problem, pertaining to the future. (3) The Minister inaugurated the tree planting festival at 8 a.m. (4) The subjective type of examinations are ridiculous. (5) The rich people spend a lot over religious ceremonies. (6) In a secular state, every man has a right towors hip, his own way. (7) Palaces are centres of politics. (8) Every office should have a co-operative store of its own. (9) Hospital authorities call you for donating blood. (10) Food problem is the most important problem before India.

[*New words* : A point मुद्दा (M.); a scientist--शास्त्रज्ञ; a problem—समस्या (F.); pertaining to the future—भविष्यकालीन; to inaugurate--उद्घाटन करणे; subjective---व्यक्तिनिष्ठ; ridiculous--हास्यास्पद; a religious ceremony---धार्मिक समारंभ; secular---धर्मातीत, निधर्मी; politics--राजकारण (N.); a co-operative store –सहकारी वस्तु भांडार.]

● ● ●

३७ काही इंग्रजी क्रियापदे (Some English verbs)

There are in English many verbs which when translated or rendered into Marathi affect the construction of Marathi sentences. English is by no means deficient in such verbs.

Read the following English sentences :—

(1) The sages subsist on roots and fruits.
(2) The Mogal Emperor was fond of architecture.
(3) Bhima was more than a match for the giant.
(4) We are afraid of serpents.
(5) People like mangoes.
(6) He has three brothers.

In most of these sentences, you will find that verbs, adjectives and nouns are followed by particular prepositions. Now note the renderings of these very sentences into Marathi.

(१) ऋषी कंदमुळांवर व फळांवर राहातात.
(२) मोगल बादशहाला शिल्पकाम आवडत होते.
(३) भीम राक्षसाला पुरून उरला.
(४) आम्ही सापाला भितो.
(५) लोकांना आंबें आवडतात.
(६) त्याला तीन भाऊ आहेत.

You will thus find that the use of corresponding verbs in Marathi sentences affect the construction of the sentences. Take *e.g.*, sentence No. 5, "People like mangoes" (लोकांना आंबे आवडतात). The original subject 'People' in the English sentence is changed to लोकांना (Dat. Plu. of लोक); and the verb 'like' in the English sentence which agrees with the subject 'people' in the English sentence agress with the object 'आंबे' in the Marathi sentence.

Consider the last sentence. He has three brothers' (त्याला तीन भाऊ आहेत). The subject 'He' in the English sentence is changed to त्याला in Marathi and the verb 'has' which agrees with the subject in the English sentences agrees with भाऊ (brother) in the Marathi sentence.

We will, therefore, deal with such verbs in this chapter and illustrate their use in Marathi. The list of verbs given here is not exhaustive.

1. To want (पाहिजे).—(1) My brother wants money (माझ्या भावाला पैसे पाहिजेत). (2) She wanted a sari (तिला साडी पाहिजे होती). (3) The child may want milk (मुलाला दूध पाहिजे असेल). (4) Pupils may be wanting more marks (विद्यार्थ्यांना अधिक गुण पाहिजे असतील).

The verb 'पाहिजे' conveys the sense 'it is wanted' *e.g.*, मला एक रुमाल पाहिजे can be translated as 'I want a handkerchief'. The forms हवे, हवा, हवेत, हवी, etc., of the verb होणे (to become) are optionally used for पाहिजे, *e.g.*, मला रुमाल पाहिजे or हवा; मला रुमाल पाहिजेत or हवेत, मला वही हवी, मला वह्या हव्यात.

The verb पाहिजे is joined to the past tense of the principal verb. It then denotes the necessity of doing the action expressed by the principal verb, *e.g.*, मला गेले पाहिजे (I must go), मला धावले पाहिजे (I must run), तिला आले पाहिजे (She must come).

If however the principal verb is transitive, the form of the past tense of the principal verb agrees with the object *e.g.*, तुला आंबा (M.) खाल्ला पाहिजे; तुला भाजी (F.) खाल्ली पाहिजे; तुला केळे (N.) खाल्ले पाहिजे; तुम्हाला नकाशा उघडला पाहिजे; तुम्हाला वही उघडली पाहिजे; तुम्हाला वह्या उघडल्या पाहिजेत; तुम्हाला कपाट उघडले पाहिजे.

It may be observed that a person for whom or by whom something is wanted is put in the dative case.

2. To have (जवळ असणे, पाशी असणे).—This is an auxiliary verb. When it is used as a principal verb, it expresses a meaning of its own, *viz.*, 'that of possession', *e.g.*, (1) I have two hands (मला दोन हात आहेत). (2) I have two books (माझ्याजवळ दोन पुस्तके आहेत).

The meaning of the verb 'have' is different in the two sentences. Sentence No. 1 expresses a natural possession, whereas sentence No. 2 expresses an acquired possession.

It is also used as a principal verb in the sentence. 'I have to go' (मला जावयाचे आहे); We have the study (आम्हाला अभ्यास करावयाचा आहे).

The verb have in these sentences expresses necessity or compulsion, *e.g.*, त्यांना जावेच लागेल (They will have to go).

As an auxiliary verb it helps to form the perfect tense, *e.g.*, (१) I have taken meals (मी जेवण केले आहे), (२) He has written a book (त्याने पुस्तक लिहिले आहे), (३) They have done a lot of work (त्यांनी खूप काम केले आहे).

The past tense of 'have', *viz.*, 'had' is to be translated by the forms of असणे in the past tense, *viz.*, होता, होती, होते, etc. The future of 'have' 'shall have' or 'will have' is to be translated by the forms of असणे in the future tense, *e.g.*, (Past tense) : (1) I had some money (माझ्याजवळ काही पैसे होते). (2) I had gone to Bombay (मी मुंबईला गेलो होतो/गेले होते). (3) He had written a letter (त्याने पत्र लिहिले होते). (Future tense) : He may be having fifty rupees (त्याच्याजवळ पन्नास रुपये असतील).

3. Can (शकणे) (To be able).--This is joined to the infinitive of the principal verb (or is added to the participal ending in ऊ of the principal verb), *e.g.*, (1) He can go (तो जाऊ शकतो). (2) They can write (ते लिहू शकतात). The verb 'शकणे' yields forms in all the tenses, just as any other intransitive verb; but whatever be its forms in any tense, the verb शकणे is never used alone. It is used only with the infinitive of the principal verb. We give below the forms of the verb 'खाऊ शकणे' in all the tenses.

Present tense (खाऊ शकणे)

	Singular		*Plural*	
First Person	मी खाऊ शकतो,	(M.)	आम्ही/आपण खाऊ शकतो	(M.F.)
	शकते	(F.)		
Second Person	तू खाऊ शकतोस	(M.)	तुम्ही/आपण खाऊ शकता	(M F.)
	शकतेस	(F.)		
Third Person	तो खाऊ शकतो	(M.)	ते खाऊ शकतात	(M.)
	ती खाऊ शकते	(F.)	त्या खाऊ शकतात	(F.)
	ते खाऊ शकते	(N.)	ती खाऊ शकतात	(N.)

The verb शकणे will give the forms मी खाऊ शकलो (M.), मी खाऊ शकले (F.), आम्ही खाऊ शकलो, etc., in the past tense; it will give the forms मी खाऊ शकेन, आम्ही खाऊ शकू, तू खाऊ शकशील, etc., in the future tense.

The verb येणे is also substituted for शकणे. The verb येणे ordinarily means to come, but when it substitutes शकणे it has the same meaning as that of the latter (to be able, can). It is joined to the present participle in ता (जाता येते—can go). This compound verb is construed with the dative of the agent, *e.g.*, I can go (मला जाता येते); We can write (आम्हांला लिहिता येते); He is able to walk (त्याला चालता येते).

The verb येणे may also be joined to the infinitive mood, *e.g.*, ऐकू येते (is possible to hear). There is a difference between जाता येते and ऐकू येते. The construction जाता येते has an active force while ऐकू येते has a passive force. ऐकू येते means, 'it is capable of being heard' or 'is audible'.

The forms of येणे in the past and the future tenses when intransitively used are the same as those of येणे (to come). *e.g.*,

मला खाता येते	(I can eat).
मला खाता आले	(I could eat/I was able to eat).
मला खाता येईल	(It may be possible for me to eat).

When येणे is transitively used, it agrees with the object, *e.g.*, मला भाषा येते (Sing.); मला भाषा येतात (Plural); मला भाषा आली (Sing.); मला भाषा आल्या (Plural).

The verb येणे also means 'to get', *e.g.*, मला निरोप येतो (I get a message); मला चिट्ठी येते (I get a note); मला पत्र येते (I get a letter). The past tense of the verbs in these three sentences will be आला, आली and आले, respectively. The plural forms of the verbs in the obove sentences will be मला निरोप आले, मला चिठ्ठ्या आल्या and मला पत्रे आली, respectively.

The sentences माणसाला धैर्य आले (The man got courage or the man became bold) and माणसाला दया आली (The man got sympathy or was affected with pity) illustrate another use of the verb येणे.

4. To know (माहीत असणे, येणे).—The verb 'to know' in the sentence— I know a language—is to be translated as माहीत आहे/येते, etc., *e.g.*

I know language ... मला भाषा माहीत आहे/मला भाषा येते.

I know languages ... मला भाषा माहीत आहेत/मला भाषा येतात.

In the case of a newspaper or a book we only say मला वर्तमानपत्र माहीत आहे or पुस्तक माहीत आहे (I know the newspaper or the book). The sentence 'I know a friend' or 'The fiend is known to me' can be translated as (1) मला मित्र माहीत आहे. (2) मी मित्राला ओळखतो.

5. To have to (लागणे).—लागणे is an auxiliary verb. It is added to the potential forms of the principal verb. It indicates compulsion or obligation and the person so compelled or obliged is put in the dative case, *e.g.*—

(१) लिपिकाला जावे लागते ... (The clerk has to go).
(२) लिपिकाला जावे लागले ... (The clerk had to go).
(३) लिपिकाला जावे लागेल ... (The clerk will have to go).
(४) नोकराला काम करावे लागते ... (The servant has to work).
(५) नोकराला काम करावे लागले ... (The servant had to work).
(६) नोकराला काम करावे लागेल ... (The servant will have to work).

(७) मुलाला औषध घ्यावे लागते ... (The boy has to take medicine).
(८) मुलाला औषध घ्यावे लागले ... (The boy had to take medicine).
(९) मुलाला औषध घ्यावे लागेल ... (The boy will have to take medicine).
(१०) त्याला वही उघडावी लागेल ... (He will have to open a note-book).

It is also added to the participle ending in ऊ or to the infinitive of the principal verb, *e.g.*, मूल चालू लागले (The child began to walk); तो जाऊ लागतो (He starts to go); तो वाचायला or वाचावयास लागला (He began to read); ते अभ्यास करावयास लागले (They began to study).

अभ्यास

Translate into Marathi :—

(1) You will have to collect money for the Koyna Relief Fund; (2) Many officers were not able to attend the test match; (3) Workers can claim compensation from their employers; (4) We must be quite methodical in our work; (5) People can live without food for some days but not without water for long; (6) The staff shall not break the official rules; (7) If they do, we shall have to take drastic disci plinary action; (8) Every clerk can put up a self-contained proposal; (9) You must send the file to the Finance Department for their concurrence; (10) I know several languages but I can use one at a time.

[*New words;* a fund—निधी (M.); a test match—कसोटी सामना (M.); compensation—नुकसानभरपाई; to claim—मागणे; an employer—मालक (M.); methodical—पद्धतशीर; without water—पाण्याशिवाय; a drastic disciplinary action—शिस्तीची अतिकडक कारवाई; a self-contained proposal—स्वयंपूर्ण प्रस्ताव; F. D.—वित्त विभाग; concurrence—सहमती (F).

• • •

३८ काही इंग्रजी क्रियापदे —चालू [Some English Verbs (Contd.)]

1. To be afraid of (भिणे, भीती वाटणे).—Study the use of the verbs भिणे and भीती वाटणे in the following sentences :—

(१) तो वाघाला भितो or त्याला वाघाची भीती वाटते.	(He is afraid of tiger).
(२) तो वाघाला भ्याला or त्याला वाघाची भीती वाटली.	(He was afraid of the tiger).
(३) तो वाघाला भिईल or त्याला वाघाची भीती वाटेल.	(He will be afraid of the tiger).

It will be seen that in the case of भिणे, the object, we are afraid of, is put in the dative case, *e.g.*, मुलगा झुरळाला भितो (The boy is afraid of cocroaches). In the case of भीती वाटणे the person, referred to as being afraid of, is in the dative case and the object we are afraid of is in the genitive feminine because it qualifies the feminine noun भीती. The verb भिणे and पिणे although transitive yield forms in the past tense like intransitive verbs.

2. To be angry with (वर रागावणे, चा राग येणे).— The English sentence 'The officer is angry with the clerk' is translated as अधिकारी लिपिकावर रागावतात or अधिकारी लिपिकाला रागावतात or अधिकाऱ्यांना लिपिकाचा राग येतो. In the case of रागावणे, the person with whom someone is angry is put in the locative or in the dative case (लिपिकावर, लिपिकाला). In the case of the verb राग येणे, the person with whom someone is angry, is put in the genetive case (लिपिकाचा).

3. To desire (इच्छिणे, इच्छा करणे).— This is an auxiliary verb. The verb इच्छिणे is added to the participle ending in ऊ of the principal verb, *e.g.*,

अधीक्षक घरी जाऊ इच्छितात ... (The Superintendent desires/wishes to go home).

आरोपी हे सांगू इच्छितो ... ... (The accused desires to say this).

The verb इच्छा करणे (to desire) governs the genitive of the object desired, *e.g.*,--

मी यशाची इच्छा करतो ... ... (I desire success).

पुढारी सत्काराची इच्छा करतात ... (The leader desires for a reception).

4. (1) To hate (द्वेष करणे); (2) To resolve (निश्चय करणे); (3) To insult (अपमान करणे); (4) To specify (उल्लेख करणे).

All the verbs given above govern the genitive of the person or of the object in question. As the nouns द्वेष, निश्चय, अपमान and उल्लेख are in the masculine gender, the genitive masculine (either singular or plural) only, of the person or of the object in question is to be used. We can thus say—

(1) The person to be hated—genetive singular—शत्रूचा द्वेष, मित्राचा द्वेष.

(2) The thing to be resolved—genetive singular (or plural) अभ्यासाचा निश्चय, सेवा करण्याचा निश्चय, चहा न पिण्याचा निश्चय.

(3) The person to be insulted—genetive singular (or plural)—महापौरांचा अपमान, राष्ट्रध्वजाचा अपमान.

(4) The thing to be specified—कामगिरीचा उल्लेख, भांडणाचा उल्लेख.

Example :—

(१) तो शेजाऱ्याचा द्वेष करतो ... ... (He hates his neighbour).

(२) शेजारी त्याचा द्वेष करतो ... ... (The neighbour hates him).

(३) मुलाने अभ्यास करण्याचा निश्चय केला ... (The boy resolved to study).

(४) कोणीही राष्ट्रध्वजाचा अपमान करू नये ... (None should insult the national-flag).

(५) तुम्ही त्या स्त्रीचा का अपमान केलात ? ... (Why did you insult the lady)?

(६) चांगल्या घटनेचा नेहमी उल्लेख करा ... (Always mention the good event).

(७) मुलाच्या दोषाचा उल्लेख करू नका ... (Do not mention the faut of a child).

(८) पुढारी खादी वापरण्याचा निश्चय करतात [The leaders resolve to wear khadi (khaddar).]

5. The following verbs take the genitive feminine ची (Sing.) or च्या (Plural) as the case may be, *e.g.*—

(1) To take care— (काळजी घेणे) करणे—मुलांची काळजी, प्रकृतीची काळजी.
(2) To praise—(स्तुती करणे)—शौर्याची स्तुती; भारताची स्तुती.
(3) To censure—(निंदा करणे)—दुसऱ्याची निंदा; सहकाऱ्याची निंदा.
(4) To register— To take cognisance— } (नोंद घेणे) (नोंद करणे).—पत्राची नोंद, उत्तराची नोंद.
(5) To forgive—(क्षमा करणे)—अपराधाची क्षमा.
(6) To hunt—(शिकार करणे) वाघाची शिकार, सिंहाची शिकार.

6. The following verbs take the genitive neuter (चे) *e.g.*—

(1) To receive To welcome } (स्वागत करणे) राष्ट्राध्यक्षांचे स्वागत, अधिकाऱ्यांचे स्वागत.
(2) To congratulate— (अभिनंदन करणे) मुलाचे अभिनंदन, सैनिकांचे अभिनंदन.
(3) To appreciate— (रसग्रहण करणे) (कौतुक करणे) } कवितेचे रसग्रहण, मुलीचे कौतुक.
(4) To protect— (रक्षण करणे) देशाचे रक्षण, इमारतीचे रक्षण.

7. The following verbs govern the instrumental (शी, बरोबर), *e.g.*—

(1) To compare—(तुलना करणे) भारताची युरोपशी—युरोपबरोबर तुलना.
(2) To discuss— (चर्चा करणे) अधिकाऱ्यांशी—अधिकाऱ्यांबरोबर चर्चा.
(3) To quarrel— (भांडणे) मी नोकराशी—नोकराबरोबर भांडतो.

8. The following verbs govern the locative (वर), *e.g.*—

(1) To criticise— (टीका करणे) मंत्र्यांवर टीका, चित्रपटावर टीका.
(2) To love— (प्रेम करणे) मुलावर प्रेम, देशावर प्रेम.
(3) To favour— (कृपा करणे) अपंगावर कृपा, गरिबावर कृपा.
(4) To oblige— (उपकार करणे) अनाथावर उपकार, सज्जनावर उपकार.
(5) To pity— (दया दाखवणे) गरिबावर दया, भिकाऱ्यावर दया.

अभ्यास १

Translate into Marathi :—

(1) Now-a-days we tend to criticise everybody. (2) It is always in our interest to discuss the problems either with our elders or with our superiors. (3) If you want to criticise anything, be a constructive critic. (4) Mother loves her son as the cow loves her calf. (5) If you oblige any person, he will definitely oblige you. (6) Why do you compare Bombay with Calcutta? (7) It is always good to praise a good man. (8) The Government appreciated the bravery of the soldiers. (9) The Minister congratulated the villagers. (10) He insulted the Superintendent because the latter hated him.

● ● ●

३९ 'It' ने सुरू होणारी सुलभ इंग्रजी वाक्यरचना [Some simple English structures (patterns) beginning with 'it']

The third person pronoun 'it' is many times used at the beginning of English sentences. It is used as a provisional subject before the verb 'to be' when the real subject follows, *e.g.*——

It is easy to criticise (टीका करणे सोपे आहे).

It is certain that you are wrong (तुझी चूक आहे, हे निश्चित आहे) (तू चुकला आहेस हे निश्चित).

It is used to emphasise the noun or the pronoun following, *e.g.*,——

(1) It was he who picked up the quarrel (त्यानेच भांडण उकरून काढले).

(2) It was at Delhi that the agreement was signed (दिल्लीतच करारावर सह्या झाल्या).

It is also used as an indefinite nominative of an impersonal verb, *e.g.*,——

It rains (पाऊस पडतो); It thunders (गडगडाट होतो).

It is used in speaking of the weather or of the time, *e.g.*,——

It is fine weather (सुंदर हवा पडली आहे).

It is summer (उन्हाळा चालू आहे, हा उन्हाळा आहे).

It is three o'clock (तीन वाजले आहेत).

From all the examples referred to above, it will be noticed that the pronoun 'it' is not translated into Marathi, if it begins a sentence. We give below some of the sentences beginning with 'it' and their renderings into Marathi—

English		*Marathi*
(1) It is very hot to-day	... ...	(१) आज फार उकडते.
(2) It was cold yesterday	... ...	(२) काल थंडी पडली होती.
(3) It is raining heavily	... ...	(३) जोराने पाऊस पडत आहे.
(4) It is pleasant now	... ...	(४) (हवा, वातावरण) सुखद/प्रसन्न आहे.
(5) It is morning	... ...	(५) सकाळ झाली/आहे (सकाळ होते).
(6) It is mid-night	... ...	(६) मध्यरात्र झाली.
(7) It is a quarter past two	...	(७) सव्वा दोन वाजले आहेत.
(8) It is a half past four	... ...	(८) साडे चार वाजले आहेत.
(9) It is dark	... ...	(९) अंधार पडला आहे.
(10) It is very bad	... ...	(१०) (हे) फार वाईट आहे.
(11) It is very kind of you	... ...	(११) आपण फार दयाळू आहात.
(12) It is really surprising	... ...	(१२) (हे) खरोखर आश्चर्यकारक आहे.
(13) It means	... ...	(१३) याचा अर्थ असा.
(14) It is implied	... ...	(१४) हे अभिप्रेत आहे.
(15) It is evident that	... ...	(१५) हे स्पष्ट आहे.
(16) It is submitted that	... ...	(१६) सादर निवेदन आहे की.
(17) It has been proposed	...	(१७) असे प्रस्तावित केले आहे.
(18) It has been brought to the notice		(१८) असे नजरेस आणून दिले आहे.
(19) It is presumed that	... ...	(१९) असे गृहीत धरण्यात येत आहे की/असे धरून चालण्यात येत आहे की.
(20) It is not feasible	... ...	(२०) शक्य—व्यवहार्य नाही.
(21) It will be appreciated	... ...	(२१) फार बरे होईल.

अभ्यास

Translate the following sentences into Marathi :—

(1) When it rains, I open my umbrella. (2) It is evident that you have committed a gross negligence. (3) It is presumed that you will attend the office tomorrow. (4) It will be appreciated if you go and receive the V.I.P. personally. (5) It has been decided to condone the deficiency in attendance. (6) As it is raining heavily and as the traffic is dislocated, I regret, I will not able to attend the office to-day. (7) It is three quarters past five and you are still not ready. (8) It is really surprising that people are so ignorant of the Five-Year Plan. (9) It has been brought to the notice of the Government that the Government staff does not abide by the rules. (10) It is not feasible to sanction the optional holiday to all the members of the staff on the same day.

[*New words* : To commit a gross negligence—अत्यंत हयगय करणे; V.I.P.—अति महत्त्वाची व्यक्ती (F); To condone—क्षमापित करणे; The traffic is dislocated—रहदारी विस्कळीत झाली आहे; To abide by—पालन करणे; An optional holiday—वैकल्पिक सुटी.]

● ● ●

४० जाणे (क्रियापद) (सर्व काळी, सर्व अर्थी, इ.]

(Sentences containing the verb जाणे (Intr.) in all tenses, moods, etc.)

1. The servant goes home (Present tense) नोकर घरी जातो.
2. The servant is going home (Cont. present) नोकर घरी जात आहे.
3. The servant has gone home (Present perfect) नोकर घरी गेला आहे.
4. The servant usually goes home (Habitual present) नोकर घरी जात असतो.
5. The servant went home (Past tense) नोकर घरी गेला.
6. The servant was going home (Cont. past) नोकर घरी जात होता.
7. The servant had gone home (Past perfect) नोकर घरी गेला होता.
8. The servant used to go home (Habitual past) नोकर घरी जात असे.
9. The servant will go home (Future tense) नोकर घरी जाईल.
10. The servant will be going home (Future imperfect) नोकर घरी जात असेल.
11. The servant will have gone home (Future perfect) नोकर घरी गेला असेल/गेलेला असेल.
12. Let the servant go home } Imperative Mood { नोकराला घरी जाऊ दे.
13. May the servant go home } Imperative Mood { नोकर घरी जावो.
14. The servant should go home (Potential Mood) नोकराने घरी जावे } Different degrees of obligation.
15. The servant shall have to go home नोकरास घरी जावेच लागेल. } Different degrees of obligation.
16. The servant must go home नोकराने घरी गेलेच पाहिजे. } Different degrees of obligation.
17. The servant can go home नोकर घरी जाऊ शकतो or नोकराला घरी जाववते.
18. The servant (was able to) could go home नोकर घरी जाऊ शकला.
19. The servant will be able to go home नोकर घरी जाऊ शकेल.

20. The servant could have gone home नोकर घरी जाऊ शकला असता.
21. The servant would have gone home नोकर घरी गेला असता.
22. The servant has to go home नोकराला घरी जावयाचे आहे.
23. The servant had to go home नोकराला घरी जावयाचे होते (obligation).
24. The servant will have to go home नोकराला घरी जावे लागेल (obligation).
25. Had the servant gone home जर नोकर घरी गेला असता.
26. If the servant goes home जर नोकर घरी गेला/जाईल.
27. He will make the servant go home तो नोकरास घरी जावयास भाग पाडेल.
28. The servant is compelled to go home नोकरावर घरी जाण्याची सक्ती केली आहे.
29. The servant wants to go home नोकराला घरी जावयास हवे/घरी जाणे आहे/घरी जावयाचे आहे.
30. The servant wanted to go home नोकराला घरी जावयाचे होते.
31. The servant must have gone home नोकर घरी गेला असलाच पाहिजे.
32. The servant had better go home नोकराने घरी जावे हे बरे.
33. Make the servant go home नोकराला घरी जावयास लावा.
34. Allow the servant to go home नोकराला घरी जावयास परवानगी द्या.

● ● ●

४१ काही वाक्यरचना (Some Sentence-constructions)

In this Chapter it is proposed to illustrate certain Complex and Compound sentences. Traditionally, a Simple sentence is one that has only one finite verb *e.g.*, (१) रामा सकाळी अभ्यास करतो (Rama studies in the morning); (२) कार्यालयीन काम संपवल्यावर कर्मचारी घरी जातात (The staff goes home after finishing the office work); (३) सैनिक प्राणपणाने लढले (The soldiers fought to the bitter end). All these sentences contain only one finite verb in each, *viz.*, करतो, जातात, लढले. Therefore, these are called Simple sentences (केवल वाक्य).

A Compound sentence is one which is made up of two or more co-ordinate clauses, *e.g.*, (१) चांदणी रात्र होती आणि आम्ही गप्पा मारल्या (It was a moon-lit night and we chatted away); (२) रात्र झाली, खूप पाऊस पडला आणि आम्ही सर्व भिजलो (Night came on, it rained heavily and we were all wet). In these sentences there are co-ordinate clauses connected by the conjunction 'and' such sentences are called Compound sentences (संयुक्त वाक्य).

A Complex sentence (मिश्र वाक्य) is one that contains one main clause (मुख्य वाक्य) and one or more subordinate clauses (गौण वाक्य), *e.g.*, (१) जेव्हा संध्याकाळ झाली तेव्हा त्यानी विश्रांती घेतली (They rested when it was evening); (२) तो यशस्वी होणार हे निश्चित आहे. (That he will succeed is certain); (३) जो जरुरीच्या वेळेस तुम्हाला मदत करतो तो खरा मित्र होय (A friend in need is a friend in deed); (४) जे जे चकाकते ते सर्व सोने नव्हे (All that glitters is not gold). In all these sentences there is one main clause and one subordinate clause.

It is not possible to exhaust the list of such sentences. We, therefore, propose to give examples of some.—

1. जेव्हा—तेव्हा (when-then).—These two adverbs bring in a complex sentence containing an adverb clause of time, *e.g.*, (१) जेव्हा पाऊस पडतो

तेव्हा मी छत्री उघडतो (I open the umbrella when it rains); (२) जेव्हा लिपिक काम चुकवितात तेव्हा अधीक्षक रागावतात (When the clerk shirks work, the superintendent gets angry); (३) जेव्हा मांजर दूर असते तेव्हा उंदीर खेळतात (When the cat is away the mice play). The sequence of time and tense has to be observed in the principal and subordinate clauses. Generally there is the same tense in both the clauses; in some cases, however, the context may require one tense in the principal clause and another in the subordinate clause. We give below examples of each type :—

(१) जेव्हा सूर्य उगवतो तेव्हा
(When the sun rises).
(present tense).

(१) शेतकरी शेतावर जातात.
(२) पक्षी आकाशात उडतात.
(३) सकाळच्या शाळेची मुले शाळेत जातात.
(४) काही लोक फिरावयास जातात.
(५) आम्ही घराची दारे व खिडक्या उघडतो.

(२) जेव्हा अंधार पडतो तेव्हा
(When it gets dark).
(present tense).

(१) शेतकरी घरी परत येतात.
(२) मुले प्रार्थना म्हणतात.
(३) पक्षी घरट्याकडे परत येतात.
(४) दुकानदार दुकान बंद करण्याचा विचार करतात.
(५) रस्त्यातले दिवे लागतात.

(३) जेव्हा आम्ही प्रथम मुंबईला गेलो तेव्हा
(When we first went to Bombay).
(past tense).

(१) आम्हाला फार आश्चर्य वाटले.
(२) आम्ही घाबरून गेलो.
(३) काय करावे कळेनासे झाले.
(४) एका नातलगाकडे उतरलो.
(५) ट्रामगाड्या फिरत होत्या.

(४) जेव्हा पुढील वर्षी सामना होईल तेव्हा
(When there will be a tournament next year).
(future tense).

(१) आम्ही नक्की विजय मिळवू.
(२) आम्ही खेळातील दोष दूर करू.
(३) उत्तम खेळ दाखवू.
(४) सगळ्यांकडून वाहवा मिळवू.
(५) आम्ही निश्चित ढाल जिंकू.

'When' is sometimes translated by केव्हा as in the following sentences गाडी केव्हा येणार आहे हे आम्हास माहीत नाही (We do not know when the train would arrive). Sometimes जेव्हा (When) is omitted and the sentence yields the same sense *e.g.*, सूर्य उगवतो तेव्हा शेतकरी शेतावर जातात. The word 'Whenever' is translated into Marathi by 'जेव्हा जेव्हा' and is only followed by तेव्हा तेव्हा, *e.g.*, जेव्हा जेव्हा मी बाजारात जातो, तेव्हा तेव्हा तेथे खूप गर्दी असते (Whenever I go to the market, there is a big crowd); जेव्हा जेव्हा मी मंत्रालयात गेलो तेव्हा तेव्हा स्वागतकारांनी मला मार्गदर्शन केले (Whenever I went to the Mantralaya, the receptionist guided me).

2. जर– तर (if— then).—Adverb clauses of condition contain the conjunction जर—तर. They are illustrated below :—

(१) जर तू अभ्यास केला नाहीस तर ...
(If you do not study).

(१) गुरुजी रागावतील.
(२) तुझी प्रगती होणार नाही.
(३) तुला परीक्षेत यश मिळणार नाही.
(४) तुझे आईवडील नाराज होतील.
(५) तुझे मित्र पुढच्या वर्गात जातील व तू मागे राहाशील.

(२) जर कर्मचाऱ्यांनी मध्यंतर जास्त वेळ घेतले तर.
(If the staff take a longer interval).

(१) शिस्तभंग होईल.
(२) नियमांचे उल्लंघन होईल.
(३) वरिष्ठ अधिकारी रागावतील.
(४) काम वेळेवर होणार नाही.
(५) लोक टीका करतील.

(३) जर पुरेसा पाऊस पडेल तर ...
(If it rains enough).

(१) दुष्काळ पडणार नाही.
(२) पाण्याची टंचाई भासणार नाही.
(३) शेतकऱ्यांना आनंद होईल.
(४) भरपूर पीक येईल.
(५) धान्याचे भाव वाढणार नाहीत.

3. ज्याप्रमाणे—त्याप्रमाणे.—These indicate manner and can be rendered with the help of 'as' adverb clauses of manner contain these :—

(१) ज्याप्रमाणे बोलावे त्याप्रमाणे कृती करावी.
(One should act as one speaks).

(२) ज्याप्रमाणे बी असते त्याप्रमाणे फळ निपजते.
(३) ज्याप्रमाणे देश असतो त्याप्रमाणे वेष असावा.
(४) ज्याप्रमाणे तो बोलला त्याप्रमाणे घडले.
(५) तुला ज्याप्रमाणे वाटेल त्याप्रमाणे तू वाग.

These very adverbs lead us to जसा—तसा (M.), जशी—तशी (F.) and जसे—तसे (N.), *e.g.*,–

(१) जसा देश तसा वेष.
(२) जसा राजा तशी प्रजा.
(३) (जसे) करावे तसे भरावे.
(४) जशी इच्छा तसे फळ.
(५) जशी खाण तशी माती.

4. जरी—तरी (although/though/even—if/then).—Adverb clauses of supposition or concessions, contain these conjunctions, *e.g.*, (१) जरी मी गरीब आहे तरी मी प्रामाणिक आहे (Though I am poor I am honest); (२) आकाश कोसळले तरी न्याय मिळालाच पाहिजे (Justice must be done even if the heavens fall). Other examples are given below :—

जरी मी ताबडतोब निघालो तरी (Although I started immediately). ...
(१) आईची व माझी भेट झाली नाही.
(२) औषधे घ्यावयास विसरलो नाही.
(३) जाताना अधिकाऱ्यांची परवानगी काढली.
(४) मला स्टेशनवर पोचावयास उशीर झाला.
(५) मी सर्व सूचना लक्षात घेतल्या.

5. जेथे—तेथे (where—there) introduce Adverb clause of place, *e.g.*,

(१) जेथे तू राहाशील तेथे मी राहीन (I shall stay where you will stay);

(२) जेथे इच्छा आहे तेथे मार्ग आहे (Where there's a will there's a way)

Other examples are given below :—

(१) जेथे गाव असते तेथे विहीर असते.
(२) जेथे सभा असते तेथे अध्यक्ष असतो.

(३) जेथे धूर असतो तेथे अग्नी असतो.
(४) जेथे राजा असतो तेथे प्रधान (मंत्री) असतो.
(५) जेथे मंदीर असते तेथे प्रार्थना असते.

These words जेथे-तेथे can be used as a matching pair जेथे जेथे (wherever), तेथे तेथे (then and there); जेथे-तेथे (everywhere) and तेथल्या तेथे (then and there).

6. तोच (the moment, no sooner than/as soon as).—The conjunction तोच introduces an Adverb clause of time, *e.g.*, (१) तो वर्गात शिरला नाही तोच घड्याळात दहाचे ठोके पडले (The moment he entered the class, the clock struck ten); (२) मंत्री व्यासपीठावर आले नाहीत तोच सर्वांनी टाळ्या वाजविल्या (The moment (or as soon as) the Minister appeared on the dais people clapped). These sentences can also be translated into English as : (1) No sooner did he enter the class, than the clock struck ten. (2) No sooner did the Minister appears on the dais than the people clapped.

Other examples containing the use of तोच are given below :—

(१) शिकाऱ्याने बंदुकीचा आवाज केला नाही तोच पक्षी उडून गेले.
(२) मी घरात शिरलो नाही तोच पत्नीने माझे स्वागत केले.
(३) सहा वाजले नाहीत तोच नळाचे पाणी बंद झाले.
(४) प्रार्थना संपली नाही तोच विद्यार्थी वर्गात गेले.
(५) त्याने तो भयंकर अपघात पाहिला नाही तोच त्याला मूर्च्छा आली.

7. असल्यामुळे, असल्याने (owing to, as).—मुळे and असल्याने are generally used for converting two simple sentences into one simple sentence or for converting two simple sentences into one complex sentence *e.g.*, मला ताप आला आहे (I am suffering from fever); मी आज कार्यालयात येऊ शकत नाही (I cannot attend the office to-day). These two sentences can be combined as मला ताप असल्यामुळे/असल्याने मी आज कार्यालयात येऊ शकत नाही. (As I am suffering from fever, I cannot attend the office to-day). Other examples of this type are given below : –

(१) मी गरम चहा प्यायलो; मला बरे वाटले.
[(मी) गरम चहा प्याल्यामुळे मला बरे वाटले.]

(२) आज सकाळपासून पाऊस पडत आहे; मला उशीर होईल.
(आज सकाळपासून पाऊस पडत असल्यामुळे/असल्याने मला उशीर होईल).

(३) पत्नी कालपासून आजारी आहे; मी कार्यालयात येऊ शकत नाही.
(पत्नी कालपासून आजारी असल्यामुळे मी कार्यालयात येऊ शकत नाही).

(४) गाडी उशिरा येणार आहे; मी घरी परत आलो.
(गाडी उशिरा येणार असल्यामुळे मी घरी परत आलो).

(५) आज फार थंडी पडली आहे; मी लोकरीचे कपडे घातले आहेत.
[आज फार थंडी पडली असल्यामुळे (पडल्याने) मी लोकरीचे कपडे घातले आहेत].

8. कारण (because, since)—कारण (because, for, since) indicates reason and denotes the closest causal connection. There are three rendering in English of the word कारण : (1) Because—this denotes the closest causal connection; (2) For—this denotes the weakest and (3) since—this comes between the two examples, *e.g.*, यंदा मिठाई फार महाग आहे कारण साखर मिळत नाही (The confectionary is expensive at present because sugar is not available); तो परीक्षेत उत्तीर्ण होईल कारण तो हुषार आहे (He will pass in the examination for he is clever). Other examples are given below :–

(१) आपण दूध पितो कारण त्यामुळे शक्ती येते.

(२) यंदा महाराष्ट्रात दुष्काळ पडणार नाही, कारण खूप पाऊस पडला आहे.

(३) रात्री झाडाखाली झोपू नये कारण झाडे कर्ब-द्वि-प्राणिल वायू (Carbon-dioxide) सोडतात.

(४) सचिव रागावले कारण विधानसभा प्रश्नाचे उत्तर वेळेवर गेले नाही.

(५) आम्ही मराठी शिकतो कारण ती राजभाषा आहे.

The word 'since' is also translated into Marathi by ज्याअर्थी and expects the word त्याअर्थी (therefore) to complete the sense of the sentence, *e. g.*, ज्याअर्थी तू वेळेवर आला नाहीस त्याअर्थी तुला चहा मिळणार नाही. (Since you did not come in time, you shall not get tea).

9. इतका-की (so that).—Adverb clauses of result or consequence are introduced by इतका-की (M.) or इतकी-की (F.) or इतके-की (N.) *e.g.*, (१) तो इतका चांगला मनुष्य आहे की सर्व लोक त्याला मान देतात (He is so good that he is respected by all), (२) हे झाड इतके उंच आहे की मी त्यावर चढू शकत नाही (The tree is so high that I cannot climb it). Sometimes the adverb 'too' is substituted for 'so. .that'. However, the Marathi rendering of the sentences remains the same. Other examples of this type are given below :—

(१) काम इतके आहे की एकटा मनुष्य ते करू शकणार नाही.
(२) तो इतका अननुभवी आहे की त्याला अधीक्षकाच्या पदावर नेमणे शक्य नाही.
(३) शहर इतके लांब आहे की कोणीही पायी जाऊ शकणार नाही.
(४) साखर इतकी महाग झाली आहे की सामान्य मनुष्य घेणार नाही.
(५) नोकर इतका मंद आहे की वेळेवर कोणतेच काम होणार नाही.

10. म्हणजे (means, that is).—This is a copulative conjunction, *e.g.*, कार्यालय म्हणजे कामकाज करण्याचे ठिकाण [An office is (or means) a place for transacting business]. Other examples illustrating the use of म्हणजे are as follows :—

(१) दुग्धालय म्हणजे दूध मिळण्याचे ठिकाण.
(२) मामा म्हणजे आईचा भाऊ.
(३) चारात आठ मिळविले म्हणजे बारा होतात.
(४) एक रुपया म्हणजे शंभर पैसे.
(५) गाडी थांबली म्हणजे आम्ही खाली उतरतो.

अभ्यास १

Pair the following suitably to make good sentences—

१. जर तू लवकर उठशील	:	ते कोणीही वाचू नये.
२. मी जेव्हा जेव्हा तुमच्या घरी जातो	:	म्हणून गुरुजी रागावले.
३. कोळी म्हणजे	:	तर सर्व लेखे बरोबर पाहिजेत.
४. जे जे मी तुला सांगितले	:	तेव्हा तेव्हा तुमच्या घराला कुलूप असते.
५. आज फार पाऊस पडला असल्याने	:	गुरुजी वर्गात आले.
६. मुलांनी गृहपाठ आणला नाही	:	त्याअर्थी तुम्हास ताकीद मिळालीच पाहिजे.

७. घंटा झाली नाही तोच	:	मासे पकडणारा पुरुष.
८. पुस्तक इतके अश्लील आहे की	:	ते ते तू लक्षात ठेव.
९. ज्याअर्थी तुम्ही नियमभंग केला आहे	:	तर तुला सूर्यदर्शन घडेल.
१०. जर अचानक तपासणी झाली	:	आम्ही कोठेही बाहेर जाणार नाही.

अभ्यास २

Complete the following sentences so that they read well :—

(१) मी ॲस्प्रोची गोळी घेतल्यामुळे ………

(२) जेव्हा घरी अडचण असते ………

(३) तुमचे अक्षर इतके वाईट आहे ……

(४) त्यांना पदोन्नती मिळाली नाही ………

(५) आळस म्हणजे ……

अभ्यास ३

Complete the following sentences by supplying their former halves :-

(१) …… तेव्हा मला आईची आठवण होते.

(२) ……… म्हणून लोकांना आश्चर्य वाटले.

(३) ……… त्याअर्थी तू उद्यापासून कामावर येऊ नकोस.

(४) ……… तरी मला कमी गुण मिळाले.

(५) ……… कारण महागाई भत्ता वाढला आहे.

अभ्यास ४

Translate the following sentences into Marathi :—

(1) If someone deceives you once, it is his fault.
It he deceives you the second time it is your fault.

(2) As soon as I reached home, it started raining.

(3) Since you have not passed in the annual examination, you will not get free-studentship this year.

(4) As the confidential reports of the officer are not favourable, he cannot get promotion.

(5) An idle brain is satan's workshop.

(6) The audience was pleased because the speaker arrived in time.

(7) No sooner did my friend enter the train than it started.

(8) As there is an unforeseen difficulty in the house, I shall not be able to attend the office to-day.

(9) Had you apologized, I would not have issued any warning.

(10) His hand-writing is too illegible for me to read.

[*New words* : To deceive--फसवणे; Free-studentship—पूर्ण फी-माफी, नादारी; Confidential report--गोपनीय अहवाल; A brain--मेंदू (N.), डोके (N.); Satan--सैतान; Unforeseen अनपेक्षित; Had you apologized--जर तुम्ही/आपण क्षमा मागितली असती; Illegible--वाचण्यास कठीण.]

• • •

४२ शब्दसमूहाऐवजी एक शब्द
(One word for a group of words)

Marathi is rich in single or compound words which occasionally require their simple paraphrase or which when used by themselves add to the beauty and brevity of the language, *e.g.*, ही गोष्ट **पूर्वी केव्हाही घडलेली नाही** (This incident has never happened before). The words in bold type in the above sentence can be substituted by the word 'अभूतपूर्व' (unprecedented). The sentence then will be ही गोष्ट अभूतपूर्व आहे. The former negative sentence is transformed into affirmative without any change in meaning.

Read the sentence 'महात्मा गांधी व सरदार पटेल **एकाच वेळी हयात** होते (Mahatma Gandhi and Sardar Patel were living at the same time). The words in bold type in the above sentence can be substituted by the word 'समकालीन' (Contemporaries) and the sentence after the substitution of the word समकालीन will read as महात्मा गांधी व सरदार पटेल समकालीन होते. (Mahatma Gandhi and Sardar Patel were contemporaries).

The substitution of a single or a compound word for a group of words does not always affect the grammatical construction of the sentence. In some cases, however, the substitution affects the grammatical construction of the original sentence. Read for example the sentence त्या **दोघा मित्रांचे वय सारखे** आहे (The two friends are of the same age). The word 'समवयस्क' (of the same age) can be substituted in this sentence. The substitution of the single word समवयस्क, however, affects the grammatical construction of the sentence. The sentence in the new form will be 'ते दोघे मित्र समवयस्क आहेत'.

We, therefore, set out below two lists 'A' and 'B', the former showing a substitution whcih does not affect the grammatical construction of the sentence and the latter showing the substitution which affects the construction of the sentence.

'A'

१. हे पंधरा दिवसातून एकदा प्रसिद्ध होणारे वर्तमानपत्र आहे.	१. हे पाक्षिक आहे.
२. ते स्वतःची स्तुती करतात.	२. ते आत्मस्तुती करतात.
३. हा मुलगा रोगापासून मुक्त आहे.	३. हा मुलगा रोगमुक्त आहे.
४. हे रोज प्रसिद्ध होणारे वर्तमानपत्र आहे.	४. हे दैनिक आहे.
५. ही दिवस व तारखा दर्शविणारी पुस्तिका आहे.	५. ही दिनदर्शिका आहे.
६. ही रोग्याची शुश्रूषा करणारी स्त्री आहे.	६. ही परिचारिका आहे.
७. हा पुरुष अत्यंत कठोर हृदयाचा आहे.	७. हा पुरुष पाषाणहृदयी आहे.
८. ही गुप्त बातम्या काढणारी व्यक्ती आहे.	८. हा हेर आहे.
९. तो देशासाठी प्राणार्पण करणारा पुरुष आहे.	९. तो हुतात्मा आहे.
१०. सिंह हा चार पाय असलेला प्राणी आहे.	१०. सिंह हा चतुष्पाद प्राणी आहे.

'B'

१. काही लोक आपल्यावर केलेले उपकार स्मरत नाहीत.	१. काही लोक कृतघ्न असतात.
२. या स्त्रीला लिहिता-वाचता येत नाही	२. ही स्त्री निरक्षर आहे.
३. तो स्वतःची कामे स्वतः करतो.	३. तो स्वावलंबी आहे.
४. त्याच्याजवळ कल्पना करण्याचे खूप सामर्थ्य आहे.	४. तो अत्यंत कल्पक आहे.
५. या गृहस्थाची पत्नी वारली आहे.	५. हा गृहस्थ विधुर आहे.
६. आमचे शिक्षक देव आहे असे मानतात.	६. आमचे शिक्षक आस्तिक आहेत.
७. ही निराश्रित मुलांना आश्रय देणारी संस्था आहे.	७. हा अनाथबालकाश्रम आहे.
८. या देयकात दोष नाहीत.	८. हे देयक निर्दोष आहे.
९. महात्मा गांधींची अहिंसेवर पूर्ण निष्ठा होती.	९. महात्मा गांधी अहिंसानिष्ठ होते.
१०. या वृद्धाला कशाचीही इच्छा नाही.	१०. हा वृद्ध निरिच्छ आहे.

[*New words* : पाक्षिक—a fortnightly; दिनदर्शिका—a calendar; परिचारिका—a nurse; पाषाणहृदयी—hard-hearted (Lit. stony hearted); हेर—a spy; चतुष्पाद—a quadruped; कृतघ्न—ungrateful; निरक्षर— illiterate; स्वावलंबी—self-reliant; self-dependent; विधुर—a widower; आस्तिक—a theist; अनाथबालकाश्रम—an orphanage; निर्दोष—free from fault; निस्पृह—selfless, free from selfish desire].

We give below some single words for groups of words. The group of words is mentioned against single words :—

१. विधवा	...	१. जिचा पती वारला आहे अशी स्त्री.
२. देशभक्त	...	२. देशावर भक्ती करणारा.
३. नामशेष	...	३. फक्त नावाला शिल्लक राहिलेला.
४. अद्वितीय	..	४. ज्याच्यासारखा दुसरा कोणीच नाही असा.
५. क्षणभंगुर	...	५. थोडा वेळ टिकणारे.
६. कृतज्ञ	...	६. केलेला उपकार जाणणारा.
७. सहोदर	...	७. एकाच आईच्या पोटी जन्मास आलेले.
८. परंपरागत	...	८. पूर्वापार चालत आलेलो.
९. सिंहावलोकन	.	९. झालेल्या गोष्टींचे निरीक्षण.
१०. स्मारक	..	१०. आठवण करून देणारी वस्तू.
११. अवर्णनीय	.	११. वर्णन करण्यास अशक्य.
१२. चौक	..	१२. चार रस्ते मिळतात ती जागा.
१३. धर्मांतर	.	१३. दुसऱ्या धर्मात प्रवेश.
१४. वक्ता	.	१४. भाषण करण्याची कला अवगत असलेला.
१५. शेजारधर्म	..	१५. शेजाऱ्यांशी योग्य पद्धतीने वागण्याची तऱ्हा.
१६. निरुद्योगी	..	१६. काहीही उद्योगधंदा न करणारा.
१७. महाविद्यालय	..	१७. पदवीपर्यंत शिक्षण मिळण्याचे ठिकाण.
१८. आबालवृद्ध	..	१८. लहानांपासून वृद्धांपर्यंत.
१९. स्वयंसेवक	..	१९. स्वखुषीने सेवा करणारा.
२०. बहुश्रुत	..	२०. ज्याने पुष्कळ ऐकलेले आहे असा.
२१. निर्वासित	..	२१. घरादारास मुकलेला.
२२. स्वार्थी	..	२२. आपल्यापुरते पाहणारा.
२३. निराधार	..	२३. कोणाचाही आधार नसलेला.

२४. कल्पवृक्ष	२४. इच्छिलेली वस्तू देणारा वृक्ष.
२५. चिरंतन	२५. दीर्घ काळ टिकणारी.
२६. सनातनी	२६. जुन्या धर्मरूढीप्रमाणे/परंपरेप्रमाणे वागणारा.
२७. मनोवेधक	२७. मन खेचून घेणारा.
२८. दानशूर	२८. दान देण्यास तयार असलेला.
२९. विचारमग्न	२९. विचार करण्यात गढलेला.
३०. शांतिदूत	३०. शांतीचा संदेश पोचविणारा.

अभ्यास १

Give Marathi equivalents for the following :—

(1) A displaced person; (2) Unparalleled; (3) A messenger of peace; (4) Grateful; (5) Selfless; (6) A diary; (7) Transparent; (8) Illiterate; (9) Without any occupation; (10) Orthodox; (11) A square; (12) A review; (13) A theist; (14) Everlasting; (15) A volunteer.

अभ्यास २

Give in Marathi one word for the following groups of words :—

(1) A desire-yielding tree; (2) A hard-hearted person; (3) One who can read and write; (4) One who depends on others; (5) Born of the same mother; (6) One who sees for oneself; (7) Of the same age; (8) A place where two rivers meet; (9) The father of the nation; (10) A person who guides others; (11) A flood-affected person; (12) A hostel for students; (13) A person who receives everyone; (14) That which perishes in a moment; (15) Living by hard labour.

अभ्यास ३

Express in a simple sentence what the following do, so as to bring out the clear meaning of the word. [*e.g.*, कल्पवृक्ष (a desire yielding tree--- इच्छित वस्तू देणारा वृक्ष.]

१. परिचारिका, २. स्वयंसेवक, ३. शांतिदूत, ४. वक्ता, ५. कृतज्ञ, ६. आस्तिक, ७. परावलंबी, ८. देशभक्त, ९. हेर, १०. कवयित्री.